

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

จังหวัดลำปาง

The Production of Creative Economic Products on Museum Community
Network in Lampang Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

จังหวัดลำปาง

Developing Products According to Creative Economy by Lampang
Museum Community Network

โดย

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

พระมหาสุพัตร วชิราวุโธ, ผศ.ดร.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัททยา วิเศษ

นางสาวเบญญาดา กระจำงแจ้

นางสาวปาณิสรา เทพรักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

MCU RS 800765017

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

จังหวัดลำปาง

The Production of Creative Economic Products on Museum Community
Network in Lampang Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

จังหวัดลำปาง

Developing Products According to Creative Economy by Lampang
Museum Community Network

โดย

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

พระมหาสุพัตร วชิราวุโธ, ผศ.ดร.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัททยา วิเศษ

นางสาวเบญญาดา กระจำงแจ้

นางสาวปาณิสรา เทพรักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

MCU RS 800765017

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Sub-Research Report 3

The Production of Creative Economic Products on Museum
Community Network in Lampang Province

Under Research Plan

Development Products According to Creative Economy by Lampang
Museum Community Network

By

Mr. Somchan Sripraschayanon

Phramaha Supat Wachiravudho, Asst Prof. Dr.

Assistant Professor Dr. Sahathaya Wises

Ms. Benyada Krajangjeang

Ms. Panisara Theprak

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Nakhon Lampang Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded by Thailand Science Research and Innovation (TSRI)

MCU RS 800765017

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานการวิจัย** : การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง
- ผู้วิจัย** : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัตร์ วชิราวุธ, ผศ.ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัททยา วิเศษ, นางสาวเบญญาดา กระจำจั่ง และ นางสาวปาณิสรา เทพรักษ์
- ส่วนงาน** : วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปีงบประมาณ** : ๒๕๖๕
- ทุนอุดหนุนการวิจัย** : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย การมีส่วนร่วมของชุมชน และปฏิบัติการ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและกระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

แนวคิดการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น เพื่อแสดงอัตลักษณ์และสร้างรายได้ของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกหลักการการผลิตผลิตภัณฑ์ออกเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย ได้แก่ (๑) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อัตลักษณ์และสร้างรายได้ (๒) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยเอกชน โดยการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์จากการสะสมวัตถุ สิ่งของหรือเรื่องราวต่างๆ หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม (๓) การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเผยแพร่ผลงานและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ๒) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ให้ความรู้และเป็นประสบการณ์ตรงให้นักท่องเที่ยว และแฝงด้วยหลักปรัชญาชีวิต และ ๓) การวิเคราะห์รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย มุ่งเน้นการผลิตเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย สินค้าที่ระลึก และสินค้าตามหลักความเชื่อทางศาสนาในท้องถิ่น ขณะที่การผลิตผลิตภัณฑ์ในต่างประเทศมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์แปลกใหม่ เป็นกิจกรรมที่แปลกประหลาด มีคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์และแฝงด้วยหลักปรัชญาในการใช้ชีวิต

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้ ๑) กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ (๑.๑) การจัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ (๑.๒) การนำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ (๑.๓) การระดมความคิดเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ (๑.๔) จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน (๑.๕) การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ และ (๑.๖) การปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ๒) วิธีการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ (๒.๑) ปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ การนำต้นแบบผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ที่จำลองมาขยายผล (๒.๒) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (๒.๓) การปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ (๒.๔) การวิเคราะห์และทบทวนปฏิบัติการ (๒.๕) การทดลองพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และ (๒.๖) การทำเวทีสรุปบทเรียน และ ๓) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ กระบวนต้นน้ำ จากการสำรวจบริบทชุมชน ทิศทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการกลางน้ำ โดยการลงมือปฏิบัติการและต่อยอดไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ และกระบวนการปลายน้ำ การจำหน่ายสินค้า การสร้างพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์แบบการมีส่วนร่วม และการทำเวทีสรุปบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์

แนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้ ๑) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิดริเริ่ม ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนและปฏิบัติงาน ๒) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อสะท้อนภูมิวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านผลิตภัณฑ์ โดยต้องมีเหมาะสมและไม่ขัดต่อความเชื่อท้องถิ่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะ และ ๓) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างรายได้ โดยการพัฒนาให้การผลิตผลิตภัณฑ์สามารถเป็นอาชีพหลัก จากการหาวัสดุได้ในชุมชน การผลิตต้องทันสมัย และจะต้องส่งเสริมช่องทางการขายในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางการค้ากับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อจะได้นำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในกิจกรรมหรือนิทรรศการต่างๆ และการจดสิทธิบัตร เพื่อมิให้เกิดการคัดลอกผลิตภัณฑ์ และเป็นการป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างรายได้และการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน

Research Title: The Production of Creative Economic Products on Museum Community Network in Lampang Province

Researchers: Mr. Somchan Sripraschayanon, Phramaha Supat Wachirawuttho, Asst. Prof. Dr., Asst Prof. Dr. Sahathaya Wises, Ms.Benyada Krajangjeang and Ms.Panisara Theprak

Department: Nakhon lampang Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation (TSRI)

Abstract

The purposes of this research are: 1) To Study the Concept of Museum Product Community; 2) To Study the Creative Economic Products on Museum Community Network in Lampang Province; and 3) To Present Guideline for Enhancing Production of Creative Economic Products on Museum Community Network in Lampang Province. The Research tools are used as documentary study, In-depth interview, focus group and participatory action research and analyzing content and process of developing creative products of museum community network.

The result of study is found that:

The concept of museums product community; it demonstrates identity and makes income to community the can classified the product manufacturing principles into 3 forms as: 1) Local Museum production model in Thailand, namely: (1) Museum management of community-based for community participating to preserve identity and make income; (2) private museum management; it has exhibited the collection of objects things or stories or famous people in society; (3) Museum management by government agencies; it disseminates academic works and provide services to tourists. 2) Model of production of local community museums in foreign countries; it has made for interesting, providing knowledge and directing experience to tourists and hidden with philosophical life. 3) An analysis of the creative economic product manufacturing model found that; the creative product manufacturing of museums in Thailand

focusses on an apparel, apparel souvenir and products according to religious beliefs, while manufacturing products abroad focus on creating new experiences, strange activity, an aesthetic value philosophical life.

The creative economic products of the museum community network has the process as follows: 1) the creative economic product production process, namely: (1.1) community forum for mobilizing product manufacturing guidelines; (1.2) presentation the product manufacturing model; (1.3) brainstorming to design products; (1.4) Establish community research; (1.5) creative product design; and (1.6) creative product manufacturing practice. 2) creative economic product production method of the museum network, namely (2.1) creative product production practice with using of museum product prototypes to be replicated; (2.2) Workshop; (2.3) Creative practice for producing museum network; (2.4) Operational analysis and review; (2.5) Production area and selling products; and (2.6) Creating a forum to summarize lessons. 3) Creative economic product production model namely, upstream process with community survey and social and cultural capital; midstream process with action and extending to the production of creative products; and downstream processes with merchandising, creating a space to produce and participative sell products and creating a forum to summarize lessons as a way to improve and develop products.

The approaches to promoting creative economic products of the museum community network can be classified into 3 types as follows: 1) participative creative economic product production approach as; an initiating, decision-making, planning and operation; 2) Guidelines for the production of creative economic products are an identity of the museum community network; it shows the culture, local wisdom through appropriate products, not contrary to local beliefs and a unique identity; and 3) guidelines for the production of creative economic products for enhancing income; it should be the main occupation, materials can find in community, production must be modern and sales online. Including build up trading networks with government and private agencies for bringing products to sell in various activities or exhibitions and product copying to prevent impact on income and preservation of the identity of the temple and museum community network.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เพราะได้รับการสนับสนุนอนุเคราะห์ให้การช่วยเหลือจากหลายฝ่าย คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้โอกาสในการทำวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนผู้บริหารคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์ทุกรูป/ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์การดำเนินงาน

กราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร อินคำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธงชัย ปันสุข และอาจารย์กมลฉัตร ศรีเจริญลาภ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่ช่วยอนุเคราะห์ในการร่างต้นแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนทั้ง ๓ แห่ง และช่วยในการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่กลุ่มนักวิจัยชุมชนที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อรักษาอัตลักษณ์และรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน และขอณัฏสการ/ขอบพระคุณผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญทั้งการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดทำเวทีคืบข้อมูลให้แก่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัดที่เป็นแหล่งพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓ แห่ง ได้แก่ ๑) พระครูสุนทรเสลคุณ เจ้าอาวาสวัดไหลหินหลวง ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๒) พระครูไพโรจน์ยติกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และ ๓) พระอธิการน้อย นรุตตโม เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้จัดการของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์และชุมชนในแต่ละแห่งอีกด้วย ตลอดจนผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนามมา ณ โอกาสนี้ ที่ได้ให้การช่วยเหลือ อนุเคราะห์การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนผู้แต่งหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการประกอบการค้นคว้า ขอผลบุญแห่งองค์ความรู้จากการวิจัยที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาตน สังคม และประเทศชาติจงส่งผลให้ผู้กล่าวนามมาข้างต้นจงประสบแต่ความสุขความเจริญในชีวิตและหน้าที่การงานทุกรูป/ทุกท่าน

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ

๒๙ กันยายน ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework).....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๙
๑.๘ ผลผลิตจากการวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น.....	๑๐
๒.๒ แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม.....	๒๗
๒.๓ แนวคิดการจัดการความรู้ของวัดและชุมชน.....	๔๑
๒.๔ แนวคิดการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน.....	๕๖
๒.๕ ทฤษฎีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน.....	๖๘
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๖
๒.๗ บริบทพื้นที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน.....	๘๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๘๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๘๘
๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๑
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๙๖

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๙๙
๓.๕ แผนการดำเนินการวิจัย.....	๑๐๑
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๓
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๐๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๑๐๖
๔.๑ แนวคิดการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น.....	๑๐๖
๔.๒ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง.....	๑๖๘
๔.๓ แนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่าย พิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง.....	๒๐๐
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๒๑๙
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผลวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๒๒๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๒๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๒๓๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๓๘
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	๒๓๙
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ.....	๒๓๙
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	๒๓๙
บรรณานุกรม.....	๒๔๐
ภาคผนวก.....	๒๕๐
ภาคผนวก ก เครื่องมือแบบสัมภาษณ์/ประชุมกลุ่มย่อย และชุดปฏิบัติการ.....	๒๕๑
ภาคผนวก ข ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย.....	๒๕๘
ภาคผนวก ค หนังสือขอเชิญเข้าร่วมการทำเวทีชุมชนและประชุมกลุ่มย่อย.....	๒๖๑
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรบรรยายการผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน.....	๒๖๖
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญเข้าร่วมอบรมและปฏิบัติการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน.....	๒๖๘
ภาคผนวก ง รายนามผู้ให้ข้อมูลการวิจัย	๒๗๒
ภาคผนวก จ ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย.....	๒๗๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙
แผนภาพที่ ๒.๑ การจัดการวัฒนธรรมชุมชน	๓๖
แผนภาพที่ ๒.๒ พีระมิดแสดงลำดับขั้นของความรู้	๔๓
แผนภาพที่ ๓.๑ กระบวนการวิจัย	๑๐๕
แผนภาพที่ ๔.๑ ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต	๑๐๙
แผนภาพที่ ๔.๒ ความมั่งคั่งทางด้านศิลปะที่สร้างเป็นแลนด์มาร์คชุมชน	๑๑๐
แผนภาพที่ ๔.๓ ความมั่งคั่งทางด้านศิลปะที่เป็นสตรีสีอาร์ท	๑๑๐
แผนภาพที่ ๔.๔ วัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ในครัวเรือนที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น	๑๑๑
แผนภาพที่ ๔.๕ จุดเช็คอินที่มีด้านศิลปะที่อาศัยความเชื่อท้องถิ่น	๑๑๒
แผนภาพที่ ๔.๖ การตกแต่งศิลปะร่วมสมัยกับความเชื่อท้องถิ่น	๑๑๒
แผนภาพที่ ๔.๗ ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านหัตถกรรมและสินค้าพื้นเมือง	๑๑๔
แผนภาพที่ ๔.๘ พระอุโบสถที่ไว้คัมภีร์โบราณของพิพิธภัณฑ์คัมภีร์วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่	๑๑๗
แผนภาพที่ ๔.๙ พระวิหารที่เป็นสถานปฏิบัติศาสนกิจของชุมชนวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่	๑๑๗
แผนภาพที่ ๔.๑๐ การพัฒนาความเชื่อเพื่อสร้างกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของชุมชนวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่	๑๑๘
แผนภาพที่ ๔.๑๑ การสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองทางความเชื่อและพิธีกรรมการถวายธรรม	๑๑๙
แผนภาพที่ ๔.๑๒ พิพิธภัณฑ์วัดสภารศ ที่เป็นการสะสมเครื่องใช้และพุทธรูปต่างๆ	๑๑๙
แผนภาพที่ ๔.๑๓ การจัดกิจกรรมเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในบริเวณพิพิธภัณฑ์วัดสภารศ	๑๒๐
แผนภาพที่ ๔.๑๔ (ซ้าย) ไก่เป็นโลโก้ของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เพราะตามตำนานถือว่าไก่เป็นสัญลักษณ์ของชาวโปรตุเกส (ขวา)	๑๒๒

คุณตอง-นาวิณี พงศ์ไทย (ทรนทรานนท์) ผู้ก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน	
แผนภาพที่ ๔.๑๕ นิทรรศการว่าด้วยกำเนิดสยามโปรตุเกส และขวามือ เป็นหัวเรือคาร์แร็คจำลอง	๑๒๓
แผนภาพที่ ๔.๑๖ ภาพและโมเดลจำลองของโบสถ์หลังเดิมของวัดขวาง ตาคูร์ส สะท้อนการผสมผสานสถาปัตยกรรม	๑๒๔
แผนภาพที่ ๔.๑๗ คัมภีร์ไบเบิลตัวอักษรลาติน แต่อ่านออกเสียงเป็น ภาษาไทย	๑๒๕
แผนภาพที่ ๔.๑๘ ห้องนอน หิ้งพระ และโต๊ะทำงาน จำลองการใช้ชีวิต ในอดีตของคนในบ้านนี้	๑๒๕
แผนภาพที่ ๔.๑๙ จำลองห้องอาหารและข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้าน สมัยก่อน	๑๒๖
แผนภาพที่ ๔.๒๐ (ซ้าย) โถอบผ้าผลิตจากประเทศจีนสมัยราชวงศ์ชิง ตอนปลาย (ขวา) ผู้จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของคน ในตระกูลของเจ้าของบ้าน และของที่เพื่อนๆ ของคุณ ต้องบริจาคมา ทำให้บางแง่มุมสถานที่แห่งนี้กลายเป็น พิพิธภัณฑ์ของผองเพื่อน	๑๒๖
แผนภาพที่ ๔.๒๑ (ซ้าย) โต๊ะแสดงอาหารของชาวโปรตุเกสกุฎีจีนที่ (ขวา) สัพพัญญูกับขนมปัง อาหารว่าง	๑๒๗
แผนภาพที่ ๔.๒๒ ป้ายบ้านดำที่เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปินแห่งชาติ	๑๒๘
แผนภาพที่ ๔.๒๓ รูปปั้นศิลปินแห่งชาติ อ.ถวัลย์ ดัชนี และบริเวณ พิพิธภัณฑ์บ้านดำ	๑๒๙
แผนภาพที่ ๔.๒๔ ความงดงามทางด้านสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรม ผลงาน อ.ถวัลย์ ดัชนี	๑๓๐
แผนภาพที่ ๔.๒๕ ผลิตภัณท์ที่จัดจำหน่ายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ	๑๓๔
แผนภาพที่ ๔.๒๖ บริเวณที่จัดแสดงนิทรรศการของธนารักษ์ เชียงใหม่	๑๓๕
แผนภาพที่ ๔.๒๗ เครื่องราชอิสริยยศด้วยหมวดเครื่องสริมงคล	๑๓๖
แผนภาพที่ ๔.๒๘ ห้องจัดแสดงเงินตราไทยเมื่อสมัยแรกเริ่มมีการ ค้าขายกับอาณาจักรต่างๆ	๑๓๖
แผนภาพที่ ๔.๒๙ ห้องจัดแสดงเงินตราต่างๆ	๑๓๗

แผนภาพที่ ๔.๓๐ ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์จำหน่ายเป็นเหรียญที่ระลึกแก่ผู้ เยี่ยมชม	๑๔๘
แผนภาพที่ ๔.๓๑ ห้องจัดแสดงพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราช ชนนีพันปีหลวง	๑๔๙
แผนภาพที่ ๔.๓๒ ชุดส่วนพระองค์ของพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ครั้งในสมัยกาลก่อน	๑๕๐
แผนภาพที่ ๔.๓๓ ไปสเตอร์นิทรรศการด้วยพลังแห่งรัก	๑๕๐
แผนภาพที่ ๔.๓๔ ห้องจัดแสดงนิทรรศการด้วยพลังแห่งรัก	๑๕๑
แผนภาพที่ ๔.๓๕ รูปเส้นลายผ้าบาติก	๑๕๑
แผนภาพที่ ๔.๓๖ ผ้าบาติกแบบชวากลาง	๑๕๒
แผนภาพที่ ๔.๓๗ ผ้าบาติกเมืองสุรการ์ตา	๑๕๒
แผนภาพที่ ๔.๓๘ ผ้าบาติกในชวาตะวันตก	๑๕๓
แผนภาพที่ ๔.๓๙ ผ้าบาติกเมืองอินDRAMAYU	๑๕๓
แผนภาพที่ ๔.๔๐ ผ้าบาติกชายฝั่งตอนเหนือของชวากลาง	๑๕๔
แผนภาพที่ ๔.๔๑ ผ้าบาติกเมืองลาเซ็ม	๑๕๔
แผนภาพที่ ๔.๔๒ ผ้าบาติกเมืองเปอกาลองจัน	๑๕๔
แผนภาพที่ ๔.๔๓ นิทรรศการผ้าบาติกในพระปิยมหาราช: สายสัมพันธ์ สยามและชวา	๑๕๕
แผนภาพที่ ๔.๔๔ ผลิตภัณฑ์กับผ้าไหม กับประดับผม ทำจากผ้าไหมมี ให้เลือกหลากหลายสี	๑๕๕
แผนภาพที่ ๔.๔๕ ผลิตภัณฑ์ยางมัดผมผ้าไหม ยางมัดผมทำจากผ้าไหม มีหลากหลายสี	๑๕๖
แผนภาพที่ ๔.๔๖ ผลิตภัณฑ์รองเท้าที่ทำมาจากผ้าไหมมีให้เลือก หลากหลายสี	๑๕๖
แผนภาพที่ ๔.๔๗ ผลิตภัณฑ์กระเป๋าที่ทำจากผ้าไหมมีให้เลือก หลากหลายสีและหลายแบบ	๑๕๖
แผนภาพที่ ๔.๔๘ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าไหมที่ใช้เป็นเครื่องประดับ เช่น ต่างหู สร้อย กิ๊ฟ และผ้าโพกหัว	๑๕๖
แผนภาพที่ ๔.๔๙ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าไหมที่ใช้สำหรับประดิษฐ์เป็น เครื่องใช้ต่างๆ เช่น ร่ม ผ้าปิดตา ผ้าเช็ดแว่น ฯลฯ	๑๕๗

แผนภาพที่ ๔.๕๐ ป้ายพิพิธภัณฑ์คัพนู้ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum)	๑๕๗
แผนภาพที่ ๔.๕๑ Momofuku Ando Instant Ramen Museum เมืองโอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น	๑๕๙
แผนภาพที่ ๔.๕๒ ผลิตภัณฑ์จากพิพิธภัณฑ์ปลิงจากซีวู	๑๖๑
แผนภาพที่ ๔.๕๓ พิพิธภัณฑ์ผ้ามัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ ประเทศญี่ปุ่น	๑๖๒
แผนภาพที่ ๔.๕๔ การถ่ายทอดการเรียนรู้การทำผ้ามัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๓
แผนภาพที่ ๔.๕๕ สถานที่พิพิธภัณฑ์ผ้ามัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๓
แผนภาพที่ ๔.๕๖ ผลิตภัณฑ์การแปรรูปเป็นสินค้าของพิพิธภัณฑ์ผ้า มัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๓
แผนภาพที่ ๔.๕๗ ผลิตภัณฑ์ลายผ้ามัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๔
แผนภาพที่ ๔.๕๘ การจัดแสดงผลิตภัณฑ์ลายผ้ามัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๔
แผนภาพที่ ๔.๕๙ การจัดแสดงวิธีผลิตผ้าและการเย็บ อะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๕
แผนภาพที่ ๔.๖๐ การสอนวิธีการทำผ้ามัตสึโมะริมัตสึ นารุมิ	๑๖๕
แผนภาพที่ ๔.๖๑ เวทีชุมชนระดมแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่าย พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน	๑๘๐
แผนภาพที่ ๔.๖๒ ด้านซ้ายถ่ายต้นฉบับพระบฏวัดปงสนุกเหนือ ด้านขวา ภาพที่ผ่านการตัดแต่งและใส่ QR	๑๘๑
แผนภาพที่ ๔.๖๓ ด้านซ้ายถ่ายต้นฉบับพระไม่วัดไหล่หินหลวง ด้านขวา ภาพที่ผ่านการตัดแต่งและใส่ QR	๑๘๒
แผนภาพที่ ๔.๖๔ ต้นแบบผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก และ การแพ็คเกจที่มี QR	๑๘๒
แผนภาพที่ ๔.๖๕ ตัวอย่างการออกแบบพวงกุญแจครกและฮอกควาย พิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก	๑๘๔
แผนภาพที่ ๔.๖๖ ตัวอย่างการออกแบบธงทิวที่ทำด้วยกระดาษสาของ พิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือและวัดไหล่หิน	๑๘๔
แผนภาพที่ ๔.๖๗ การนำเสนอต้นแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่าย พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปางชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิและทีมวิจัย	๑๘๖

แผนภาพที่ ๔.๖๘ การอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาการผลิต ผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนใน จังหวัดลำปาง	๑๘๗
แผนภาพที่ ๔.๖๙ เครื่องใช้ในครัวเรือนที่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ ชุมชนวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง	๒๐๕
แผนภาพที่ ๔.๗๐ พระพุทธรูปไม้ซึ่งเป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัด ไหล่หินหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	๒๐๖
แผนภาพที่ ๔.๗๑ ภาพพระบฏที่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดปง สนุกเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๒๐๗
แผนภาพที่ ๔.๗๒ กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม	๒๒๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตั้งแต่กลางปี ๒๕๔๐ และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงประทานไว้เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ประกอบกับปรัชญาของแผนฯ ๘ ที่เน้นการพัฒนา “คน” และรัฐธรรมนูญใหม่ที่ทำให้ความสำคัญต่อ “ชุมชนท้องถิ่น” ได้สร้างกระแสอย่างกว้างขวางให้สังคมกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งในห้วงระยะเวลา ๕๐ ปีที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศไม่ได้สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในชนบท หรือ “เศรษฐกิจของฐานล่าง” ซึ่งเป็นเศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ ที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้พระองค์ท่านทรงมีกระบวนทัศน์ในการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า “มันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนมากนักคือ ใช้เครื่องมือที่ไม่หรูหรา....ต้องถอยหลังเพื่อจะก้าวหน้าต่อไป” โดยการพัฒนา “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่” ที่มีหลักของทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ ๑ (พอเพียงในระดับครอบครัว) : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ระดับชีวิตที่ประหยัดก่อนผลิต เพื่อให้บริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๒ (พอเพียงในระดับชุมชน) : ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา และศาสนา

ขั้นที่ ๓ (พอเพียงในระดับประเทศ) : ติดต่อยุทธศาสตร์กับองค์กรธุรกิจ เช่น แหล่งเงิน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) เป็นต้น ในการทำธุรกิจ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์^๑

เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจ ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พืชพันธุ์ วัตถุ ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยการรวมตัวของครอบครัวเป็นชุมชนท้องถิ่นและพัฒนาเป็นเศรษฐกิจชาติตามลำดับ^๒ ซึ่งขณะเดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการบูรณาการแนวคิดที่เป็นรากฐาน ดังนี้

๑. เน้นการพัฒนาอย่างบูรณาการ มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และยึดพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น

๒. สร้างภาคีและเครือข่ายความร่วมมือ ในลักษณะ “พหุภาคี” เพื่อประสาน “พลังสร้างสรรค์” ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง ส่วนภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนา

๓. เริ่มการพัฒนาจากชุมชนท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติ และให้องค์กรชุมชนเป็นจักรกลสำคัญในการดำเนินการพัฒนา เพื่อให้เกิดพลังการพัฒนาจากความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง

๔. ส่งเสริมการรวมกลุ่มชาวบ้านและการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านการศึกษา สาธารณะสุข การผลิต การตลาด การระดมทุน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

^๑ สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองศ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี ๒๕๔๑ และทฤษฎีใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองศ์, ๒๕๔๑), ไม่ปรากฏหน้า.

^๒ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๓๓-๔๔.

๕. ใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพที่หลากหลาย เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ

๖. ยึดปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวพระราชดำรัส “การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”

นอกจากแนวคิดที่บูรณาแล้วจะต้องนำไปสู่ภาคการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน โดยมีแนวทางการปฏิบัติของเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่

๑. สร้างเวทีการเรียนรู้ เช่น เวทีประชาคมตำบล/อำเภอ ร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน
๒. วิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น (ทุนในชุมชน)
๓. วางแผนพัฒนา “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”
๔. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม (กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์) และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน
๕. พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การแปรรูป บรรจุ การห่อจากสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
๖. พัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค เชื่อมโยงผู้ผลิตกับตลาดในเมือง/โรงงาน อุตสาหกรรมเกษตร ฯลฯ
๗. พัฒนากิจกรรมทางการศึกษา สังคม วัฒนธรรม สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๘. วิจัยเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
๙. สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จระดับอำเภอ/จังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่น
๑๐. สร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาสถานที่
๑๑. พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ช่วยตัดสินใจในการทำธุรกิจชุมชน
๑๒. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่สังคมในวงกว้าง

จังหวัดลำปางเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เพียบพร้อมด้วยคตินิยมและหลักการประพฤติปฏิบัติที่อิงอาศัยความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สรรค์สร้างไว้ตั้งแต่อดีตและสืบสานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหลักธรรมที่จารึกหรือเขียนไว้ตามศาสนสถานที่มีความเชื่อในการให้ธรรมเป็นทานจะได้ส่งผลให้ได้พบแต่สิ่งดีงาม จนกลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัดลำปาง แต่สภาวะปัจจุบันมีพื้นที่ที่มีการเก็บรวบรวมคัมภีร์หรือวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาจำนวนน้อย

^๓ ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์, เศรษฐกิจชุมชน : ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/banrainarao/column/commu_econ_02 [๙ มกราคม ๒๕๖๕].

ตลอดถึงกาลเวลาล่วงไปสังคมยุคใหม่ขาดความสนใจในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีรากฐาน สอดแทรกหลักธรรมในการดำรงชีพ ส่งผลให้วิถีชีวิตชุมชนและเศรษฐกิจในชุมชนมีอาจจะดำรงอยู่ได้ บนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่ามีความสนใจที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดในเศรษฐกิจ ชุมชนเพื่อนำมาสู่การออกแบบและสร้างสรรค์ให้มีคุณค่า โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจชุมชน สร้างสรรค์ที่บูรณาการทุนทางสังคม วัฒนธรรม หลักคำสอนและจารีตดั้งเดิมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ ์ชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ ทรงคุณค่า สร้างมูลค่า และสืบสานภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ให้แก่นุชนรุ่นหลัง ตลอดถึงเป็นแนวทางการพัฒนานวัตกรรม ชุมชนด้วยความสามารถในการจัดการตนเอง (Smart Community) ได้อย่างยั่งยืนและเข้มแข็งต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ชุมชนจังหวัดลำปาง

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยเป็นอย่างไร และ ในต่างประเทศมีแนวคิดอย่างไร ?

๑.๓.๒ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัด ลำปางมีกระบวนการการผลิตที่เหมาะสมกับชุมชนอย่างไร และมีวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัต ลักษณ์ของแต่ละเครือข่ายอย่างไร ?

๑.๓.๓ การเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์มี รูปแบบในการเสริมสร้างอย่างไร เพื่อให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ของเครือข่ายที่จะสร้าง รายได้และสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดลำปางได้อย่างถูกต้อง ?

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ มีเนื้อหาและประเด็นการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑) แนวคิดการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่น โดยการสำรวจทุนทางวัฒนธรรมและสังคมที่อยู่ในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์และผลการศึกษาวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง เพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ด้วยการพัฒนาแนวคิดทางการผลิตผลิตภัณฑ์ ได้แก่

(๑) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย ที่เป็นการเก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ฯลฯ โดยการจำแนกการศึกษาในรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของชุมชน การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยเอกชน และการผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยหน่วยงานภาครัฐ

(๒) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในต่างประเทศ จากการศึกษาแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ของต่างประเทศในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ในพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์นิวเดลี พิพิธภัณฑ์พลังงาน “อี” และพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ผ้าม้าย้อมมะรุมตีสี่ นารุมิ

(๓) วิเคราะห์รูปแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างด้านแนวคิดในการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดลำปาง

๒) การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

(๑) กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

(๒) วิธีการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

(๓) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

๓) การเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง โดยการวิเคราะห์และเสนอแนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดลำปาง ได้แก่

(๑) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

(๒) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

(๓) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างรายได้ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นการยกระดับให้เป็นเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดลำปางต่อไป

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดลำปาง โดยแบ่งขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาออกจำนวน ๒ กลุ่ม ได้แก่

๑) กลุ่มวัดและชุมชนในการศึกษาจำนวน ๓ แห่ง ได้แก่

(๑) วัดและชุมชนปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

(๒) วัดและชุมชนไหลหินหลวง ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

(๓) วัดและชุมชนบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

๒) กลุ่มเครือข่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น พาณิชยจังหวัดลำปาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาศพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์พื้นที่ของวัดและชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ (๑) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนที่เกิดจากการร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ โบราณคดี และนักวิชาการท้องถิ่น (๒) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ โดยการเข้าข้อมูลด้วยระบบออนไลน์หรือโปรแกรม (Application) (๓) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง (๔) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่มีศักยภาพที่ดีอันเกิดจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ(๕) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่มีการประสานพลังชุมชน เพื่อการบูรณาและขับเคลื่อนการอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนด้วยการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

๑.๔.๓. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีบทบาทและความสำคัญต่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

(๑) กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน ๓ รูป

(๒) กลุ่มชุมชนและผู้จัดการพิพิธภัณฑ์ จำนวน ๖ คน

(๓) กลุ่มองค์กรภาครัฐ/เอกชน จำนวน ๑ คน

๒) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันและมี ส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตในพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑทั้ง ๓ แห่ง จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยแบ่ง ออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ประกอบด้วย

(๑) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน ๓ รูป
(๒) กลุ่มชุมชนและกลุ่มผู้ประกอบการ	จำนวน ๑๒ คน
(๓) ผู้จัดการพิพิธภัณฑ	จำนวน ๘ คน
(๔) กลุ่มองค์กรภาครัฐ/เอกชน	จำนวน ๒ คน

๑.๔.๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๔ – พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๗ เดือน

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่มีความสำคัญต่อการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

- (๑) แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑท้องถิ่น
- (๒) แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
- (๓) แนวคิดการจัดการความรู้ของวัดและชุมชน
- (๔) แนวคิดการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน
- (๕) ทฤษฎีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชน
- (๖) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (๗) บริบทพื้นที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Developing Products) หมายถึง การพัฒนาทุนทางสังคมของ วัดและชุมชนพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในท้องถิ่นในการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิต สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ของมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการรักษาและสืบสานจนถึงปัจจุบัน โดย การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนและการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่เป็นต้นทุน ทางสังคมให้เกิดประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ และเกิดชุมชนที่เข้มแข็งแบบมีส่วนร่วมในการรักษา พิพิธภัณฑของชุมชนได้อย่างแท้จริง

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economic) หมายถึง การผลิตสินค้าที่เกิดจากการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการแสดงความเห็น การมีส่วนร่วม และการร่วมกันผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์จาก ความมรดกที่เป็นภูมิปัญญาชุมชนและทุนทางสังคม โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าของ

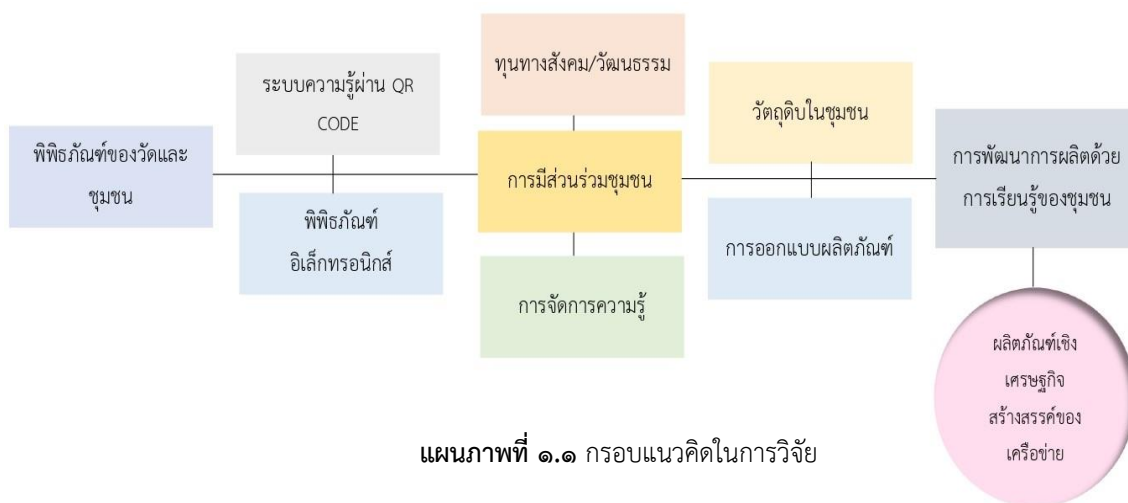
วัตถุดิบ สร้างรายได้ และการเผยแพร่เอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนลงในผลิตภัณฑ์ด้วยความรู้ ความสามารถ และการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากแนวคิดและกรรมวิธีต่างๆ รวมถึงกระบวนการผลิตหรือการประดิษฐ์นวัตกรรมแบบใหม่ที่เกิดจากการต่อยอดผลิตภัณฑ์สินค้าเดิมที่มีอยู่มาปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิมและเหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้เกิดคุณค่า มูลค่า และเป็นมนต์เสน่ห์ของการแสดงให้เห็นถึงพิพิธภัณฑ์อันล้ำค่าของวัดและชุมชน

เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ (Museum Network) หมายถึง กลุ่มพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง ได้แก่ ได้แก่ ๑) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๒) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ ๓) วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่มีการรวบรวมสิ่งของต่างๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาทางด้านโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ คัมภีร์ วรรณกรรม ศิลปะ สิ่งของเครื่องใช้สอย เป็นต้น และเป็นสถานที่ที่มีการเก็บรวบรวม สงวนรักษาและแสดงถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากการสร้างสรรค์และสะสมจากภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างสมไว้ให้คนรุ่นหลัง เพื่อเป็นการบอกเล่าเหตุการณ์ เรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความงาม ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และแนวปฏิบัติที่ดีงามแก่ชุมชนได้สืบสานจนถึงปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง (Lampang Museum Community) หมายถึง แหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดจากการสั่งสม การบอกเล่าเรื่องราว เหตุการณ์ ความเป็นมา และประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น โดยสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศาสนา ปรัชญา จารีต ประเพณี ขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันจากบรรพบุรุษในท้องถิ่น โดยพิพิธภัณฑ์ชุมชนจำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ ๑) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ๒) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ ๓) วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่มีอัตลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิด และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องทำนุบำรุงและสืบทอดในท้องถิ่นได้ศึกษาเรียนรู้สืบต่อไป

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์จากพิพิธภัณฑ์ด้วยการสอดแทรกผ่านระบบดิจิทัลลงในผลิตภัณฑ์ และเป็นการสืบสาน การเรียนรู้ และการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยการตั้งสมมุติฐานอันเป็นกรอบแนวคิดเชิงประเด็นการวิจัย เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน
- ๑.๗.๒ ได้กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน จังหวัดลำปาง
- ๑.๗.๓ ได้แนวทางการเพิ่มศักยภาพการผลิตสินค้าบนทุนทางสังคมของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง
- ๑.๗.๔ เกิดความเข้มแข็งของวัดและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง
- ๑.๗.๕ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างเหมาะสม

๑.๘ ผลผลิตจากการวิจัย

- ๑.๘.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน จำนวน ๑ ชุด
- ๑.๘.๒ ได้ผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนในจังหวัดลำปาง เพื่อสร้างรายได้และถ่ายทอดความรู้ผ่านผลิตภัณฑ์ จำนวนที่ละ ๒ ชิ้นงาน
- ๑.๘.๓ ได้กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน จังหวัดลำปาง จำนวน ๑ กระบวนการ
- ๑.๘.๔ ได้สื่อประชาสัมพันธ์การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปางในร้านนาในช่องทางสื่อมีเดีย จำนวน ๒ ช่องทาง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ และสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวความเป็นมาของแต่ละชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนบนทุนทางสังคมเชิงสร้างสรรค์ รวมไปถึงเป็นการสืบสานความรู้และสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจให้สามารถเลี้ยงและทำนุบำรุงพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- ๒.๒ แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
- ๒.๓ แนวคิดการจัดการความรู้ของวัดและชุมชน
- ๒.๔ แนวคิดการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน
- ๒.๕ ทฤษฎีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน
- ๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ บริบทพื้นที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

๒.๑ แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

๒.๑.๑ ความเป็นมาและความหมายของพิพิธภัณฑ์

สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติได้ให้ความหมายพิพิธภัณฑ์จากการพิจารณารากศัพท์คำว่า “พิพิธภัณฑ์” มาจากรากศัพท์ที่ว่า “พิพิธ” แปลว่า ต่างๆ กัน รวมกับคำว่า “ภณ” แปลว่า สิ่งของ เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงได้ความหมายว่า สิ่งของต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา แต่หากเติมคำว่า “สถาน” รวมลงไปเป็นคำว่า “พิพิธภัณฑ์สถาน” มีความหมายว่าสถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่างๆที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่ง

หมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ โดยคำนี้ตรงกับ ความหมายในภาษาอังกฤษว่า “Museum”^๑

พิพิธภัณฑ์กล่าวถึงในความหมายโดยทั่วไปหมายถึงสถาบันหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเปิดโอกาส ให้ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ตามศาสตร์สาขาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะศาสตร์นั้นๆ ในมุมมอง ของสังคมชาวต่างชาติหรือประเทศที่เจริญแล้วมองว่า พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่เปิดกว้างสำหรับผู้สนใจ ทุกชนชั้นเพื่อประโยชน์ในการได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ พักผ่อนในวันเวลาว่าง และสามารถเข้าไปทำ กิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดกิจการการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศนั้นอย่างแพร่หลาย^๒

พิพิธภัณฑ์ กล่าวตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ไว้ว่า สิ่งของต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น โดยมี หน้าที่ ๓ ประการ ได้แก่ เก็บรวบรวมสงวนรักษาและแสดงถึงสิ่งต่างๆโดยบรรดาสีสิ่งต่างๆ เหล่านั้น อาจเป็นวัตถุธรรมชาติที่เกี่ยวกับภูมิวิทยาดาราศาสตร์หรือชีววิทยาหรือแสดงเกี่ยวกับกำเนิดของ มนุษย์ในประวัติศาสตร์ศิลปะวิทยาศาสตร์ วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์อาจมุ่งเน้นเฉพาะอย่างใดอย่าง หนึ่งหรือทั้ง ๓ ประการดังกล่าวข้างต้นหรือแสดงออกซึ่งปรัชญาความนิยมความมุ่งหวังตลอดจนที่ท่า ของชุมชนก็เป็นได้^๓

๒.๑.๒ ประวัติการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยนั้น พบว่า รากฐานกิจการพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย เริ่มต้นเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๗ ณ หอคองคอเดียหรือเป็นที่รู้จักในชื่อของหอสหทัย สมาคมหรือศาลาสหทัยสมาคมตั้งอยู่ริมทางเสด็จพระราชดำเนินสู่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้านหลัง ไกล่ประตูปิฆามไชยศรี โดยในครั้งนั้นเป็นการจัดแสดงวัตถุที่รวบรวมจากของสะสมส่วนพระองค์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ และเครื่องราชบรรณาการจากต่างประเทศ รวมถึงของสะสมจากราษฎรที่ร่วมแสดงเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ที่ตั้งขึ้นในครั้งนั้นมีสิ่งของอันมีค่าที่แสดงให้ เห็นถึงอารยธรรมอันสูงส่ง ความมั่งคั่งและมั่นคงของอาณาจักรสยามโดยกิจการพิพิธภัณฑ์สมัยนั้นเริ่ม มีการจัดเก็บที่เป็นระเบียบ มีการทำบัญชีศิลปะโบราณวัตถุ การจัดแสดงที่แบ่งตามเนื้อหา เพราะได้มี การว่างจ้างชาวต่างชาติผู้มีความรู้มาช่วยในการดูแล คือ นายเฮนรี อลาบาสเตอร์ มาทำหน้าที่เป็น

^๑ สุรศักดิ์ ศรีสาอาง, **คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกรม ศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^๒ นิคม มูลิกะคามะ, **วิชาการพิพิธภัณฑ์**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๓๒.

^๓ สะอาด ปายะนันท์, **การจัดการพิพิธภัณฑ์**, (พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๑), หน้า ๑.

ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์จนกระทั่งถึงแก่กรรมในปีพ.ศ. ๒๔๒๗ ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๓๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ย้ายพิพิธภัณฑ์มาตั้งที่พระราชวังบวรสถานมงคลในปีพ.ศ. ๒๔๓๕ สถานะของพิพิธภัณฑ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป กรมพิพิธภัณฑ์ได้ย้ายไปสังกัดอยู่กับกระทรวงต่างๆ อย่างไม่แน่นอน เนื่องจากยังไม่มีคนไทยได้รับการศึกษางานด้านพิพิธภัณฑ์โดยตรง จึงจำเป็นต้องย้ายหนึ่งไปสังกัดกับกระทรวงต่างๆ เพื่อหาคนทำงานที่เหมาะสม แต่ด้วยความประสงค์ของรัชกาลที่ ๕ จึงเริ่มส่งตัวแทนคนไทยไป ศึกษางานพิพิธภัณฑ์ยังต่างประเทศบุคคลที่ถูกส่งไปในขณะนั้น คือ เจ้าหมื่นศรีศรีลักษณ์ ท่านได้เดินทางไปดูงานกิจการพิพิธภัณฑ์ที่ยุโรปเมื่อกลับมาในปีพ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีข้อเสนอให้ปรับปรุงการจัดแสดง โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็นเรื่องๆ ยึดแนวทางจากวัตถุที่มีอยู่และแนวทางการนำเสนอที่ถือปฏิบัติกันในประเทศ

เมื่อเจ้าหมื่นศรีศรีลักษณ์ได้พ้นจากตำแหน่งเจ้ากรมพิพิธภัณฑ์ไป ในปีถัดมาโครงการพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์จึงหยุดชะงักไป แม้จะไม่มีการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในด้านวิชาการมากเท่าใด แต่การพัฒนาให้มึนพิธีการถาวรเพื่อให้บริการผู้เข้าชมได้เป็นประจำก็เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ในชื่อของ The Royal Museum at Wang Na หรือพิพิธภัณฑ์วังหน้า การจัดแสดงก็ยังคงเน้นความอลังการของวัตถุเป็นสำคัญ จัดแสดงของชิ้นเอกของพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในครั้งนี้กลับเป็นเสมือนรากฐานที่สำคัญของการจัดตั้งกิจการพิพิธภัณฑ์ของไทยอย่างจริงจังต่อไปในอนาคต

ครั้นถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงให้ความสนใจพระทัยในศิลปะการละครวรรณคดีและดนตรีมากกว่างานทางด้านทัศนศิลป์ กิจการพิพิธภัณฑ์จึงหยุดชะงักไปชั่วขณะ ต่อมาเมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ พระองค์มีความสนพระทัยในกิจการพิพิธภัณฑ์ พร้อมทรงเล็งเห็นว่ากิจการพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยขาดผู้รู้และผู้ชำนาญการจึงทรงมีพระราชดำริให้รวบรวมงานที่เกี่ยวกับวรรณกรรมและโบราณคดีเข้าไว้ในสถาบันเดียวกัน และพระราชทานหมู่พระที่นั่งในพระราชวังบวรสถานมงคลทั้งหมดจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานและมีพระราชบัญญัติโอนพิพิธภัณฑ์สถานให้มาอยู่ในความดูแลของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้มีประกาศพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับพระนครรวมถึงแต่งตั้งราชบัณฑิตยสภาให้ดูแลงานด้านโบราณคดีวรรณคดีศิลปากรและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับพระนคร โดยมีสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งนายกราชบัณฑิตยสภา

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลได้จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้น สังกัดกระทรวงธรรมการมีกองพิพิธภัณฑ์และกองโบราณคดีด้วยกองหนึ่ง ที่สังกัดกรมศิลปากรต่อมากองนี้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานในสมัยนั้น คือ กองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุ จากนั้น

ได้เปลี่ยนอีกครั้งเป็นกองโบราณคดี โดยมีหน้าที่ดำเนินการพิพิธภัณฑสถานและดูแลโบราณสถานทั่วอาณาจักร ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการเปลี่ยนชื่อจากพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครมาเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสำหรับพระนคร^๔

ครั้งในสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ เป็นรัชสมัยที่มีการตื่นตัวในกิจการพิพิธภัณฑสถานเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงมีความสนพระทัยพิเศษในการรักษาสมบัติของชาติ ครั้งเมื่อพระองค์เสด็จประพาสจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและทรงทอดพระเนตรเห็นอาคารสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นบนที่ที่เคยเป็นซากโบราณสถานพระองค์ทรงตรัสว่า “...การสร้างอาคารสมัยนี้คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานเป็นเกียรติของชาติ อัฐเกล้าแผ่นดินเดียวก็มีค่าควรจะรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัยอยุธยาและกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย...ในการที่มีโบราณวัตถุสถานและปูชนียสถานอยู่เป็นอันมาก ถ้าเรารู้จักวิธีนำมาใช้เกี่ยวกับการอบรมจิตใจของเยาวชนก็จะเป็นประโยชน์มาก...” เมื่อพระองค์ได้ทรงรับฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการค้นพบสมบัติตามแหล่งโบราณสถาน การค้นพบทางวิชาการ รวมถึงปัญหาการลักลอบขุดวัตถุโบราณ ซึ่งเป็นที่มาของการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่สมบูรณ์แบบขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ต่อมา กิจการพิพิธภัณฑสถานนั้นจึงก้าวหน้าควบคู่ไปกับงานโบราณคดีด้วยการขุดค้นพบศิลปะโบราณวัตถุในท้องถิ่นต่างๆ พร้อมกับเหล่าพสกนิกรในท้องถิ่นน้อมรับแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ เช่น เมื่อพบเห็นงานศิลปวัตถุก็จะนำมาให้กับกรมศิลปากรด้วยการร่วมมืออย่างดี จากภาคประชาชนทำให้เกิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในจังหวัดต่างๆ อีกมากมายหลายแห่งอาทิเช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น โดยพิพิธภัณฑสถานเหล่านี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารด้วยพระองค์เองทุกครั้งด้วย เพราะ พระองค์ทรงตระหนักถึงบทบาทของพิพิธภัณฑสถานในการพัฒนาสังคมและเสริมความมั่นคงของชาติ จึงทรงสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันในท้องถิ่นต่างๆ ตลอดมา^๕

๒.๑.๓ การกิจและหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑสถาน

จิรา จงกล ได้กล่าวว่า กิจการพิพิธภัณฑสถานมีหน้าที่ที่ต้องคำนึงถึงการเป็นสถาบันของประชาชน พิพิธภัณฑสถานต้องเป็นศูนย์กลางชุมชนบริการชุมชนและบริการประชาชนทุกประเภท ทุกวัยทุกระดับการศึกษา เป็นสถานที่ให้ความรู้ความเพลิดเพลินสนองความต้องการด้านความรู้ให้แก่

^๔ ส่งศรี ประพัฒน์ทอง, พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑสถาน, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑ - ๕๑.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐ - ๑๐๑.

ประชาชน และสังคมยุคใหม่ให้เห็นตรงกัน พิพิธภัณฑ์จำเป็นจะต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของชุมชนเชื่อมโยงอดีตปัจจุบันและอนาคต^๖

พิพิธภัณฑ์โดยทั่วไปมีภารกิจและหน้าที่หลักอยู่ด้วยกัน ๘ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. การรวบรวมวัตถุ (Collecting) เป็นหน้าที่ประการแรก หากไม่มีการเก็บรวบรวมก็ คงไม่สามารถมีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นได้ จากประวัติพัฒนาการกิจการพิพิธภัณฑ์จะเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑ์สถาน เริ่มต้นจากการสะสมสมบัติของบรรดากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนางและนักบวช นอกจากรวบรวมสะสมทรัพย์สินสมบัติมีค่าแล้ว บรรดานักธุรกิจรวมถึงพ่อค้าเดินไกลยังได้รวบรวมสิ่งของที่แปลกและหายากนำมาสะสมรวบรวมเข้าไว้เพื่อโอ้อวดและแสดงฐานะความมั่นคงของตนกิจการพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการสะสมวัตถุสิ่งของ โดยวิธีการรวมนั้นนั้นอาจได้แก่ จุดประสงค์ดังต่อไปนี้

- จากการได้รับบริจาคจากประชาชน
- จากผลการสำรวจและศึกษาวิจัยรวมถึงผลจากการขุดค้นทางโบราณคดี
- จากการจัดซื้อจากการแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของระหว่างพิพิธภัณฑ์
- จากการสร้างสรรค์ การประดิษฐ์ การสร้างสรรค์ และจำลองขึ้นใหม่

๒. ตรวจสอบจำแนกประเภทและศึกษาวิจัย (Identifying, Classifying and Research) เมื่อเก็บวัตถุเข้าพิพิธภัณฑ์แล้วจะต้องได้รับการตรวจสอบ เพื่อระบุให้ได้ว่า เป็นศิลปวัตถุอะไร จำแนก แยกประเภท กำหนดอายุแบบศิลปะ อายุ สมัยที่มาของวัตถุ แหล่งกำเนิดทั้งนี้หากไม่สามารถตรวจสอบ และจำแนกได้จะต้องทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องราวที่แน่นอน โดยการศึกษาเปรียบเทียบ ทดลองตรวจสอบและพิสูจน์หาอายุทางวิทยาศาสตร์ ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงทางวิชาการเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะพิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันทางวิชาการและให้การศึกษาจะต้องได้รับการยอมรับ และความเชื่อถือ

๓. การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) การทำบันทึกหลักฐานหมายถึงการจัดทำทะเบียนวัตถุทุกชิ้นที่รวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นหลักฐานมิให้สูญหายและเป็นหลักฐานที่แน่นอนแสดงที่มาและเรื่องราวทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติ ที่มา รูปแบบ และอายุสมัยของวัตถุ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้า วัตถุใดไม่มีประวัติวัตถุนั้นก็ไม่มีคุณค่าทางวิชาการ

๔. การสงวนรักษา (Preservation) การรวบรวมและเก็บรักษาเป็นงานพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์ แต่การสงวนรักษาเพื่อรักษาคุณค่าของวัตถุไว้ให้มีความคงทนถาวร ตลอดจนการ

^๖ จิรา จงกล, พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้า ๓๒.

บำรุงรักษาซ่อมแซมเพื่อให้เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑ์อย่างยั่งยืนเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ ดังนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พิพิธภัณฑ์ต้องมีฝ่ายงานสำหรับการตรวจสอบสภาพทำความสะอาด การปฏิบัติเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพของวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์

๕. การจัดแสดง (Exhibition) งานการจัดแสดงเป็นหน้าที่สำคัญ เป็นงานหน้าฉาก เพราะประชาชนไปพิพิธภัณฑ์ก็เพื่อเข้าชมการจัดแสดง ซึ่งการจัดแสดงที่ดีจะต้องสมัย และเป็นแรงดึงดูดใจให้แก่ประชาชนสนใจเข้าชมได้มาก ในสมัยโบราณพิพิธภัณฑ์ไม่คำนึงถึงเทคนิคการจัดแสดงมากนัก เป็นเพียงการนำวัตถุที่มีความสำคัญและน่าสนใจมาจัดแสดงและมีคำบรรยายประกอบเท่านั้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้าของนักวิชาการและผู้สนใจ จึงเป็นการจัดแสดงที่ประชาชนทั่วไปไม่สนใจ เพราะรู้สึกว่ายากเกินไปกว่าจะเข้าใจ ปัจจุบันแนวคิดของพิพิธภัณฑ์เปลี่ยนแปลงไป โดยพิพิธภัณฑ์จะเป็นสถาบันการศึกษาที่ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ประชาชนทุกประเภท ทุกวัย ทุกระดับ การศึกษา ดังนั้นการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์จะต้องจัดแสดงด้วยเทคนิคที่ดึงดูดความสนใจ การจัดแสดงต้องให้ความรู้และความเพลิดเพลิน

๖. การรักษาความปลอดภัย (Museum security) การป้องกันและคุ้มครองความปลอดภัย จากการเสื่อมสภาพโจรภัยและอัคคีภัยเป็นหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะวัตถุที่รวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์ล้วนแล้วแต่เป็นของมีคุณค่าทั้งทางด้านราคา ความรู้ ดังนั้น จะต้องมีการรักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ทั้งนี้ถ้าพิพิธภัณฑ์มีชื่อเสียงที่เสียหายในการรักษาความปลอดภัยแก่วัตถุจัดแสดงแล้ว ย่อมเป็นที่เสียภาพพจน์ ขาดความน่าเชื่อถือตลอดจนส่งผลกระทบต่อการช่วยเหลือจากภาคต่างๆ

๗. บริการทางการศึกษา (Education) แต่เดิมพิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจในสาขาใดสาขาหนึ่ง แต่ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันการศึกษารูปแบบหนึ่ง เพราะการศึกษาจะมีทั้งการศึกษาในระบบ (Formal education) และการศึกษานอกระบบ (Non-formal education) ซึ่งพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่สำคัญสำหรับการศึกษานอกระบบของประชาชนและเยาวชน ทั่วไป รวมทั้ง ยังเป็นสถานที่หรือเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบอีกด้วย กล่าวได้ว่าพิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันการศึกษานอกเหนือจากการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอื่นๆ ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ในทุกวันนี้จะต้องมีกิจกรรมและการบริการด้านการศึกษาเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ของพิพิธภัณฑ์ให้กับสาธารณชนด้วยการสื่อสารที่เพิ่มเติมไปจากนิทรรศการ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นโดยง่าย เช่น การผลิตอุปกรณ์และสื่อต่างๆ อาทิ สิ่งพิมพ์ วีดิโอ วีดิทัศน์ เทปบรรยาย ฯลฯ เป็นต้น ตลอดจนต้องมีเจ้าหน้าที่วิทยากรและอาสาสมัครให้บริการทางการศึกษาด้วย

๘. การบริการสังคม (Social service) พิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ที่ต่อสังคมมากขึ้น พิพิธภัณฑสถานไม่อาจตั้งอยู่ได้ถ้าหากขาดความสัมพันธ์กับชุมชนหรือกับสาธารณชนทั่วไป หมายความว่า พิพิธภัณฑสถานต้องเป็นสถาบันที่เปลี่ยนแปลงปรับตัวไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม พิพิธภัณฑสถานจึงต้องดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามความต้องการของสังคมและให้บริการแก่ชุมชน อาทิ มีสถานที่ให้ประชาชนประชุมสัมมนา จัดอภิปรายจัดการแสดง เป็นสถานที่จัดงานแต่งงาน แสดงผลงานนิทรรศการ แสดงสินค้า ฯลฯ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสมด้วย การบริการชุมชนดังกล่าวจึงทำให้พิพิธภัณฑสถานหลายแห่งในทุกวันนี้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน (Community center)

๒.๑.๔ เทคนิคการจัดการและการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน

เทคนิคการจัดการพิพิธภัณฑสถานคือการดำเนินงาน ขั้นตอน กระบวนการเกี่ยวกับการจัดวัตถุในห้องแสดงการออกแบบอาคาร การออกแบบห้องแสดง การออกแบบครุภัณฑ์ การก่อสร้างและติดตั้งวัตถุจัดแสดงประเภทต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคในการจัดพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญจากหลายๆ ฝ่ายมารวมกันทำ เช่น ช่างสถาปนิกเป็นผู้ออกแบบสถานที่ มณฑนากรเป็นผู้ตกแต่งภายใน เป็นต้น แต่ละเทคนิคในการสร้างพิพิธภัณฑสถานนั้นล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น นิคม มูลิกะคามะ ได้แบ่งเทคนิคของงานพิพิธภัณฑสถานได้ดังนี้

อาคารพิพิธภัณฑสถานและองค์ประกอบของอาคาร การออกแบบอาคารสำหรับการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้ ๒ ประเภท ได้แก่ อาคารทางประวัติศาสตร์หรือโบราณสถาน เป็นอาคารเก่าแก่ที่สร้างขึ้นไว้ในอดีตเช่น วัง ปราสาท ตำหนัก คัมภีร์วิหาร ป้อม ศาลากลางจังหวัด เป็นต้น เมื่อเลิกใช้หรือไม่เหมาะสมกับการใช้งานต่อไปก็สามารถนำมาเป็นพิพิธภัณฑสถานได้ เนื่องจากตัวอาคารมีประวัติศาสตร์ความเก่าแก่อยู่แล้ว อย่างไรก็ตามยังต้องปรับปรุงบางส่วนของอาคารให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย ในแง่ของการจัดแสดง การปรับแต่งจะต้องไม่ทำลายองค์ประกอบของอาคารโบราณให้สูญเสียและอีกประเภทหนึ่งคืออาคารพิพิธภัณฑสถานที่กำลังสร้างใหม่สามารถแบ่งการออกแบบอาคารพิพิธภัณฑสถานสมัยใหม่ตามปรัชญา แนวความคิดของสถาปนิกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกมีความเห็นว่าการออกแบบอาคารในปัจจุบันเน้นรูปแบบของอาคารให้มากที่สุดควรมีลักษณะตามสภาพแวดล้อมของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ในขณะที่กลุ่มที่ ๒ เห็นว่าการเน้นรูปแบบของอาคารไม่สำคัญเท่ากับองค์ประกอบและประโยชน์ใช้สอย โดยผู้รับผิดชอบการออกแบบพิพิธภัณฑสถานมีหลายฝ่าย ได้แก่ สถาปนิกเป็นผู้ออกแบบ ภัณฑารักษ์ เป็นผู้เสนอความเห็นการใช้สอย^๗

^๗ นิคม มูลิกะคามะ, วิชาการพิพิธภัณฑสถาน, หน้า ๑๖๑-๒๐๙.

สำหรับหลักการสำคัญของการออกแบบอาคารพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไป ได้แก่ การจัดระบบสายงานเพื่อเป็นแนวทางในการทำผังและประโยชน์ของการใช้สอยอาคาร ความมีประสิทธิภาพเพื่อให้การก่อสร้างเป็นไปโดยปราศจากอุปสรรคและดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ การจำแนกหน้าที่ของห้องภายในอาคารเพื่อความชัดเจนในการดำเนินการขยายเพิ่มเติมในอนาคต การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึงโอกาสในการขยายในอนาคตด้วย ในกรณีที่มีจำนวนวัตถุจัดแสดงเพิ่มขึ้น ความต้องการทางโครงสร้างอาคารและกลไกต้องคำนึงถึงหลักการก่อสร้างได้จริง ความสำคัญของการจัดแสดงต้องเป็นหลักสำคัญที่สุดของการออกแบบและการคำนึงถึงอัตราค่าใช้จ่ายต้องวางแผนล่วงหน้าแยกรายละเอียดงบประมาณออกเป็นงบลงทุนและงบดำเนินการ เพื่อความรัดกุมและป้องกันการผิดพลาด การจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ ต้องให้ความรู้แก่ประชาชนในรูปแบบของการจัดแสดงของการชม ดังนั้น การจัดนิทรรศการจึงเป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งในปัจจุบันได้มีความก้าวหน้ามาก เนื่องจากมีเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนประกอบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้แสงสีเสียงเพื่อทำให้นิทรรศการกลายเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลกับคนดู ซึ่งต้องอาศัยทฤษฎีสื่อสารทั่วไปเข้ามาประกอบด้วย โดยระบบการสื่อสารแบ่งออกได้เป็น ๒ หมวดใหญ่ๆ ได้แก่ การติดต่อโดยตรงและการติดต่อโดยใช้สื่อมวลชนมีกระบวนการ ขั้นตอนสำคัญ คือ ต้นตอหรือผู้ส่งข่าวสารจะต้องเข้าใจ เรื่องราวให้ถูกต้อง และส่งข่าวสารไปอย่างถูกต้องสัญญาณข่าวสารจะต้องไปถึงผู้รับหรือจุดหมายปลายทางในเวลาพอดี คือในขณะที่ผู้รับสารมีความพร้อมที่จะรับฟังและผู้รับสามารถแปลสัญญาณกลับเป็นข่าวสาร เข้าใจได้ถูกต้อง โดยขึ้นอยู่กับขอบเขตของประสบการณ์หรือกรอบอ้างอิงว่าผู้รับสารจะมีมากหรือน้อยเพียงใด นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ถือเป็นสื่อการประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่เรื่องราวให้ประชาชนรับรู้ ในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์หลายแห่งได้จำแนกการจัดนิทรรศการตามกลุ่มของประชาชนออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ โดยจำแนกจากระดับความรู้และปัญญาของผู้ชม ได้แก่ กลุ่มเด็กอายุประมาณ ๑๒ ปี ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาเด็กเป็นหลัก ต้องเน้นความตื่นตันทันทีศรัทธาใจ กลุ่มผู้ชมหนุ่มสาวเป็นกลุ่มที่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านต้องพยายามโน้มน้าวให้ผู้ชมรับรู้คุณค่าดึงดูดความสนใจและวิธีการจัดเป็นแบบศิลปะ และกลุ่มผู้ชมที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญกลุ่มนี้จะมีความรู้และสนใจวิเคราะห์เนื้อหาอย่างละเอียด ต้องพิจารณาวัตถุมากเป็นพิเศษ ไม่จำเป็นต้องเน้นหรือคำนึงถึงวิธีการจัดแสดงที่เป็นศิลปะ ควรจัดโดยเน้นหนักในเรื่องระเบียบวิธีการเปรียบเทียบวัตถุเป็นสำคัญ นิทรรศการโดยหลักมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ ๑ นิทรรศการประจำ เป็นการจัดแสดงอย่างถาวรในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้าย ดังนั้น ต้องคำนึงถึงการจัดอย่างละเอียดรอบคอบนิทรรศการเพื่อการศึกษา ค้นคว้า เป็นนิทรรศการถาวรเช่นเดียวกับนิทรรศการแบบที่ ๑ แต่เน้นในเรื่องวัตถุการจัดแสดงและการศึกษาค้นคว้ามากกว่าความงามและความเพลิดเพลินเน้นหนักในเรื่องของระเบียบวิธีการจัดแสดงเป็นหลัก มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเก็บของคงคลัง

ประเภทที่ ๒ นิทรรศการชั่วคราวหรือนิทรรศการพิเศษเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทมากที่สุด เพราะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวและสร้างความเพลิดเพลินดึงดูดและสร้างความสนใจของผู้ชม

ระบบการจัดนิทรรศการ พบว่า มีการจำแนกระบบการจัดการนิทรรศการ ๔ ระบบ ได้แก่

ระบบที่ ๑ ระบบการจัดวัตถุตามแบบธรรมชาติเป็นความนิยมส่วนใหญ่ของพิพิธภัณฑ์ประเภทธรรมชาติวิทยาเพราะต้องการแสดงให้เห็นถึงความงามความดึงดูดในธรรมชาติ

ระบบที่ ๒ ระบบการจัดตั้งตามอิริยาบถสัตว์คล้ายระบบการจัดในแบบแรกแต่แทนที่จะจัดแสดงแบบเดียวกันจัดรวมกันเป็นหมู่ เช่น ภาพฝูงควายกินหญ้า ฝูงนกทำรัง เป็นต้น เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นชีวิตจริงๆ ของสัตว์แต่ละชนิด

ระบบที่ ๓ ระบบการจัดแสดงตามสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา เป็นการแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมกับวัตถุจัดแสดง เช่น สภาพชีวิตชาวประมงที่สัมพันธ์กับสัตว์น้ำ อากาศ ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ได้ดียิ่งขึ้น

ระบบที่ ๔ ระบบการจัดแสดงตามความเป็นจริง ได้แก่ การย้ายวัตถุจริงๆ มาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ให้เห็นอย่างใกล้ชิด เช่น การย้ายหลุมขุดค้นทางโบราณคดีมาจัดแสดง เป็นต้น

นอกจากนั้น บรรยากาศของห้องแสดง ควรสร้างความสนใจในด้านความงามเน้นความงามวัตถุและความงามในการจัดแสดง เพื่อเร้าและดึงดูดความสนใจของผู้ชม เร้าใจให้เพลิดเพลินเพราะความงามแต่เพียงอย่างเดียวจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแห้งแล้ง ไม่น่าเดินชมนานเท่าที่ควร และเร้าให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากค้นคว้า เพราะความอยากรู้อยากเห็นเป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้ ดังนั้น จึงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการออกแบบลักษณะของห้องแสดงให้เร้าใจอย่างเป็นขั้นตอนหรือให้คำอธิบายวัตถุในเชิงคำถามเพื่อก่อให้เกิดการอยากค้นคว้าหาคำตอบอย่างไม่สิ้นสุด

๒.๑.๕ พิพิธภัณฑ์และการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้กล่าวถึงความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า หมายถึง การเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นรวมถึงยังเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดร่วมกัน ดำเนินกิจการของท้องถิ่น เพื่อคนในท้องถิ่นนั้นๆเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาท้องถิ่นสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก่ชุมชน อันเป็นแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นกระแสดความคิดแนวใหม่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ภายในประเทศไทย แม้ปัจจุบันจะมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามจังหวัดต่างๆ แต่กระนั้นก็เป็นส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนชุมชนและท้องถิ่นจำนวนมากในประเทศไทยที่ยังขาดแคลนชุมชนคลังภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาท้องถิ่นของตน แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มขึ้นเมื่อไม่กี่ปี โดยเกิดจากแนวความคิดในการอนุรักษ์และหวงแหนงาน

ศิลปกรรมอันมีค่าของคนในชุมชนผู้ เข้าชมพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไปมักจะมองเห็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานโดยเน้นที่ตัววัตถุเป็นส่วนใหญ่แต่น้อยคนนักที่จะมีวิสัยทัศน์มองรวมถึงภูมิปัญญา ความคิดหรือจิตวิญญาณของผู้ประดิษฐ์ โดยสิ่งที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมานั้นถูกหล่อหลอมด้วยสภาพ สิ่งแวดล้อมภูมิปัญญา การศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งอันเฉพาะ

ลักษณะพิเศษของกิจการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์ทั่วไป โดยประการ แรกสิ่งที่เป็นตัวชี้เด่นชัดสำหรับพิพิธภัณฑ์ประเภทนี้ ได้แก่ ท้องถิ่นต้องเป็นผู้ริเริ่มจัดทำและ ดำเนินการเองโดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการหรือเกิดจากการริเริ่มของ ชาวบ้าน บางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือนบ้าง แต่กิจกรรมหลักนั้นขึ้นตรงกับ ชาวบ้านจะต้องทำหน้าที่ในการจัดการดูแลรักษาและดำเนินการกันเอง

ประการต่อมา เนื้อหาที่น่าสนใจในพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนใน ด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นอาจมีการกล่าวถึงสังคมภายนอกอื่นๆ ในด้านที่ เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน เช่น มีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมกับ สังคมอื่นๆ ทั้งนี้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งนั้นมักจะมีลักษณะพิเศษอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละ ชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ลักษณะเด่นด้านนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างหลากหลาย ทางวัฒนธรรมอันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันของสังคมได้

ประการสุดท้าย ลักษณะเด่นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมักเน้นที่ความเรียบง่าย แต่มี ความหมายต่อชุมชน สิ่งของที่จัดแสดงมีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็น ศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้หรือศิลปะหัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับ ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน^๔

มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ ต้องการเปลี่ยนทัศนคติต่อผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ว่าไม่ใช่เป็นเพียงที่เก็บของเก่าให้มองว่าเป็นสถานที่ เสริมสร้างองค์ความรู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งอดีตปัจจุบันและช่วยเสริมสร้างความรู้ในอนาคต เมื่อนั้น ความรู้ที่มีอยู่จึงจะสามารถนำมาใช้ได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ได้กล่าวถึงตัวอย่าง ของลักษณะกิจการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในต่างประเทศนั้นมักเป็นบ้านหรือที่อยู่อาศัยของชาวเมืองเก่ามา ก่อน ต่อมาจึงอุทิศให้เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนผู้นำชมพิพิธภัณฑ์มักจะเป็นชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งจะ

^๔ เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, **ประสบการณ์พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑ - ๑๔.

เสียสละหมุนเวียนกันมาโดยไม่ได้รับค่าจ้างใดๆ โดยมากมักเป็นผู้สูงอายุที่นำพาชมและจะอธิบายด้วยความภาคภูมิใจสามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่อผู้มาเยี่ยมชมได้เปรียบกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในบ้านเราที่ฝึกให้เด็กเยาวชนรุ่นใหม่มาเป็นผู้นำเที่ยวชมเพื่อเป็นการเริ่มปลูกจิตสำนึกในการรักและหวงแหนสมบัติของท้องถิ่นของตนเอง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นควรจะเป็นพิพิธภัณฑ์ทั้งหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นที่ศูนย์จัดแสดงหรือบริเวณภายนอกอาคารก็ควรให้มีบรรยากาศของวัฒนธรรม เหลืออยู่ ทั้งนี้เป็นหน้าที่หลักของคนในชุมชนต้องร่วมมือกันจัดการ

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวถึงพัฒนาการท้องถิ่นในประเทศไทยที่นำไปสู่การเกิดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่าสำนึกในเรื่องความต้องการมีของเก่า เป็นสำนึกของมนุษยชาติทุกคน เพราะมนุษย์ย่อมอยากที่จะรู้จักตนเอง หัวใจของการเกิดกระบวนการท้องถิ่นพัฒนาจึงเริ่มจากจุดนี้ เริ่มมาจากการมองสิ่งใกล้ๆ ตัวที่มีการสะสมเรื่อยมาจนนำมาสู่การ “คิดเป็น” แต่ในอดีตสังคมไทยตกอยู่ในกระบวนการจัดพิพิธภัณฑ์เพื่อชาติ แต่ในสมัยนี้สังคมไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงและซับซ้อนมากขึ้น จึงไม่สามารถมีการเน้นวัฒนธรรมส่วนกลางเพียงอย่างเดียวไม่พอ เนื่องจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ลงไปยังท้องถิ่น ถ้าชาติไม่เข้มแข็งท้องถิ่นก็อยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องลงไปถึงท้องถิ่น ปลูกจิตสำนึกคนภายในท้องถิ่นให้เข้มแข็ง รู้จักคิดเป็น ทำเป็น ซึ่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในเรื่องนี้^๙

ลักษณะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะต้องมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา เพื่อดูว่าบ้านเมือง วัฒนธรรมชีวิตคนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรไม่เช่นนั้นแล้วก็จะกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตายด้าน ถ้าเราทำพิพิธภัณฑ์ตรงนี้ได้ก็จะปลูกจิตสำนึกได้หลายๆ อย่าง เพราะขณะนี้สังคมไทยกำลังเข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านของการทิ้งถิ่นฐานดั้งเดิม ทำให้ขาดความเป็นชุมชน ขาดความเป็นครอบครัว คนจำนวนหนึ่งต้องย้ายไปอยู่ในถิ่นที่ไม่ใช่ของตน จึงไม่รู้สึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นใหม่ที่เข้าไปอยู่ การจะเป็นชุมชนได้จะต้องมีเวลา มีการสังสรรค์เกิดความเชื่อ ความคิด มีรูปแบบประเพณีที่ร่วมกัน ได้หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงไม่เพียงแต่สอนให้คนรู้จักคิดเป็นหรือทำให้เกิดสติปัญญาเท่านั้น ยังปลูกสำนึกความรักในมาตุภูมิหรือท้องถิ่นอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่าเป็นเสมือนคลังแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ คนท้องถิ่นสร้างแล้ว เก็บสะสมภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างสมไว้ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ เป้าหมายเพื่อให้คนไทยในท้องถิ่นได้รู้จักตนเอง ปัจจุบันทั่วโลกมีการ

^๙ ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร, เอกสารการสัมมนาวิชาการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร, ๒๕๓๙), หน้า ๓-๖.

เคลื่อนไหวเกี่ยวกับความจำเป็นต้องรักท้องถิ่น ผู้คนภายในท้องถิ่นเองก็ต้องรู้จักตนเอง ต้องเข้มแข็ง คิดเป็น เพื่อต้านสิ่งที่ไม่กระทบจากภายนอกได้ ดังนั้น วัตถุในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงไม่ใช่เพียงของเก่า แต่เป็นวัตถุที่สะท้อนภูมิปัญญาของท้องถิ่นและแสดงความหมายที่อยู่เบื้องหลังวัตถุ ภาพของ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องจัดแสดงของที่มีราคาและไม่จำเป็นต้องเก็บของชนิดเดียวกันซ้ำๆ แต่เก็บของที่มีความหมายได้ความรู้ของท้องถิ่น ได้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งความหลากหลายนี้จะช่วยเสริมในการพัฒนาให้ถูกต้อง ทั้งนี้กิจการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะสำเร็จได้หรือไม่ั้น จำเป็นต้องให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสร้างความเป็นสมานฉันท์ในท้องถิ่นที่จะต้องทำเอง เท่านั้น^{๑๐}

๒.๑.๖ องค์ประกอบหลักในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้กล่าวว่าในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นกิจการหลายๆ อย่างจะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่เกื้อหนุนกัน ดังนี้^{๑๑}

คณะทำงาน การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จได้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน ชาวบ้านคือกลุ่มที่สำคัญที่สุด ถือว่าเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ถ้าคนในท้องถิ่นไม่มีความต้องการหรือไม่เห็นความสำคัญพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็เกิดขึ้นได้ยาก แม้เกิดแล้วย่อมไม่มีความหมาย ชาวบ้านจึงมีความสำคัญมากที่สุด ทั้งในแง่ที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญและที่มาของวัตถุที่จัดแสดงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกลุ่มที่ต้องดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

ฝ่ายวิชาการเป็นคณะทำงานที่มีความสำคัญไม่แพ้กันและทำหน้าที่ในการศึกษาวิจัยท้องถิ่น เพื่อให้ได้เนื้อหาในการจัดแสดงคำบรรยายประกอบเรื่องราว ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ กลุ่มคณะนี้อาจประกอบด้วยชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี หรือพระสงฆ์ ครูอาจารย์ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น เป็นต้น

ภัณฑารักษ์เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์หลัก ทำหน้าที่ในการจัดทำทะเบียนวัตถุ ทำความสะอาด วัตถุ ซ่อมแซมวัตถุที่เสียหาย ตลอดจนคัดเลือกวัตถุที่จะจัดแสดง โดยในการทำงานจำเป็นต้องประสานงานกับฝ่ายวิชาการ

^{๑๐} มุลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์, เอกสารรายงานสัมมนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน”, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑ - ๒.

^{๑๑} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, เอกสารสัมมนาทางวิชาการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย”, หน้า ๑๒๓ -๑๒๔.

งบประมาณ การจัดตั้งเป็นความเชื่อที่ผิดในการใช้งบประมาณสูงในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ถึงแม้จะมีงบประมาณน้อยก็ไม่ใช่เป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ควรพิจารณาและดำเนินการไปตามอัตราโดยถือคติทำเท่าที่มีหรือเท่าที่ทำได้ดีกว่าไม่ทำเลย เพราะพิพิธภัณฑ์นั้นเป็นกระบวนการที่มีจุดเริ่มต้นแต่หาจุดสิ้นสุดได้ยากจำเป็นต้องค่อยๆ พัฒนา อาจเริ่มต้นจากเล็กๆ แล้วค่อยขยายใหญ่ ไม่ควรมองว่าจะต้องให้สมบูรณ์แบบเลยทีเดียวสิ่งสำคัญในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นคือการสร้างความเข้าใจแก่คนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อท้องถิ่น เมื่อเข้าใจแล้วท้องถิ่นจะให้ความร่วมมือไม่ว่าจะเป็นทุนหรือความร่วมมือลงแรงก็ตาม

เนื้อหาที่นำเสนอในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นการนำเสนอเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม นิทานหรือตำนาน โบราณคดี ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี การละเล่น ประวัติดุคคลสำคัญในท้องถิ่น การทำมาหากินของผู้คนในอดีตและปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของคนภายในท้องถิ่น รวมทั้งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม สังคมและชุมชน จากการที่พิพิธภัณฑ์ได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ มากมายจึงกลายเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น

สิ่งของที่ใช้ในการจัดแสดง สิ่งของที่นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่าเพราะสิ่งสำคัญคือความหมายที่อยู่เบื้องหลังวัตถุ ไม่ใช่มูลค่าที่เกิดขึ้นในตัววัตถุ ดังอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงจัดแสดงสิ่งของที่เป็นสมบัติของวัดแต่โบราณ เช่น ธรรมมาสน์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการจารคัมภีร์ใบลาน ผ้าห่อใบลานต้นฉบับหนังสือและตำราต่างๆ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ศิลปะวัตถุที่พบในเขตลุ่มน้ำแม่กลอง อาทิ ขวานหิน ขวานสำริด กำไลลูกปัด เครื่องปั้นและเครื่องเคลือบดินเผา สำหรับบางคนมองอาจเห็นว่าเป็นสิ่งไม่มีค่า แต่ของเหล่านี้มีความหมายและแสดงถึงสิ่งที่ผ่านมา เป็นต้น

สถานที่ในการจัดแสดง อาจเป็นบ้าน ตึก อาคาร โกดังเก่า ห้องเรียน วิหาร ศาลาการเปรียญหรือศาลาวัด การใช้วัดสำหรับจัดพิพิธภัณฑ์นั้นว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะนอกจากวัดจะเป็นที่ให้การศึกษอบรมในอดีตและเป็นศูนย์กลางชุมชนแล้ว วัดยังเป็นศูนย์รวมศิลปวัตถุตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้ของชุมชนที่ชาวบ้านในอดีตมีศรัทธาไปถวายวัดเพื่อเป็นพุทธบูชามากกว่าจะเก็บสะสมไว้ที่บ้าน กรณีที่มีงบประมาณในการสร้างพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะให้ออกแบบตัวอาคารโดยพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก เช่น จะจัดกิจกรรมอะไรบ้างใครบ้างที่มาใช้พิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้อาคาร พิพิธภัณฑ์ที่ดีต้องตอบสนองการใช้สอยได้อย่างเต็มที่และตอบสนองผู้มาใช้บริการ

๒.๑.๗ บทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ก่อนที่จะเกิดพิพิธภัณฑ์ในโลกแห่งนี้แต่เดิมนั้นผู้คนต่างแสวงหาที่เก็บของมีค่ามานานแล้วแต่เดิมสถานที่เก็บสิ่งของดังกล่าวได้แก่ วัดหรือโบสถ์ โดยมีนักบวชเป็นผู้ดูแลและถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เหมาะกับการเก็บรักษาสิ่งมีค่าแต่เมื่อเกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นจึงกลายเป็นที่เก็บของมีค่าแทนวัดและโบสถ์แทน

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วงการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของทั่วโลกมีการตื่นตัวและมีการปรับปรุงการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ โดยคำนึงถึงการให้บริการแก่สังคมเป็นสำคัญพิพิธภัณฑ์หลายแห่งในปัจจุบันจึงเป็นสถาบันที่จัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้และเอื้อประโยชน์ให้แก่บุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานดังกล่าว พิพิธภัณฑ์จึงต้องพัฒนาบทบาทของตนให้สมกับเป็นสถาบันที่คุณค่าสถาบันหนึ่งด้วย

การพัฒนามาตรฐานหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นสิ่งที่จะต้องตระหนักถึงคุณประโยชน์ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาจะต้องตกอยู่กับคนในท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติเป็นสำคัญ บทบาทหน้าที่ที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องปรับเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ บทบาทหน้าที่สำคัญ ดังนี้

๑. บทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจุบันขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาก้าวหน้าเพื่อให้สอดคล้องกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ อย่างมากมาย สืบเนื่องมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่สัมพันธ์กับความเติบโตทางวัฒนธรรมประกอบกับความเจริญทางการสื่อสาร ทำให้ท้องถิ่นได้รับข่าวสารจากทุกสื่อแม้จะมีผลดีในด้านการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วขึ้น ทำให้ชาวบ้านรู้ข่าวความเจริญด้านต่างๆ แต่ในทางกลับกัน ความรู้ที่กล่าวว่า “ดีกว่า – ด้อยกว่า” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การที่ชาวบ้านเห็นค่าในสิ่งที่เจริญกว่า ความทันสมัยกว่าส่งผลกระทบให้ชาวบ้านลดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน จึงทำให้ละเลยขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และปรับวิถีการดำเนินชีวิตตามค่านิยมสมัยใหม่สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายไปได้ในที่สุด

นักวิชาการพิพิธภัณฑ์ ได้กล่าวไว้ว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการสงวนรักษาอนุรักษ จัดแสดงและให้การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมจึงสมควรที่จะมีบทบาทสำคัญในการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจความมั่นใจและสามารถสร้างพลังให้แก่คนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาไปได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของตน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงควรมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ เช่น บทบาทในการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น การเป็นองค์กรที่สงวนรักษาอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็น

ศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีบทบาทในการให้บริการการศึกษาให้แก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น รวมถึงบทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

๒. บทบาทหน้าที่ทางเศรษฐกิจ พิพิธภัณฑสถานสามารถมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของชาติได้ทั้งในส่วนกลางและในส่วนท้องถิ่น แม้ว่าบทบาทด้านเศรษฐกิจจะไม่เด่นชัดเท่าบทบาททางสังคม แต่การในพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นต่างๆ นั้น พิพิธภัณฑสถานจะเป็นองค์กรกลางที่สะท้อนถึงความคงอยู่และความเปลี่ยนแปลงไปของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี บทบาทที่พิพิธภัณฑสถานจะปรับให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นมีหลายอย่าง อาทิเช่น บทบาทในการสร้างกิจกรรมเสริมเพิ่มเติมนอกจากการอนุรักษ์ โดยการสร้างห้องสมุดดีๆ สร้างโรงหนัง โรงละครและเวทีการแสดงต่างๆ เพื่อสอดคล้องรับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสร้างกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นโอกาสที่สามารถขอความสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนได้ รวมถึงบทบาทในการส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจประเภทต่างๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจของพิพิธภัณฑสถานพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นด้วยการขยายอาชีพใหม่ เช่น การทำของที่ระลึกการแสดงเสริมกิจกรรมหลัก บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม นอกจากจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่พิพิธภัณฑสถานแล้ว ร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ตลาดในชุมชนก็สามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวด้วย พิพิธภัณฑสถานจึงมีบทบาทสร้างงานที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานสำหรับเยาวชนและคนในท้องถิ่น

๓. บทบาททางการเมือง พิพิธภัณฑสถานมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความรู้สึกรักที่เป็นค่านิยมให้แก่คนในท้องถิ่น โดยปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการของสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษารากเหง้าให้เห็นคุณค่าของท้องถิ่นด้วยความรู้สึกรักถิ่นฐานหวงแหน และสามารถชักจูงคนในชุมชนให้สำนึกในวัฒนธรรมอันดี ให้คิดตระหนักอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง และยึดคนให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม สร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ชาติ นอกจากนั้น พิพิธภัณฑสถานจะเป็นตัวประสานและเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ให้คนต่างถิ่นเข้าใจถึงความเป็นท้องถิ่นของชุมชนได้อีกด้วย

๒.๑.๘ เทคนิคการจัดการและการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน

อภิญญา บัวสรวง ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดทำและดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานไว้ ดังนี้

๑) คณะทำงาน การจัดทำพิพิธภัณฑสถานจะสำเร็จได้ต่อเมื่ออาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่ายเรียงลำดับ ตามความสำคัญ ได้แก่ ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑสถาน เพราะเป็นที่มาของแหล่งข้อมูลและที่มาวัตถุจัดแสดงนอกจากนี้ จะยังเป็นผู้รักษาให้พิพิธภัณฑสถานคงอยู่ต่อไป ต่อมา

ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ อาจเป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทำหน้าที่ศึกษาวิจัยเรื่องราวต่างๆ และภัณฑารักษ์ ผู้ทำทะเบียน ทำความสะอาดวัตถุโบราณต่างๆ และคัดเลือกวัตถุจัดแสดงอีกด้วย

๒) งบประมาณ แม้เป็นหนึ่งในองค์ประกอบแต่ก็ไม่ใช่ปัญหาที่สำคัญของการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพราะสิ่งสำคัญคือทำให้ความร่วมมือของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ในการช่วยเหลือ

๓) เนื้อหาที่นำเสนอ การนำเรื่องราวในท้องถิ่นมานำเสนอไม่ว่าจะเป็นสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อหรือสภาพภูมิประเทศ ลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์รวมความรู้ของท้องถิ่น

๔) สิ่งของที่จัดแสดงเป็นของที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับชุมชน ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุมีค่าทางราคา เพราะความสำคัญของวัตถุที่จัดแสดงก็คือเรื่องราวที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของวัตถุชิ้นนั้นๆ

๕) สถานที่จัดแสดง การใช้อาคารที่มีอยู่เดิมแล้ว เช่น บ้านเรือน สถานที่ราชการ วัด โรงเรียน เป็นต้น หรืออาจสร้างอาคารขึ้นใหม่เพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑ์เลยก็ได้ ซึ่งการออกแบบอาคารสำหรับพิพิธภัณฑ์นั้นต้องคำนึงประโยชน์ใช้สอยมากที่สุด^{๑๒}

๒.๑.๙ การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

๑) การมีส่วนร่วมของชุมชน อันจะเป็นจุดเริ่มต้นของการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชน โดยจะต้องมีความพร้อมก่อนเป็นอันดับแรก และนำไปสู่ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในการทำพิพิธภัณฑ์อย่างจริงจัง

๒) ศึกษาวิจัยข้อมูลในท้องถิ่น เนื่องจากท้องถิ่นแต่ละแห่งย่อมมีเรื่องราวทางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปทั้งทางด้านรายละเอียด ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดหัวข้อ ขอบเขต เรื่องที่จะนำเสนอให้เพียงพอกับการจัดแสดงวัตถุและจะต้องเป็นหัวข้อเรื่องที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยอาจแบ่งหัวเรื่องหลักออกได้เป็น ๔ เรื่อง ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของท้องถิ่น การดำเนินชีวิตของชุมชน ศาสนาและความเชื่อ พิธีกรรมและความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น การนำเรื่องราวเหล่านี้มาเป็นวัตถุดิบในการจัดแสดงนั้นอาจได้มาจากการสอบถามสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่นหรืออาจไปขอข้อมูลจากสถานศึกษาภายในท้องถิ่นให้ช่วยเหลือก็ได้

๓) จัดทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่วัตถุ สามารถทำได้เลยหลังจากที่มีความตั้งใจจะทำพิพิธภัณฑ์และพอจะมีวัตถุจัดแสดงอยู่บ้างและอาจทำไปพร้อมๆ กับการทำวิจัยเนื้อหา เพื่อให้สามารถมองเห็นวัตถุจัดแสดงที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาก่อนการทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่นั้น ควร

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

มีการตรวจสอบสภาพวัตถุก่อนหากพบว่าวัตถุชิ้นใดชำรุดก็ควรซ่อมแซมหรือทำความสะอาดให้มีสภาพสมบูรณ์ การทำทะเบียนวัตถุนั้นควรประกอบไปด้วยข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เลขทะเบียนวัตถุชื่อ วัตถุ คำบรรยาย รูปร่างลักษณะ ขนาดและน้ำหนัก ประวัติและหมายเหตุ เพื่อให้ระบุข้อมูลที่จำเป็นลงไป

๔) กำหนดเนื้อหาและการทำคำบรรยายเรื่องราว โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้ศึกษาวิจัย และพิจารณาจากจำนวนของวัตถุจัดแสดงว่าอะไรคือสิ่งที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อเป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ อย่างไรก็ตามควรละเลยข้อมูลประกอบอื่นๆ เพื่อสร้างให้เนื้อหามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๕) การคัดเลือกสิ่งของที่จัดแสดงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ให้พิจารณาว่าวัตถุใดบ้างที่จะทำให้คำอธิบายที่จะช่วยส่งเสริมให้เนื้อหาที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด วัตถุนั้นจะต้องมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี เพื่อจะได้นำความภาคภูมิใจมาสู่ชุมชน

๖) การจัดแสดงเนื่องจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ต้องให้ความรู้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ชมในหลายกลุ่ม หลายระดับ ดังนั้น แต่ละพิพิธภัณฑ์จึงมีแนวทางในการจัดแสดงแตกต่างกันไป ได้แก่ การจัดแสดงที่เน้นความหมายของสิ่งของ เน้น วัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ให้ความเป็นมา เป็นไปของสิ่งของนั้นๆ การจัดแสดงที่สะท้อนสภาพปัญหาของท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงให้ผู้ชมเห็นปัญหาของท้องถิ่นในปัจจุบันที่เป็นผลมาจากอดีต โดยมากมักเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม การจัดแสดงที่เน้นความมีชีวิตชีวา อาศัยเทคโนโลยีในปัจจุบันมาช่วยเสริมลูกเล่นต่างๆ เช่น การใส่ไฟ การเพิ่มเสียงหรือภาพเคลื่อนไหวสลับไปกับการจัดแสดงวัตถุ การจัดแสดงที่เน้นการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการจัดแสดงอยู่เสมอ เพื่อดึงดูดให้ผู้ชมกลับมาชมอยู่เสมอ

๗) การจัดการและการดำเนินงาน ต้องคำนึงว่าจะทำอย่างไรให้เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ยั่งยืน ชุมชนร่วมกัน ดูแลต่อไป โดยจะต้องจัดกลุ่มคนเข้ามาทำหน้าที่จัดการหรือบริหาร อาจจัดอยู่ในรูปคณะกรรมการประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือหรืออาจมีนักวิชาการจากสถานศึกษาภายนอกประกอบไปด้วยก็ได้และหลังจากเปิดพิพิธภัณฑ์เรียบร้อยแล้วควรมีการดูแลรักษาเอาใจใส่ ทำความสะอาดอยู่เสมอ ป้องกันการชำรุดทรุดโทรม นอกจากนี้ ควรจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดคนมาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง มีการติดต่อประสานความร่วมมือกับหน่วยที่เกี่ยวข้องหรือพิพิธภัณฑ์ข้างเคียง เพื่อสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และท้ายที่สุดควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารของพิพิธภัณฑ์อยู่เสมอ เพื่อให้ทุกคนทราบว่าพิพิธภัณฑ์ที่เปิดนี้เป็นของท้องถิ่นที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

งามพิศ สัตย์สงวน ได้จัดหมวดหมู่และเทคนิคของการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นระดับชุมชนเพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลทั้งหมด อันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจชุมชน ดังนี้

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม แสดงข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง ลักษณะที่ตั้ง ภูมิประเทศภูมิอากาศ สถานที่สำคัญของชุมชนโรงเรียน วัด เป็นต้น

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร แสดงข้อมูลจำนวนประชากร เพศ อายุ อาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแสดงสถิติเพื่อทำให้วิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ง่ายขึ้น

๓) ข้อมูลเกี่ยวกับเครือญาติ เนื่องจากบางชุมชนผู้คนภายในชุมชนเป็นเครือญาติกัน จึงควรเก็บรวบรวมข้อมูลด้านนี้ไว้เพื่อเรียนรู้ว่าใครเป็นญาติใครบ้าง

๔) ประวัติความเป็นมา เนื่องจากในทุกๆ ชุมชนมีเรื่องเล่าสืบต่อๆ กันมาเกี่ยวกับที่มาของการตั้งหลักแหล่งหรือที่มาของชุมชน ส่วนใหญ่ข้อมูลเหล่านี้มักได้จากการสอบถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับผู้บุกเบิกเป็นใครมาจากไหน

๕) ข้อมูลเกี่ยวกับวงจรชีวิต ๑ ปี ของชุมชนจัดแสดงเกี่ยวกับข้อมูลชีวิตประจำวันของชาวบ้านหรือประชากรในชุมชนการใช้ชีวิตในรอบปีตลอดทั้งข้อมูลประเพณี พิธีกรรมในรอบ ๑ ปี

๖) ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มทางสังคม แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสมาคม ชมรมที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อทำ กิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มทำสวนเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

๗) ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุและเทคโนโลยี แสดงข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ลักษณะบ้านเรือนของคนรวย คนจนเสื้อผ้า เครื่องใช้ในบ้านอันเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมของชุมชนนั้นๆ

๘) ประวัติ ชีวิตข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ประวัติของบุคคลสำคัญภายในชุมชนของแต่ละช่วงวัยว่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร เพื่อให้เห็นภาพชุมชนในหลากหลายมิติ

๙) ภาษาท้องถิ่นและศิลปะแสดง ข้อมูลผลผลิตของวัฒนธรรมที่แสดงออกออกมาในรูปแบบของภาษาเช่น วรรณกรรมพื้นบ้าน เพลง การละเล่น การฟ้อนรำ

๑๐) วัฒนธรรมด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ศาสนา และ ความเชื่อ การศึกษา การแพทย์ การคมนาคมสื่อสารหรือนันทนาการ^{๑๓}

๒.๒ แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีประโยชน์หลายประการต่อมนุษย์ ชุมชน และสังคมมวลรวม “การจัดการวัฒนธรรม” (Cultural Management) หรือ “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม” จึงได้รับการกล่าวถึงไม่ต่างจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในภาพกว้างการจัดการ (Management) คือ การกระทำอันเป็นศาสตร์และศิลป์ของการทำกิจธุระ (กิจกรรม) อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ และเมื่อนำมาใช้กับคำว่า “ทรัพยากร”

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

(Resource) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีอยู่แล้ว และมีศักยภาพในการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ มนุษย์ และสังคม ก็จะได้ความหมายของ “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน” ในภาพกว้าง ได้แก่ ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตนั่นเอง

๒.๒.๑ ความเป็นมาและความหมายการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

ก่อนที่จะวางแผนจัดการควรทำความเข้าใจความหมายของการจัดการอย่างดีเสียก่อน จาก การศึกษานิยามของการจัดการ จะสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาและขอบเขตของการศึกษา ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามที่แตกต่างกันไปตามแต่กรอบการศึกษาและสภาพพื้นที่หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังนี้

การจัดการ มาจากภาษาอังกฤษ “Management” หมายถึง การปลูกเพาะ อบรม ศึกษา ซึ่งมีความหมายว่า “สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ” ^{๑๔}

King and Sethi ได้กล่าวถึง การจัดการวัฒนธรรมไว้ว่า “การจัดการทั้ง ทรัพยากร วัฒนธรรมและผลกระทบต่อทรัพยากรวัฒนธรรมเกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดินและกิจกรรมอื่นๆ ของโลกร่วมสมัย” ซึ่งเป็นแนวคิดเบื้องต้นที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการศึกษาเพื่อออกแบบและวางกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ก็เพื่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งอาจจำเป็นจะต้องมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมด้วย หากมีความเกี่ยวข้องกัน เช่น เราจำเป็นต้องรักษาแหล่งน้ำ เพราะเรามีกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เป็นต้น โดยใช้กระบวนการจัดการเป็นแนวทางในการจัดการ

สร้อยตระกูล อรรถมานะ ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความมั่นใจในการทำงานทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดี ไม่ควรมีลักษณะตายตัว ต้องมีความยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอ ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย ซึ่งเราสามารถนำมาปรับใช้ในชุมชน โดยนับว่ากลุ่มผู้นำ

^{๑๔} King, W. R., & Sethi, V., Introduction to business process reengineering, (NJ: Prentice Hall, 1995), p. 712.

กิจกรรม หรือชุมชนเป็นองค์กรหรือองค์การในรูปแบบหนึ่ง ก็จะสามารถประยุกต์แนวคิดใน “การบริหารจัดการชุมชน” เพื่อนำไปสู่เป้าหมายได้เช่นกัน^{๑๕}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้นิยาม การบริหารจัดการชุมชนไว้ว่า หมายถึง แนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใดๆ ของบุคลากรและหน่วยงานทุกภาค ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนภาคธุรกิจ ภาคที่ไม่สังกัดภาครัฐ และภาคประชาชน นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพัฒนา หรือสร้างความสุขความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ประชาชนและประเทศชาติด้วย อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบก็ได้ โดยการบริหารจัดการชุมชนเป็นแนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่ผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาหรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ^{๑๖}

โดยสิ่งที่เราให้ความสนใจไม่ใช่กระบวนการพัฒนาชุมชนในภาพใหญ่ แต่มุ่งเน้นการศึกษา การจัดการวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในส่วนของกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งความหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในงานพัฒนาชุมชน (Cultural Management in Community Development: CRM) คือการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน เช่น วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้ง ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติศิลปะและวัฒนธรรม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาในระดับต่างๆ ตั้งแต่การสร้างพลังปัญญาและความสามารถให้แก่คนที่มีส่วนร่วมในขบวนการจัดการที่นำไปสู่การต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชนอย่างรู้เท่าทัน มีอำนาจต่อรอง มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ และการจัดการตนเองได้ในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาจิตใจให้สามารถยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมที่ทำให้ชุมชนสงบร่มเย็น อยู่ร่วมกันได้อย่างยาวนาน

การบริหารจัดการชุมชน เป็นกระบวนการในการจัดการของชุมชนกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยชุมชนจะมีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการนำแผนไปใช้ประโยชน์ มีการจัดการความรู้ของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดเรียนรู้องค์ความรู้ของชุมชน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาและมีผู้นำ

^{๑๕} สร้อยตระกูล อรรถมานะ, พหุติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: จี พี ไฮ เบอร์พริ้นท์, ๒๕๔๕), หน้า๔๒๑.

^{๑๖} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, หลักรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิดและกระบวนการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๑).

กลุ่มองค์กร เครือข่ายองค์กร และชุมชนที่ผ่านมาตรฐาน นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่ยั่งยืนจาก การศึกษาความหมายของการจัดการ เมื่อนำมาวางแผนทางการจัดการก็จะสอดคล้องกับวิถีชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้การจัดการใดๆ ก็ตามในชุมชนจะต้องให้ความสำคัญกับธรรมชาติในวิถีของชุมชนมากกว่าที่จะนำเอาหลักการบริหารจัดการไปครอบหรือไปจับกับชุมชน โดยปราศจากความรู้ ความเข้าใจใน ชุมชนนั้นๆ นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาจะต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในบริบทที่เกิดขึ้นในสิ่งที่ต้องการ จัดการด้วยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมก็เช่นกัน

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง วิธีบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือวัตถุ ทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของมนุษย์ เช่น ศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น คติชน และในปัจจุบัน ครอบคลุม ถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่อีกด้วย

การบริหารจัดการอาจหมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการ อนุรักษ์ ดูแลรักษาหรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ รูปแบบของการจัดการอาจปรากฏอยู่ในงานพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ หรือนิทรรศการ เป็นต้น

การบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากลัทธิชาตินิยมและพาณิชยกรรม ของยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ การครอบครองดินแดนของชาวยุโรปในทวีปอเมริกา แอฟริกา ออสเตรเลีย และเอเชียเป็นผลโดยตรงจากการขยายตัวของการค้าในโลกเก่า ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ดินแดนที่ตกเป็นอาณานิคมของชาวยุโรปเริ่มตระหนักว่าอดีตและ ประวัติศาสตร์ของตนเองกำลังถูกทำลายลง

ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ สหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์คุ้มครองมรดกทาง ประวัติศาสตร์ของชาติ และในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์คุ้มครองแหล่ง ประวัติศาสตร์และโบราณคดี กฎหมายนี้ช่วยยืนยันว่ารัฐบาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำลายแหล่ง ประวัติศาสตร์หรือแหล่งโบราณคดีซึ่งเป็นของเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้ครอบครองพื้นที่เหล่านี้ได้ตาม กฎหมาย

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในสหรัฐอเมริกาก็คือ เกิด การอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีอย่างต่อเนื่อง และทำให้ประชาชนมีสำนึกในการอนุรักษ์โดยอาศัยองค์กร ต่างๆ เช่น หน่วยอุทยานแห่งชาติ องค์การป่าไม้และบริษัทจัดการที่ดินอื่นๆ รูปแบบการจัดการ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการจัดตั้งระบบการควบคุมในระดับรัฐซึ่งกระตุ้น ให้มีกิจกรรมการอนุรักษ์คุ้มครองแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังได้

ทรัพย์สินที่มีค่ากลับคืนมา การจัดการวัฒนธรรมยังรวมถึงการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานและทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นเพื่อเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชน ประเด็นนี้กำลังเป็นสิ่งที่สำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากการจัดทำข้อมูลเพื่อเผยแพร่สาธารณะถือเป็นการทำข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

หน่วยงานที่ทำงานด้านอนุรักษ์โดยตรง เช่น องค์การยูเนสโก จะมีการคัดเลือกสถานที่สำคัญๆให้เป็นมรดกโลก ซึ่งทำให้เกิดความพยายามที่จะอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไปทั่วโลก สถานที่หลายแห่งได้รับการดูแลจากองค์การสหประชาชาติและหน่วยงานด้านอนุรักษ์ของชาติ ในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ องค์การ ICCROM เกิดขึ้นในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของยูเนสโก โดยทำหน้าที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติทางวัฒนธรรม คณะกรรมการนานาชาติด้านพิพิธภัณฑวัตถุหรือ ICOM และหน่วยงานที่ดูแลสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หรือ ICOMOS คือ หน่วยงานเอกชนที่เข้ามาเผยแพร่ ให้ข้อมูล ให้ผู้เชี่ยวชาญจากนานาชาติ ICOM เป็นหน่วยงานที่ทำให้เกิดการจับกุมผู้ลักลอบค้าของเก่าและทำหน้าที่สำรวจวัตถุสิ่งของทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งคืนกลับประเทศเดิม หน่วยงานที่ชื่อ ICAHM เป็นหน่วยงานที่จัดการมรดกทางโบราณคดีนานาชาติ ก่อตั้งในปี ค.ศ. ๑๙๘๕ หน่วยงานนี้ทำหน้าที่วางแผนงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การจัดการด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะมีความเข้มข้นมากในระดับชาติ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือในประเทศที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานซึ่งบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง การทำงานในด้านมิตินี้ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องทางการเมืองหรือเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกสถานะที่ช่วยให้เกิดสัญลักษณ์ใหม่ในสังคม

การตัดสินใจว่าใครจะเข้ามาจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือจะใช้วิธีใดในการจัดการคือประเด็นที่นำไปสู่การตระหนักถึงเรื่องทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเด็นเหล่านี้ยังคงถกเถียงกันเรื่อยมา แต่เป็นเรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากในประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก เช่น ในดินแดนอเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือ ประเด็นหลักของการถกเถียงคือการควบคุมมรดกทางวัฒนธรรมของคนพื้นเมือง การประเมินคุณค่าของการอนุรักษ์และการใช้ที่ดินที่เป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ แนวคิดการอนุรักษ์ของ ชาวยุโรปถูกตั้งคำถามจากคนพื้นเมืองว่าคุณค่า ความหมายทางวัฒนธรรม ศาสนาการเมืองในสถานที่ทางประวัติศาสตร์นั้นเป็นของใคร

ในประเทศเม็กซิโกและลาตินอเมริกาหลายประเทศ พยายามที่จะพัฒนาอัตลักษณ์ของชาติตนเอง โดยการเน้นให้เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่มีอยู่ในดินแดนโลกเก่าและโลกใหม่ ทั้งนี้เพื่อยืนยันว่าคุณค่าของคนพื้นเมืองและชาวยุโรปที่อพยพมาที่หลังนั้นมีพอๆ กัน อย่างไรก็ตาม ในสหรัฐอเมริกา มีการแยกวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองออกจากวัฒนธรรมของชาวยุโรป โดย

อาศัยนโยบายเกี่ยวกับคนพื้นเมืองที่มีอยู่ในรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลกลาง ในสังคมอเมริกันมักจะมี การหยิบยกประเด็นเกี่ยวกับชนพื้นเมืองขึ้นมากล่าวถึงบ่อยๆ บางครั้งประวัติศาสตร์ของชนพื้นเมือง ใน สหรัฐอเมริกาจะแยกขาดจากประวัติศาสตร์ของคนอเมริกันผิวขาว โดยมองข้ามการผสมผสานทาง วัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ประเด็นนี้กลายเป็นข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการเข้าไปควบคุมดูแลทรัพยากรและมรดก ทางวัฒนธรรมของคนพื้นเมือง

อย่างไรก็ตามทิศทางของการจัดการวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับประวัติศาสตร์เหล่านั้น ถึงแม้ว่าหลักการทำงานด้านอนุรักษ์และการคุ้มครองยังคงอยู่ในมือของรัฐ ก็ตาม พรรคการเมืองบางพรรคได้ริเริ่มให้รัฐเข้าไปจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรประวัติศาสตร์ในพื้นที่ของ เอกชน แต่สิ่งนี้ยังไม่เกิดขึ้นเนื่องจากต้องคำนึงถึงการกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินส่วนตัว ด้วยจากการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการชุมชน การจัดการวัฒนธรรมชุมชน ชี้ให้เห็นถึงการ จัดการชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำไปสู่แนวทางปฏิบัติในการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้การจัดการวัฒนธรรมชุมชน การอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสานประเพณีและ วัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าของวัฒนธรรมเป็นอันดับแรก การจัดการทรัพยากรทาง วัฒนธรรมจึงเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นศึกษา โดยจะผสมผสานศาสตร์และศิลป์ในการจัดการวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรวัฒนธรรมอันเปรียบเสมือนมรดกวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อนำสิ่งที่เจริญ งดงามของชุมชนไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดร่วมกัน ทั้งนี้ยังนำมาซึ่งตัวแบบการจัดการ วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนอื่นๆ โดยสามารถนำแนวทางการศึกษาในครั้ง นี้ ไปปรับใช้ให้เข้ากันกับบริบทของชุมชนอื่นที่ต้องการศึกษาหรือจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่าง ยั่งยืนสืบไป

๒.๒.๒ องค์ประกอบการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

เมื่อทราบถึงความสำคัญในการจัดการวัฒนธรรมแล้ว ก็มาพิจารณาสิ่งที่ชุมชนนำมา มาจัดการ ในที่นี้กล่าวถึง “ทรัพยากรวัฒนธรรม” อันเป็นผลผลิตของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน อาจ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทที่สำคัญ ได้แก่

๑) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยภาพรวมแล้วประกอบด้วยวัตถุทางวัฒนธรรม (Material Culture) ในรูปลักษณะที่วัตถุนั้นสัมพันธ์กับวัฒนธรรม และวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ (Living Culture) ซึ่งมีพัฒนาการตามระบบและกลไกสังคม

๒) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นผลผลิตทางด้านคติความเชื่อ ศาสนา ประเพณีพิธีกรรม คติชนวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้ การจำแนกทรัพยากรในกรณีดังกล่าวนี้ มิได้แยกขาดออก จากกันอย่างชัดเจน หากแต่มีความสัมพันธ์กัน และเกี่ยวข้องกัน ซึ่งในแต่ละชุมชนมักจะมีทรัพยากร

วัฒนธรรมทั้ง ๒ ประเภทนี้อยู่และมีพื้นฐาน จากความคิด ความเชื่อ และผลรวมของชุดความคิด คติชนของสังคมหรือชุมชน

ธนิช เลิศชาญฤทธ์ กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันของระบบสังคม โดยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมี ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) การประเมินความสำคัญ (Assessing Significance) เน้นการวิเคราะห์ วิจัย และสร้างคุณค่าให้กับทรัพยากรนั้น เพื่อให้หลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการแยกย่อยให้เห็นบริบทต่าง ๆ

๒) การวางแผนจัดการ (Planning for Management) เน้นการคาดการณ์แผนงานเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อการจัดการทรัพยากรนั้นๆ โดยเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วม

๓) การกำหนดรายการจัดการ (Management Program) เน้นการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมต่อเงื่อนไข บริบทของทรัพยากรนั้นๆ อย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ อาทิ การเสริมความมั่นคง การบูรณะ การอนุรักษ์ การเคลื่อนย้าย การสงวนรักษา การดูแลรักษา เป็นต้น^{๑๗}

สายนต์ ไพเราะญจิตร กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดยมีความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญา การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนให้สามารถต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้ โดยประกอบด้วยกิจกรรมปฏิบัติการ ๗ ประการ คือ

๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Research Assessment) เพื่อให้เกิดชุดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในมิติต่างๆ ทั้งในเชิงกายภาพ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศักยภาพ ข้อจำกัด และคุณค่าที่มีต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของวัฒนธรรม (Research Assessment and Evolution) ทำให้ทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมชนิดต่างๆ ที่มีอยู่มีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการต่อไปหรือไม่ ซึ่งหากพบว่ามีคุณค่าน้อย หรือมีคุณสมบัติไม่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์และพัฒนา ก็อาจจะไม่ตัดสินใจดำเนินการใดๆ ต่อไป หรือพิจารณาแล้วว่าวัฒนธรรมนั้นๆ มีคุณค่าและคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว ก็จะสามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอะไรต่อไปจึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนและส่วนร่วม กิจกรรมที่ ๒ เป็นชุดการประเมินเพื่อการตัดสินใจต่อการปฏิบัติการ ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการบริหารจัดการได้

^{๑๗} ธนิช เลิศชาญฤทธ์, ตามรอยกำเนิดมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: สารคดี, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางเชิงกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อห้ามหรือการใช้กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ประโยชน์ของชุมชนในยืนานานที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔) การดำเนินธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Business based Management) ความจำเป็นที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการในชุมชน ตามกระแสทุนนิยมในเรื่องกำไร ขาดทุน ดังนั้น กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการวัฒนธรรม โดยการสร้างรายได้หรือประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น การจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร โปสเตอร์ การสร้างของที่ระลึก การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมหรือแม้แต่การขอรับความร่วมมือกับองค์กรธุรกิจเอกชน เป็นต้น

๕) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (Communication) เพื่อเป็นการสื่อสารกับคนในชุมชน สถาบันหรือองค์กรต่างๆ รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชนในกระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา อาจจะจัดเป็นสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่าซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนและชุมชนที่จัดการในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์หรือข้อมูลต่างๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการธุรกิจชุมชน

๖) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและการสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/Revitalization) การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่กำลังเผชิญอยู่หรือสร้างประโยชน์ในมิติอื่นๆ ใหม่ เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกัน นอกจากนี้ ยังมีการนำเอารูปแบบโบราณสถานหรือสัญลักษณ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่างๆ ไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์ เพื่อการประชาสัมพันธ์สถานที่กิจกรรม เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เครื่องหมายต่างๆ ขององค์กร จังหวัด สถาบัน ชุมชน เป็นต้น

๗) การใช้กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ ข้อบังคับ (Enforcement) โดยชุมชน กลุ่ม ชุมชน สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชนเป็นผู้กำหนดหรือใช้กฎหมายรัฐก็ได้ แต่การบังคับจะต้องดำเนินไปในรูปแบบที่การเอื้ออำนวยให้การจัดการทางวัฒนธรรมในรูปแบบบรรทัดวิธีหรือวิธีการเชิงกระบวนการ (Means)

สามารถเป็นการพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งเป็นคุณต่อชุมชนและประโยชน์ต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรม^{๑๘}

โดยแนวทางทั้ง ๗ ข้อนี้สามารถนำมาปรับใช้ในระบบการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนได้ โดยสามารถเลือกใช้ในแต่ละหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งชุมชนจะเป็นผู้ประเมินความสำคัญก่อนในลำดับแรก

স্যนต์ ไพรชาญจิตร ได้ศึกษาถึงวิธีการและมิติภาระงาน การศึกษาการจัดการวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้คณะผู้วิจัยนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการวัฒนธรรมชุมชน โดยแบ่งแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามภาระหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิธีการอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้กับหน่วยงานภายนอกและสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทางการจัดการวัฒนธรรมมี ๓ แนวทาง ดังนี้

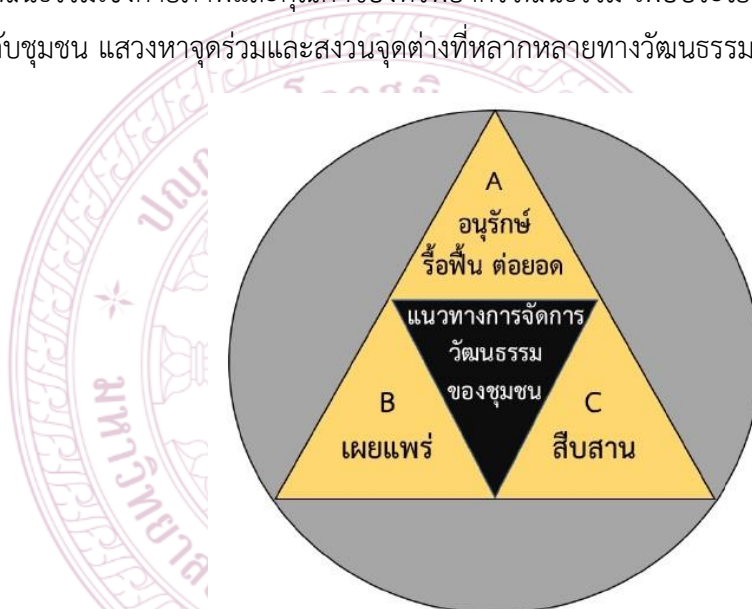
๑) แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้นหรือการต่อยอด หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญหายหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการ เพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้นหรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่มิติอื่นๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม

๒) แนวทางการเผยแพร่ หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังดำรงอยู่ มีการจัดขึ้นตามเงื่อนไขเวลาตามประเพณีดั้งเดิมหรือปฏิบัติต่อกันมา แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอหรือไม่ทั่วถึง ทำให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการประชาสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งจะเน้นทรัพยากรวัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีขอบข่ายเพื่อประชาชนในชุมชนเป็นหลักหรือจัด

^{๑๘} สยนต์ ไพรชาญจิตร, การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์: แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗), หน้า๗๘-๘๐.

กิจกรรมทางวัฒนธรรมเฉพาะเป็นการภายในชุมชน การประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการสื่อสารกับประชาชนในชุมชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน

๓) แนวทางการสืบสาน หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่สามารถรองรับมวลชนจากภายนอกที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อรักษาและคงคุณค่าวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนไว้ โดยขับเคลื่อนด้วยชุมชนและใช้หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ เช่น เทศบาล การท่องเที่ยวจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นเครือข่ายเพื่อสนับสนุน การจัดกิจกรรมแหล่งเงินทุน และช่องทางการประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ โดยเป้าหมายของแนวทางนี้คงไว้ซึ่งสภาพทางวัฒนธรรมเชิงกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่างที่หลากหลายทางวัฒนธรรมไปตามบริบท

แผนภาพที่ ๒.๑ การจัดการวัฒนธรรมชุมชน

โดยทั้ง ๓ แนวทางที่สำคัญจะใช้สถาบันทางสังคมในการขับเคลื่อนผ่านกลไก “คชศร” ผ่านสถาบันหลักของสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และรัฐ โดยแบ่งความรับผิดชอบในกระบวนการจัดการวัฒนธรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประเมินความสำคัญและนำเข้าสู่กระบวนการจัดการ โดยบูรณาการกับองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อให้การจัดการวัฒนธรรมของชุมชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยสมาชิกในชุมชน

๒.๒.๓ การขับเคลื่อนการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

การขับเคลื่อนการบริหารจัดการวัฒนธรรมทั้งการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ต่อยอด ต้องอาศัยบุคคลและองค์กรหรือสถาบัน โดยกระบวนการที่จะขัดเกลาบุคคลให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต้องเป็นองค์กรที่อยู่ในชุมชนโดยอาศัยความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้าน ดังนั้น องค์กรหรือสถาบัน

ที่ขับเคลื่อนได้ดีที่สุด คือ สถาบันหรือองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด ที่ผ่านมาสังคมไทยนิยมใช้คือ “บวร” ซึ่งหมายถึง บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเมื่อตีความแล้วก็คือการใช้ สถาบันทางสังคมที่สำคัญ ๓ สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา มาเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ

บ้าน สถาบันครอบครัวหรือคนในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมขัดเกลาเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมหรือเข้าร่วมจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ศาสนาหรือร่วมเป็นจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ฯลฯ

วัดหรือสถาบันทางศาสนา อันเป็นแหล่งขัดเกลา บ่มเพาะศีลธรรมจรรยา สืบสานวัฒนธรรม และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ทำหน้าที่สอนธรรมศึกษา จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือศาสนา และมีปัจจัยความพร้อมด้านสถานที่เป็นทุนในการดำเนินงานให้ต่อเนื่อง ตลอดทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีส่วนทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลง ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีปรองดองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมทั้งทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคม

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้ความรู้ ฝึกทักษะอาชีพ ขัดเกลาและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ส่งเสริมครูและปราชญ์ชาวบ้าน มาถ่ายทอดความรู้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนและร่วมส่งเสริมสืบสานประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน ฯลฯ

บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จึงเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการวัฒนธรรม มาร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นผู้ร่วมกันสร้างความเชื่อมั่น สร้างความตระหนักรู้สึกรัก ห่วงแหน เสียสละ สร้างความมีจิตสาธารณะ ไม่เห็นแก่ตัว โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน อบรมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้นำพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา และ โรงเรียนที่เตรียมเด็กหรือเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข แต่เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และมีความซับซ้อนมากขึ้น ก็เลยมีกลุ่มในชุมชนที่เข้ามาทำหน้าที่ปลุกฝังและส่งเสริมเพิ่มขึ้น ดังนั้น จากบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จึงได้พัฒนาเป็น ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และ รัฐ หรือเรียกว่า กลไก “คชศร”

ปัจจัยที่สนับสนุนให้การจัดการวัฒนธรรมของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จอีกประการ ได้แก่ หน่วยงานจากภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย องค์กรปกครองท้องถิ่น เทศบาลตำบล สถานีอนามัย สถาบันการศึกษาของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นตัวแทนของรัฐสอดคล้องกับทิศทางการขับเคลื่อนชุมชน คุณธรรมของกรมการศาสนา ซึ่งได้วางรากฐานคุณธรรมในสังคมไทย โดยการนำพลัง

ของ “บวร” บ้าน-วัด-โรงเรียน และภาครัฐในพื้นที่มาร่วมสร้างชุมชนที่มีคุณธรรม สังคมคุณธรรม ที่มีความเอื้ออาทรและมีความสมานฉันท์อย่างยั่งยืน

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงเน้นให้ความสำคัญการขับเคลื่อนการบริหารจัดการวัฒนธรรมผ่านบทบาทของพลังแห่งภาคีของกลไก “คชศร” ทั้ง ๔ สถาบัน คือ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และรัฐ ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมหลักที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลางสำคัญในขับเคลื่อนการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ต่อยอด วัฒนธรรมของชาวบ้าน รวมทั้งการทำหน้าที่เผยแพร่และสืบสานวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ในชุมชนไม่ให้สูญหาย ยังสามารถรังสรรค์ประโยชน์ด้วยอัตลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถรักษาความสมดุลในการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยได้อย่างยั่งยืน

๒.๒.๔ ขั้นตอนการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว “การจัดการ” เป็นงานสำคัญที่จำเป็นจะต้องมีการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจน ตลอดจนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ “การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ” หมายถึง การทำงานให้ได้ผลลัพธ์ (Output) โดยการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า (Input) ให้คุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งจะให้ความสำคัญกับวิธีการหรือกระบวนการในการทำงาน โดยเฉพาะความสำคัญระหว่างผลลัพธ์และปัจจัยนำเข้า ในขณะที่ประสิทธิผล หมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งจะให้ความสนใจกับการทำงานให้สำเร็จเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าในการใช้ทรัพยากร

ลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยการจัดการมีลักษณะเป็น “ศิลปะ” คือการจัดการที่ประสบความสำเร็จต้องนำความรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องมีเทคนิควิธีและประกอบกับความสามารถของสมาชิกในกลุ่มนั้น ส่วนการจัดการในลักษณะเป็น “ศาสตร์” คือ การนำองค์ความรู้ที่มีลักษณะเป็นระบบและหลักการไปพัฒนาคิดค้น ผู้นำที่เก่งต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการ ซึ่งนักวิชาการและนักทฤษฎีการจัดการจำนวนมากต่างได้พยายามอธิบายความหมาย กระบวนการ ขั้นตอนของการจัดการไว้ ซึ่งมีทั้งหลายคลึงกันหรือแตกต่างกันบ้างในบางประเด็น ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า การบริหารจัดการ คือ ศิลปะการวางแผน สั่งการ การนำ และการควบคุม ให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ทวิศักดิ์ นพเกษตร ได้นำเสนอว่า ธนาคารโลกได้กำหนดตัวชี้วัดความมั่งคั่งร่ำรวยของประเทศจากรายได้ประชากรต่อคนต่อปีหรือ GDP มาเป็นตัวชี้วัด Estimated Wealth per Capita ซึ่งมาจากปัจจัย ๓ ลักษณะ คือ ทรัพยากรมนุษย์ สินทรัพย์จากการผลิต และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทั้ง ๓ ปัจจัยเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชนและจากผลการวิจัย พบว่า ๒ ใน ๓ ของ

ประเทศที่มั่งคั่งมาจากปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ กิจกรรมที่สมาชิกของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมินจากทางเลือกหลายทาง และร่วมวางแผนดำเนินงานตามประเภทของกิจกรรม โดยมีพื้นฐานความคิดว่ากลุ่มมีกิจกรรมที่หลากหลายประเภทหรือกลุ่มทำกิจกรรมเดียวแต่กลุ่มได้หลายมิติ ซึ่งแก้ไขปัญหของชุมชนหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ชุมชนต้องการ^{๑๙}

ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า การบริหารตามวงจรเดมมิง (Deming Cycle) เป็นกระบวนการบริหารงานหรือการจัดการทำงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่วางไว้

วงจร Deming หรือวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ย่อมาจาก Plan-Do-Check-Act แปลว่า วางแผน – ปฏิบัติ – ตรวจสอบ – ปรับปรุง แนวคิดของวงจรนี้ ดร.วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต (Walter A. Shewhart) เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. ๑๙๓๙ เรียกว่า SHEWHART Cycle ซึ่งมีเพียง Plan -Do – See ต่อมา ดร.เอ็ดวาร์ด เดมมิง (Edward W. Deming) ได้นำมาพัฒนาต่อ และเป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๐ จนเป็นที่เผยแพร่หลายในชื่อ วงจรเดมมิง (Deming Cycle) หรือวงจรคุณภาพหรือวัฏจักรแห่งการบริหารคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดทำและการวางแผน (Plan: P) การวางแผนงานจะช่วยพัฒนาความคิดต่างๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมา โดยละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ

- ๑) ทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อความควบคุม
- ๒) กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่วัดข้อความควบคุมแต่ละข้อ
- ๓) กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามแผน (Do: D) ประกอบด้วยการทำงาน ๓ ระยะ คือ

- ๑) หาความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการ
- ๒) ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด
- ๓) เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ (Check: C) ติดตามและประเมินผล ทำให้รู้สภาพการของการดำเนินงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน ประกอบด้วยกระบวนการดังนี้

- ๑) ตรวจสอบการดำเนินงานกับวิธีการตามมาตรฐาน

^{๑๙} ทวีศักดิ์ นพเกษร, วิฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม, (กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, ๒๕๔๑), หน้า ๖.

- ๒) ตรวจสอบค่าที่วัดได้ (ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่
- ๓) ตรวจสอบการทำงานในแต่ละขั้นตอน เพื่อเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้
- ๔) การรายงานผล เพื่อจัดแสดงผลการประเมินรวมทั้งมาตรการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว โดยรายงานเป็นทางการอย่างสมบูรณ์ และรายงานแบบย่ออย่างไม่เป็นทางการ

ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุงแก้ไข (Act: A) ผลของการตรวจสอบหากพบว่าเกิดความบกพร่อง ขึ้นทำให้งานที่ได้ไม่ตรงเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติตามแก้ไขปัญหาลักษณะที่ค้นพบ ดังนี้

- ๑) ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ
- ๒) ถ้าพบความผิดปกติใดๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกัน เพื่อมิให้ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีกในการแก้ปัญหาเพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจใช้มาตรการดังต่อไปนี้
 - (๑) การย้ายนโยบาย
 - (๒) การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน
 - (๓) การประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน

การจัดการด้วยวงจร Deming เป็นกระบวนการบริหารคุณภาพที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อให้องค์กรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบริหารงานด้วยกระบวนการวงจรเดมมิง จะต้องประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข และในขณะเดียวกันมีความยืดหยุ่นในการปรับแผนได้ตามความเหมาะสมในทุกขั้นตอน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เห็นความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีโครงสร้างไปในทิศทางเดียวกันกับวงจรนี้ ซึ่งหากมีการพัฒนาเป้าหมายที่ชัดเจนและนำกระบวนการมาใช้อย่างสมบูรณ์ โดยคาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบที่สามารถนำมา ปรับใช้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาเป็นต้นแบบที่เหมาะสมกับชุมชนยังต้องพิจารณาแนวทางและแนวคิดในการจัดการที่หลากหลาย โดยการจัดการเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับระบบของคนและระบบงาน การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิธีการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้เน้นระบบการจัดการที่ดี ซึ่งมีกระบวนการจัดการที่ผู้นำหรือคณะกรรมการจัด กิจกรรมดำเนินการเริ่มตั้งแต่ การวางแผนงาน การดำเนินงานตามแผน การติดตามประเมินผล และถ้ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหามีปัญหาใหม่เกิดขึ้นอีก ก็ให้แก้ไขไปตามขั้นตอน คือ ปรับแก้การดำเนินการและปฏิบัติเช่นนี้ไปจนกว่าแก้ไขปัญหได้แล้ว ซึ่งก็สอดคล้องกับความยืดหยุ่นในการใช้วงจร Deming

คณะผู้วิจัยมีเห็นว่าการศึกษาในบริบทการดำเนินการจริงนั้น ควรที่จะสามารถปรับเปลี่ยนขั้นตอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพื่อให้การ

จัดการมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขั้นตอนการจัดการวัฒนธรรม ๔ ขั้นตอน โดยอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้รูปแบบของ วงจร Deming ที่มีข้อดีในความยืดหยุ่น เหมาะกับชุมชนที่มีรูปแบบการจัดการเดิมที่ไม่เป็นทางการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) Plan: P การจัดทำแผนและการวางแผนจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยคัดเลือก ทรัพยากรวัฒนธรรม อาทิ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีการกล่าวถึง ณ ขณะนั้น มาพิจารณา ประกอบกับการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้และส่งผลกระทบต่อ กิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งด้านบวกและลบอันจะมาเป็นข้อพิจารณาถึงการสนับสนุนและอุปสรรค ต่อไป การประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน การกำหนดแผนการปฏิบัติการหรือแนวทางที่จะปฏิบัติตามแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชนในการ จัดการวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) Do: D การปฏิบัติตามแผนการจัดการวัฒนธรรม การแบ่งความรับผิดชอบ การติดตาม และประเมินผลในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ทราบสภาพการณ์ของการดำเนินงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับ เป้าหมาย การจัดกิจกรรมตามแผน กำหนดภาระหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้จะใช้ สถาบันทางสังคมจากกลไก “คชศร” เป็นหลักและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้น ๆ

๓) Check: C การตรวจสอบการปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมตามแผนหรือ การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน หลังจากการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน โดย จะต้องทำการสรุปและบันทึก รวมทั้งการเก็บประวัติการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การประเมินผล และการวางแผนการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

๔) Act: A การดำเนินการให้เหมาะสมหรือการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเป้าหมายของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องหรือการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนอย่าง มีประสิทธิภาพ การกำหนดแผนงานอย่างชัดเจนและแผนงานประจำปี เพื่อให้มีความยั่งยืนสอดคล้อง ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน

๒.๓ แนวคิดการจัดการความรู้ของวัดและชุมชน

๒.๓.๑ ความหมายของความรู้

ดาเวนพอร์ท โทมัส เอช กล่าวไว้ว่าความรู้ไม่ใช่ข้อมูลหรือสารสนเทศถึงแม้ว่ามันจะ เกี่ยวพันกับคำทั้งสองนั้นก็ตามและความแตกต่างระหว่างคำศัพท์ทั้งสองนั้นก็เพียงเรื่องของระดับ เท่านั้นเองความสับสนที่เกิดจากความไม่รู้ว่าจะอะไรคือข้อมูลอะไรคือสารสนเทศและอะไรคือความรู้คือ ความไม่รู้ว่ามันต่างกันตรงไหนอย่างไรมันมีความหมายที่แท้จริงว่าจะอะไรสรุปว่า

ข้อมูล คือข้อเท็จจริงที่สามารถมองเห็นได้แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าดีหรือไม่อย่างไรบอกเพียงแต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้นจึงเป็นสิ่งที่วัดกันได้ในเชิงปริมาณส่วนใหญ่

สารสนเทศ ในที่นี้คือ “สารสนเทศ” ชนิดหนึ่งที่เป็นรูปของเอกสารหรือสื่อที่ต้องมีผู้รับและส่งสารสนเทศมีเป้าหมายในการเปลี่ยนพฤติกรรมการรับรู้บางอย่างของผู้รับอันที่จริงสารสนเทศคือข้อมูลที่สำคัญนั่นเองผู้รับมีสิทธิตัดสินใจว่าสารที่ตนได้รับเป็นสารสนเทศหรือไม่ผู้ส่งไม่ใช่คนตัดสินใจเรื่องนี้

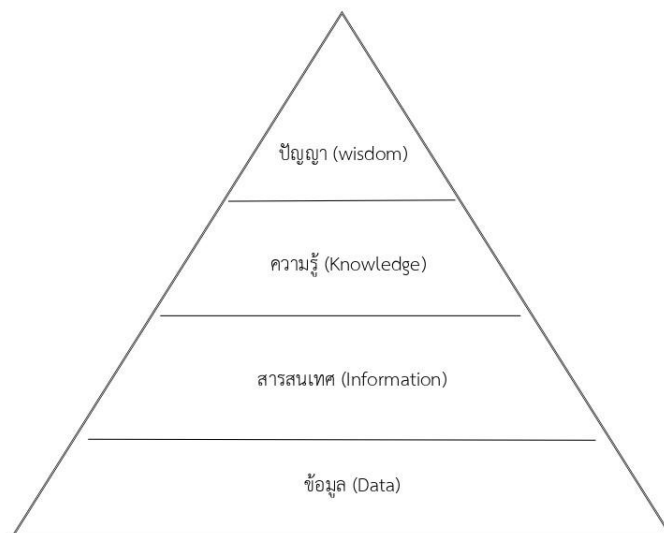
ความรู้ มีความหมายกว้างและลึกกว่าคำทั้งสองข้างต้นเพราะเราจะให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความรู้นั้นๆ ความรู้คือกรอบของการประสมประสานระหว่างประสบการณ์ค่านิยมความรู้ในบริบทและความรู้แจ้งอย่างซ้ำซ้อนเป็นการประสมประสานที่ให้กรอบสำหรับการประเมินค่าและการนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกันเกิดขึ้นและถูกนำไปประยุกต์ในใจของคนที่รู้ความรู้เกิดจากสารสนเทศสารสนเทศเกิดจากข้อมูลดังนั้นถ้าต้องการให้สารสนเทศเปลี่ยนเป็นความรู้เราต้องเป็นคนจัดการเองทั้งหมดความรู้นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะมีความใกล้ชิดกับการกระทำมากกว่าข้อมูลกับสารสนเทศความรู้สามารถประเมินได้จากการตัดสินใจและการกระทำที่เกิดจากความรู้นั้นเองการมีความรู้มากแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพที่มากกว่าความรู้สามารถปรับระดับไปเป็นสารสนเทศได้เมื่อมีการจัดเก็บหรือเมื่อมันมีปริมาณที่มากเกินไปความรู้เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น จึงมีองค์ประกอบสำคัญของความรู้ซึ่งประกอบด้วยประสบการณ์ข้อเท็จจริงการตัดสินใจและการประเมินค่าด้วยตนเองไม่ใช่ประเมินด้วยข้อเท็จจริง

ประสบการณ์นั้นมีมากขึ้นตามกาลเวลาเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนจากหนังสือผู้สอนหรือการกระทำที่เราทำลงไปในอดีตเป็นสิ่งที่เราได้ทดสอบและฝึกฝนประสบการณ์นั้นมีทั้งที่น่าจดจำและไม่น่าจดจำประสบการณ์จะสอนเราว่าอะไรควรทำไม่ควรทำข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่บอกว่สิ่งนั้นใช้ได้หรือไม่ได้เพราะบางครั้งในเรื่องสำคัญไม่อาจเชื่อประสบการณ์หรือการทดลองได้สิ่งต่อมาคือการตัดสินใจ ความรู้ต่างจากข้อมูลกับสารสนเทศที่มันมีการตัดสินใจอยู่ด้วยคือมีการปรับปรุงตัวเองใหม่ได้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการประเมินค่าด้วยตนเองคือการพัฒนาจากการลองผิดลองถูกสั่งสมประสบการณ์และสังเกตเรียนรู้เป็นเวลานานแล้วนำมาใช้ในสถานการณ์จึงทำให้พบคำตอบที่สำคัญความรู้คือการรู้ว่าตนเองไม่รู้คนฉลาดคือคนที่รู้ว่าตัวเองโง่ส่วนคนโง่คือคนที่รู้สึกว่ตัวเองฉลาด^{๒๐}

ยามาซากิ (Yamazaki) ผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นกล่าวถึงความรู้ในรูปของปิรามิดว่าในปิรามิดนั้นมีลำดับขั้นของ “ข้อมูล” เป็นข้อมูลดิบ “สารสนเทศ” เป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการ “ความรู้” คือสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจและ

^{๒๐} ดาเวนพอร์ท โทมัสเอช, การจัดการความรู้, (กรุงเทพมหานคร: เออาร์บีซิเนสเพรส, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

นำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจโดยไม่จำกัดเวลาหรือเป็นสารสนเทศที่มีประโยชน์กับเราจนในที่สุดขั้นสูงสุดเป็นปัญญา “ปัญญา” คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคนก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้

แผนภาพที่ ๒.๒ พีระมิดแสดงลำดับขั้นของความรู้

แหล่งที่มา: บุญดี บุญญากิจ และคณะ, การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔

อีกแนวคิดเกี่ยวกับความรู้เป็นของ Michael Polanyi และ Ikujiro Nonaka ได้แบ่งความรู้ออกเป็นสองประเภทคือความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)

ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวแต่ละบุคคลเกิดจากประสบการณ์เรียนรู้หรือพรสวรรค์ต่างๆ ซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลขสูตรหรือลายลักษณ์อักษรได้ยากความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลสามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น หนังสือคู่มือเอกสารและรายงานต่างๆ ซึ่งทำให้คนเข้าถึงได้ง่าย

โดยส่วนใหญ่แล้วองค์กรต่างๆ จะมีความรู้ในลักษณะความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) มากกว่าความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) หลายเท่าโดยเปรียบเทียบความรู้ฝังลึก: ความรู้ชัดแจ้งเป็น ๘๐: ๒๐ เปรียบเทียบดังภูเขาน้ำแข็งที่มีความรู้ฝังลึกเป็นเหมือนน้ำแข็งจำนวนมากอยู่ใต้น้ำและความรู้ชัดแจ้งเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่โผล่พ้นน้ำออกมา

นอกจากนั้นสโนว์เดน (Dave Snowden) มีมุมมองที่ต่างออกไปว่าความรู้เป็นสิ่งที่ซับซ้อนไม่สามารถจัดเป็นระบบที่แน่นอนได้กล่าวคือไม่สามารถบอกได้ว่าพัฒนาการของข้อมูลจะนำไปสู่การเป็นสารสนเทศความรู้และปัญญาตามลำดับเสมอไปเพราะถึงแม้สารสนเทศจะมีกระบวนการมีรายละเอียดแต่หากไม่มีประโยชน์สำหรับเราแล้วหรือไม่สามารถนำไปใช้ได้ก็ไม่เรียกว่าเป็นความรู้จึงถือว่าความรู้ต้องอาศัยหลักศิลปะหรือธรรมชาติมากกว่าหลักการทางวิทยาศาสตร์โดยมีแนวคิดว่าความรู้มีตั้งแต่ยากจนง่ายต่อการจัดการคือมีความเป็นรูปธรรมจนกระทั่งเป็นลายลักษณ์อักษรเรียกว่า“ASHEN” มาจาก

Artifacts ความรู้ที่อยู่ในรูปเอกสารลายลักษณ์อักษร

Skills ทักษะหรือสิ่งจำเป็นที่ต้องมีเพื่อให้ทำงานได้

Heuristics ความรู้ซึ่งเกิดการเรียนรู้ประสบการณ์หรือเหตุผลต่าง ๆ

Experience ประสบการณ์ซึ่งยากในการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนเพราะเป็นเรื่องเฉพาะตน

Natural Talent พรสวรรค์ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติที่อยู่ฝังลึกและจัดการยากที่สุด

ดังนั้น ความรู้จึงมีนิยามและแนวคิดที่หลากหลายซึ่งมีอาจจะอาจหาข้อสรุปได้ แต่อย่างไรก็ตามความรู้นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าเป็นการทดลองที่ไม่มีในตำราเป็นการศึกษาที่ไม่ต้องไปในสถาบันทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งก็ดีหากได้รับการจัดการและจัดเก็บและนำมาใช้ในเกิดประโยชน์สูงสุดแล้วความรู้นั้นคงจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อคนเราอย่างยิ่ง

๒.๓.๒ ความหมายของการจัดการความรู้

ประเวศ วะสี กล่าวว่าคำว่าจัดการความรู้ (Knowledge Management) มีความหมายจำเพาะว่าหมายถึงการจัดการให้มีการค้นพบความรู้ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคนหาทางนำออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตกต่งให้ถ่ายทอดการใช้สอยและมีประโยชน์เพิ่มขึ้นมีการต่อยอดให้คงงามและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะยิ่งขึ้นมีความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการเอาความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกันข้อสำคัญก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งหมดที่ร่วมในกระบวนการก่อให้เกิดปัญญาพร้อม (Collective wisdom) ทำให้แก้ปัญหาหรือพัฒนาเรื่องยากได้สำเร็จ^{๒๑}

^{๒๑}ประเวศ วะสี, การจัดการความรู้: กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพเสรีภาพและความสุข, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๘), หน้า ๔๑.

วิจารณ์ พานิช ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่าหมายถึงการยกระดับความรู้ขององค์กรเพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญาการจัดการความรู้คือกระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของกิจการขององค์กรกลุ่มบุคคลหรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรการจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ“ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นการจัดการความรู้ประกอบด้วยกิจกรรมและกระบวนการต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย^{๒๒}

๑. การชุดค้นและรวบรวมความรู้คัดเลือกเอาไว้เฉพาะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ทั้งจากภายในองค์กรและจากภายนอกองค์กรนำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความเหมาะสมกับบริบทของสังคมและขององค์กรถ้าไม่เหมาะสมก็ดำเนินการปรับปรุง

๒. การจัดหมวดหมู่ความรู้ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน

๓. การจัดเก็บความรู้เพื่อให้ค้นหาได้ง่าย

๔. การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้

๕. การจัดกิจกรรมและกระบวนการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้

๖. การวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อยกระดับความรู้

๗. การสร้างความรู้ใหม่

๘. การประยุกต์ใช้ความรู้

๙. การเรียนรู้จากการใช้ความรู้

การจัดการความรู้เริ่มที่ปณิธานความมุ่งมั่น (purpose) อันยิ่งใหญ่ร่วมกันของสมาชิกขององค์กรกลุ่มบุคคลหรือเครือข่ายที่จะร่วมกันใช้ความเพียรดำเนินการจัดการความรู้ด้วยวิธีการและยุทธศาสตร์อันหลากหลายเพื่อใช้ความรู้เป็นพลังหลักในการบรรลุเป้าหมายตามความมุ่งมั่นเพื่อประโยชน์ขององค์กรกลุ่มบุคคลเครือข่ายและยังประโยชน์อันไพศาลให้แก่สังคมในวงกว้างด้วยการจัดการความรู้มีความหมายกว้างกว่าการจัดการสารสนเทศกว้างกว่าการจัดการข้อมูลและกว้างกว่าการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการความรู้จะต้องมีการจัดการครบทั้ง ๓ องค์ประกอบของความรู้ ได้แก่

๑) ความรู้ฝังลึกในคน

๒) ความรู้แฝงในองค์กร

๓) ความรู้เปิดเผยรวมทั้งจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนากิจกรรมหลัก (core activities) ขององค์กรกลุ่มบุคคลหรือเครือข่ายการจัดการความรู้จะต้องดำเนินการในลักษณะที่

^{๒๒} วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘).

บูรณาการอยู่ในกิจกรรมหรืองานประจำไม่ถือเป็นกิจกรรมที่แยกจากงานประจำต้องดำเนินการโดยไม่ทำให้สมาชิกขององค์กรรู้สึกว่ามีภาระเพิ่มขึ้นจากที่ประชุมการจัดการความรู้ (KM Forum) ได้สรุปความหมายของการจัดการความรู้จากหลากหลายทัศนะไว้ดังนี้^{๒๓}

บอร์เทล (Bertels) กล่าวว่าจัดการความรู้หมายถึงการบริหารจัดการองค์กรเพื่อมุ่งไปสู่การสร้างฐานความรู้แห่งองค์กรใหม่อย่างต่อเนื่องซึ่งได้แก่การสร้างโครงสร้างองค์กรที่ให้การสนับสนุนการจัดการความรู้การอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกที่อยู่ในองค์กรหรือแม้กระทั่งการสร้างเครื่องมือทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้โดยให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมและการเผยแพร่ความรู้

สรุปได้ว่าการจัดการความรู้เป็นการพัฒนาศักยภาพและค้นพบความรู้ความชำนาญที่แฝงในตัวคนออกมาใช้เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้นโดยให้ความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีรูปแบบ กระบวนการและเครื่องมือเพื่อนำไปสู่การบูรณาการเพื่อประโยชน์ขององค์กรกลุ่มบุคคล เครือข่ายและยังประโยชน์อันไพศาลให้แก่สังคมในวงกว้างด้วยนั่นเอง

๒.๓.๓ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของการจัดการความรู้

เมื่อมีสังคมของการเรียนรู้บุคคลต่างๆ ในสังคมจึงมีบทบาทต่างๆ กันประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงก็คือการจัดการความรู้เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของบุคคลในทุกระดับแต่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของต่างชาติหรือของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ต่างนิยามบุคคลที่อยู่ในชุมชนของการจัดการความรู้ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงขอเสนอในแบบของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) เพื่อความเข้าใจง่ายดังต่อไปนี้

บุคคลแรกคือ “คุณอำนวย” คือผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้(Knowledge Facilitator) ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และอำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในเชิงกิจกรรมเชิงระบบและเชิงวัฒนธรรม ประเวศ วะสี เรียกคนเหล่านี้ว่าเป็น “ช่างเชื่อม” ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนหรือหน่วยงานเข้าหากันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อมระหว่างผู้มีความรู้หรือประสบการณ์กับผู้ต้องการเรียนรู้และนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ซึ่งบุคคลนี้จะต้องเป็นบุคคลที่ไม่ชอบแสดงพฤติกรรมในการทำงานแบบแสดงอำนาจ (คุณอำนาจ)

^{๒๓} พรธิดา วิเชียรปัญญา, การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กชเพอร์เน็ท, ๒๕๔๗), หน้า ๔๘.

“คุณกิจ” คือผู้ปฏิบัติกิจกรรมจัดการความรู้ (Knowledge worker) คนที่ทำเรื่องนั้น ๆ ตรงประเด็นซึ่งในกระบวนการจัดการความรู้ในช่วงของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) จะต้องหาคุณกิจให้เจอและให้เขาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

“คุณเอื้อ” คือผู้บริหาร (CKO: Chief Knowledge Officer) จะต้องปฏิบัติตนเป็น ผู้จัดการที่ดีส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศแห่งการแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกันในองค์กรจะต้องเอื้อให้เกิด ทีมงานพัฒนาระบบ

“คุณประสาน” คือคนที่ทำหน้าที่ประสานงานระดับองค์กรเพื่อจัดให้เกิดเวทีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามหน่วยงานภายในองค์กร “คุณลิขิต” คือ ผู้จับประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Note taker) นำมาบันทึกจัดเก็บในคลังความรู้ขององค์กรและเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้เพื่อใช้เป็น แหล่งข้อมูลในการนำไปสู่การแก้ปัญหาและร่วมกันสร้างองค์ความรู้ใหม่

๒.๓.๔ กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นสิ่งที่กล่าวถึง ขั้นตอนการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติเพราะหากทราบเพียงคุณประโยชน์ของความรู้ แต่ไม่มีกระบวนการที่จะดึงมาใช้ในการจัดการความรู้คงไม่เกิดขึ้น

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

๑. ค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) ค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างใน รูปแบบโดยอยู่ที่ใครและความรู้คืออะไรและขาดความรู้คืออะไร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็น วิธีการดึงความรู้มาจากแหล่งต่างๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายหรืออาจสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่จากความรู้ เดิมก็ได้

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถ ค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เพื่อให้ความรู้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้งานได้ง่ายหรืออาจเป็นการปรับ รูปแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หากความรู้ที่ได้มานั้นไม่สามารถนำไป เผยแพร่ได้ความรู้นั้นจะเป็นความรู้ที่ไร้ค่าดังนั้นเพื่อความเป็นประโยชน์แล้วต้องมีวิธีจัดเก็บและ กระจายความรู้ให้ถึงผู้ใช้

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้อาจทำได้เพียงความรู้ที่อยู่ภายนอกแต่ความรู้ที่อยู่ในคนจำเป็นต้องมีการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยน

๗. การเรียนรู้ (Learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาและพัฒนาหากไม่เกิดการเรียนรู้ความรู้นั้นคงไม่มีประโยชน์อะไร

บทินทร์วิจารณ์กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ว่าประกอบไปด้วย ๕ ขั้นตอนคือ

๑. Define การกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือองค์ความรู้

ที่ต้องการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงานหรือการหาว่าองค์ความรู้หลักๆ คืออะไร

๒. Create สร้างทุนทางปัญญาหรือการค้นหาใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วด้วยการส่งไปศึกษาเพิ่มเติมการสอนงานการเรียนรู้จากประสบการณ์แห่งความสำเร็จของผู้อื่น

๓. Capture การเสาะหาและจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบทั้งองค์ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่เผยแพร่ออกมาในลักษณะของสื่อต่างๆ และในรูปของความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือเรียกว่าประสบการณ์ต่าง ๆ

๔. Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเผยแพร่กระจายถ่ายโอนความรู้ซึ่งมีหลายรูปแบบและหลายช่องทาง เช่น การสัมมนาแลกเปลี่ยนการสอนงานหรืออื่นๆหรือมีการถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือนผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

๕. Use การใช้ประโยชน์การนำไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติทำให้เห็นความสามารถขององค์กรมากขึ้น^{๒๔}

๒.๓.๕ พื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการสร้างความรู้เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้คนมาแลกเปลี่ยนความรู้ของตน ดังนั้น พื้นที่ที่จะรองรับกระบวนการดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

Ba (บะ) เป็นภาษาญี่ปุ่นแปลได้อย่างคร่าว ๆ หมายถึง “สถานที่” สถานที่นี้เป็นสถานที่ที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้คนที่มาจุ่มงหมายร่วมกันโดยอาจมีได้หลายสถานะเช่นเป็น

^{๒๔} บดินทร์ วิจารณ์, การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๗),

สถานที่จริง (Physical Space) ที่คนมาพบกันเช่นสำนักงานห้องประชุม ห้องกาแฟหรืออาจเป็นสถานที่เสมือน (Virtual Space) ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศทำให้เกิดขึ้นได้เช่นการใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) เว็บไซต์เว็บล็อก (Weblog) การประชุมทางไกลหรือเพียงสถานที่ในความคิด (Mental Space) ที่เกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ ความคิดและอุดมคติร่วมกัน

Ba นั้นมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาขึ้นอยู่กับผู้ร่วมกลุ่มหรือผู้เกี่ยวข้องอาจจะเกิดขึ้นหรือหายไปขึ้นอยู่กับการทำงานและความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่อง Ba กระบวนการการสร้างความรู้เกิดขึ้นในบริบทที่ผู้คนมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ของตนจากทั้ง๔ขั้นตอนที่มีการเคลื่อนตัวของความรู้และการเปลี่ยนแปลงลักษณะของความรู้ในคนหรือความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) กับความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ทำให้เห็นว่าบริบทในแต่ละขั้นตอนมีการเปลี่ยนแปลงเช่นกันซึ่งที่จริงการที่บริบทนั้นมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละขั้นตอนก็เพื่อเป็นการปรับพื้นที่ให้เหมาะสมที่จะบ่มเพาะการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันได้ต่อเติมความรู้ของตนเองและของกลุ่มร่วมกันในแต่ละขั้นตอนนั้นๆ ในปรัชญาของญี่ปุ่นได้เน้นให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับบริบทกับความรู้ความรู้อันที่ไม่มีบริบทเป็นไปได้แค่ข้อมูลข่าวสาร (Information) เท่านั้นดังนั้นโนนกะจึงให้แนวคิดเรื่อง Ba (ปะ) คู่มากับการสร้างความรู้Ba เป็นภาษาญี่ปุ่นแปลได้อย่างคร่าวๆหมายถึง “สถานที่” สถานที่ที่กล่าวถึงนี้เป็นที่ที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มาจุมงหมายร่วมกันโดยอาจมีได้หลายสถานะเช่นเป็นสถานที่จริง ๆ (Physical Space) ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศทำให้เกิดขึ้นได้เช่นการใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Email) และการประชุมทางไกลและยังอาจเป็นเพียงสถานที่ในความคิด (Mental Space) เช่นการมีประสบการณ์มีความคิดและอุดมคติร่วมกันคุณสมบัติของ Ba ที่มีลักษณะเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงและยังสามารถเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็วโดยที่ผู้เข้าร่วมกระบวนการสร้างความรู้เป็นปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงนั้น Ba จึงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเมื่อบริบทของผู้ร่วมกลุ่มและ/หรือผู้เกี่ยวข้องในกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลง

Ba จะถูกสร้างขึ้นมีการทำงานและอาจหายไปขึ้นอยู่กับความต้องการ (Need) ของผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรมเพราะฉะนั้นการเปลี่ยนไปของ Ba จึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่เป็นอยู่ ณ ที่นั้นในเวลานั้น (Here and Now) ผู้ที่ร่วมอยู่ในกระบวนการการสร้างความรู้ไม่ได้เป็นสมาชิกผูกขาดที่ต้องอยู่ทุกขั้นตอนของแต่ละ Ba ที่เปลี่ยนไปแต่เป็นเพียงผู้ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ (Related to) กับ Ba นั้นๆ และสามารถเข้าออกในแต่ละ Ba ตามความสมัครใจหากตนเป็นผู้ริเริ่มให้กำเนิดกิจกรรมหรือเป็น “พระเอก” มีความเป็นอิสระทั้งยังสามารถเลือกผู้ที่จะอยู่ร่วม Ba กับตนได้อีกด้วย

Ba เป็นแนวคิดที่สังเคราะห์ประสิทธิภาพและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการทำกิจกรรมหรือโครงการอะไรก็ตามร่วมกันทำให้ปัจเจกบุคคลก้าวข้ามข้อจำกัด

ของตนเอง Ba ที่ดีจึงจะเกิดได้จากความมีอิสระของผู้ร่วมกิจกรรมที่ได้กำหนดความตั้งใจทิศทางและภารกิจของกลุ่มซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก เชื่อใจ มั่นใจ การเคารพซึ่งกันและกันและความรับผิดชอบอันจะเกิดสภาวะเอื้อให้เกิดสุนทรียสนทนาแบบสร้างสรรค์ (Creative Dialogue) ที่มาจากหลายแนวหรือสาขาของความรู้ความชำนาญหรือวิชาการตลอดจนความคิดเห็นที่หลากหลาย Ba จึงเป็นฐานรากให้กับกระบวนการการสร้างความรู้ที่จะช่วยนำผู้ร่วมกิจกรรมมุ่งสู่แนวหน้าของความรู้ (Knowledge Front) เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติหรือนำไปแก้ปัญหาใด ๆ ของกลุ่ม (Operational Knowledge)

Ba มี ๔ ชนิดและแต่ละชนิดจะรองรับกระบวนการแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการสร้างความรู้มีรายละเอียดดังนี้

๑. พื้นที่แห่งการก่อกำเนิด Originating Ba เป็นสถานที่หรือพื้นที่ที่ผู้ร่วมวัตถุประสงค์เดียวกันได้มาพบกันโดยหลักการก็คือเป็นบริบทที่คนจะมาพบปะแสดงตนว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีเป้าหมายร่วมกับกลุ่ม (Socialization)

๒. พื้นที่แห่งการมีสุนทรียสนทนา Dialoguing Ba เป็นพื้นที่แห่งการพูดสนทนานำความคิดที่แต่ละคนมีอยู่ในตัวออกมาทำให้ผู้อื่นได้รับรู้เป็นบริบทที่ต้องการสภาวะที่เอื้อต่อการเกิดสุนทรียสนทนาคนจึงจะกล้าพูดสิ่งที่รู้หรือสิ่งที่อยู่ในใจให้กลุ่มร่วมรับรู้

๓. พื้นที่แห่งการจัดระบบความรู้ Systemizing Ba เป็นพื้นที่ที่เป็นบริบทของการรวบรวมความรู้แจ้งชัดที่ผู้เข้าร่วมกระบวนการสร้างรู้นั้นแสดงออกมารวมถึงความรู้ที่ได้มาจากสื่อต่าง ๆ เช่นสิ่งพิมพ์อินเทอร์เน็ตแล้วนำมาจัดเชื่อมโยงเป็นระบบและสมาชิกทุกคนในกลุ่มได้นำความรู้ที่ถูกจัดระบบอันเป็นความรู้ใหม่ไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

๔. พื้นที่แห่งการปฏิบัติด้วยตนเอง Exercising Ba เป็นพื้นที่ที่เป็นบริบทของการนำความรู้กลับสู่ภายในตัวปัจเจกบุคคลแต่ละคนผ่านการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองทำให้เกิดการขัดเกลาตนเองอย่างต่อเนื่อง (continuous self-refinement) โดยได้ความชำนาญทักษะจากการปฏิบัติงานของตน (on the job training) และการลงมือมีส่วนร่วมกับกลุ่มอย่างจริงจัง (active participation) เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ปัจเจกบุคคลขยายขอบเขตปรับฐานความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่เมื่อได้พบปะกับกลุ่มหรือคนอื่นๆ หรือการที่เกลียวแห่งความรู้จะเคลื่อนหมุนออกไปอีกรอบและเป็นเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ แสดงถึงการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้ที่เปิดกว้างและพลวัตไม่มีที่สิ้นสุด

การตระหนักถึงบทบาทและคุณลักษณะของ Ba ทั้ง ๔ ขั้นตอนจะช่วยเอื้อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างความรู้ได้เป็นอย่างดีแม้ว่าจะมีการแบ่งประเภทหรือชนิดของ Ba ดังที่อธิบาย

มาข้างต้นแต่การเกิดขึ้นของBa เหล่านี้มีความอ่อนไหวสูงกันไม่มีเขตแดน (Permeable Boundary) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะก้าวข้ามพันบริบทในแต่ละขั้นตอนสู่สภาพใหม่ (Transcend)

นอกจากนี้เรายังเห็นลักษณะของการก้าวข้ามพันข้อจำกัดของปัจเจกบุคคลแต่ละคนอีกด้วยนับตั้งแต่เมื่อเริ่มต้นก้าวเข้าสู่กระบวนการการสร้างการเข้าใจเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และการก้าวข้ามนี้จะยิ่งใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขั้นความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวของผู้ปฏิบัติเป็นการเปิดให้เห็นการเชื่อมต่อของความเป็นจริง (Reality) กับตัวตน (Self) อันเกิดจากประสบการณ์ในการได้เป็นผู้ใช้ความรู้ที่ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง^{๒๕}

๒.๓.๖ เครื่องมือในการจัดการความรู้

เครื่องมือ (Tools) ในการจัดการความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กระบวนการจัดการความรู้สมบูรณ์และเป็นจริงขึ้นมาได้การเลือกใช้เครื่องมือจึงควรเลือกเครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับผู้ใช้งานและบริบทของกิจกรรมให้มากที่สุดเครื่องมือในการจัดการความรู้มีลักษณะคล้ายหรือใกล้เคียงกับเครื่องมือในการฝึกอบรมและการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมในการใช้เครื่องมือต่างๆ การจัดการความรู้ในองค์กรที่มุ่งเน้นด้านผลผลิตทางด้านการเทียบเคียงกับองค์กรอื่นอาจเลือกใช้เครื่องมือประเภทที่เน้นการเทียบเคียง (Benchmarking) แต่การจัดการความรู้ในชุมชนหรือการจัดการความรู้ร่วมกับชาวบ้านมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนและกระบวนการเรียนรู้รวมถึงการนำไปสู่กระบวนการจัดเก็บความรู้ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้จึงอาจมีการนำไปใช้ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป^{๒๖}

การเล่าเรื่อง (Story Telling) เรื่องราวที่บอกเล่าทำให้ผู้ฟังเข้าไปร่วมอยู่ในความคิดมีความรู้สึกเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่ามีความต้องการที่จะหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาเรื่องราวมองและความคิดต่างๆ ในเรื่องที่เล่านั้นกลายเป็นของผู้ฟังผู้ฟังมิใช่เป็นเพียงผู้สังเกตภายนอกอีกต่อไปเป้าหมายที่สำคัญคือให้ผู้มีความรู้จากการปฏิบัติเล่าสิ่งที่ซ่อนอยู่เล่าถึงความรู้ฝังลึกออกมาซึ่งการเล่าเรื่องจะมีเป้าหมายสืบเนื่องมาจากการกำหนดหัวปลาวาจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องอะไรจะคุยอะไรกัน จากนั้นให้กำหนดเป็นกลุ่มเล็กไม่เกิน ๑๐ คนเพื่อให้มีความรู้สึกใกล้ชิดเป็นกันเองสร้างความรู้สึกอิสระต่อการเล่าเรื่องอย่างมีพลังให้สมาชิกเล่าเรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จของตนและมีผู้ทำหน้าที่จดบันทึกโดยเตรียมไว้ล่วงหน้าและบันทึกตามเรื่องเล่ารวมทั้งจดชื่อและที่อยู่ของผู้เล่าไว้ด้วยสมาชิกใน

^{๒๕} ยูวูช ทินนะลักษณ์, *ปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถีทรรศน์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๕-๒๒๙.

^{๒๖} บดินทร์ วิจารณ์, *การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ*, หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

กลุ่มจะช่วยสกัดความรู้ที่ได้ออกมาอาจจัดไว้บนกระดานกระดาน flip chart เพื่อตกแต่งแก้ไขได้ง่าย^{๒๗} การเล่าเรื่องต้องเล่าแบบให้ข้อมูลดิบแบบไม่ผ่านการตีความสำหรับให้สมาชิกผลัดกันตีความเพื่อตีความรู้อีกหรือความรู้จากการปฏิบัติเพื่อการบรรลุห้วงเวลาออกมา

การเสวนา (Dialogue) การทำ Dialogue เป็นการปรับฐานความคิดโดยการฟังจากผู้อื่นและความหลากหลายทางความคิดจึงเกิดขึ้นทำให้สมาชิกเห็นภาพที่ใกล้เคียงกันหลังจากนั้นเราจึงจัดประชุมหรืออภิปรายเพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติต่อไปได้โดยง่ายและผลหรือข้อยุติที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการที่เราเห็นภาพในองค์รวมเป็นที่ตั้ง

การประชุมระดมสมอง (Brainstorming) หมายถึงการประชุมที่เสนอวิธีแก้ปัญหาหรือเสนอความคิดเห็นของสมาชิกให้ได้มากที่สุดวิธีการประชุมแบบนี้ต้องการความคิดเห็นของสมาชิกมากที่สุดเมื่อทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแล้วกลุ่มก็จะมาช่วยกันกลั่นกรองความคิดเห็นทั้งหมดเพื่อเลือกความคิดเห็นที่ดีเข้าสู่แนวทางเดียวกันเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ^{๒๘}

เวทีชาวบ้าน เป็นการประชุมรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานร่วมกับชุมชนมีกระบวนการดังนี้

๑. การเตรียมการ

๑.๑ การสร้างความตื่นตัวในปัญหาแก่ชุมชนโดยใช้กระบวนการต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์การสื่อสารกับผู้นำชุมชนการประชุมชี้แจง

๑.๒ การทำให้เขาเริ่มเกิดความคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาโดยการพาไปศึกษาดูงานที่เขามีการแก้ปัญหาลักษณะเดียวกันแล้วประสบความสำเร็จในชุมชนอื่น

๑.๓ การจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดแล้วนำมาวิเคราะห์และสื่อสารให้ชุมชนเข้าใจสื่อที่สำคัญได้แก่รูปจำลองภูมิประเทศหรือโมเดล

๑.๔ การเตรียมบุคลากรหรือผู้นำจากชุมชนเพื่อเป็นแกนนำการเรียนรู้ในเวทีชาวบ้านให้ผู้นำเหล่านี้มีวิธีคิดที่ถูกต้องรวมทั้งการมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นหลักโดยวิธีการที่เหมาะสมเช่นการพาไปศึกษาดูงานหรือฝึกอบรมเพื่อให้ได้จำนวนผู้นำที่มากพอสมควรเพื่อที่จะนำชุมชนไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องและไม่เกิดปัญหา

^{๒๗} วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ, หน้า ๑๓๙.

^{๒๘} รศพร จันทรสว่าง, “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจการจัดประชุม”, ในเอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการธุรกิจการจัดประชุมหน่วยที่ ๑-๗ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

๒. การจัดเวทีชาวบ้านในการจัดเวทีชาวบ้านมีสาระหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้องจัดเตรียมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องสมบูรณ์คือ

๒.๑ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต้องมีความครบถ้วนถูกต้องและเพียงพอในการสนับสนุนให้เวทีชาวบ้านหรือเวทีสาธารณะดำเนินไปได้โดยราบรื่นสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้คือสามารถกำหนดปัญหาสาเหตุของปัญหาเป้าหมายและแนวทางวิธีการบรรลุเป้าหมายได้ถูกต้อง

๒.๒ สื่อจัดเตรียมสื่อที่เกี่ยวข้องทั้งสื่อบุคคลสื่ออื่น ๆ ที่สามารถทำให้ชุมชนเกิดมโนทัศน์นำไปสู่การเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้นและรวมถึงข้อมูลที่ประมวลแล้วลงในแผนภูมิจำลองภูมิประเทศ (โมเดล) ที่แสดงความสัมพันธ์ของปัญหาได้ชัดเจน

๒.๓ ผู้นำที่ได้รับการพัฒนาหรือเตรียมแล้วรวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยที่มีจำนวนพอสมควรสามารถนำชุมชนนำขบวนการเรียนรู้ให้ดำเนินไปได้โดยราบรื่นซึ่งผู้นำควรมีคุณสมบัติที่สำคัญคือมีใจเป็นกลางหรือเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อำนาจใด ๆ ทั้งสิ้นมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของชุมชน

๒.๔ ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในระดับหนึ่ง

๒.๕ เรื่องหรือปัญหาที่จะนำเข้าสู่ที่ประชุมควรนำประเด็นของปัญหาให้ชุมชนทราบเพื่อที่จะได้เตรียมตัวในการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านโดยวิธีการประชาสัมพันธ์หรือการประสานงานทำความเข้าใจในระดับหนึ่ง

๒.๖ วิธีการคิดที่จะนำมาสู่การแก้ปัญหาในเวทีซึ่งสามารถนำหลักอริยสัจ ๔ มาเป็นหลักได้

๒.๖.๑ กำหนดปัญหาได้ชัดเจนถูกต้อง

๒.๖.๒ กำหนดสาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมดชัดเจนและถูกต้อง

๒.๖.๓ กำหนดเป้าหมายหรือสภาพที่ไม่เป็นปัญหาได้

๒.๖.๔ กำหนดแนวทางและวิธีการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายได้

การใช้ที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง (Mentoring Programs) เป็นวิธีการพัฒนาความสามารถของคนซึ่งส่วนมากจะมุ่งเน้นที่คนที่เข้ามาใหม่ที่ต้องมีการสอนงานอย่างรวดเร็วเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ในเวลาอันสั้นโดยการมอบหมายให้พี่เลี้ยงเป็นผู้แนะนำและสอนวิธีการทำงานให้

ความรู้จากบทเรียนและความสำเร็จ (Lessons Learned and Best Practices Databases) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทั้งในรูปแบบของความสำเร็จคือทำแล้วเกิดผลดีและล้มเหลวเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากข้อผิดพลาดต่างๆ และข้อเสนอแนะที่น่าสนใจที่ดี

เก็บไว้ให้ผู้อื่นได้ศึกษาและเรียนรู้ต่อไป

แหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (Center of Excellence – COE) เป็นการกำหนดแหล่งผู้ที่มีความรู้มากที่สุดในกลุ่ม (Center of Excellence) หรือทราบว่าสามารถติดต่อสอบถามผู้รู้ได้ที่ไหนอย่างไร (Expertise Locators) จึงเป็นอะไรที่มากกว่าผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist) เป็นการเชิญสมาชิกจากกลุ่มอื่นมาแบ่งปันประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจให้แก่กลุ่มซึ่งต้องการความช่วยเหลือผู้ที่ถูกเชิญมาอาจจะเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันหรือที่อื่นก็ได้ในกรณีที่จะลงมือทำเรื่องหนึ่งเรื่องใดและไม่สันตติชนแรกต้องค้นหาว่าความรู้เรื่องนั้นๆ อยู่ที่ใดหรือบุคคลใดแล้วติดต่อขอเรียนรู้จากเขาโดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้ด้วย

เวทีถาม – ตอบ (Forum) เป็นอีกหนึ่งเวทีในการที่เราสามารถโยนคำถามเข้าไปเพื่อให้ผู้รู้ที่อยู่ร่วมในเวทีถาม – ตอบช่วยกันตอบคำถามหรือส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นช่วยตอบหากกลุ่มมีการจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice – COP) หรือมีการกำหนดแหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (Center of Excellence – COE) แล้วคำถามที่เกิดขึ้นสามารถส่งเข้าไปในเวทีซึ่งอยู่ในชุมชนนักปฏิบัติ (COP) หรือแหล่งผู้รู้ในกลุ่ม (COE) เพื่อหาคำตอบ

การทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Reviews – AAR) คือการอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อทบทวนว่าเกิดอะไรขึ้นทำไมจึงเกิดจะรักษาจุดแข็งและปรับปรุงจุดอ่อนอย่างไรส่งผลให้ทีมและสมาชิกได้เรียนรู้จากทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวทั้งนี้สามารถใช้เป็นเครื่องสรุปบทเรียนจากประสบการณ์โดยจะให้แก่แต่ละคนพูดสั้นสั้นๆ คนละ ๑-๒ นาทีโดยตอบคำถามต่อไปนี้

๑. เป้าหมายของการมาร่วมประชุมครั้งนี้คืออะไร
๒. เป้าหมายส่วนใดที่บรรลุผลมากเกิดคาดหวังเพราะอะไร
๓. เป้าหมายส่วนใดที่บรรลุผลน้อยหรือไม่บรรลุผลเพราะเหตุใด
๔. สิ่งที่ได้เรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สูงสุดคืออะไร
๕. จะกลับไปทำอะไร
๖. ถ้าจะมีการจัดประชุมเช่นนี้อีกมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงส่วนไหนบ้าง

โดยจะให้เป็นอิสระในการตอบอาจตอบเพียงบางข้อก็ได้หรือจะเพิ่มก็ได้และให้มีการจดบันทึกไว้

ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice – COP) เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเกิดจากความใกล้ชิดความพึงพอใจความสนใจและพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันลักษณะที่ไม่เป็นทางการจะเอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ ๆ มากกว่าโครงสร้างที่เป็นทางการชุมชนนักปฏิบัติเป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมในส่วนตัวปลาหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้ชุมชนที่มีอยู่

เป็นเครื่องมือของการจัดการความรู้เพื่อบรรลุหัวปลาซึ่งเป็นเป้าหมายชุมชนนักปฏิบัติที่ดีควรเกิดขึ้นอย่างพร้อมใจของสมาชิกกลุ่มและเกิดความภูมิใจที่จะเห็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก

นอกจากนั้น มีเครื่องมือพัฒนาจากสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) คือ

ธารปัญญา (River Diagram) เครื่องมือนี้มีเครื่องมือย่อย ๕ เครื่องมือด้วยกัน ได้แก่

๑. ตารางแห่งอิสรภาพ
๒. แผนภูมิแม่น้ำ
๓. แผนภูมิขึ้นบันได
๔. ชุมความรู้
๕. พื้นที่ประเทืองปัญญา^{๒๙}

สรุปได้ว่าตัวอย่างเครื่องมือในการจัดการความรู้ข้างต้นมีความเหมาะสมกับกระบวนการจัดการความรู้ในทุก ๆ หน่วยของสังคมไม่ว่าจะเป็นบริษัทสำนักงานหรือแม้แต่ท้องถิ่นเพราะการจัดการความรู้จะเกิดขึ้นกับคนดังนั้นไม่ว่าคนจะอยู่ส่วนใดของสังคมเครื่องมือการจัดการความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้ทั้งสิ้นขณะเดียวกันเครื่องมือในการฝึกอบรมต่างๆ ที่ยังมีได้กล่าวถึงนั้นสามารถนำมาปรับใช้ในกระบวนการต่างๆ ได้เช่นกันโดยเฉพาะในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะกระบวนการจัดการความรู้จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดและควรเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นไปโดยธรรมชาติจะทำให้ความรู้นั้นออกมาอย่างชัดเจนและเข้าถึงได้ง่าย

๒.๓.๗ การจัดเก็บและการเผยแพร่ความรู้

สิ่งหนึ่งที่ต้องกล่าวถึงคือเครื่องมือในการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้เครื่องมือที่ไม่ยุ่งยากและสามารถใช้ได้ในทุกสถานการณ์คือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพราะเป็นการจัดเก็บที่ง่ายต่อการเผยแพร่ นำไปใช้สำหรับการบันทึกนั้นสามารถทำได้ในหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นบันทึกลงบนกระดาษอาจจัดเก็บในรูปของหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ หรือวัสดุอิเล็กทรอนิกส์เช่นคอมพิวเตอร์เป็นการจัดเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของการทำงานที่ต้องการต่อไปหากมิได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรสามารถบันทึกเป็นภาพและเสียงได้เช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดต่างๆ และศักยภาพของผู้ดำเนินการทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการเผยแพร่ด้วย

^{๒๙} ประพนธ์ ฝาสุยัต, การจัดการความรู้ฉบับมือใหม่หัดขับ, (กรุงเทพมหานคร: ไบโอม, ๒๕๔๗),

ดังนั้น เครื่องมือเหล่านี้จะช่วยให้ความรู้ได้กระจายออกไปได้โดยง่ายโดยเฉพาะในปัจจุบัน มีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยจึงสามารถเผยแพร่ความรู้ที่มีได้โดยง่ายไม่ว่าจะเป็นการใช้ระบบ อินเทอร์เน็ตหรืออินเทอร์เน็ต

๒.๔ แนวคิดการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน

จากการทบทวนเอกสารจากหนังสือ ตำรา และนักวิชาการได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวคิด การมีส่วนร่วม เพื่อการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ทุกระดับร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลใน กิจกรรมเป็นการสร้าง ปลุกฝังจิตสำนึกในความรับผิดชอบกิจกรรมและโครงการ ได้มีนักวิชาการ/ แหล่งข้อมูลต่างๆ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผล ให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม^{๓๐}

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้า มามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผล โครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเข้าไปเพื่อ ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โครงการด้วย^{๓๑}

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและ สร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น มีลักษณะเป็น กระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตน บุคลากรที่มี

^{๓๐} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, “หน่วยที่ ๗ ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา”, ใน ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^{๓๑} เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บุคพอยท์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

ส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานและมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Self-esteem) นอกจากนี้ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของบุคลากรส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคาดหวังมากยิ่งขึ้น กล่าวคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจการทำงานและการบริหารงานในองค์กรได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัลได้ดีขึ้น^{๓๒}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือทำให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกๆ คน^{๓๓}

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนโดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

^{๓๒} โกวิท พวงงาม, **คู่มือมิติใหม่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจาก การเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๓๓} Creighton (เจมส์ แอล เครตัน), **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน**, แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, (นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ร้ายแรงที่สุด” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชน และค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน^{๓๔}

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และยิ่งจะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่างๆ ของรัฐบาลเป็นไปด้วยความรอบคอบ ลดความขัดแย้งในสังคม และบังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ชุมชน และประเทศชาติ ทำให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีเจตนารมณ์ชัดเจนในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อันเป็นการต่อเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ที่มีการบัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ในหลายมาตรา โดยให้ประชาชนทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบาย และให้มีการมีส่วนร่วมในระดับที่เริ่มตั้งแต่การริเริ่มกฎหมาย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นปรึกษาหารือ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ติดตามตรวจสอบ ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง^{๓๕}

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในที่นี้หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์นโยบาย กระบวนการบริหาร และตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมี

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๘.

^{๓๕} ถวิลวดี บุรีกุล, พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีต จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า V.

ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว^{๓๖}

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มีดังนี้^{๓๗}

๑. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน

๒. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

๓. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน

๔. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

๗. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

๘. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำได้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ และยังเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจ และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น การเข้าไปมีส่วนร่วมยังทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงาน เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วมมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานลักษณะของการมีส่วนร่วม

^{๓๖} อรรถัย กักผล, **คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๓๗} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, **การบริหารการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

๒.๔.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลได้จำแนกทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ๑. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น ๒. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม^{๓๔}

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นมาก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ การผลิตสินค้าต่างๆ เป็นการผลิตด้วยมือในครอบครัวหรือในโรงงานขนาดเล็ก ต่อมาการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเครื่องจักรมาช่วยในการผลิตโดยเฉพาะแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human Relations Approach) เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในองค์กรเป็นปัจจัยที่ทำให้การทำงานขององค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยเห็นว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พนักงานสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รูปแบบการสื่อสารนอกจากจะเป็นแนวดิ่งจากบนลงล่างแล้ว ยังเป็นแนวระนาบระหว่างพนักงานด้วยแนวคิดเหล่านี้รวมถึงการศึกษาของฮอว์ธอร์น ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีปัจจัยภูมิคุ้มกันและจิตใจของเฮิร์ชเบิร์ก และทฤษฎีเอ็กซ์และทฤษฎีวายของ แม็คเกรเกอร์ แนวคิดต่อมาให้ความสำคัญกับพนักงานในองค์กรมากขึ้นโดยมองว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์กร แนวคิดนี้เรียกว่าแนวคิดเชิงทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approach) ขณะที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์การเพื่อให้พนักงานเกิดความพึงพอใจ รูปแบบการสื่อสารในแนวคิดนี้เกิดขึ้นได้ทุกทิศทางและทุกรูปแบบ แนวคิดนี้รวมถึงแนวคิดกรอบวงจรในการบริหารของเบลคและมูตัน ระบบการบริหารของไลเคิร์ตแบบที่ ๔ และทฤษฎี Z ของอูชิ และให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยหนึ่งๆ อื่น ๆ จะส่งผลกระทบต่อระบบ

^{๓๔} ดิน ปรัชญพฤษ, ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมพฤติกรรมในองค์การหน่วยที่ ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๔๒ - ๖๔๓.

ย่อยอื่นๆ และระบบใหญ่ในที่สุด นอกจากนั้น องค์การยังมีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งประกอบขึ้นมาจากวัฒนธรรมย่อยของพนักงานและระบบย่อยต่างๆ

หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมนั้นๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใด ๆ อย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วมนั้นๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อว่าได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้นๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผล ต้องมีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ หากผู้มีอำนาจคิดว่าไม่เหมาะสมก็ต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการตัดสินใจนั้นๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ที่อาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม^{๓๔}

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยเป็นทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self-government) คือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทุกๆ แขนง โดยโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้กล่าวคือ การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปหมายถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็น การตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการ (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติการ แต่ก็เกี่ยวข้อง กับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับ (Feed - back) จากการประเมินผลและการปฏิบัติการกลับสู่การตัดสินใจอีกด้วย

สรุปแนวความคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟฟ์นี้ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมมี ๔ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์กัน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนี้มุ่งให้ ประชาชนเป็นผู้

^{๓๔} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๓.

คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มิมีบทบาทในทุกๆ เรื่อง ไม่ใช่ที่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดขึ้นมา^{๔๐}

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะหลักเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมคือ ถ้าการตัดสินใจใดก็ตามส่งผลกระทบต่อบุคคลต่างๆ บุคคลเหล่านั้นควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น หมายความว่า หลักการนี้ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่าบุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลหนึ่ง บุคคลนั้นย่อมจะทราบว่าเขาต้องการหรือไม่ ต้องการอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง ดังนั้น เพื่อความยุติธรรมบุคคลนั้นควรที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดให้เหตุการณ์นั้นเป็นไปอย่างที่เขาต้องการเพื่อให้ผลที่ตามมาเป็นไปตามที่เขาต้องการ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสาระสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมหรือในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับ นานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับชุมชนก็ดี มิใช่ของใหม่ แต่เป็นเรื่องที่พยายามทำกันมาหลายทศวรรษแล้ว^{๔๑}

การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotion Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดหมายหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย และการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. ประชาชนจะต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
๒. ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม
๓. ประชาชนต้องเต็มใจต่อการมีส่วนร่วม^{๔๒}

^{๔๐} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๓๒๐.

^{๔๑} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๗.

^{๔๒} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘๓.

การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

๑. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัวเช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงานหรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนาและได้ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมว่า ต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน

๒.๒ การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาการพิจารณาในมติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

๒.๓ การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหาร นโยบายและลักษณะเศรษฐกิจ สังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน^{๔๓}

การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทคือ

๑. การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร

^{๔๓} ปรัชญา เวสารัชช์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อชุมชน”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๓-๕.

ของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒. การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง”^{๔๔}

การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมนั้นรัฐมักจะมองในแง่การมีส่วนร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ เงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงินแม้ว่าจะยังจำเป็นอย่างยิ่งก็ตาม โดยภาพรวมก็ยังเน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

๑. ร่วมศึกษา ปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน
๒. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาเพื่อสนองความต้องการของชุมชน
๓. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงานโครงการหรือกิจกรรม
๔. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
๕. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงานและทุนตามขีดความสามารถ”^{๔๕}

การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ความร่วมมือด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบีบบังคับขู่เข็ญ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือนั้นต้องประกอบด้วย

๑. การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ
๒. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ
๓. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ
๔. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม”^{๔๖}

^{๔๔} ปาริชาติ วลัยเสถียร, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘ - ๑๓๙.

^{๔๕} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, **ทบทวนการพัฒนาชนบทไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอนด์ เอส, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕.

^{๔๖} ชาญชัย ศิลปะอวยชัย และคณะ, **“ความต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในท้องถิ่นของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดแพร่”**, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

มีความเห็นที่สอดคล้องใกล้เคียงกันว่า “การมีส่วนร่วม หมายถึง สิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจน ได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสนใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเองเป็นตัวของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี”^{๔๗}

ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กร หรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญา และการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประกอบด้วย

^{๔๗} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๒.

๑. ร่วมประชุม
๒. ร่วมออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
๓. ร่วมในการตีปัญหาให้กระจ่าง
๔. ร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
๕. ร่วมในการออกเสียงเลือกตั้ง
๖. ร่วมในการบริจาคเงิน
๗. ร่วมในการบริจาควัตถุ
๘. ร่วมช่วยเหลือด้านแรงงาน
๙. ร่วมในการใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
๑๐. ร่วมช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
๑๑. ร่วมในการทำงานและเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง^{๔๘}

แนวการพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาใน ๒ ลักษณะ ประกอบด้วย

๑. รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิเช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเกรงใจใครหรือ ถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า เช่น ถ้ามาช่วยขุดดินสร้างเขื่อน จะได้รับของแจก เช่น ปลาซาร์ดีนคนละกระป๋อง หรือเข้ามามีส่วนร่วม โดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้ามาร่วมทำ เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง

๒. ช่วงจังหวะที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เคยทำด้วยกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางการวางแผนพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผนการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนาการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ตลอดปี^{๔๙}

^{๔๘} อารณพันธ์ จันทรัสว่าง, การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๔๖.

^{๔๙} อิศิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๑.

กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ ๕ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการทำงานเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การตัดสินใจ เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชน/องค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเองได้ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัตินั้น ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ลักษณะของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

๑. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal-informal Participation)

๑.๑ การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมที่ตามระบบขององค์กรซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้

๑.๒ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง เป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างพนักงานในบรรยากาศของความเป็นส่วนตั้มากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

๒. การมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อม (Direct-indirect Participation)

๒.๑ การมีส่วนร่วมทางตรง เป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิกหรือพนักงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมโดยตรงแบบทันที พนักงานแต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดงการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ การมีส่วนร่วมทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมของพนักงานโดยผ่านทางตัวแทนพนักงาน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนชนบท ในรูปกลุ่ม/องค์กร ชุมชนนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม

๒.๕ ทฤษฎีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพหิพริทัศน์ชุมชน

การดำเนินการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพหิพริทัศน์ชุมชน จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสร้างกระบวนการการผลิตและการจำหน่าย เพื่อสร้างรายได้และความเข้มแข็งของชุมชน โครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ (Knowledge-Based OTOP: KBO) จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการโอท็อปมีความสามารถในการดำเนินการมากขึ้น นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชนยังมีการแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ง่ายต่อการพัฒนา และพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีคุณภาพ มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับในตลาดที่กว้างขึ้นกรมการพัฒนาชุมชนจึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ (Knowledge-Based OTOP : KBO) ขึ้น การดำเนินการตามโครงการมีการมีรณรงค์ใน ๔ ภาค ภาคละ ๑ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ อุดรธานี ราชบุรี และสงขลา เพื่อศึกษาหารูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัด ในการพัฒนาขีดความสามารถแก่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP โดยโครงการนี้จะต้องดำเนินการให้ทั่วประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ภายใต้แนวคิด การเชื่อมโยงสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นกับชุมชน ด้วยการจัดตั้งเครือข่ายเป็นศูนย์พี่เลี้ยง/ฝึกวิชาชีพ OTOP ออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นโดยการส่งเสริมให้เครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัด เป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP พัฒนาขีดความสามารถในการประกอบการ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีคุณภาพ มาตรฐาน เป็นที่ต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายได้ทั้งในและต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

การดำเนินงานโครงการ

กระบวนการดำเนินการโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้โดยการกำหนดแนวทาง ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานตามโครงการ ดังนี้

๑. แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายองค์ความรู้ KBO เพื่อกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน

๒. จัดทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมกันระหว่างคณะกรรมการเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัด

๓. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัด เพื่อเป็นสถานที่พบปะพูดคุยของเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัด จัดเก็บข้อมูล องค์ความรู้ และเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP

๔. จัดทำฐานข้อมูลผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP จังหวัด

๕. จัดทำฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน

๖. สำรวจความต้องการ การพัฒนาขีดความสามารถของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP

๗. จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาขีดความสามารถของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP

๘. คัดเลือกของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP เข้าร่วมโครงการ

๙. จัดทำหลักสูตรพัฒนาขีดความสามารถตามความต้องการของของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP

๑๐. พัฒนาขีดความสามารถตามความต้องการของของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ตามแผนปฏิบัติการ OTOP และ KBO จังหวัด พิจารณารองรับการพัฒนาลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

๑๑. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และร่วมประกวด KBO จังหวัดดีเด่น ระดับประเทศ

การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ การพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการกระบวนการผลิต และการพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์ เช่น สี กลิ่น รส เนื้อสัมผัส เป็นต้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามการจัดกลุ่ม Quadrant (A B C D)

จากการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔ จนถึงปัจจุบัน เพื่อต้องการสร้างอาชีพ กระจายรายได้ และแก้ไขปัญหาความยากจน อันนำไปสู่ความเข้มแข็งทาง เศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการโครงการ

งบประมาณดำเนินการ กลไกการดำเนินงานให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับผลการพัฒนาที่ผ่านมายังมีปัญหาสรุปได้ดังนี้

๑. ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย ทำให้ขาดความน่าสนใจ
๒. การผลิตไม่คำนึงถึงความต้องการของตลาด
๓. ผลิตภัณฑ์ขาดเอกลักษณ์
๔. คุณภาพของสินค้าไม่คงที่ โดยเฉพาะเมื่อมีคำสั่งซื้อจำนวนมาก
๕. ผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านทักษะและความรู้ด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน

๖. ผู้ประกอบการขาดการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้
๗. ผู้ประกอบการขาดความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน
๘. ผู้ประกอบการมีข้อจำกัดในการรับรู้และปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ส่งผลกระทบ

๙. ผู้ประกอบการขาดความสามารถในการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับ ความต้องการของตลาด

๑๐. ไม่สามารถขยายตลาดให้โตขึ้นได้ เนื่องจากขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถดำเนินธุรกิจให้ สามารถอยู่รอดได้ท่ามกลางการแข่งขันที่มีความรุนแรงมากขึ้น จะต้องใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และมีการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ มีการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาที่มีความชัดเจน เฉพาะกลุ่ม (Segmentation) โดยแนวทางการพัฒนาให้ความสำคัญใน ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ขับเคลื่อนการพัฒนา โดยเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาจาก “ผลิตภัณฑ์” เป็นศูนย์กลาง สู่การมุ่งเน้นที่ “เครือข่าย” (Community Cluster) เป็นศูนย์กลาง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ระยะยาว

๒. ขยายตลาดเชื่อมโยงการท่องเที่ยว รวมทั้งการขยายโอกาสสู่อาเซียนและสากล

๓. เสริมสร้างคุณค่า ตราสินค้า OTOP (Branding Thailand) โดยการเสริมสร้างภาพลักษณ์สินค้า OTOP ที่สะท้อนถึงความมีนวัตกรรม ความทันสมัยและทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เฉพาะกลุ่ม ใช้กลยุทธ์การแบ่งผลิตภัณฑ์ออกเป็นกลุ่มอย่างชัดเจน โดยจำแนกได้ ๔ กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่ม A ดาวเด่นสู่สากล เป็นกลุ่มสินค้ามีคุณภาพ ราคาสูง ผลิตได้ปริมาณมาก
- กลุ่ม B อนุรักษ์สร้างคุณค่าในกลุ่มลูกค้าเฉพาะ เป็นกลุ่มสินค้ามีคุณภาพราคาสูง และ ผลิตในปริมาณน้อย เพื่อตอบสนองลูกค้าเฉพาะราย

- กลุ่ม C พัฒนาเข้าสู่ตลาดการแข่งขัน เป็นกลุ่มสินค้าที่มีคุณภาพและราคาต่ำผลิตได้ในปริมาณมาก
- กลุ่ม D ปรับตัวเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานการผลิต เป็นกลุ่มสินค้าที่มีคุณภาพต่ำราคาต่ำผลิตได้ในปริมาณน้อย

กลุ่ม A ดาวเด่นสู่สากล

กลุ่มสินค้าคุณภาพดี ราคาสูง และสามารถผลิตได้ในปริมาณมาก จึงควรส่งเสริม มุ่งเน้นการเพิ่ม โอกาสเข้าถึงตลาดเป้าหมาย ดังนี้

๑. ด้านการตลาด กรมการพัฒนาชุมชนพยายามเพิ่มช่องทางการจำหน่ายและโอกาสทางการตลาด โดยดำเนินการดังนี้

๑.๑ ส่งเสริมการทำวิจัยตลาด และพฤติกรรมผู้บริโภคในตลาดเป้าหมายเพื่อให้สามารถกำหนด ยุทธศาสตร์การผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมีความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจได้

๑.๒ ผลักดัน เชื่อมโยงเครือข่ายทางการตลาดผ่านสมาคมการค้าทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาดส่งออก ผ่านร้านค้าปลีกสมัยใหม่ที่มีสาขาในต่างประเทศด้วย

๑.๓ สนับสนุนให้มีโอกาสในการขยายตลาดสู่สากลในกลุ่มประเทศอาเซียน ในประเทศคู่ค้าใหม่ เช่น รัสเซีย แอฟริกา ตะวันออกกลาง โดยการเข้าร่วมงานแสดงสินค้านานาชาติ การเจรจาจับคู่ธุรกิจ Road show OTOP การจัดกิจกรรมร่วมกับร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ฯลฯ

๑.๔ พัฒนาช่องทางการตลาดที่เข้าถึงลูกค้าเป้าหมาย เช่น การจำหน่ายสินค้าทางรายการ โทรทัศน์ การส่งแคตตาล็อกสินค้าทางอีเมล เป็นต้น

๒. ด้านเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการ ดำเนินการดังนี้

๒.๑ จัดให้มีศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ในต่างประเทศ (Mini Thailand Plaza) เพื่อเป็นแหล่ง จำหน่ายสินค้าในต่างประเทศ และจัดแสดงสินค้า OTOP เพื่อรับคำสั่งซื้อ

๒.๒ เสริมสร้างความรู้การดำเนินธุรกิจต่างประเทศ เช่น ความรู้เกี่ยวกับภาษี กฎระเบียบ ธุรกิจระหว่างประเทศ พฤติกรรมผู้บริโภค แนวโน้มสินค้าในอนาคต สถานการณ์การแข่งขัน เป็นต้น

๓. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ดำเนินการดังนี้

๓.๑ ส่งเสริมการรวมกลุ่มเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อที่สามารถผลิตได้ในปริมาณ ที่มากขึ้นสำหรับรองรับคำสั่งซื้อจำนวนมาก

๓.๒ เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยผลักดันให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ และ แนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย พัฒนาผู้นำหรือผู้ประสานงานเครือข่ายให้มีความรู้และเป็น

ที่ยอมรับ ของกลุ่มเครือข่าย ตลอดจนเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และการประสาน ประโยชน์ของ เครือข่าย สนับสนุนให้เครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกัน

๔. ด้านการยกระดับผลิตภัณฑ์สู่สากล ดำเนินการดังนี้

๔.๑ พัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ เฉพาะเพื่อ

สร้างความแตกต่าง และสร้างมูลค่าเพิ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

๔.๒ พัฒนาผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานสากล เพื่อสร้างความเชื่อถือ และเพิ่มโอกาสให้ สามารถส่งออก ไปยังประเทศคู่ค้าหลัก

๕. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต ดำเนินการดังนี้

๕.๑ ส่งเสริมให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP จัดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อ ประโยชน์ ในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา และป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์

๕.๒ ส่งเสริมให้มีการทำวิจัย เพื่อพัฒนาวัตถุดิบ คุณภาพผลิตภัณฑ์และกระบวนการ ผลิต เพื่อให้แข่งขันได้ในระดับสากล

๕.๓ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมมาใช้ในการบริหารจัดการ กระบวนการ ผลิตและคำนึงถึงการรักษาสีสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และให้เป็นไปตาม ข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า ซึ่งขณะนี้ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๕.๔ ส่งเสริมการเข้าสู่ตลาดเงิน ตลาดทุน เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาการผลิต และ การแข่งขันทางการตลาดส่งออก

กลุ่ม B อนุรักษ์สร้างคุณค่าในกลุ่มลูกค้าเฉพาะ

กลุ่มสินค้าคุณภาพดี ราคาสูง ผลิตปริมาณน้อย จึงควรส่งเสริม มุ่งเน้นการสร้างคุณค่า มูลค่าเพิ่ม ในตลาดเฉพาะ ดังนี้

๑. ด้านการตลาด ดำเนินการดังนี้

๑.๑ จัดงานและร่วมงานแสดงสินค้าแสดงเรื่องราว ความเป็นมาของสินค้า (Story Product) นำเสนอภูมิปัญญาวัฒนธรรม (Wisdom) ความเชื่อในสังคม องค์ความรู้ จัดแสดงผลงาน ความสำเร็จ และผลงานเด่น เพื่อให้ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเฉพาะรับรู้ในคุณค่าของสินค้า ทั้งในควมมี คุณค่าทางจิตใจ และความคุ้มค่าด้านราคา

๑.๒ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการตลาด และการจำหน่าย สินค้า

๑.๓ เข้าร่วมกิจกรรมทางการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การเข้าร่วมงานนิทรรศการ และจำหน่ายสินค้าในต่างประเทศ ร่วมกับสถานทูตไทยในต่างประเทศ ซึ่งเป็นงานแสดงสินค้าเฉพาะกลุ่ม สินค้าอนุรักษ์

๒. ด้านเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการ ดำเนินการดังนี้

๒.๑ เสริมสร้างระบบถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

๒.๒ พัฒนาระบบการจัดการคำสั่งซื้อตามลำดับ (Queuing System)

๒.๓ เสริมสร้างความรู้การดำเนินธุรกิจ เช่น ความรู้เกี่ยวกับภาษี กฎระเบียบ การทางธุรกิจที่เชื่อถือได้ การควบคุมคุณภาพสินค้า เป็นต้น

๒.๔ สนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือร่วมกับศูนย์ศิลปาชีพฯ

๓. ด้านยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์ ดำเนินการดังนี้

๓.๑ ตอกย้าคุณค่าของสินค้าด้วยเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า สร้างความคุ้มค่าในการรอคอย มีการผลิตจำนวนจำกัด (Limited Edition) และสร้างตราสินค้าให้เป็น ที่รู้จักแก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

๓.๒ พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้รับมาตรฐาน เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่ลูกค้า

๔. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต ดำเนินการดังนี้

๔.๑ ส่งเสริมการทำวิจัยและพัฒนา รวมถึงการศึกษาเชิงวิชาการ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุน องค์ความรู้และภูมิปัญญา

๔.๒ ส่งเสริมการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิรวมถึงส่งเสริม การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อประโยชน์ทางการตลาด

กลุ่ม C พัฒนาเข้าสู่ตลาดการแข่งขัน

กลุ่มสินค้าคุณภาพต่ำ ราคาต่ำ ผลิตได้ในปริมาณมาก จึงควรส่งเสริม มุ่งเน้นการเพิ่มผลิตภาพและ ประสิทธิภาพสู่การแข่งขัน ดังนี้

๑. ด้านการตลาด ดำเนินการดังนี้

๑.๑ เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์เข้ากับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมภาพยนตร์ทั้งในระดับ ภายในท้องถิ่น และระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น

๑.๒ เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับแหล่งจำหน่ายในท้องถิ่น ทั้งแหล่งเดิมโดยการพัฒนาศูนย์จำหน่าย สินค้าประจำจังหวัด ท้องถิ่นให้มีการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ พัฒนาหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว และพัฒนาแหล่งจำหน่ายใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ศูนย์รวมการเดินทาง หรือสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น สถานีขนส่ง สนามบิน เป็นต้น

๑.๓ ส่งเสริมการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายที่เข้าถึงมือลูกค้าเป้าหมาย เช่น สื่อออนไลน์ โทรทัศน์ และสื่อประชาสัมพันธ์อื่น ๆ

๑.๔ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมภายในท้องถิ่นหรือกิจกรรมเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว เช่น การจัดงาน ปีใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อสินค้าท้องถิ่นในพื้นที่มากขึ้น

๑.๕ ส่งเสริมการเข้าร่วมแสดงและจำหน่ายสินค้าในระดับท้องถิ่น ระดับกลุ่มจังหวัด ระดับประเทศ รวมถึงการเจรจาจับคู่ธุรกิจด้วย

๑.๖ ส่งเสริมการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านร้านค้าปลีกสมัยใหม่ ซึ่งมีสาขาจำหน่าย ทั่วประเทศ

๑.๗ เชื่อมโยงบริการของรัฐเพื่อขยายช่องทางการจัดจำหน่าย เช่น เว็บไซต์ของรัฐ บริการรับสั่ง และขนส่งสินค้าของบริษัทไปรษณีย์ไทย เป็นต้น

๑.๘ ส่งเสริมการทำวิจัยตลาด และพฤติกรรมผู้บริโภคในตลาดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสินค้า

๒. ด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการ ดำเนินการดังนี้

๒.๑ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน/สมาชิกกลุ่ม ให้สามารถผลิตได้ตามมาตรฐานที่กำหนด และได้คุณภาพสม่ำเสมอ

๒.๒ ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และสนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในการบริหารจัดการธุรกิจ

๒.๓ เสริมสร้างความรู้ในการดำเนินธุรกิจ เช่น พฤติกรรมผู้บริโภค ธุรกิจทางธุรกิจ ภาษีและกฎระเบียบ สถานการณ์การแข่งขัน เป็นต้น

๒.๔ เสริมสร้างความรู้ และพัฒนาระบบการบริหารจัดการธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับความเสี่ยงทางธุรกิจ

๓. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ดำเนินการดังนี้

๓.๑ ส่งเสริมการรวมกลุ่มเครือข่ายและการเชื่อมโยงเครือข่ายในรูปแบบเครือข่ายต่างๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับคำสั่งซื้อปริมาณมาก

๓.๒ เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยผลักดันให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ และแนวทาง การดำเนินงานของเครือข่าย พัฒนาผู้นำหรือผู้ประสานงานเครือข่ายให้มีความรู้ และเป็นที่ยอมรับของ กลุ่มเครือข่าย เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และการประสานประโยชน์ของเครือข่าย สนับสนุนให้เครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกัน

๔. ด้านยกระดับมาตรฐานและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ ดำเนินการดังนี้

๔.๑ เสริมสร้างอัตลักษณ์และความแตกต่างของสินค้า ด้วยเรื่องราวภูมิปัญญาเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่ม (Value added) สร้างคุณค่าและสร้างความน่าสนใจในตัวสินค้า

๔.๒ ปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ทั้งในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การส่งเสริมและเชื่อมโยงนักออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เข้ามาช่วยเหลือด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลายและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

๔.๓ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ผลักดันให้เข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐาน ตลอดจนการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพตามมาตรฐาน

๔.๔ ส่งเสริมให้มีตราสินค้าเป็นของตนเอง (Individual Brand) เพื่อให้เป็นที่รู้จักของลูกค้า รวมถึงส่งเสริมการใช้ตราสินค้าระดับท้องถิ่นหรือจังหวัดเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานของ สินค้าแก่ลูกค้า

๕. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต ดำเนินการดังนี้

๕.๑ พัฒนากระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ และเพิ่มประสิทธิภาพลดต้นทุน ลดความสูญเสีย

จากการผลิต โดยคำนึงถึงชุมชนและสิ่งแวดล้อม

๕.๒ เชื่อมโยงเทคโนโลยี/งานวิจัยท้องถิ่น เพื่อแสวงหาเทคโนโลยีในระดับที่เหมาะสมมาใช้ ในการผลิต รวมทั้งส่งเสริมการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่คำนึงถึงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม

๕.๓ ส่งเสริมการทำวิจัยและแผนพัฒนา เพื่อปรับปรุงคุณภาพและกระบวนการผลิต

กลุ่ม D ปรับตัว

ห่วงโซ่อุปทานการผลิต กลุ่มสินค้าคุณภาพต่ำ ราคาต่ำ ผลิตได้ปริมาณน้อย จึงควรมุ่งเน้นการปรับช่วงการผลิตโดยคำนึงถึง ทักษะฝีมือเดิม และเพิ่มทางเลือกการมีอาชีพเสริม ดังนี้

๑. ด้านการตลาด ดำเนินการดังนี้

๑.๑ ส่งเสริมให้มีการจับคู่ระหว่างผู้รับจ้างผลิตกับผู้จำหน่ายสินค้า

๑.๒ ส่งเสริมการเข้าร่วมงานแสดงและจำหน่ายสินค้าในระดับท้องถิ่น

๒. ด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้ ดำเนินการดังนี้

๒.๑ เสริมสร้างทักษะฝีมือแรงงาน และเพิ่มทางเลือกด้วยการส่งเสริมอาชีพ

๒.๒ ส่งเสริมให้มีระบบพี่เลี้ยง คอยให้คำแนะนำ ปรึกษาในการวิเคราะห์ศักยภาพ การดำเนิน ธุรกิจ เสริมสร้างความรู้ด้านธุรกิจ

๓. เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยมุ่งเน้นการรับช่วงการผลิตเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ ห่วงโซ่อุปทานโดยส่งเสริมการเข้าร่วมเป็นกลุ่มเครือข่ายและการเชื่อมโยงเครือข่ายในรูปแบบเครือข่ายต่างๆ เพื่อการมีรายได้จากการรับจ้างผลิต หรือการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน

๔. ด้านการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เข้าสู่ กระบวนการรับรองมาตรฐาน และรักษาคุณภาพให้ได้ตามมาตรฐาน

๕. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต โดยพัฒนากระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ และเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน ลดความสูญเสียจากการผลิต โดยคำนึงถึงชุมชนและสิ่งแวดล้อม

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สายนต์ ไพรัชญจิตร ได้ศึกษากระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการและแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ในการเสริมสร้างความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ยั่งยืน และการหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านและคนในชุมชนท้องถิ่นบางกลุ่มมีส่วนร่วมในการกระบวนการวิจัย และส่วนใหญ่มีความตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่อยู่ในท้องถิ่น เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของแหล่งโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมเพิ่มมากยิ่งขึ้น มีทักษะในการจัดการและการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนแบบเน้นการพึ่งพาตนเอง และสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกับคนอื่นในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาทรัพยากรชุมชนในระยะยาว^{๕๐}

ทรงศักดิ์ แก้วมูล ได้ศึกษาการดำเนินการศึกษาสังเคราะห์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วัดโหล่หินหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พบว่า การจัดการ พิพิธภัณฑ์เป็นกระบวนการสร้าง

^{๕๐} สายนต์ ไพรัชญจิตร, กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘).

จิตสำนึกในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มั่นคงและถาวร โดยจะต้องอาศัยชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน โดยชุมชนวัดไหล่หินหลวงเป็นชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง มีการจัดกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นในด้านของวัฒนธรรม ประเพณี การเมือง การปกครองหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน สิ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ประสบความสำเร็จได้นั้น มาจากความศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อครูบามหาปาเจ้าเกษระปัญญา ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนไหล่หิน และปัจจัยที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีการพัฒนา สร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน การมีส่วนร่วมความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโบราณวัตถุ และการมีวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน^{๕๑}

จุฑามาศ แก้วพิจิตร ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของภัณฑารักษ์ในการเปลี่ยนแปลงพิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของภัณฑารักษ์ในการเปลี่ยนแปลงพิพิธภัณฑ์ไปสู่พิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ (Discovery Museum) มีลักษณะการเรียนรู้แตกต่างกัน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้จึงเป็นไปในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการผ่าน ๘ วิธีการ คือ

- ๑) การศึกษาดูงานใน พิพิธภัณฑ์ที่มีความพร้อม (Guided Observation)
- ๒) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อสงสัยหรือแนวคิด ต่างๆ ในลักษณะของการตั้งคำถาม (Inquiry Based Learning)
- ๓) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop)
- ๔) การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ Discovery museum
- ๕) การให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ การเรียนรู้เพื่อเครือข่าย (Discovery Museum Knowledge Model)
- ๖) การ Coaching
- ๗) การชมวิดีโอทัศน์พิพิธภัณฑ์ต้นแบบในต่างประเทศ
- ๘) การให้ความรู้เรื่อง QR Code การพัฒนาทักษะของภัณฑารักษ์ทั้งแบบทางการ ไม่เป็นทางการ และกึ่งทางการ สามารถทำภัณฑารักษ์นำความรู้และทักษะที่ได้จากการพัฒนาไปประยุกต์ใช้กับพิพิธภัณฑ์ สามารถสร้างเครื่องมือการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้ไปสู่พิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ (Discovery Museum) เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ภายใต้การดูแลของตนให้เป็นตัวกระตุ้นความอยากรู้ในลักษณะของการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการของคนในชุมชน ได้แก่ การจัดทำแผนการเรียนรู้สำหรับ

^{๕๑} ทรงศักดิ์ แก้วมูล, “การดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, รายงานการวิจัย, (สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.), ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๕ – ๑๓๕.

ผู้เข้าชม การปรับปรุงแบบการจัดแสดงที่ดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชม การสร้างเครื่องมือ QR code สำหรับการนำเสนอข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ คู่มือการนำชมและเครื่องมือการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น^{๕๒}

อลงกรณ์ จุฑาเกต ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มี ๑๐ ปัจจัย ได้แก่ ๑) จุดประสงค์ของการก่อตั้ง ๒) การบริหารจัดการ ๓) ลักษณะชุมชนที่ตั้งอยู่ ๔) ตำแหน่งที่ตั้ง ๕) อาคาร และสถานที่ ๖) การจัดแสดง ๗) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๘) บุคลากรและเจ้าหน้าที่ ๙) การประชาสัมพันธ์ และ ๑๐) การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ โดยสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีค่อนข้างน้อยในทุกๆ ด้าน แม้จะมีจุดมุ่งหมายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแต่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้ามีส่วนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะขาดปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชุมชนไม่เข้าใจและเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ ขาดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ และขาดเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ได้ โดยแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีทั้งหมด ๔ ข้อ คือ ๑) การเสริมสร้างปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ๓) การเสริมสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้และ ๔) การเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้^{๕๓}

ปราโมทย์ เหลาะลาก และกาญจนา เสี่ยงผล ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาและพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ ผลการศึกษาวิเคราะห์ SWOT

^{๕๒} จุฑาเกต แก้วพิจิตร, “การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๙): ๓๒-๕๙.

^{๕๓} อลงกรณ์ จุฑาเกต, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร”, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗): ๑,๑๑๓-๑,๑๒๔.

พบว่า จุดแข็ง ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานมีงบประมาณสนับสนุนและมีโบราณวัตถุที่หลากหลาย จุดอ่อน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานความรู้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โอกาส คือ นโยบายส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ของรัฐบาล อุปสรรค คือ พิพิธภัณฑสถานยังไม่ใช่ที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และผลการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ พบว่า ๑) ด้านกระบวนการสามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ความสนุก การเรียนรู้ร่วมกัน ความมีน้ำใจ ๒) ด้านผลผลิต ผลงานของนักเรียนแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์และ ๓) ด้านผลกระทบและด้านความยั่งยืน นักเรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานและครูสามารถนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้หรือใช้เป็นสื่อการสอน ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนนักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก^{๕๔}

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์ ได้ศึกษาการพัฒนางานทัศนศิลป์ร่วมสมัยสู่ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ เพื่อส่งเสริมและสร้างศักยภาพการแข่งขันด้านผลิตภัณฑ์การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าด้านทัศนศิลป์ร่วมสมัยไปสู่ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรม ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

๑) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการแข่งขันผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ในประเทศไทย พบว่า ผลิตภัณฑ์สินค้าไทยมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะ แต่ต้องได้รับการส่งเสริมกระบวนการผลิตที่ต้องอาศัยงานศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ผลงาน ประเทศไทยได้เปรียบในเรื่องของต้นทุนพัฒนาด้านแรงงาน ที่มีทักษะความชำนาญ ความละเอียดอ่อน และความประณีต รูปแบบของผลิตภัณฑ์สินค้านั้นความทันสมัยของยุคปัจจุบันผสมผสานกับความสวยงาม และสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๒) การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าด้านทัศนศิลป์ร่วมสมัยไปสู่ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรม พบว่า ปัจจุบันการพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรมอาจเป็นสิ่งใหม่ในวงการศิลปะ แต่การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ในการจำหน่ายนั้น พบว่า ช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าส่วนใหญ่ผ่านร้านจำหน่ายของขวัญ และร้านค้าที่เป็นที่นิยมต่างๆ และร้านจำหน่ายสินค้าในสถานที่ท่องเที่ยว สินค้าที่ผลิตจำหน่ายมากที่สุดเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าช่วงเทศกาล เช่น สิ่งของเครื่องใช้ ของตกแต่ง ซึ่งสินค้าที่ได้รับการออกแบบจะมีความแตกต่างตามความต้องการของผู้ซื้อเฉพาะราย ซึ่ง

^{๕๔} ปราโมทย์ เหลาะลาภ และกาญจนา เสี่ยงผล, “การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑสถานวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม”, วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๕): ๓๖-๔๙.

ผู้ประกอบการควรมีแนวคิดและรูปแบบตราสินค้าที่มีความโดดเด่นและแตกต่าง รวมถึงการสร้างสื่อประชาสัมพันธ์

๓) รูปแบบเส้นทางการส่งเสริมและพัฒนาทางการตลาดในอุตสาหกรรมไลฟ์สไตล์ แบ่งเป็น ๗ ขั้นตอน คือ ๑) ความสามารถในการผลิต ๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ๓) การออกแบบสินค้า บริการสื่อ ๔) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล ๕) การสร้างช่องทางการขาย ๖) การสร้างตราสินค้าและ สื่อสารภาพลักษณ์ และ ๗) การสร้างร้านค้าในต่างประเทศ^{๕๕}

บุรินทร์ เปล่งดีสกุล และภาคินี เปล่งดีสกุล ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ จากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชน แปรรูป ปลายน้ำจืด แม่สมศรี ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ ปัญหา ความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตราสินค้าและ บรรจุภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปปลายน้ำจืด ผลการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ในพื้นที่ ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์โดยอาศัย วัตถุดิบและแรงงานในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ โดยมีตลาดจำหน่ายในอำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิเป็น หลัก ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ยังไม่มีแบรนด์หรือตราสินค้าที่เป็นของตนเอง ทำให้ลูกค้าจดจำได้ยาก รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าเป้าหมายมาซื้อได้ถูกต้องและ เหมาะสม ในด้านการออกแบบและ พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ จึงเป็นการออกแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการจดจำผ่านตราสินค้า และบรรจุภัณฑ์ บนผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของกลุ่ม รวมไปถึงการพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้น เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เกิดความน่าสนใจและเพิ่ม ตลาดสินค้าของกลุ่มมากขึ้น โดยการนำภูมิปัญญาของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของกลุ่มนำ สร้างความหมายให้สอดคล้องกับความเป็นเฉพาะของ ผลิตภัณฑ์แต่ละกลุ่มเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ของ ผลิตภัณฑ์และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน^{๕๖}

สมเกียรติ สุทธิธรากร และคณะ ได้ศึกษาการสร้างสรรคมูลค่าของผลิตภัณฑ์และ นวัตกรรมบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาการสร้างสรรคมูลค่าของผลิตภัณฑ์และ

^{๕๕} ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์, “การพัฒนางานทัศนศิลป์ร่วมสมัยสู่ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์”, วารสารนิเทศศาสตร์, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๙): ๖๑-๗๔.

^{๕๖} บุรินทร์ เปล่งดีสกุล และภาคินี เปล่งดีสกุล, “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา ในการ ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูป ปลายน้ำจืด แม่ สมศรี ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๐๖-๒๓๐.

นวัตกรรมการบริหาร จัดการของวิสาหกิจชุมชน จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนสร้างสรรค์มูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในระดับมาก ส่วนนวัตกรรมในการบริหารจัดการพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง ๕ ประเด็นย่อยคือ นวัตกรรมองค์กร นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมการตลาด การจัดการความรู้เชิงนวัตกรรมและสมรรถนะของบุคลากร ส่วนการสร้างสรรคมูลค่าในผลิตภัณฑ์ยังมีข้อจำกัดเรื่องการนำเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผนึกลงในสินค้าอย่างเป็นรูปธรรม ความรู้ส่วนใหญ่ยังอยู่ที่ตัวบุคคล ซึ่งสามารถสื่อสารเมื่อมีการจำหน่ายสินค้าในเทศกาลต่างๆ จุดเด่นของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนคือความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่ทำให้การ ประกอบการประสบความสำเร็จคือ คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ และการมีประสบการณ์ทาง การตลาดของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน^{๕๗}

สุรียักษ์ วงษ์ทิพย์ ได้ศึกษาเครือข่ายสังคมออนไลน์ : กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ เพื่อดึงดูดผู้บริโภคในยุคดิจิทัล ผลการศึกษา พบว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การสื่อสารข้อมูลผ่านสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อทุกองค์กร ซึ่งผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้มีการสร้างเครือข่ายสังคม (Social Network) เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล เหตุการณ์ เรื่องราว ภาพหรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในสังคม (Social Relation) ทั้งนี้จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าวยังส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคโดยจากเดิมนิยมซื้อสินค้าที่ร้านค้าหรือห้างสรรพสินค้ามาเป็นการซื้อสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งสามารถซื้อได้ทุกที่ ทุกเวลาและไม่มีวันหยุด จึงช่วยให้ผู้บริโภคมีความ สะดวกสบายและประหยัดเวลามากยิ่งขึ้น ดังนั้น องค์กรจึงควรให้ความสำคัญในการพัฒนาสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อใช้เป็นช่องทางสื่อสารและให้ความรู้เกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ช่องทางในการสอบถาม ความคิดเห็น และเป็นช่องทางการจัดกิจกรรมทางการตลาดขององค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้บริโภค^{๕๘}

ปนัดดา มนุษย์ และคณะ ได้ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ สำนวความต้องการผู้บริโภค การออกแบบสินค้าของที่ระลึกจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์ ที่และประเมินความพึงพอใจ

^{๕๗} สมเกียรติ สุทธิธรรมากร และคณะ, “การสร้างสรรคมูลค่าของผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาการสร้างสรรคมูลค่าของผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการบริหาร จัดการของวิสาหกิจชุมชน”, วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๒): ๒๗๐-๒๘๓๐.

^{๕๘} สุรียักษ์ วงษ์ทิพย์, “เครือข่ายสังคมออนไลน์ : กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ เพื่อดึงดูดผู้บริโภคในยุคดิจิทัล”, วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑-๓๖.

ของผู้บริโภค ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ที่ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจมากที่สุด มี ๒ แบบ คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๗ เท่ากัน คือ ๑) ชิ้นงาน “เกาะรัตนโกสินทร์” นาฬิกาแขวนผนัง รูปจำลองสถานที่สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์เช่น พระบรมมหาราชวัง เสาชิงช้า อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น วัสดุที่ใช้ทำจากพลาสติกอะคริลิก ผลิตโดยการตัดเลเซอร์ติดเครื่อง นาฬิกา และตัวแขวนด้านหลัง ๒) ชิ้นงาน “สยามไอคอน” ชุดแม่เหล็กสำหรับตั้งรูปหรือติดตู้เย็น วัสดุที่ใช้ทำจากพลาสติกอะคริลิก ผลิตโดยการตัดเลเซอร์ ติดแม่เหล็กด้านหลัง สัญลักษณ์ตัวแทนกรุงเทพฯ เช่น เสาชิงช้า เรือสุพรรณหงส์ ยักษ์ และรถตุ๊กตุ๊ก^{๕๙}

๒.๗ บริบทพื้นที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

๒.๖.๑ วัดปงสนุกเหนือ

วัดปงสนุกเหนือ เป็นวัดโบราณวัดหนึ่งในลำปาง สันนิษฐานว่าสร้างร่วมสมัย พระเจ้าอนันทยศเสด็จมาทรงสร้างเมืองเขลางค์นคร เมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๓ วัดปงสนุก เดิมมีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อตามหลักฐานที่จารึกในที่ต่างๆ มีอยู่ ๔ ชื่อ คือ วัดศรีจอมไคล วัดศรีเชียงภูมิ วัดดอนแก้ว วัดพะยาว (พะเยา) ชุมชนเดิมบริเวณวัดปงสนุกเป็นผู้คนที่อพยพมาจาก ๒ ที่ด้วยกัน คือจากการกวาดต้อนครั้งที่ลำปางไปรบกับเมืองเชียงแสนราว พ.ศ. ๒๓๖๔ และจากเมืองพะเยาเมื่อชาวเมืองคราวหนีศึกพม่าด้วยเหตุนี้ชาวเมืองเชียงแสนและเมืองพะเยา แม้เมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใหม่ ก็ยังรำลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอนเดิม จึงได้อาณาชื่อวัดและชื่อบ้านมาเรียก โดยชาวพะเยาก็เรียกวัดพะยาว (พะเยา) ชาวเชียงแสนก็เรียกวัดปงสนุก ซึ่งเป็นชื่อบ้านเดิมของตนในเชียงแสน ซึ่งปัจจุบันวัดปงสนุก ในอำเภอเชียงแสนก็ยังมียู่

ปัจจุบันวัดปงสนุก แยกเป็น ๒ วัด ทั้งที่อาณาเขตก็ไม่กว้างขวางเท่าใด คือ วัดปงสนุกเหนือ และวัดปงสนุกใต้ สาเหตุที่แยกเนื่องมาจากพระสงฆ์ สามเณร ในอดีต มีจำนวนมาก จึงแบ่งกันช่วยดูแลรักษาวัด แต่ถึงอย่างไรทั้งสองวัดก็นับถือกันว่าเป็นวัดที่วัดน้องอาศัยช่วยเหลือกันมาโดยตลอด วัดปงสนุกในอดีตถือว่าเป็นวัดที่สำคัญและมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำปาง อาทิ เป็นสถานที่ดำน้ำชิงเมืองบริเวณหน้าวัดระหว่าง เจ้าฟ้าชายแก้ว และ เจ้าล้านก้าน ราวปี พ.ศ. ๒๓๐๒ และยังเป็นสถานที่ฝังเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองหลักแรก เมื่อพ.ศ. ๒๔๐๐ สมัยเจ้าหลวงเจ้าวรญาณรังษีราชธรรม เสาหลักเมืองดังกล่าว ถูกย้ายไปฝังไว้ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน

^{๕๙} ปนัดดา มนุรัชญา และคณะ, “ได้ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม)”, วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๕ - มีนาคม ๒๕๕๖): ๕๕-๖๘.

สิ่งที่แปลกแตกต่างไปจากวัดอื่นๆ ไปของวัดปงสนุก คือ ม่อนดอย เนินเขาพระสุเมรุจำลอง อันเป็นที่ตั้งของวิหารพระเจ้าพันองค์ สร้างด้วยไม้ในลักษณะมณฑปหลังคาซ้อนสามชั้น บนสันหลังคาเหนือมุขทั้งสี่สร้างปราสาทไม้จำลองขนาดเล็กหุ้มด้วยสังกะสีฉลุลาย สื่อความหมายถึงทวีปทั้งสี่รอบเขาพระสุเมรุ ลักษณะตัวอาคารผสมผสานระหว่างศิลปกรรมล้านนา พม่าและจีนหลงเหลือเพียงอยู่แห่งเดียวในประเทศไทย หอกลางวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ หันพระพักตร์ออกสี่ทิศ ประทับนั่งใต้โพธิพฤกษ์ทำด้วยตะกั่ว ด้านล่างของฐานชุกชีประดับลวดลายรูปช้างนาคนาค สิงห์ นกอินทรี มีความเชื่อสืบกันมาว่า วิหารหลังนี้สร้างโดยช่างเชียงแสน เลียนแบบหอคำเมืองเชียงเกียง (เชียงเจียง) ในสิบสองปันนา ประเทศจีน ซึ่งไม่หลงเหลืออยู่แล้วในปัจจุบันด้วยความงดงามของวิหารแห่งนี้ทำให้กลายเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมในสมัยหลัง อาทิ หอคำ ไร่แม่ฟ้าหลวงจังหวัดเชียงราย และวิหารสี่ครูบา วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่

ราวปี ๒๕๔๘ ที่ผ่านมา ทางชุมชนปงสนุกร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและโบราณคดี และนักวิชาการท้องถิ่น ได้หารือและร่วมกันก่อตั้งโครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์ขึ้น หลังจากนั้นทางวัดและชุมชนจึงตื่นตัวในการอนุรักษ์และรักษามรดกท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับห้องแสดงศิลปวัตถุวัดปงสนุก ได้รับการจัดตั้งด้านข้างวิหารพระเจ้าพันองค์ เป็นศาลาชั้นเดียวขนานไปกับกำแพงบนม่อนดอย จัดแสดงโบราณวัตถุดั้งเดิมของวัดราว ๔-๕ ชิ้น ได้แก่ อาสนา สัตตภัณฑ์ ชันดอก แฉงพระไม้ติดกันเป็นห้องแสดงภาพถ่ายของวัดปงสนุก ฝีมือการถ่ายภาพโดยคุณแอนเจลา ศรีสมวงศ์วัฒนา แต่ปัจจุบันนิทรรศการดังกล่าวได้ถูกเก็บออกไปแล้ว หากแต่ภาพถ่ายดังกล่าวได้นำมาจัดพิมพ์เป็นชุดโปสการ์ด ออกขายเมื่อหารายได้เข้ามาบูรณะวิหารของวัด

การเกิดขึ้นของโครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์ ทำให้ชาวบ้านเริ่มเข้ามาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น นำมาซึ่งโครงการและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดปงสนุกเหนือและใต้ โครงการค้นคว้าศึกษาคัมภีร์ใบลาน และล่าสุดเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๙ คือ นิทรรศการภาพพระบฏ ตุงคำจาวเขลางค์ ที่จัดแสดงตุงคำอายุราว ๑๐๐ ปี ที่ถูกค้นพบโดยบังเอิญในหอไตรของวัดระหว่างการทำงานบูรณะวิหาร เป็นตุงที่ทำด้วยผ้าเนื้อละเอียดและบางส่วนเป็นตุงกระดาศสา จำนวนหลายสิบชิ้น แต่ละชิ้นเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดกด้วยลวดลายวิจิตรสวยงาม ในอดีตใช้ประกอบพิธีเทศน์มหาชาติของวัด^{๖๐}

^{๖๐} พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “พิพิธภัณฑสถานวัดปงสนุก”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/776> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

“วัดปงสนุก” แห่งเขลางค์นคร ธรรมสถานหนึ่งเดียวของไทย ที่เพิ่งได้รับรางวัล “Award of Merit” จาก UNESCO ในปี ๒๐๐๘ เผยเส้นทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศจากชุมชน-รัฐ วัดปงสนุก หรือวัดปงสนุกเหนือ ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นวัดสำคัญคู่กับจังหวัดลำปางมาช้านาน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยที่เจ้าอนันตยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญไชย (ลำพูน) เสด็จมาสร้างเขลางค์นคร (ลำปาง) เมื่อ พ.ศ.๑๒๒๓ หรือ ๑,๓๒๘ ปีก่อน ซึ่งเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายนที่ผ่านมา พระครูโสภิตขันตยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปงสนุกด้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพิ่งรับมอบรางวัลดี (Award of Merit) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางด้านวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกตามโครงการ ๒๐๐๘ Asia-Pacific Heritage Award for Cultural Heritage Conservation จากองค์การ UNESCO โดยมี ดร.ริชาร์ด อิงเกิลฮาร์ท” ที่ปรึกษาอาวุโสในผู้ช่วยผู้อำนวยการใหญ่ด้านวัฒนธรรมประจำองค์การยูเนสโก เป็นผู้ถวายรางวัลหออัครักษ์

๒.๖.๒ วัดบ้านหลุก

วัดบ้านหลุกสร้างในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นวัดหลักประจำหมู่บ้านที่มีเสนาสนะสมบูรณ์ ทั้งพระวิหารและหอพระไตรปิฎกหรือหอธรรมที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สร้างด้วยไม้ลักษณะเป็นอาคาร ๒ ชั้น มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีใต้ถุนสูงเชื่อมต่อด้วยกุฎีที่เป็นเรือนไม้ การเข้าไปยังห้องเก็บพระไตรปิฎกจะต้องไต่บันไดขึ้นลาดชัน จึงไม่ปรากฏว่ามีการสร้างบันไดภายนอกอาคาร ประดับประดามีกรรมแกะสลักไม้เป็นรูปท้าวจตุโลกบาลอยู่ทั้ง ๔ มุมอาคาร ซึ่งเป็นคติความเชื่อและแนวคิดของการสร้างหอธรรม หลังคามุงกระเบื้องที่เชิงชายประดับแป้นน้ำย้อย สันหลังคาประดับนกหัสติลิงค์แกะไม้ประดับกระจกจีน หน้าบันแกะสลักไม้และประดับกระจกจีนเช่นกัน บานลม ช่อฟ้าทำจากไม้บุด้วยทองเหลืองซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่พบในศิลปะแถบลุ่มน้ำปิง (เชียงใหม่-ลำพูน) หน้าต่างใช้การเขียนลายบนชาด เป็นลายเทวดาเดินประทักษิณ ภายในหอธรรมชั้นบนมีหีบธรรมบรรจุพระไตรปิฎกแบบใบลานซึ่งเป็นหีบธรรมโบราณที่เหลืออยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้ยังมีพระอุโบสถแยกออกจากเขตพื้นที่ของวัดไปตั้งทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว ๒๐๐ เมตร ก่ออิฐถือปูน หน้าบันเป็นไม้แกะสลักวิจิตรบรรจง สภาพค่อนข้างชำรุดทรุดโทรมมากเนื่องจากปูนที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นปูนขาวแบบโบราณ

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักบ้านหลุก บ้านหลุกเป็น หมู่บ้านที่ชื่อเสียงด้านแกะสลักของจังหวัดลำปาง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เท่ากับบ้านปัจจุบันเป็นหมู่บ้านแกะสลักที่มีชื่อเสียงทางด้านการแกะสลักและ ผลิตภัณฑ์จากไม้และถาวรวัตถุของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ในปี ๒๕๓๕ ได้มีการรวมกลุ่มแกะสลักขึ้นจำนวน ๔๐ กลุ่ม โดยมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๕๑๘ คน จากหมู่บ้าน ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลุก หมู่ที่ ๖ บ้านหลุกแพะ หมู่ที่ ๑๑ และบ้านหลุกใต้ หมู่ที่ ๑๒ ส่วนไม้ที่นำมาใช้

แกะสลักนั้นได้แก่ ไม้ฉำฉา (จามจุรี) เถาวัลย์ และไม้เนื้ออ่อน ซึ่งจะแกะสลักด้วยความประณีตจนออกมาเป็นชิ้นงานที่สวยงามและคงทนมีทั้งเป็นของใช้ เช่น ตู้ เก้าอี้ โต๊ะหรือจะเป็นของตกแต่งบ้าน เช่น ตุ๊กตาไม้รูปสัตว์ ไม้แกะสลักเป็นลวดลายต่างๆ ตัดผนัง และลวดลายอีกมากมาย

โดยทางกลุ่มอาชีพแกะสลักบ้านหลุกจะมีหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มคอยรับออเดอร์ สินค้าจากลูกค้า และมาแจกจ่ายให้แก่สมาชิก และควบคุมคุณภาพการผลิต ซึ่งสินค้าส่วนหนึ่งจะมีพ่อค้ามารับไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ หมู่บ้านแกะสลัก (บ้านหลุก) มีการแกะสลักไม้เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีมานานและสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน เป็นการ สืบสานวิถี แกะ การใช้มีดและสิ่ว รวมถึงความเชื่อ ความคิด ที่ถ่ายทอดเป็นลวดลายต่างๆ ลงบนผืนไม้ เช่น เครื่องใช้ รูปสัตว์ต่างๆ ด้วยฝีมืออันประณีตงดงามและรูปแบบที่ทันสมัย แต่ก่อนเป็นการทำโดยใช้เวลาว่างจากการทำนา ปัจจุบันการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่างๆ นี้ ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและได้รับสั่งจองทำออกจำหน่ายเป็นอุตสาหกรรมภายใน หมู่บ้าน ซึ่งทำกันมากที่บ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะนัง ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ ๓๐ กิโลเมตร^{๖๑}

๒.๖.๓ วัดไหล่หินหลวง

วัดไหล่หินหลวงหรือ วัดเสถารัตนปัพพะตาราม (วัดไหล่หินหลวงแก้วช้างยืน) เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง วัดแห่งนี้นอกจากจะมีวิหารโบราณฝีมือช่างเมืองเชียงตุง และซุ้มโขงแบบล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้ว ภายในบริเวณวัดยังเป็นที่ตั้งของ “หอพิพิธภัณฑโบราณล้านนา สุวรรณกัญษะศรัทธาสามัคคี” ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑที่ชาวบ้านไหล่หินร่วมกันสร้างขึ้น และได้บริจาควัตถุโบราณต่างๆ ไว้เป็นสมบัติของวัดเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าปัจจุบันจัดแสดงโบราณวัตถุ ต่างๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม เครื่องใช้ของชาวบ้าน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์โบราณ เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่างๆ ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านี้นอกจากเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นกิจกรรมของชุมชนแห่งนี้ในอดีตแล้ว ยังสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนา รวมถึงความสามารถในเชิงช่างที่สร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับการใช้สอย

พิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวงเป็นอาคารชั้นเดียว ภายในจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุต่างๆ มากมายของที่เด่นและสำคัญของพิพิธภัณฑแห่งนี้คือ คัมภีร์ใบลานที่จารเป็นอักษรล้านนาที่มีอายุมากกว่า ๕๐๐ ปี เครื่องใช้ในพิธีกรรม หรือเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา สิ่งของ

^{๖๑} สยามไม้ แกะสลัก, “ไม้ แกะสลักบ้านหลุก”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://siamwoodcarving.blogspot.com/2016/03/blog-post_30.html [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

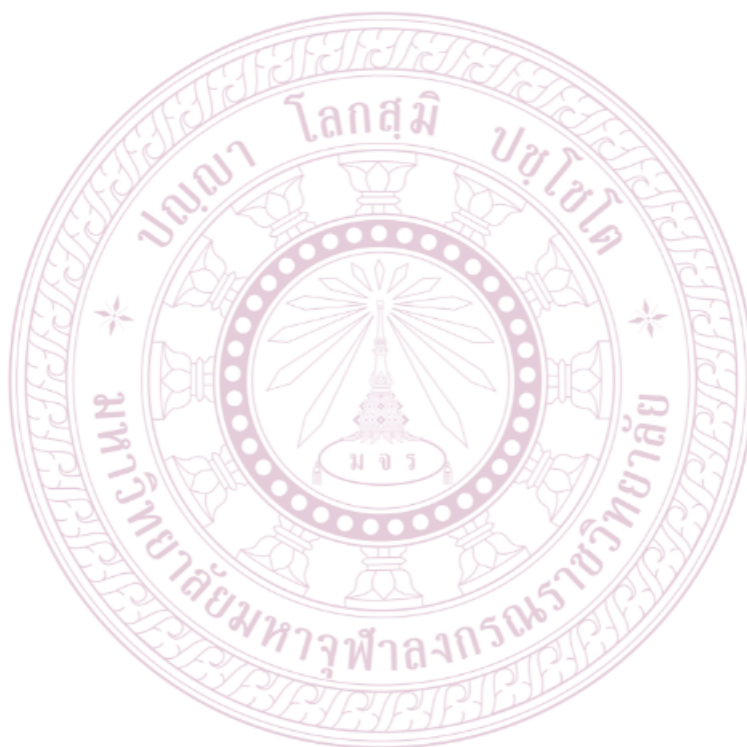
เหล่านี้นอกจากจะเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแล้ว บางส่วนก็เก็บรักษาไว้ในโรงธรรม ศาลาการเปรียญ และวิหาร อาทิ จอคำ ค้างเทียน วิหารน้อย ฉางข้าวน้อย เสาชิงช้า (คานหามที่มีพนักโค้งเหมือนงวงเรือ) เครื่องไม้จำหลัก อาสนะที่ใช้วางเครื่องอัฐบริขาร พระพุทธรูปโบราณ พระพิมพ์ดินเผา วิหารไม้ พระอุปัชฌาย์ มณฑปพระเจ้าแก้ว หีบพระธรรม

ส่วนสิ่งของที่จัดแสดง อาทิเช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งของที่ชาวบ้านในอดีตใช้ใน ชีวิตประจำวัน อาทิ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเงิน เครื่องประดับ เครื่องจักสาน เครื่องดนตรี มีทั้ง ประเภท ฆ้อง ฉาบ และกลอง ที่ชาวบ้านเรียกว่า กลองแอว กลองอ้อย กลองตะหลดปด เครื่องรางของ ช้าง ได้แก่ ผ้ายันต์ที่ใช้พันศีรษะ เสื้อผ้าคาดเอว ลงอักขระเลขยันต์เพื่อให้อยู่ยงคงกระพันคุ้มครองผู้ สวมใส่ให้พ้นภัยต่างๆ มีตะกรุด ลูกประคำ พระเครื่อง นอกจากนี้ยังมีชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เป็น ชิ้นส่วนอาคารสิ่งก่อสร้างที่วัดเคยมีการรื้อถอนหรือซ่อมแซม บางชิ้นมีลวดลายแกะสลักที่สวยงาม เอกลักษณะหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้คือ ตู้ไม้ที่ใช้จัดแสดงสิ่งของนั้น เคยเป็นที่เก็บหีบศพของชาวบ้าน มาก่อน โดยชาวบ้านมีความคิดว่า ถ้าทำที่เก็บหีบศพในลักษณะเป็นตู้ เมื่อประกอบพิธีทางศาสนา เรียบร้อยแล้ว ทางวัดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ในขณะที่ส่วนอื่นๆ ในภาคเหนือมักนิยม ทำเป็นปราสาทกัน ในปี ๒๕๔๘ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นวัดไหลหินหลวงและโครงการวิจัยและพัฒนา พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ร่วมกันพัฒนาพิพิธภัณฑสถานเพื่อให้สถานที่ที่จะบอกเล่าวิถี ชีวิตคนไหลหิน แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่ และเยาวชน โดยกิจกรรม ต่างๆ ที่ร่วมกันทำ อาทิ การทัศนศึกษาดูงานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การทำทะเบียนวัตถุ การเก็บข้อมูล และสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติข้าวของในพิพิธภัณฑสถาน นิทรรศการภาพถ่ายไหลหินในอดีต^{๖๒}

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบริบทพื้นที่ของเครือข่าย พิพิธภัณฑสถานที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราว เหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และภูมิปัญญาอัน ปรากฏเปรี๊ยะของบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้และได้มีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานด้วยระบบ อิเล็กทรอนิกส์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้ง สามารถแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ศาสนา ความเชื่อ และสะดวกต่อ การดูแลรักษาและมีความเป็นธรรมชาติที่สุด ทำให้ประหยัดและไม่เป็นภาระต่อคนในท้องถิ่นที่ต้อง ดูแลพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านนี้ อย่างไรก็ตาม การสืบสานความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของพิพิธภัณฑสถานจำเป็น จะต้องมีการรักษา และพัฒนาให้เกิดการถ่ายทอด เกิดประโยชน์ และสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น โดยการ พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปางที่เกิดจากทุนทาง

^{๖๒} พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “พิพิธภัณฑสถานวัดไหลหินหลวง”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/771> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

วัฒนธรรมและสังคม เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ รูปแบบ การจัดการที่มีส่วนร่วม และการยกระดับ
ความเป็นอยู่ของเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพื่อช่วยให้เกิดเป็นการหล่อเลี้ยงและทำนุบำรุง
พิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนได้อย่างยั่งยืนในลำดับต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปาง” โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) และปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปางบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นในการประยุกต์ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานที่มีความโดดเด่นแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนการสร้างมูลค่าเพื่อให้เกิดรายได้แก่วัดและชุมชน เพื่อให้การผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปางเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ แผนการดำเนินการวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปาง จากการพัฒนาความรู้จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปางในผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันสมัย เป็นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนด้วย

การสร้างรายได้บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์พิพิธภัณฑของวัดและชุมชนให้คงอยู่ต่อไป โดยการรูปแบบการศึกษามีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การจัดการความรู้ของวัดและชุมชน การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชน บริบทชุมชน และเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการต่างๆ

๒) การลงพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ ๓ แห่ง จังหวัดลำปาง เพื่อสำรวจทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของวัดและชุมชน ทั้งความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นทุนทางทรัพยากรที่สามารถนำไปสู่การสร้างมูลค่าและแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะของพิพิธภัณฑและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์และสร้างความประทับใจแก่ผู้เยี่ยมชม รวมไปถึงการเกิดการเรียนรู้ผ่านผลิตภัณฑ์ชุมชน และการสร้างรายได้แก่ชุมชนจากการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ท้องถิ่น แกนนำชุมชน และชาวบ้านที่อยู่ในเครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน ๓ แห่ง จังหวัดลำปาง

๔) การสนทนาย่อยกลุ่มร่วมกับเครือข่ายพิพิธภัณฑ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง มิวเซียมลำปาง พาณิชย์จังหวัดลำปางและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปางที่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจผลงาน วิถีชีวิต ทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของวัดและชุมชนเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ ความชำนาญ วัสดุ อุปกรณ์ และการอนุรักษ์พิพิธภัณฑชุมชนที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ชัดเจน และนำไปสู่การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง โดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมและขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง เพื่อพัฒนาสินค้าที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน เช่น การทำของที่ระลึกที่มีการลง QR CODE บนผลิตภัณฑ์ การผลิตสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ เป็นต้น โดยเริ่มจากการให้ความรู้ในการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดลำปาง โดยกระตุ้นให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงบริบทชุมชน วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และทุนทางสังคม/วัฒนธรรม

ที่เป็นรากฐานของพิพิธภัณฑสถานชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานมากำหนดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสมรรถนะแก่ชุมชนทางด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทัศนคติ (Attitude) และด้านการปฏิบัติ (Practice) โดยมีขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบภายใต้การจัดการความรู้ทางประวัติศาสตร์ สังคม จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมที่เหมาะสม และเกิดจากความต้องการของชุมชนในการกำหนดและออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่แสดงอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถาน เช่น วิจิตรกรรมบนสินค้า ศิลปะเชิงสร้างสรรค์บนผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้ผู้เข้ามาศึกษาได้รับความรู้ สร้างจิตสำนึกในความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนได้ดำเนินการ และเป็นการสร้างมูลค่าจากทรัพยากรที่ทางสังคมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปางให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมดำเนินการ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน โดยการสนับสนุนด้านวิชาการให้ความรู้ในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ การสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ ๔ การผลิตผลิตภัณฑ์และการจำหน่ายสินค้า โดยมีการกำหนดช่องทางและพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน โดยมีการประสานงานร่วมกับผู้ประกอบการของหน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด กรมพัฒนาชุมชน ศูนย์กระจายสินค้า O-TOP และกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อจัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในพื้นที่เครือข่ายและช่องทางออนไลน์ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านคลิปปวีดีทัศน์ สื่อมีเดียต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่สนใจและเป็นช่องทางที่สะดวก รวดเร็วและทันสมัยเหมาะสมสำหรับการจำหน่ายในยุคปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ ๕ การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน เพื่อเป็นการเสริมสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจให้แก่วัดและชุมชน เป็นรูปแบบการส่งเสริม อนุรักษ์พิพิธภัณฑสถานแบบมีส่วนร่วมและเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวิถีความเป็นอยู่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปางได้อย่างเหมาะสม ซึ่งรูปแบบการอนุรักษ์พิพิธภัณฑสถานเป็นการเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชน และเป็นการพัฒนาต่อยอดความรู้จากพิพิธภัณฑสถานอิเล็กทรอนิกส์ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดที่จะนำไปสู่การผลักดันให้เกิดนโยบายระดับท้องถิ่นในแต่ละแห่งในจังหวัดลำปาง

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหวังเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง โดยมีกระบวนการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับวัดและชุมชนในการมีส่วนร่วม

พิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม ให้ความรู้ และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างเหมาะสม และเป็นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจนเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะได้อย่างยั่งยืน เหมาะสมและทรงคุณค่าในยุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่ การศึกษาวิจัยพื้นที่เพื่อพัฒนาและบูรณาการความรู้ ความชำนาญ การผสมผสานกับการผลิตสินค้าเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่มีการนำศิลปะที่แฝงด้วยหลักการ จิตนาการ และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง ในพื้นที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนจำนวน ๓ แห่ง ได้แก่

- ๑) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง
- ๓) วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์พื้นที่ของวัดและชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะ เป็นแหล่งรวบรวมความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางความเชื่อ วิถีชีวิต และความงามทางด้านศิลปกรรม ซึ่งการคัดเลือกพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์จากเหตุผล ดังต่อไปนี้

๑) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนที่เกิดจากการร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ โบราณคดี และนักวิชาการท้องถิ่น ได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางปัญญาของท้องถิ่น และที่มีความพร้อมทางด้านการจัดทำแสดงศิลปะและโบราณวัตถุ เช่น วัดปงสนุกเหนือ ที่มีการจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุดั้งเดิม ได้แก่ อาสนะ สัตตภัณฑ์ ชันดอก แฉกพระไม้ ภาพพระพุทธรูป ค่าวจาวเขลางค์ที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดกด้วยลวดลายวิจิตรสวยงามเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมเทศน์มหาชาติ (ตั้งธรรมหลวง) ฯลฯ วัดไหล่หินหลวง ที่มีการรวบรวมวัตถุโบราณไว้เป็นสมบัติของวัดและชุมชน และมีการจัดแสดงโบราณวัตถุ อาทิเช่น เครื่องมือที่ใช้ในพิธีกรรม เครื่องใช้ชุมชน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์โบราณ เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม ฯลฯ วัดบ้านหลุก ที่มีเสนาสนะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น พระวิหารและหอพระไตรปิฎกหรือหอธรรมที่สร้างด้วยไม้ ที่ประดับประดากรรมแกะสลักไม้ที่เกิดจากความเชื่อและแนวคิดของการสร้างหอธรรม และมีหีบธรรมบรรจุพระไตรปิฎกโบราณที่สมบูรณ์ที่สุด

๒) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ โดยก่อนนั้นได้มีการจัดการความรู้ การอนุรักษ์ การสืบค้น และการเข้าถึงแหล่งพิพิธภัณฑ์แบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม (Application) ที่ได้รับการ

สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่มีศักยภาพที่ดีอันเกิดจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งหากมีการต่อยอดด้วยการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จะสามารถขับเคลื่อนและให้ความรู้รูปแบบใหม่ในยุคดิจิทัล ที่สะท้อนให้เห็นมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน สร้างจิตสำนึกชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ดีงาม และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน

๕) พื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่มีการประสานพลังชุมชน เพื่อการบูรณาและขับเคลื่อนการอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนด้วยการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการร่วมมือระหว่างวัดและชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ จากการจัดเวทีเวทีประชาคม และขอฉันทามติ ในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนร่วมกัน

๑) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีการจัดทำแสดงศิลปะและโบราณวัตถุดั้งเดิมของวัด ได้แก่ อาสนา สัตตภัณฑ์ ชันดอก แผงพระไม้ ฯลฯ และได้ทำการค้นคว้าคัมภีร์โบราณ การจัดนิทรรศการภาพพระพุทธรูป ตุงคำวจาเขลางค์ที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดกด้วยลวดลายวิจิตรสวยงามเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมเทศน์มหาชาติ (ตั้งธรรมหลวง) อีกด้วย

๒) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นวัดที่เป็นที่ตั้งหอพิพิธภัณฑ์โบราณล้านนาหรือที่เรียกกันว่า “สุวรรณภูมิศรีธาสามัคคี” เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการรวบรวมวัตถุโบราณไว้เป็นสมบัติของวัดและเป็นแหล่งเรียนรู้ ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนบ้านไหล่หินหลวงได้จัดเป็นแหล่งแสดงโบราณวัตถุ อาทิเช่น เครื่องมือที่ใช้ในพิธีกรรม เครื่องใช้ชุมชน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์โบราณ เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งพิพิธภัณฑ์ของวัดได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนที่เกิดจากอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาและการสร้างสรรค์เครื่องมือเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ในชุมชนตนเอง

๓) วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่มีเสนาสนะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น พระวิหารและหอพระไตรปิฎกหรือหอธรรมที่สร้างด้วยไม้ ที่ประดับประดากรรมแกะสลักไม้ที่เกิดจากความเชื่อและแนวคิดของการสร้างหอธรรม และมีหีบธรรมบรรจุ

พระไตรปิฎกโบราณที่สมบูรณ์ที่สุด โดยพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนหน้าบันเป็นไม้แกะสลักวิจิตรพิสดาร แต่สภาพค่อนข้างชำรุดทรุดโทรมสืบด้วยการใช้ปูนขาวโบราณในการก่อสร้างทำให้สภาพพระอุโบสถเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ผู้ที่บทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นต้นแบบ และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญต่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปางพื้นที่ ๓ แห่ง เช่น เจ้าอาวาสของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เจ้าหน้าที่ ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออก ๒ ลักษณะได้แก่

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตในพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓ แห่ง จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการและผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดลำปาง จำนวน ๓ รูป ได้แก่

๑) พระครูสุนทรเสลคุณ	เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง
๒) พระครูไพโรจน์ยติกิจ	เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๓) พระอธิการน้อย นรุตตโม	เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๒. ชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และเป็นผู้ดำเนินการดูแล รักษา และทำนุบำรุงเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของจังหวัดลำปาง จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๑) นายธงชัย แผ่นคำ	ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง
๒) นายไพรินทร์ ศรีวรรณ	ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง
๓) นางเล็ก จินะการ	ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง

- ๔) นางคำพลอย ตันหน ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ๕) นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์ ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๖) นายสุชาติ สุวิชาดา รองประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๗) นายสมชาย สืบเครือพรหม กรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๘) นายชัย ปกสร้อย กรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๙) นายอัศม์เดช มาลัย เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๑๐) นายธนวิทย์ ปันตัน เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๑๑) นายจิรายุส อินทร์พรหม เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
- ๑๒) นายภาสกร สุริยะ เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง
๓. ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นของเครือข่ายพิพิธภัณฑ ๓ แห่ง จำนวน ๑๐ คน ได้แก่
- ๑) นายไพฑูรย์ เตวี ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ๒) นายปฐมพัฒน์ แสงอรุณฉัตรียา ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ๓) นางพรรณนันท ก่องเกิน ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ๔) นางศรีลา นางทิน ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ๕) นางศิริมา วงศ์ใจแก้ว ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง

- ๖) นางกัลยา ใจเปียง ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- ๗) นาง คำมาวัง ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- ๘) นายศุภพิสิษฐ์ อินทร์พรหม ประชาชนในชุมชนวัดปงสนุกเหนือ ตำบลหัว
เวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๔. องค์การภาครัฐ/เอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยกระตุ้นและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชรภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดลำปาง จำนวน ๒ คน

- ๑) ดร.อนุกุล ศิริพันธุ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง
- ๒) นางลัษมา ธารีเกษ วัฒนธรรมประจำจังหวัด จังหวัดลำปาง

๒) การสนทนากลุ่ม โดยทีมงานวิจัยและเครือข่ายพืชรภัณฑ์ชุมชน ได้ทำการประชุมเพื่อวางแผนการบริหารจัดการและออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้แก่

๑. พระครูสุนทรเสถคุณ เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๒. พระครูไพโรจน์ยติกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอ
แม่ทะ จังหวัดลำปาง
๓. พระอธิการน้อย นรุตตโม เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๔. ดร.อนุกุล ศิริพันธุ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง
๕. นายธงชัย แผ่นคำ ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๖. นายไพรินทร์ ศรีวรรณ ผู้ช่วยดูแลพืชรภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ตำบล
ไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๗. นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์ ประธานกรรมการดูแลพืชรภัณฑ์วัดบ้านหลุก
ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๘. นายสุชาติ สุวิชาดา รองประธานกรรมการดูแลพืชรภัณฑ์วัดบ้าน
หลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัด
ลำปาง

๙. นายอัศม์เดช มาลัย

เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑๐. นายธนวิทย์ ปันทัน

เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการสำรวจพื้นที่และผลงานของเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปางแต่ละพื้นที่ เพื่อหาองค์ความรู้ของวัดและชุมชนในการนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนของเครือข่ายพิพิธภัณฑ ที่เป็นการส่งเสริม อนุรักษ์ สืบสาน การเรียนรู้ และการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์วิถีทางสังคมและวัฒนธรรมของแหล่งพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

๑. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยที่เกี่ยวข้อง เช่น ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา วัด ชุมชน และเครือข่าย เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และความเห็นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑชุมชน ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาพิพิธภัณฑชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีประเด็นที่ร่วมในการแสดงความคิดเห็น ได้แก่

- ๑) บริบทของชุมชนที่เป็นองค์ความรู้ในการแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง
- ๒) ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน
- ๓) ภูมิความรู้ที่ชุมชนชำนาญและปฏิบัติสืบต่อกันมา
- ๔) แนวคิดและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวัดและชุมชน
- ๕) การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน วัดและชุมชน
- ๖) แนวทางการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑของเครือข่ายพิพิธภัณฑที่เหมาะสมในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุเพื่อเพิ่มรายได้แบบมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงแนวการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปางให้เกิดความเหมาะสมทั้งการถ่ายทอดความรู้ สืบสานวัฒนธรรม และการ

ยกระดับทางด้านเศรษฐกิจชุมชนบนทุนทางวัฒนธรรมและสังคมของวัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเนื้อหาที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีลักษณะ ดังนี้

- ๑) ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- ๒) จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานเพื่อยกระดับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์แก่ชุมชน
- ๓) ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงต่อชีวิต
- ๔) ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่จะสร้างความสำเร็จของการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง
- ๕) ลักษณะการขับเคลื่อนรูปแบบและผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนในการยกระดับและสร้างเศรษฐกิจการผลิตแก่ชุมชน
- ๖) ความเห็นเกี่ยวกับการจัดหาผู้ผลิตผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสนับสนุนจากกลุ่มภาคีเครือข่ายอื่นๆ

๓. ชุดปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง ซึ่งประกอบไปด้วย

- ๑) การพัฒนาชุดความรู้การสร้างสรรค์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ คุณค่า ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของวัดและชุมชน
- ๒) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน โดยการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์บนทรัพยากรของสังคม ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างสินค้าและรายได้ให้แก่ชุมชน รวมไปถึงการให้ความรู้พิพิธภัณฑสถานที่เป็นสัญลักษณ์หรือคลังพิพิธภัณฑสถานอิเล็กทรอนิกส์
- ๓) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน โดยการออกแบบและปฏิบัติการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้กับเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีขั้นตอนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้เป็นผู้ช่วยเหลือในการออกแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานได้แก่

- ๑) รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร อินคำ
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธงชัย ปันสุข
- ๓) อาจารย์กมลฉัตร ศรีเจริญลาภ

ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจความต้องการของวัดและชุมชนของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์และสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ให้แก่วัดและชุมชน

ขั้นตอนที่ ๒ การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์จะต้องแสดงอัตลักษณ์และคุณค่าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ ๓ การเลือกแบบผลิตภัณฑ์ที่จะใช้ในการผลิตที่เอื้อต่อการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของวัดและชุมชน เพื่อการมีส่วนร่วมและการสร้างรายได้แก่วัดและชุมชน

ขั้นตอนที่ ๔ การพัฒนาศักยภาพการผลิตตามรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยให้ความรู้ การคัดสรรวัสดุ วิธีการผลิตแก่เครือข่าย เพื่อให้วัดและชุมชนได้พัฒนาศักยภาพด้านการผลิตบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมตนเองอย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ ๕ การทดลองการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๖ ทดลองจัดกิจกรรม/นิทรรศการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่วัด/โรงเรียน/ชุมชน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ ๗ ขั้นตอนการผลิตและการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยการผลิตผลิตภัณฑ์ในการสื่อสารผ่านความรู้ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง เพื่อเป็นการให้ความรู้ การอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม และการสร้างรายได้แก่ชุมชน

ขั้นตอนที่ ๘ การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ ๙ การยกระดับผลิตภัณฑ์ให้เป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ประจำจังหวัดลำปางสู่สาธารณชน

๔) การจัดทำระบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์ เพื่อรองรับข้อมูลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จังหวัดลำปาง เพื่อพัฒนาการผลิตและสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในภาคเหนือ รวมถึงการส่งเสริมการสินค้าจากผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เพื่อรองรับความต้องการของผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ตลอดถึงการจัดทำสื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ที่ใช้เทคนิคในการประมวลภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวหรือ (VTR) เพื่อเป็นการกระตุ้น ปลุกจิตสำนึกและเป็นการถ่ายทอดความรู้จากการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

๑) การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือที่แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ชุดปฏิบัติการวิจัยในหัวข้อและประเด็นที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์การวิจัย

๒) การออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่ม ตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตรงกับเนื้อหา ตอบวัตถุประสงค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนามลิตภัณฑ์ของ เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานได้อย่างเหมาะสม

๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อออก หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในครั้งนี้

๔) การปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบ สัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ชุดปฏิบัติการวิจัย และ แบบประเมินโครงการฉบับสมบูรณ์

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการดำเนินงาน ปฏิบัติการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจังหวัดลำปางตาม ขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย (Research Study)

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary study) ศึกษาเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวกับแนวคิด การจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การจัดการความรู้ของวัดและชุมชน การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน การพัฒนามลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนในประเทศไทยและ ต่างประเทศ

๒) การศึกษาภาคสนาม (Field Study) มีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

(๑) สำรวจและศึกษาบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานด้านการจัดการพิพิธภัณฑสถานของวัดและ ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(๒) จัดตั้งและประชุมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยในกลุ่มผู้นำชุมชน

(๓) ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนด้านวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อนำมาสู่การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการ SWOT Analysis ร่วมกับนักวิชาการ ปรากฏท้องถิ่น นักวิจัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง วัดและชุมชน

(๔) สรุปข้อมูลบริบทของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำมาเป็นแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนการสร้างสรุปรูปแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

(๑) การอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มพระสงฆ์ ชุมชน กลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุในพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เกิดแนวคิดและแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน

(๒) ออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจที่เป็นอัตลักษณ์แต่ละพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมระหว่าง ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง มิวเซียมลำปาง พาณิชย์จังหวัดลำปางและผู้ที่เกี่ยวข้อง

(๓) ปฏิบัติการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

ขั้นตอนการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การทดลองจัดกิจกรรมและประเมินผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนที่แสดงอัตลักษณ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยนำผลที่ได้จากขั้นตอนการสร้างสรุปรูปแบบสู่การผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

(๑) การอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มต่างๆ เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน

(๒) แต่ละพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน ที่มีความเหมาะสมและทรงคุณค่าแก่การเรียนรู้และอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน

(๓) ทดลองจัดกิจกรรมเพื่อแสดงการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนภายในชุมชน/ในโรงเรียน

(๔) ประชุมนักวิจัยชุมชน เครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง มิวเซียมลำปาง พาณิชย์จังหวัดลำปางและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปรูปแบบและการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน

ขั้นตอนการสรุปบทเรียนและคืนข้อมูลแก่ชุมชน

(๑) ประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับนักวิจัยและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อถอดบทเรียน ประสบการณ์ องค์ความรู้ ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน

(๒) สรุปข้อมูลและองค์ความรู้จากการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

(๓) จัดเวทีคืนข้อมูลชุมชน โดยการมีส่วนร่วมกับวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานและองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ขยายผลในพื้นที่อื่น

๓.๕ แผนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีแผนการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานการวิจัยออกเป็น ๗ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำวิจัย

ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพิพิธภัณฑสถานวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยการออกหนังสือประสานงาน ติดต่อ และขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยการสำรวจข้อมูลและการผลิตสินค้าของเศรษฐกิจชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลและขั้นตอนการผลิตสินค้าของเศรษฐกิจชุมชน

ระยะที่ ๓ ปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์ เพื่อให้มีอัตลักษณ์เฉพาะจากภูมิความรู้ดั้งเดิมของชุมชน

ระยะที่ ๔ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ ๕ การสรุปแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชนของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนสู่การผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต่อไป

ระยะที่ ๖ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ระยะที่ ๗ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนการดำเนินงานการวิจัย ๗ ระยะ สามารถสรุปเป็นตารางดำเนินงาน ดังนี้

ที่	กิจกรรมการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา ๗ เดือน						
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
๑	การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย	→						
๒	การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study)		→					
๓	การทวนแนวคิดและข้อมูลการวิจัย			→				
๔	การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เครือข่าย				→			
๕	การรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์					→		
๖	การสรุปองค์ความรู้						→	
๗	การจัดประชุมกลุ่มย่อยเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ						→	
๘	การจัดทำหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน							→

ที่	กิจกรรมการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา ๗ เดือน						
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
๙	การจัดรายงานฉบับสมบูรณ์							→
๑๐	การจัดทำบทความเผยแพร่ในระดับชาติ							→

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวเคราะห์ข้อมูลการวิจัย โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร การทำเวทีประชาคม (Community Forum) เพื่อประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้ยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อตรวจสอบและรับรองความถูกต้องด้วยการแปลข้อมูลทีละส่วนจะให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่ได้นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้จะใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่ได้ตีความจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมผลิตภัณฑ์ ชุดองค์ความรู้ และวิถีทัศน์บรรยากาศการสังเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง ให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์บริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่แสดงอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน เช่น เครื่องจักรสาน ไม้แกะสลัก พระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมแสดงพระชาติของพระเวสสันดรชาดก และความงดงามทางด้านพุทธสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นความเป็นมาของวัดและชุมชนของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง

๒) การวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการผลิตเป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๓) การวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตของวัดและชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มทักษะในการผลิตด้วยรู้เดิมดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์บนทุนทางสังคม

๔) การสังเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑของวัดและชุมชนที่มีความเหมาะสม และสะท้อนวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน เพื่อการเรียนรู้ผ่าน ผลิตภัณฑ์ที่สามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑชุมชนผ่าน QR Code เพื่อเป็นการแสดงอัตลักษณ์และสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่เครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน

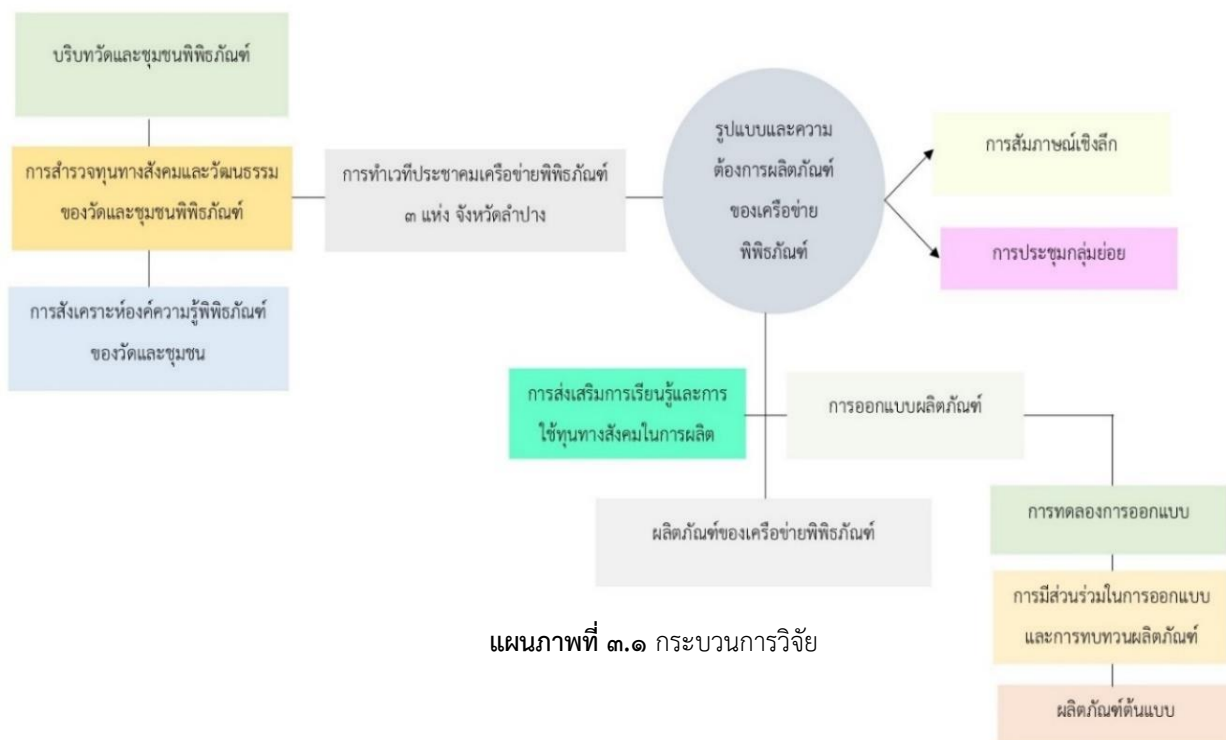
๕) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดทำเป็นชุดความรู้การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชนจังหวัดลำปางแบบมีส่วนร่วม เพื่อแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ พิพิธภัณฑชุมชนและการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม ไม่ขัดจารีต ประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน และเป็นการสร้างคุณค่าแก่เครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัด ลำปาง

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้เชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑท้องถิ่น การจัดการ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม การจัดการความรู้ของวัดและชุมชน การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน การ พัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชน รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการ วิเคราะห์โดยคำนึงถึงบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของวัดและ ชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องจะกระทำระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลและ การวิเคราะห์หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลการวิจัย เป็นการนำเสนอลักษณะของการพรรณนา (Descriptive) เพื่ออธิบายบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ศักยภาพของพื้นที่ องค์ความรู้ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน แบบมีส่วนร่วม

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

จากวิธีการดำเนินการวิจัย“การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่าย พิพิธภัณฑชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การมีส่วนร่วม (Participation) การ ปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนใน จังหวัดลำปางที่อาศัยทุนทางสังคมทั้งทางด้านวัสดุ อุปกรณ์ ความรู้ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ ของวัดและชุมชน การทำนุบำรุง ดูแล รักษา อนุรักษ์ และเป็นการสร้างรายได้โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน โดยกระบวนการวิจัยสามารถสรุปดังแผนภาพด้านล่าง ดังนี้

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน และการการเสนอแนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

๔.๑ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

การศึกษารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารโดยการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยได้นำมาเรียบเรียงและสังเคราะห์รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑.๑ รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย

พิพิธภัณฑ์ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่มีการเก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น ที่มีความสำคัญทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา สร้างความเพลิดเพลินใจ^๑ และเปิดโอกาสแก่ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ พักผ่อนในวันเวลาว่าง และสามารถทำกิจกรรมต่างๆ จนทำให้เกิดการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศอย่างแพร่หลาย^๒ โดยพิพิธภัณฑ์มีหน้าที่เก็บรวบรวม สงวน รักษาและแสดงวัตถุธรรมชาติที่เกี่ยวกับภูมิวิทยาดาราศาสตร์หรือชีววิทยาหรือแสดงเกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์

^๑ สุรศักดิ์ ศรีสำออง, *คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^๒ นิคม มุสิกคามะ, *วิชาการพิพิธภัณฑ์*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๓๒.

ในประวัติศาสตร์ศิลปะวิทยาศาสตร์ที่แสดงออกซึ่งปรัชญาความนิยมความมุ่งหวังตลอดและที่ท่าของชุมชน^๓

ประวัติศาสตร์การก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยเริ่มต้นเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๗ ณ หอคองคอเดียหรือหอสหทัยสมาคม ตั้งอยู่ริมทางเสด็จพระราชดำเนินสู่วัด พระศรีรัตนศาสดาราม ด้านหลังใกล้ประตูพิมานไชยศรี ซึ่งครั้งนั้นเป็นการจัดแสดงวัตถุที่สะสมส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ และเครื่องราชบรรณาการจากต่างประเทศและจากของสะสมที่ราษฎรได้ร่วมแสดง เพื่อแสดงให้เห็นว่าพิพิธภัณฑสถานมีสิ่งของอันมีค่าและแสดงความเป็นอารยธรรมอันสูงส่งที่มีความมั่งคั่งของอาณาจักรสยาม โดยกิจการพิพิธภัณฑสถานมีระเบียบการจัดเก็บ การทำบัญชีศิลปะโบราณวัตถุ และการจัดแสดงที่แยกตามเนื้อหา โดยได้จ้างนายเฮนรี อลาบาสเตอร์ ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานกระทั่งถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๔๒๗

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดย้ายพิพิธภัณฑสถานที่ตั้งที่พระราชวังบวรสถานมงคลในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ และส่งเจ้าหมื่นศรีสรลักษณ์ เพื่อไปดูงานกิจการพิพิธภัณฑสถานที่ยุโรปและกลับมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ โดยได้ปรับปรุงการจัดแสดงตามเนื้อหาเป็นเรื่องราว ยึดแนวทางจากวัตถุที่มีอยู่และแนวทางการนำเสนอที่ถือปฏิบัติกันในประเทศ และในวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้มีการจัดนิทรรศการถาวรเพื่อให้บริการผู้เข้าชมภายใต้ชื่อ The Royal Museum at Wang Na หรือพิพิธภัณฑสถานวังหน้าที่เน้นการวัตถุและชิ้นเอกของพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่งผลให้เกิดการตั้งพิพิธภัณฑสถานที่เป็นรากฐานที่สำคัญของกิจการพิพิธภัณฑสถานอย่างจริงจัง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงสนพระทัยศิลปะการละคร วรรณคดีและดนตรีมากกว่าทัศนศิลป์ ทำให้กิจการพิพิธภัณฑสถานหยุดชะงักไปชั่วขณะ ต่อมาเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ทรงเล็งเห็นว่ากิจการพิพิธภัณฑสถานขาดผู้รู้และผู้ชำนาญการจึงทรงพระราชดำริให้รวบรวมวรรณกรรมและโบราณคดีไว้ในสถาบันเดียวกัน และพระราชทานหมู่พระที่นั่งในพระราชวังบวรสถานมงคลให้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานและมีพระราชบัญญัติโอนพิพิธภัณฑสถานให้มาอยู่ในความดูแลของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้มีประกาศพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและแต่งตั้งราชบัณฑิตยสภาให้ดูแลงานด้านโบราณคดีวรรณคดีศิลปากรและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดยสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งนายกราชบัณฑิตยสภา

^๓ สะอาด ปายะนันท์, การจัดการพิพิธภัณฑสถาน, (พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๑), หน้า ๑.

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลได้จัดตั้งกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงธรรมการ กองพิพิธภัณฑสถานและกองโบราณคดี สังกัดกรมศิลปากร ต่อได้เปลี่ยนชื่อใหม่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานเป็นชื่อ กองพิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุ จากนั้นได้เปลี่ยนอีกครั้งเป็นกองโบราณคดี โดยมีหน้าที่ดำเนินการพิพิธภัณฑสถานและดูแลโบราณสถานทั่วอาณาจักรในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการเปลี่ยนชื่อจากพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครมาเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสำหรับพระนคร^๔

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ ทรงตื่นตัวกิจการพิพิธภัณฑสถาน ด้วยพระองค์ทรงสนพระทัยพิเศษในการรักษาสมบัติของชาติ ครั้นคราวเสด็จประพาสจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและทอดพระเนตรเห็นอาคารสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นบนซากโบราณสถาน พระองค์ทรงตรัสว่า “...การสร้างอาคารสมัยนี้คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานเป็นเกียรติของชาติ อัฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรจะรักษาไว้ ถ้าเราขาดสูญหัยอยุธยาและกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย...ในการที่มีโบราณวัตถุสถานและปูชนียสถานอยู่เป็นอันมาก ถ้าเรารู้จักวิธีนำมาใช้เกี่ยวกับการอบรมจิตใจของเยาวชนก็จะเป็นประโยชน์มาก....” รวมถึงการที่พระองค์ทรงได้รับฟังการค้นพบสมบัติตามแหล่งโบราณสถานและปัญหาการลักลอบขุดวัตถุโบราณ ทำให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแบบ ระยะเวลาอีกกิจการพิพิธภัณฑสถานได้ก้าวหน้าควบคู่กับงานโบราณคดี โดยการขุดศิลปะโบราณวัตถุท้องถิ่นกับเหล่าพสกนิกรให้น้อมรับแนวทางตามพระราชดำริในการอนุรักษ์ เช่น นำศิลปวัตถุมอบให้กรมศิลปากรด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดี ฯลฯ จนทำให้เกิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในจังหวัดต่างๆ อีกมากมาย อาทิเช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารด้วยพระองค์เอง และทรงตระหนักถึงบทบาทพิพิธภัณฑสถานเพื่อพัฒนาสังคมและเสริมความมั่นคงแก่ชาติ จนทรงสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันในท้องถิ่นต่างๆ ตลอดมา^๕

จากการศึกษารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย พบว่า มีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ เหตุการณ์ เรื่องราวและของที่ระลึก เพื่อสะท้อนให้เห็นถึง

^๔ ส่งศรี ประพัฒน์ทอง, พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑสถาน, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑ - ๕๑.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐ - ๑๐๑.

คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่แหล่งพิพิธภัณฑ์และชุมชนสามารถจำแนกออกเป็น ๓ รูปแบบ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของชุมชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เมือง จังหวัด เทศบาล หรือตำบล เป็นต้น มีวัตถุประสงค์ที่จัดแสดงเพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของท้องถิ่น หรือเรื่องราวที่ท้องถิ่นนั้นๆ สนใจ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านต่างๆ ของท้องถิ่นอีกด้วย โดยหากมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินจัดแสดงอยู่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

จากการศึกษาและสืบค้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อเสริมสร้างรายได้ แสดงสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาทิเช่น

๑. พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ

บึงกาฬจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิตที่ถ่ายทอดวิถีชีวิต เปิดโอกาสให้เยาวชนเรียนรู้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของครอบครัวชาวอีสานในสมัยก่อน ผ่านข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างรายได้สู่ชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยมีการเชื่อมโยงศิลปะกับความเป็นวิถีชุมชน เปิดพื้นที่ได้มาพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำกิจกรรมร่วมกันทุกเพศทุกวัย และเป็นการถ่ายทอดวิถีทางวัฒนธรรมอีสานให้แก่เยาวชนได้เรียนรู้

แผนภาพที่ ๔.๑ ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต

สุทธิพงษ์ สุริยะ ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ กล่าวว่า การริเริ่มเบื้องต้นอยากจะทำธรรมชาติ ธรรมชาติและธรรมชาติเข้าด้วยกัน จึงนำศิลปะเข้ามาจัดการอย่างมีระบบ เพื่อให้เข้ากับวิถีเกษตรชุมชนจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่เกื้อกูลกัน บอกเล่าเรื่องราววิถีความเป็นอยู่ดั้งเดิม และเป็นการเปิดช่องทางจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรของชุมชนโดยพิพิธภัณฑสถาน ตั้งบนพื้นที่ ๓ ไร่ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก “พิพิธภัณฑสถานมีชีวิต” มีลักษณะเป็นเรือนไม้อีสานอายุ ๖๐ ปียังคงความเป็นเอกลักษณ์ของบ้านอีสาน ทั้งระเบียบกว้างสำหรับกิจกรรมของคนในครอบครัวหรือครัวอีสานที่ปัจจุบันหาได้ยาก

แผนภาพที่ ๔.๒ ความงดงามทางด้านศิลปะที่สร้างเป็นแลนด์มาร์คชุมชน

โดยทางพิพิธภัณฑสถานได้จัดภูมิทัศน์จากการอิงธรรมชาติด้วยการตกแต่งจากผ้าจีนของบรรพบุรุษคนอีสาน ดอกดาวเรืองและดอกพุดตูมสีขาวที่มักใช้ในงานบายศรีสู่ขวัญจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของทางพิพิธภัณฑสถาน นอกจากนี้ยังมีการประดับภาพวาดของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านที่มีต่อประชาชนชาวอีสานและชาวไทยทั้งปวง

แผนภาพที่ ๔.๓ ความงดงามทางด้านศิลปะที่เป็นสตรีอาร์ท

ทั้งนี้ ส่วนของ “พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต” มีทั้งหมด ๓ โซน คือ ‘Green Activity’ ลาน
 อเนกประสงค์ที่มุ่งเน้นการบูรณาการสร้างชุมชนให้ยั่งยืนจากอาคารสร้างแหล่งรายได้และอาชีพ
 โดยสร้างเครือข่ายกับมหาวิทยาลัยและบุคลากรในสาขาต่างๆ มาสร้างองค์ความรู้และคำแนะนำ
 ให้กับชุมชน หรือการเปิดพื้นที่ให้แต่ละชุมชนที่ต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

แผนภาพที่ ๔.๔ วัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ในครัวเรือนที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น

โซนที่สอง คือ ‘ตลาดชุมชนพอเพียง’ เป็นการสนับสนุนในการสร้างอาชีพให้ชุมชน
 เปิดโอกาสให้เกษตรกรรายย่อยทุกอำเภอในจังหวัดบึงกาฬ นำวัตถุดิบท้องถิ่น พืชผักพื้นบ้าน
 อาหารการกิน งานหัตถกรรม เครื่องจักสาน มาจำหน่ายโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางเพื่อเป็น
 การเสริมรายได้ให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้สัมผัสความเป็นท้องถิ่นอีสานด้วยการแต่งชาวเข้าวัด
 ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นของตระกูลใส่เสื้อสีขาว ผู้ชายนุ่งโสร่งใส่เสื้อสีขาวหรือนุ่งกางเกงใส่เสื้อสีขาวมี
 ผ้าขาวม้ามัดเอว โดยตลาดชุมชนพอเพียงจะเปิดให้บริการทุกวันเสาร์และอาทิตย์ ๑๓.๐๐ น. -
 ๑๗.๐๐ น.เข้าชมฟรีไม่เสียค่าใช้จ่าย

โซนสุดท้าย “พื้นที่ศิลปะและชมดอกไม้ริมทุ่ง” จุดผ่อนคลายเป็นให้นักท่องเที่ยวจาก
 การมองทุ่งหญ้าที่เปลี่ยนสีตามฤดูกาลและภาพศิลปะแนวธรรมชาติ โดยมีการสร้างเครือข่าย
 ร่วมกับศิลปินและคนรักการวาดภาพมาสร้างสรรค์และแสดงผลงาน และส่วนที่สอง
 คือ “พิพิธภัณฑ์วัดพุทธหัตถศิลป์” มีพระจำวัดเพียง ๔ รูป ช่วยกันอนุรักษ์การไหว้พระด้วยหมาก
 เบ้งหรือบายศรีที่ทำจากใบตองธรรมชาติเท่ากำปั้น เป็นงานฝีมือของหลวงปู่และผู้สูงวัยช่วยกันทำ

แผนภาพที่ ๔.๕ จุดเช็คอินที่มีด้านศิลปะที่อาศัยความเชื่อท้องถิ่น

ส่วนที่สาม ได้แก่ จุดเช็คอินภาพวาดเขียนสีพญานาคกับอาชีพชุมชนการแสดงผลงาน ภาพวาดพญานาค อาทิ ภาพพญานาคตัดผม อาชีพเจ้าของบ้านคือช่างตัดผม ภาพพญานาครดน้ำ ต้นไม้ อาชีพเจ้าของบ้านคือทำสวนเกษตร ภาพพญานาคขับรถไถนา อาชีพเจ้าของบ้านมีรถไถนา รับจ้าง เป็นต้น ซึ่งได้รับความร่วมมือกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังจัดทำโครงการ “วาดบ้านแปลงเมือง” ขึ้นโดยทำการลงพื้นที่สำรวจอาชีพ ความสนใจและสิ่งที่ชาวบ้านต้องการที่มีความเชื่อและศรัทธาเรื่องพญานาค

แผนภาพที่ ๔.๖ การตกแต่งศิลปะร่วมสมัยกับความเชื่อท้องถิ่น

วิถีชีวิตชาวบ้านบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชน ซึ่งการนำศิลปะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเชื่อมโยงและเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวรวมถึงคนไทยด้วยกันเองได้รู้และช่วยอนุรักษ์ให้อยู่สืบต่อไปอีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนเรียนรู้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของครอบครัวชาวอีสานในสมัยก่อน ผ่านข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนเข้าสู่ชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในวิถีพื้นบ้าน^๖

ผลิตภัณฑ์จากพิพิธภัณฑ์ชุมชน

นอกจากนี้ ยังจะได้จับจ่ายซื้อปิ้งสินค้า ณ ตลาดสวนยางพาราการร่ม ภายในพื้นที่ที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์นั่นเอง ซึ่งสินค้าที่นี้ล้วนเป็นงานฝีมือจากกลุ่มชาวบ้านที่ผู้สูงวัยได้รับการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดีในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด เพราะเดิมนั้นชาวบ้านในพื้นที่มีความสามารถในด้านงานจักสาน ทอผ้า อยู่แล้ว แต่ยังขาดทักษะในด้านการออกแบบ ขาดความประณีตบรรจง แต่เมื่อผ่านการฝึกอบรมจากคุณขาบและวิทยากรที่คุณขาบเชิญมาให้ความรู้แล้ว ก็ทำให้ชาวบ้านสามารถผลิตชิ้นงานได้อย่างสวยงามตรงใจลูกค้ามากขึ้น สร้างมูลค่าให้กับชิ้นงานขึ้นอย่างมหาศาล และยังสร้างความภูมิใจให้กับชาวบ้านอีกด้วย เพราะสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหากไม่ได้รับการส่งเสริมต่อยอด สิ่งเหล่านี้ก็จะค่อยๆ เลือนหายไป ขาดคนสืบทอด ซึ่งล่าสุดมีตัวแทนจากกลุ่มบริษัท คิงส์ เพาเวอร์ ได้ส่งตัวแทนมาเจรจาเพื่อนำสินค้าจากหมู่บ้านไปจำหน่ายในช่องทางของบริษัท ซึ่งก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำว่าฝีมือของชาวบ้านที่นี่ไม่ธรรมดา^๗

นอกจากนี้ยังมีสินค้าชุมชนทั้งผ้าทอ งานจักสาน งานหัตถกรรม รวมถึงมีพื้นที่ให้เด็กในชุมชนได้มาวาดภาพและนำมาประดับตกแต่งให้นักท่องเที่ยวอย่างเราๆ ได้ชมอีกด้วย ได้มาเดินเล่นตลาด ชมภาพวาดบนกำแพงที่บอกเล่าเรื่องราวของวิถีผู้คนในชุมชนอีสานแบบนี้ ถือว่าแปลกใหม่ และทุกวันเสาร์จะมีสินค้าอาหารและพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านมาจำหน่าย

^๖ กรุงเทพมหานคร, พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต บึงกาฬ เรียนรู้วิถีชีวิต-สร้างรายได้ชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/social/852030> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

^๗ เทคโนโลยีชาวบ้าน, ยล “พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ” บทพิสูจน์ฝีมือนักปั้นแบรนด์จาก Local สู่ เลอค่า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_172160 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

แผนภาพที่ ๔.๗ ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านหัตถกรรมและสินค้าพื้นเมือง

๒. พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลาน ครูบามหาเถร วัดสูงเม่น

ชุมชนบ้านสูงเม่น เดิมเรียกว่า “สูงเม่น” แต่เดิมเป็นป่าไผ่ พุงหญ้าและป่าไม้เบญจพรรณอุดมสมบูรณ์ โดยมี “เม่น” ซึ่งเป็นสัตว์ป่าตระกูลหมูอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถานที่ทำเลดี มีหญ้าและทำน้ำบริบูรณ์ ทำให้พวกพ่อค้าวาณิชนักคนเดินในสมัยอดีตจึงมักจะมาแวะพักแรมกัน จนเรียกพื้นที่ที่ตำบลนี้ว่า “ปางสูงเม่น” การที่พวกสัตว์และ “เม่น” อาศัยอยู่ร่วมกันมากหรือมีเม่นมากในบริเวณนี้ คนจึงเรียกเป็นภาษาท้องถิ่นว่า “สูง” ซึ่งได้ชื่อตามนิมิตของฝูงเม่นว่า “บ้านสูงเม่น” สำหรับวัดสูงเม่นเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดแพร่ที่มีอายุไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี ตามตำนาน

เล่าว่า วัดสูงเม่นหรือในคัมภีร์ธรรมชื่อว่า “วัดสูงเม่นแก้วกว้าง”เคยมีพื้นที่กว้างขวาง และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เจ้าเมือง เจ้าผู้ครองนคร เจ้าราชวงศ์ในล้านนาและล้านช้างต่างเคยมานมัสการคัมภีร์ธรรมพระไตรปิฎก อีกทั้งวัดแห่งนี้ยังเคยเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและเป็นแหล่งการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ของล้านนามีวิชาทั้งทางโลกและทางธรรม^๔

ปัจจุบันวัดสูงเม่นมีพิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณที่จัดแสดงเรื่องราวประวัติ ประเพณี พิธีทางธรรมและตัวอย่างคัมภีร์โบราณใหม่และเก่า รวมถึงผ้าห่อคัมภีร์ที่หลากหลายลวดลาย โดยทุกเดือนมกราคมของทุกปีวัดสูงเม่นจะจัดประเพณีตากธัมม์ ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า ซึ่งเป็นประเพณีที่สูญหายไปกว่า ๒๐๐ ปี แต่เมื่อวัดสูงเม่นได้เริ่มวิจัยประเพณีตากธัมม์ และการสืบค้นข้อมูลประเพณีที่เมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สถานที่ที่ครูบากัญจนอรัญญวาสี (ครูบามหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสูงเม่น เคยไปเป็นประธานทำสังคายนาธรรม จึงพบภาพประเพณีตากธัมม์โบราณที่วัดสบสักขาราม เมืองหลวงพระบาง จากนั้นพระครูปัญญาสารนิวิฐจึงเริ่มฟื้นฟูประเพณีตากธัมม์ขึ้นมาอีกครั้ง ประเพณีนี้ประกอบด้วย ๓ กิจกรรมบุญหลัก เริ่มจากตากธัมม์ คือ การนำคัมภีร์ธัมม์โบราณออกมาผึ่งแดด เพื่อไล่ความชื้น การตานข้าวใหม่ คือ การทำบุญหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ ส่วนการหิงไฟพระเจ้า คือ ความเชื่อที่ว่าเมื่ออากาศหนาวมากพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธรูปในวิหารน่าจะหนาวเย็นด้วย จึงมีการหาไม้พินมาจุดเผาผิงให้พระพุทธรูปคลายหนาว กิจกรรมนี้ แสดงให้เห็นถึงวิถีความสัมพันธ์แห่งการสืบทอดมรดกคัมภีร์ธัมม์ที่ข้ามพรมแดนระหว่างล้านนา ลาวและไทย เป็นความสัมพันธ์ที่ใช้หลักธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสานความสัมพันธ์ สร้างความปรองดองสามัคคีแบบบ้านพี่เมืองน้องทำให้ไม่เกิดสงคราม^๕ และถือเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรม ที่สามารถเข้าใจถึงความเป็นไปของชนชาติในอดีต ประเพณีตากธัมม์จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านพิธีกรรม และเพื่อให้มีการจัดเก็บ ดูแล รักษาสภาพคัมภีร์ธัมม์ให้มีอายุการใช้งานที่ยั่งยืนที่แผ่ด้วยความเชื่อที่เป็นอันสงสการฟังธรรมและสร้างคัมภีร์ธัมม์ถวายวัด

^๔ พิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณ ครูบามหาเถร วัดสูงเม่น, พิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณ ครูบามหาเถร วัดสูงเม่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.navanurak.in.th/watsungmen/site/theme/index.php> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

^๕ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่, คัมภีร์ธัมม์โบราณ วัดสูงเม่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/phrae/ewt_news.php?nid=984&filename=index [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

นอกจากนี้ภายในวัดสูงเม่น ยังมีหอธัมมคัมภีร์โบราณ และตู้ธัมมแห่งจิตวิญญานเป็นโบราณสถานที่จัดเก็บรวบรวมรักษาและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ก่อนเดิมและที่สร้างใหม่ โดยหลวงปู่ครูบามหาเถร มุ่งหวังให้คัมภีร์มีอายุยืนยาว ตามคำปรารภของผู้สร้างคัมภีร์ที่จารไว้ท้ายคัมภีร์และยังทำหน้าที่ให้บริการความรู้ ด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาและด้านการศึกษา คัมภีร์ธัมมแก่ผู้สนใจทุกระดับทั้งชาวไทยและต่างประเทศ โดยหอธัมมหลังนี้เป็นรุ่นที่ ๒ สร้างในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นแหล่งเก็บรวบรวมคัมภีร์ธัมมมากกว่า ๑๐,๐๐๐ ผูก หรือถ้านับเป็นใบลานมีจำนวนกว่า ๑๐ ล้านใบลาน แต่ละคัมภีร์ถือเป็นคัมภีร์โบราณอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ กว่าปี สดท้ายหอไตรปิฎกอักษรภาษาล้านนามีคัมภีร์ใบลานอยู่ ๑,๗๘๕ เรื่อง โดยจัดเรียงและแบ่งเป็น ๓ หมวด ได้แก่ พระวินัย พระสุตันตและพระอภิธรรม อีกทั้งถือเป็นสถานที่เวียนธรรมคัมภีร์พระไตรปิฎกล้านนาแห่งเดียวในประเทศไทย ซึ่งสถานที่สำคัญของวัดสูงเม่น ประกอบด้วย

หอพระไตรปิฎกอักษรภาษาล้านนา (หอฟ้า)

การสร้างหอพระไตรปิฎกอักษรภาษาล้านนา เป็นดำริของ พระครูปัญญาสารนิวิฐ เจ้าอาวาสวัดสูงเม่น รูปปัจจุบัน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อจะได้ย้ายคัมภีร์ใบลานล้านนาที่อยู่ให้หอธรรมเดิมของวัดสูงเม่นเป็นจำนวนกว่าหมื่นๆ ผูก มายังสถานที่ใหม่ให้สูงกว่าเดิม ทั้งนี้เนื่องจากวัดสูงเม่น เป็นวัดที่เก่าแก่ไม่พบหลักฐานการสร้างวัด ปัจจุบันวัดอยู่ในพื้นที่ที่ต่ำกว่าถนนนอกวัดมากเกือบ ๒ เมตร ทำให้เมื่อมีฝนตกติดต่อกัน ๒ - ๓ วัน น้ำจะท่วมวัดโดยตลอด และหอธรรมที่เก็บคัมภีร์ใบลานล้านนาอันล้ำค่าของวัดสูงเม่น ก็เสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุดังกล่าวทางท่านเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือ พระครูปัญญาสารนิวิฐ จึงได้ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการของวัดและคณะศรัทธาประชาชนของวัดสูงเม่น เรื่องการสร้างหอธรรมหลังใหม่ให้สูงกว่าเดิม เพื่อเป็นสถานที่จัดเก็บคัมภีร์ใบลานล้านนาสมบัติอันล้ำค่าของครูบาก็ญจนอร์ญาสิมหาเถร อดีตเจ้าอาวาสวัดสูงเม่น และเพื่อป้องกันความเสี่ยงในการเสียหายของคัมภีร์ใบลานล้านนาจำนวนมหาศาลที่แต่ละผูกมีคุณค่าและหาได้ยากยิ่ง ถ้าเกิดการเสียหาย จะไม่สามารถหาทดแทนได้อีก ทางคณะกรรมการวัดสูงเม่นและคณะศรัทธาวัดสูงเม่น จึงมีความเห็นชอบที่จะเห็นสมควรสร้างหอธรรมหลังใหม่ โดยได้เลือกพื้นที่บริเวณหน้าวิหาร วัดสูงเม่น ทางทิศใต้ ซึ่งเป็นสถานที่ศาลาอเนกประสงค์หลังเดิม น่าจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการสร้างหอธรรมหลังใหม่ อีกทั้งยังเป็นการนำเสนอสถาปัตยกรรมหอธรรมให้กับผู้ที่สนใจได้มาศึกษาอีกด้วย

แผนภาพที่ ๔.๘ พระอุโบสถที่ไว้คัมภีร์โบราณของพิพิธภัณฑคัมภีร์วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่

พระอุโบสถ

พระอุโบสถอันเก่าแก่ศิลปะแบบล้านนา มีโครงสร้างเป็นแบบทรงล้านนาพื้นเมือง ส่วนลวดลายล้านนาพื้นเมืองผสมผสานศิลปะพม่า มีเสาจำนวน ๑๖ ต้น ลงรักสีดำ เขียว วาดลวดลายเถาวัลย์สีทอง เสาแต่ละต้นมีลวดลายที่แตกต่างกัน เพดานงดงามด้วยลวดลายแบบพม่า หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผา หน้าบันสลักเป็นรูปนาศิเกี้ยวน่ามอง และมีพระประธานในพระอุโบสถคือ หลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สำหรับเจดีย์วัดสูงเม่น เป็นเจดีย์ทรงกลมเหลี่ยมบรรจุพระบรมธาตุและสารีริกธาตุซึ่งครูบาภิญจนอรัญญวาสีมหาเถร นำมาแต่ประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๓

แผนภาพที่ ๔.๙ พระวิหารที่เป็นสถานปฏิบัติศาสนกิจของชุมชนวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่

ห้องแสดงพิพิธภัณฑคัมภีร์โบราณ

วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ เป็นพุทธสถานที่จัดเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานอักษรล้านนา สถานที่เวียนธรรม สถานที่เก็บคัมภีร์ใบลานที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงเป็นประธานอัญเชิญ ด้านในมีตู้ธรรมลายทองที่วิจิตรสวยงาม ภาพวาดประวัติหลวงปู่ครูบากัญจนอรัญญวสี ห้องสมุดธรรมะ ห้องปฏิบัติธรรม เป็นต้น

แผนภาพที่ ๔.๑๐ การพัฒนาความเชื่อเพื่อสร้างกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของชุมชนวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่

ผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการชุมชนในประเพณีชุมชนของพิพิธภัณฑ

สำหรับประเพณีสำคัญของวัดแห่งนี้คือ “ตากธรรม ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า” จัดขึ้นในเดือนมกราคม โดยตากธรรม คือการนำคัมภีร์ธรรมบาลาน ที่เก็บรักษาไว้ในหอไตร ออกมาตากแดด เพื่อไล่ความชื้น การตานข้าวใหม่ คือการทำบุญหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ด้วยข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ และการหิงไฟพระเจ้า เป็นความเชื่อที่มาจาก สภาพภูมิอากาศอันหนาวเย็นมากของภาคเหนือ จึงมีการหาไม้พินมาจุดเผาผิงให้พระพุทธรูปคลายหนาว ซึ่งมีความเชื่อกันว่าหากใครได้กระทำเช่นนี้ก็นับว่า จะได้อานิสงส์ผลบุญแรงกล้า^{๑๐}

ซึ่งจากการพัฒนารูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการพุทธศาสนิกชนและจารีตท้องถิ่น ล้านนา ทางวัดสูงเม่นได้มีการสร้างนวัตกรรมการชุมชนในการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองการกราบไหว้ และบูชาธรรมที่เป็นจารีตในการสร้างธรรมไว้ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจมากกว่าการใช้สอยเหมือนพิพิธภัณฑแห่งอื่น

^{๑๐} ตะลอนเที่ยว, ย้อนมรดกธรรม ชมคัมภีร์ใบลานสมบุรณ์มากที่สุดในไทย ที่ “วัดสูงเม่น” จ.แพร่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/travel/detail/9600000077798> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

แผนภาพที่ ๔.๑๑ การสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองทางความเชื่อและพิธีกรรมการถวายธรรม

๓. พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดสภารศ จังหวัดน่าน

พิพิธภัณฑ์ชุมชนได้ร่วมกับส่วนราชการได้มีการจัดกิจกรรม เสน่ห์ล้านเหลื่อ! อพท. เดินหน้าหนุนชุมชนจับหมั้นตฤตุดันท่องเที่ยวน-ผลิตภัณ์ “น่าน เนื่อเจ้า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อน จังหวัดน่านไปสู่การเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) โดยการพัฒนาศูนย์พิพิธภัณฑ์ชุมชนให้พร้อมรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่ง อพท.และภาคีเครือข่ายได้ดำเนินงานพัฒนาระดับพิพิธภัณฑ์ชุมชน ทั้ง ๗ แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดสภารศ พิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปไม้และแหล่งเรียนรู้ชุมชน (วัดน้ำล้น) พิพิธภัณฑ์บ้านนาชาวสามัคคี (วัดนาข้าว) พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดตรงน้อย พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณ (วัดสวนหอม) และคุ้มเจ้าเมฆวดี เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมได้ทราบประวัติศาสตร์และสัมผัสวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านในอดีต^{๑๑}

แผนภาพที่ ๔.๑๒ พิพิธภัณฑ์วัดสภารศ ที่เป็นการสะสมเครื่องใช้และพุทธรูปต่างๆ

^{๑๑} เชียงใหม่ นิวส์, เสน่ห์หมันต์ น่านเนื่อเจ้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1857263/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

รวมถึงการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แบรนด์ “น่าน น้อยเจ้า” อีกจำนวน ๑๖ ผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการตอบสนอง ต่อนโยบายของรัฐบาลที่ จะกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน ให้เป็นที่ รู้จัก ซึ่งบรรยากาศภายในงานยังมีการแสดงศิลปะพื้นบ้าน การเล่นเกมล้อซอปิน ดนตรีพื้นเมือง และนำผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แบรนด์ “น่าน น้อยเจ้า” ทั้ง ๑๖ ผลิตภัณฑ์ และพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึก ภายใต้แบรนด์ “น่านน้อยเจ้า” ทั้ง ๑๖ ผลิตภัณฑ์ และพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึก ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวที่มองหาของที่ระลึกที่ยังคงความเป็น อัตลักษณ์ของเมืองน่าน

แผนภาพที่ ๔.๑๓ การจัดกิจกรรมเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในบริเวณพิพิธภัณฑ์วัดสภารศ

สำหรับกิจกรรม "เสน่ห์เหมันต์ น่านน้อยเจ้า" อยู่ภายใต้โครงการยกระดับพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และจัดแสดงงานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านเมืองน่าน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยสำนักงานพื้นที่พิเศษ ๖ ได้ดำเนินงานร่วมกับชุมชนพื้นที่พิเศษและภาคีเครือข่าย เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนจังหวัดน่านไปสู่การเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) สาขาหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านด้วยการพัฒนาและยกระดับพิพิธภัณฑ์ชุมชน ๖ แห่ง เพื่อบรรณักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดสภารศ พิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปไม้และแหล่งเรียนรู้ชุมชน (วัดน้ำล่อม) พิพิธภัณฑ์

บ้านนาชาวสามัคคี (วัดนาชาว) พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดธงน้อย พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณ (วัดสวนหอม) และคุ้มเจ้าเหมวดี

รวมถึงการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แบรนด์ “น่าน น้อยเจ้า” จำนวน ๑๖ ผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน โดยบรรยากาศภายในงานยังมีการแสดงศิลปพื้นบ้าน การเล่นเกมล้อขอปิ่น ดนตรีพื้นเมือง และการนำเสนอสินค้าของฝากของที่ระลึกภายใต้แบรนด์ “น่านน้อยเจ้า” ที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและของเมืองน่าน ซึ่งยกระดับความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

๒) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยเอกชน พิพิธภัณฑ์ของเอกชน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยภาคเอกชนหรือส่วนบุคคล มีวัตถุประสงค์ที่จัดแสดงเพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของหน่วยงานเอกชน หรือเผยแพร่วิชาการเฉพาะเรื่องที่บุคคลสนใจ โดยหากมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินจัดแสดงอยู่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

๑. พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน

ข้อมูลพิพิธภัณฑ์

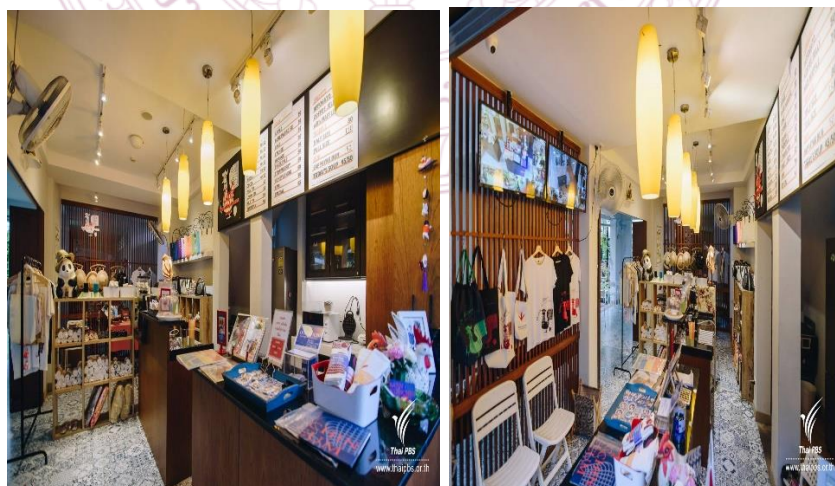
บ้านไม้สี่ครุฑยกพื้นสูงสามชั้นซ่อนตัวอยู่สุดซอยข้างวัดช่างตาครุฑ เป็นพิพิธภัณฑ์บอกเล่าเรื่องราวของชาวโปรตุเกสในสยามด้วยการผสมผสานประวัติศาสตร์ทั้งไกลและใกล้ ทำให้เกิดความโดดเด่นแตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์บ้านและชาติพันธุ์แห่งอื่นๆ ในไทย โดยคุณทอง-นาวิณี พงศ์ไทย (ทรธรานนท์) ได้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนที่ได้รับแรงบันดาลใจเริ่มต้นจากความต้องการรู้จักตัวเองและเล่าเรื่องราวให้คนรุ่นหลังได้ฟังเรื่องของชาวโปรตุเกสย่านกุฎีจีน ด้วยความคิดนี้ทำให้ในพิพิธภัณฑ์บรรจุไปด้วยเรื่องราวของชาวโปรตุเกสตั้งแต่แรกเริ่มเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาและเรื่องราวชุมชนกุฎีจีนและตระกูลทรธรานนท์ ซึ่งเป็นหนึ่งในตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากทหารโปรตุเกส โดยมีการจัดวัตถุจัดแสดงที่มีความสำคัญ / สิ่งที่น่าสนใจ โมเดลจำลองโบสถ์ช่างตาครุฑ ในอดีตมีรูปแบบอาคารทรงจั่วแบบศิลปะไทย ผสมผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นกับความเชื่อทางศาสนาคริสต์

แผนภาพที่ ๔.๑๔ (ซ้าย) ไม้เป็นโลโก้ของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เพราะตามตำนานถือว่าไม้เป็นสัญลักษณ์ของชาวโปรตุเกส (ขวา) คุณทอง-นาวิณี พงศ์ไทย (ทรงพรานนท์) ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิจีน

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นด้วยความโชคดีและต้นทุนทางสังคมทางครอบครัวที่มีทั้งวิศวกรและสถาปนิก ทำให้การจัดพื้นที่และนิทรรศการเกิดความลงตัวอย่างสวยงาม โดยพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิจีนก่อตั้งขึ้นโดย คุณนาวิณี พงศ์ไทย เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลชุมชนชาวสยาม-โปรตุเกส ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงปัจจุบัน และเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ศาสนาและรากเหง้าของชาวชุมชน ภายในบ้าน ๓ ชั้น ได้แก่

ชั้นที่ ๑ เป็นพื้นที่รับแขก ขายของที่ระลึก และร้านกาแฟ ซึ่งสร้างรายได้พอให้พิพิธภัณฑ์พอเลี้ยงตัวเองได้

ชั้นที่ ๒ จัดแสดงนิทรรศการ “กำเนิดสยามโปรตุเกส” บอกเล่าประวัติศาสตร์ของชาวโปรตุเกสตั้งแต่เข้ามาสยามครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาผ่านแผนที่เส้นทางเดินเรือ กว่า ๕๐๐ ปี ที่ชาวโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรก ที่เข้ามาค้าขายและเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับชาติสยาม ร่วมรบ

ในกองทัพสยาม จนได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งชุมชนชาวโปรตุเกส และโบสถ์คริสต์ศาสนาขึ้นที่อยุธยา ต่อเนื่องถึงธนบุรี สืบเชื้อสายชาวสยามโปรตุเกส มาเป็น ชุมชนกุฎจีน ในปัจจุบัน

จุดเด่น คือ การจำลองหัวเรือกำปั่นและข้าวของเครื่องใช้ที่ชาวโปรตุเกสนำเข้ามาด้วย รวมทั้งอิทธิพลของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมโปรตุเกสที่มีต่อสยาม ทั้งการก่อสร้าง ภาษาทางการทูต และการค้า การทหาร การแพทย์ อาชีพ รวมถึงคำศัพท์โปรตุเกสในภาษาไทย เช่น กาแฟ (Cafe) ชา (Cha) หรือจะเป็นบรรดาพืชพรรณที่โปรตุเกสนำเข้ามาในสยาม เช่น พริก มะละกอ ข้าวโพด ฟักทอง สับปะรด น้อยหน่า มะเขือเทศ เป็นต้น

แผนภาพที่ ๔.๑๕ นิทรรศการว่าด้วยกำเนิดสยามโปรตุเกส และชาวมือเป็นหัวเรือคาร์แรกจำลอง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงมีพระราชนิพนธ์ไว้ว่า “พวกโปรตุเกสนี้ได้มาอยู่ในเมืองไทยก่อนกว่าคนยุโรปเมืองอื่น...คนโปรตุเกสที่อยู่ในเมืองสยาม ไม่มีที่พึ่งที่อ้างในเมืองเดิมแล้ว ก็กลับกลายเป็นคนเป็นข้าแผ่นดินสยามไป ครั้นนานมาได้ภรรยาสยามแลเชมรมอญ ญวนต่างๆ ในกรุงสยามนี้ก็มีบุตรชายหญิงเกิดต่อๆ ลงมามีรูปคล้ายกับคนในประเทศนี้ไป ถึงกระนั้นก็ยังถือศาสนาโรมันคาทอลิก”

มีหลายสิ่งที่ชาวโปรตุเกสนำมาเข้ามาในสยาม ได้แก่ ความรู้ด้านการทหาร การใช้ปืน การแพทย์ วิศวกรรม รวมไปถึงของใกล้ตัวของคนไทยทุกวันนี้คือพืชผักผลไม้หลายชนิดที่กินกันเสียจนคิดว่าเป็นของไทย เช่น พริก มะละกอ ข้าวโพด ฟักทอง สับปะรด น้อยหน่า ฝรั่ง มะม่วงหิมพานต์ มะเขือเทศ เป็นต้น พูดกันง่ายๆ ว่าถ้าไม่มีชาวโปรตุเกส คงไม่มีส้มตำและอาหารไทยรสชาติเผ็ดจัดจ้านอีกหลายชนิดแบบทุกวันนี้

ชั้นที่ ๓ แบ่งเป็น ๒ โซน

โชนแรก “กำเนิดกุฎีจีน” บอกเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนกุฎีจีนและวัดข้างตาคูร์สในรอบ ๒๐๐ ปีเศษ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และอาจเรียกว่าชั้นนี้เน้นเรื่องทางศาสนา และการก่อตั้งชุมชนชาวคริสต์ที่อพยพมาจากอยุธยาพร้อมกับพระเจ้าตาก และพระองค์ทรงโปรดให้ฝรั่งเชื้อสายโปรตุเกสที่เคยร่วมรบในสงครามกู้เอกราช รวมกันตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำได้คลองกุฎีจีน และได้พระราชทานที่ดินให้ตั้งเป็นชุมชนโปรตุเกส และในตุ้มมีการจัดคัมภีร์โบราณ อาวุธปืนที่ใช้ในสมัยก่อน และหนังสือตำราสวดภาวนา

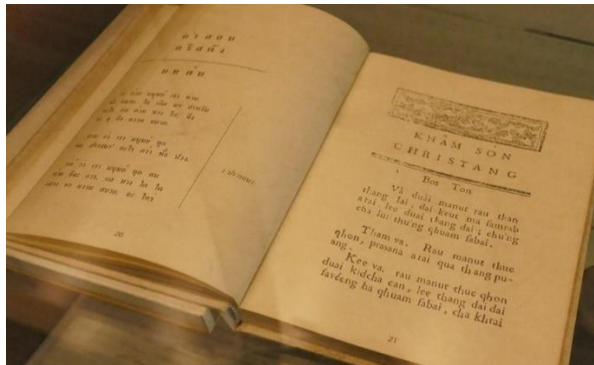
โชนสอง จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ อาทิ มุมเตียงนอนสมัยก่อน มุมแสดงผืนผ้าสามวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ผ้าคลุมร่วมมิสซา” โดยทำจากผ้าจีน และมีวิธีการพับจับจีบและอบร่ำแบบไทย ซึ่งสตรีคริสตังดั้งเดิมจะนำติดตัวเมื่อไปวัด หรือไปร่วมพิธีมิสซาด้วยเสมอ จุดเด่นของชั้นนี้ คือ โต๊ะอาหารจำลองอาหารจานเด่นของชาวโปรตุเกส เช่น คัมมะฝ่ำ หมูอบมันฝรั่ง สตูลิ้นวัว เป็นต้น^{๑๒}

จุดเด่นของห้องนี้มีอยู่ ๒ อย่างคือ อย่างแรก โมเดลจำลองและภาพของโบสถ์ข้างตาคูร์สในอดีต โดยเฉพาะในยุคที่สอง ซึ่งมีหน้าตาเป็นอาคารทรงจั่วแบบศิลปะไทยสมัยรัชกาลที่ ๓ มีอายุระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๘-๒๔๕๐ อันสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมท้องถิ่นกับความเชื่อทางศาสนาคริสต์ และการไม่ยึดติดกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของคนในสมัยก่อน

แผนภาพที่ ๔.๑๖ ภาพและโมเดลจำลองของโบสถ์หลังเดิมของวัดข้างตาคูร์ส สะท้อนการผสมผสานสถาปัตยกรรม

^{๑๒} Thai PSB NEWS, พิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ๓ ศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://news.thaipbs.or.th/gallery/91> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

แผนภาพที่ ๔.๑๗ คัมภีร์ไบเบิลตัวอักษรลาติน แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาไทย

จุดเด่นอีกอย่างพระคัมภีร์ไบเบิลที่ใช้ตัวอักษรโรมันถ่ายเป็นเสียงไทยคล้ายกับคาราโอเกะ ตัวอย่างเช่นในพระคัมภีร์เขียนว่า “KHAM SÒN CHRISTANG” คำอ่านคือ ‘คำสอนคริสต์ตัง’ สาเหตุที่ต้องเขียนด้วยตัวอักษรโรมันนี้เนื่องจากในสมัยนั้นมีชาวคริสต์จากที่อื่น เช่น ญวนจันทบุรี ที่อ่านภาษาไทยไม่ได้ จึงใช้อักษรโรมันเป็นพระคัมภีร์

โซนที่สอง เป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์ระยะใกล้ (Nearby History) ผ่านข้าวของเครื่องใช้และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เมื่อเดินเข้าไปจะพบเตียงนอนขนาดเล็กหลังน่ารัก และหิ้งพระประดิษฐานรูปเคารพของพระเยซูและพระนางมารีย์พรหมจารี (พระแม่มารี) ซึ่งนับถือกันในกลุ่มของชาวคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ปกติแล้วในบ้านของชาวคริสต์ที่กุฎีจีนบางหลัง

แผนภาพที่ ๔.๑๘ ห้องนอน หิ้งพระ และโต๊ะทำงาน จำลองการใช้ชีวิตในอดีตของคนในบ้านนี้

แผนภาพที่ ๔.๑๙ จำลองห้องอาหารและข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านสมัยก่อน

ข้าวของเครื่องใช้ เช่น กระบุง ตะกร้า เต้าเจี้ยว และในตู้มีการจัดแสดงเครื่องกระเบื้องจีนที่คนในสมัยก่อนใช้กัน เช่น กระโถน และชาม ซึ่งตู้นี้เองที่ผมได้ช่วยเขาวิเคราะห์อายุสมัยและแหล่งผลิตของเครื่องกระเบื้องพวกนี้ พบว่า ส่วนใหญ่แล้วก็เป็นเครื่องกระเบื้องที่ผลิตในสมัยราชวงศ์ซ่งตอนปลายถึงยุคสาธารณรัฐ ที่น่าสนใจคือ จานเชิงเขียนลายคราม ซึ่งผลิตจากห้าง ‘กิมตึงฮวดกี’ ซึ่งเป็นของพระยาโชฎีการาชเศรษฐี (ฮวด) อายุราวปลายรัชกาลที่ ๔ และกระโถนเขียนลายครามเป็นรูปแปดเขียน (โป้ยเขียน) ผลิตในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นวัตถุที่บอกถึงการอยู่อาศัยของคนในตระกูลนี้มาช้านาน^{๑๓}

แผนภาพที่ ๔.๒๐ (ซ้าย) โถอบผ้าผลิตจากประเทศจีนสมัยราชวงศ์ซ่งตอนปลาย (ขวา) ตู้จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของคนในตระกูลของเจ้าของบ้าน และของที่เพื่อนๆ ของคุณต้องบริจาคมา ทำให้บางแง่มุมสถานที่แห่งนี้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ของผมเพื่อน

^{๑๓} The standard, เมื่อเรื่องเล่าทำให้ของมีชีวิต ผ่านพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิจีน โปรตุเกสแห่งเมืองบางกอก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thestandard.co/baan-kudichin-museum/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

มีแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งปกตินักโบราณคดีเวลาเจอเอกสารอาจจะบอกว่าใช้สำหรับเก็บ
 สิ่งของ แต่กรณีของโกทรังกลอง เคลือบเขียว ผลิตจากเตาอิฐซึ่งในสมัยปลายราชวงศ์ซ่งนี้กลับถูกใช้
 สำหรับอบผ้าและใส่พลู อีกทั้งยังมีความทรงจำ (Memory) ที่แฝงอยู่ในวัตถุ คุณต้องกล่าวว่า โถอบ
 ผ้าใบนี้เป็นของคุณทวดเพียงใบเดียวที่หลงเหลือมาจึงอยากเก็บไว้ ดังนั้น มันจึงเปี่ยมไปด้วยความ
 ทรงจำ ความผูกพันและชีวิต ซึ่งที่เป็นความรู้สึกที่นักโบราณคดีไม่อาจวิเคราะห์ผ่านรูปทรงภายนอก
 ของสิ่งได้ เพราะความสำคัญของสิ่งของลึกซึ้งขึ้นมาจากความทรงจำ เรื่องเล่า และความผูกพันด้วย สิ่ง
 เหล่านี้เองเป็นเสน่ห์ของพิพิธภัณฑ์บ้านที่ไม่อาจหาได้จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

แผนภาพที่ ๔.๒๑ (ซ้าย) โต๊ะแสดงอาหารของชาวโปรตุเกสภูเก็ต (ขวา) สัพแหยกกับขนมปัง อาหารว่าง

เมื่อเดินลงจากห้องนิทรรศการจะมีโต๊ะอาหารที่จำลองอาหารจานเด่นของชาวโปรตุเกส
 ที่ตกทอดและยังทำกินกันอยู่ในชุมชน ซึ่งหาไม่ได้ในชุมชนไหน เช่น สตูลิ้นวัว หมูอบมันฝรั่ง สัพแห
 ยก เป็นต้น โดยเฉพาะอาหารที่นำมาประยุกต์ทำเป็นของว่างด้วยการนำสัพแหยกมาเป็นไส้ของขนม
 ปังเข้ากันมากเมื่อทานกับกาแฟ สัพแหยกเป็นชื่อที่ไม่คุ้นหูคนไทย ซึ่งสัพแหยกทำจากเนื้อสัตว์ผัดกับ
 เครื่องเทศแล้วปรุงรสชาติคล้ายไส้กะหรี่ปั๊

ชั้นคาเฟ่ สามารถขึ้นไปชมวิวน้ำเจ้าพระยา โบสถ์วัดช้างตากูร์ส วัดประยูรวงศา
 สวรรวิหารศาลเจ้าเกียนอันเกง วัดกัลยาณมิตรธรรมหาวิหาร

จะเห็นได้ว่าพิพิธภัณฑ์บ้านภูเก็ตหลังนี้ได้รวบรวมของและวัตถุจัดแสดงต่างๆ ของ
 ตระกูลที่ตกทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ไม่ว่าจะเป็นกระโถน แท่นหินบดยา เขาสัตว์ที่ใช้ทำยาและสมุนไพร
 ต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นชีวิตของบรรพบุรุษ ซึ่งหากจะเปรียบเทียบว่าการเดินเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์คือการ
 เดินทางข้ามกาลเวลาแบบหนึ่ง พิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือการนำทุกคนย้อนเวลากลับไปเข้าใจความเป็นมา
 ของชาวโปรตุเกสที่ภูเก็ตตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงในยุคปัจจุบัน ซึ่งตอบโจทย์ของเจ้าของ

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ที่ต้องการรู้จักตัวตนของตนเอง แม้ว่านิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดนี้จะนำเสนอเรื่องของชาวโปรตุเกสอย่างกะทัดรัด อาจจะดูจะเป็นเรื่องห่างไกลจากตัวเราในบางแง่มุม แต่หากนำมาทบทวนในใจว่าแท้จริงตัวของเรานั้นเป็นใครมาจากไหน และประวัติศาสตร์ไกลตัวที่เราเรียนกันอยู่ทุกวันนี้มีประโยชน์อะไร หากมันไม่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับครอบครัว ชุมชนและตัวเอง

๒. พิพิธภัณฑ์บ้านดำ เชียงราย

บ้านดำ หรือ พิพิธภัณฑ์บ้านดำ เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะตั้งอยู่ที่ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย สร้างขึ้นโดย อ.ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติที่มีฝีมือทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ได้สร้างงานด้านศิลปะไว้มากมาย ทั้งทางด้านภาพเขียน และ ด้านประติมากรรมหลายชิ้น ลักษณะของบ้านดำจะเป็นกลุ่มบ้านไม้ ศิลปะแบบล้านนา บ้านปูนรูปทรงแปลกตา บ้านเกือบทุกหลังทาด้วยสีดำ ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “บ้านดำ” และยังเป็นสีที่ อ. ถวัลย์ โปรดปรานอีกด้วย ในบ้านแต่ละหลังจะประดับด้วยไม้แกะสลักที่มีลวดลายงดงาม นอกจากไม้แกะสลักแล้วยังประดับด้วยเขาสัตว์ เช่น เขาควายนากกว่า ๑๐๐ ชิ้น เขากวาง ผนังจะห่อ เปลือกหอยขนาดใหญ่ และยังมีกระดูกสัตว์ เช่น กระดูกช้าง เป็นต้น ด้วยโทนสีของบ้านที่เป็นสีดำ ซึ่งตรงกันข้ามกับวัดร่องขุนของ อ.เฉลิมชัย มีคำพูดเปรียบเทียบสองสถานที่นี้ว่า “เฉลิมสร้าง สวรรค์ ถวัลย์สร้าง นรก”

แผนภาพที่ ๔.๒๒ ป้ายบ้านดำที่เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งชาติ

ภายในบริเวณบ้านดำ มีต้นไม้ขนาดใหญ่ บรรยากาศที่ร่มรื่น ซึ่งในบริเวณประกอบไปด้วยบ้านทั้งหมด ๓๖ หลัง แต่ละหลังจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป สามารถเดินเข้าชมในบ้านได้เพียง ๒-๓ หลัง ส่วนหลังอื่นๆ มองเข้าไปได้จากหน้าประตูเท่านั้น สิ่งของที่สะสมและจัดแสดงภายในบ้านก็จะมีแนวคิดแตกต่างกันออกไป ซึ่งบ้านเหล่านี้ไม่ได้สร้างไว้สำหรับอยู่อาศัยแต่สร้างไว้สำหรับเก็บสิ่งของสะสมต่างๆ ของอาจารย์ถวัลย์ ส่วนภาพเขียนของ อ.ถวัลย์ ดัชนี ที่อยู่ในบ้านดำ มีเพียงไม่กี่ภาพ ปัจจุบันบ้านดำ เป็นหนึ่งในสถานที่เที่ยวยอดนิยมของทัวร์จีน มีนักท่องเที่ยวจีนเป็นจำนวนมาก

แผนภาพที่ ๔.๒๓ รูปปั้นศิลปินแห่งชาติ อ.ถวัลย์ ดัชนี และบริเวณพิพิธภัณฑ์บ้านด้า

อ.ถวัลย์ ดัชนี สร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะไว้มากมาย ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เคยมีราชวงศ์ในยุโรปว่าจ้างให้เขียนภาพบนผนังในปราสาทกอททอร์ฟ (Gottorf Castle) โดยให้มูลค่าเป็นเช็คที่ไม่ได้กรอกตัวเลข ให้ อ.ถวัลย์ กรอกได้เองตามตัวเลขที่พอใจ ปัจจุบันเช็คนี้อยู่และยังไม่มี的去ขึ้นเงิน โดยราคาภาพวาดบางภาพราคาสูงถึง ๒๐-๓๐ ล้านบาท เป็นที่ต้องการของนักสะสมและมหาเศรษฐี โดยพื้นที่แหล่งพิพิธภัณฑ์มีที่นาสนใจ ดังนี้

บ้าน - สิ่งก่อสร้าง และมหาริหารทรงไทยล้านนาที่ใหญ่ที่สุดในพิพิธภัณฑ์ เข้า

ไม้แกะสลัก หนังสัตว์ เขากวาง ซากกระดูก ฯลฯ บ้านทรงไทย ไม้แกะสลักประตู

ห้องจิตวิญญาณ หนังสั้ว เปรือกหอย หนังสั้ว และ เขาควย และบ้านดำกาแฟ

อุบหวนกกก (นกเงือกหัวแรด)

แผนภาพที่ ๔.๒๔ ความงามทางด้านสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมผลงาน อ.ถวัลย์ ดัชนี

การเข้าชมในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ ใช้เวลาประมาณ ๓๐ - ๖๐ นาที พื้นที่ในบ้านดำบรรยายาครรมรื่น ผลงานของ อ.ถวัลย์ ดัชนี ค่อนข้างแปลกตาสำหรับคนทั่วไป ปัจจุบันบ้านดำเป็นหนึ่งในสถานที่เที่ยวของจังหวัดเชียงราย^{๑๔}

ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์

ภายในพิพิธภัณฑ์มีการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษา เรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ทางด้านศิลปะ โดยจำแนกสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายออกเป็นหมวด ได้แก่

^{๑๔} Emagtravel, พิพิธภัณฑ์บ้านดำ เชียงราย , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : <https://www.emagtravel.com/archive/baandam-museum.html> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

๑. ผ้าพันคอพิมพ์ลาย

๒. กรอบใส่เหรียญ

๓. กระเป๋าน้ำ

๔. ของที่ระลึกจำนวนจำกัด

๕. คอลเลคชั่น

๖. จี้ม้า

๗. ถุงผ้า

๘. ภาพพิมพ์

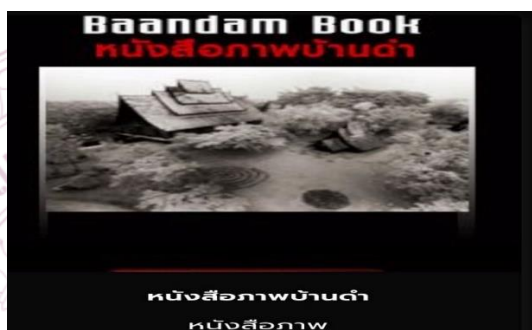
๙. สร้อยภูมิจี

๑๐. สเปรย์แอลกอฮอล์

๑๑. หนังสือภาพ

๑๒. เสื้อยืด

๑๓. แก้วเก็บอุณหภูมิ

๑๔. โมเดล

แผนภาพที่ ๔.๒๕ ผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายในพิพิธภัณฑ์บ้านดำ

๓) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยหน่วยงานภาครัฐ พิพิธภัณฑ์ของหน่วยงาน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยหน่วยงาน กระทรวง ทบวง กรม หรือ สถานศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่จัดแสดงเพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของหน่วยงาน หรือเผยแพร่ วิชาการเฉพาะเรื่อง โดยหากมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินจัดแสดงอยู่ต้อง ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐจะมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลประวัติ ความเป็นมาขององค์กรในแทบทุกกระทรวง กรม รวมทั้งสิ้นประมาณ ๒๙๐ แห่ง เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลัง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐสภา และรัฐวิสาหกิจต่างๆ เป็นต้น^{๑๕} ซึ่งพิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นของที่ระลึก และเป็นการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์บนทุนของพิพิธภัณฑ์ อาทิเช่น

๑. พิพิธภัณฑ์ธนารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่

กรมธนารักษ์ ได้ปรับเปลี่ยนราชพัสดุที่เคยเป็นคู่ของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง บ้านหลัง ใหญ่ ๒ ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ทรงสูงโปร่ง ที่มีอาณาบริเวณกว้างขวาง ให้เป็น “ศาลาธนารักษ์ ๑ จังหวัด เชียงใหม่” ซึ่งพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงเงินตราของล้านนาในเชียงใหม่มีอยู่ไม่กี่แห่ง หากไม่นับ

^{๑๕} Big a museums, ประเพณีพิพิธภัณฑ์ ” , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/bigamuseums/prapheth-phiphithphanth-sthan> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

พิพิธภัณฑ์เงินตราของธนาคารแห่งประเทศไทยบนถนนโชตนาแล้ว ที่พิพิธภัณฑ์เงินล้านนาของ ศาลารักษ์เป็นหนึ่งพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเกี่ยวกับเงินล้านนาสมัยต่างๆ โดยศาลารักษ์ นอกจากจะเป็นสถานที่ให้บริการแลกเปลี่ยนและจัดจำหน่ายเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกแล้ว ยังเป็นที่จัด แสดงเงินตราและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่หาชมได้ยาก โดย ภายในอาคารได้แบ่งส่วนของการจัด แสดงเป็น ๒ ชั้น ชั้นล่างจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนตามวาระต่างๆ เมื่อเดินขึ้นไปชั้นบนบริเวณ ระเบียงก่อนเข้าสู่ห้องจัดแสดงมีภาพเจ้านายฝ่ายเหนือในอดีต และนิทรรศการกีฬาซีเกมส์ที่เชียงใหม่ เป็นเจ้าภาพเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘

แผนภาพที่ ๔.๒๖ บริเวณที่จัดแสดงนิทรรศการของธนาคาร เชียงใหม่

ในส่วนของห้องแสดงได้แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ ห้องแสดงเครื่องราชอิสริยยศ ประกอบด้วยหมวดเครื่องสิริมงคลและหมวดเครื่องอุปโภค เครื่องราชอิสริยยศเดิมพระมหากษัตริย์ จะพระราชทานให้แก่ผู้ที่กระทำความดีความชอบให้กับแผ่นดิน เพื่อเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศหรือใช้ ประกอบเกียรติยศของผู้ที่ได้รับพระราชทาน การพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศเป็นประเพณีที่มี มาเก่าแก่แต่โบราณ ยังไม่มีหลักฐานปรากฏที่แน่ชัดว่าเริ่มขึ้นในสมัยใด แต่เท่าที่มีหลักฐานยืนยัน พบว่ามีการพระราชทานมาตั้งแต่เริ่มสถาปนากรุงศรีอยุธยา ถัดมาคือส่วนที่ ๒ จัดแสดง เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด มหาปรมาภรณ์ช้างเผือกและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด มหาวิมลมงกุฏ นอกจากนี้ยังมีเหรียญราชอิสริยาภรณ์แบบต่างๆ เช่น เหรียญบำเหน็จกล้าหาญ เหรียญบำเหน็จความชอบ เหรียญบำเหน็จในพระองค์และเหรียญที่ระลึกจัดแสดงไว้ด้วย

ความเป็นมาของการจัดทำเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่เดิมตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัย รัตนโกสินทร์ เมื่อผู้ใดทำความดีความชอบให้กับแผ่นดินจะได้รับการบำเหน็จรางวัลจาก พระมหากษัตริย์ คือ การพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศ ประกอบด้วยเครื่องใช้หลายประเภทที่มี ค่า เช่น เงิน ทองคำ แกะสลักเป็นลวดลายต่างๆ อย่างสวยงามอันเป็นเครื่องแสดงฐานะ

แผนภาพที่ ๔.๒๗ เครื่องราชอิสริยยศด้วยหมวดเครื่องสิริมงคล

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตราประจำตำแหน่งพระราชทานแด่พระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดี เช่น ตราประจำตำแหน่งสมุหกลาโหม ตราประจำตำแหน่งสมุหนายกควบคู่กับการพระราชเครื่องยศ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๑๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยได้มีการกำหนดชื่อ ชั้น และสายสะพาย รวมทั้งมีการปรับปรุงและสร้างชนิดของดวงตราและดาราเพิ่มขึ้น

ถัดจากห้องจัดแสดงเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นส่วนที่ ๓ คือ ห้องจัดแสดงวิวัฒนาการเงินตราไทยเมื่อสมัยแรกเริ่มมีการค้าขายกับอาณาจักรต่างๆ ซึ่งเงินตราที่ใช้ในแต่ละสมัยก็มีความแตกต่างกัน เงินตราสมัยก่อนบางที่รูปทรงเป็นเหรียญกลมก้อน บางชนิดเป็นเหรียญกลมแบน เช่น เงินตราที่ใช้ในสมัยอาณาจักรพูนันจะเป็นเหรียญกลมแบนมีลวดลายทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ส่วนใหญ่เป็นรูปพระอาทิตย์และพระศรีวิไลสะ อันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อและทัศนคติทางศาสนาพราหมณ์ สันนิษฐานว่าเป็นเหรียญที่นำเข้ามาโดยการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดีย

แผนภาพที่ ๔.๒๘ ห้องจัดแสดงเงินตราไทยเมื่อสมัยแรกเริ่มมีการค้าขายกับอาณาจักรต่างๆ

ส่วนที่ ๔ ซึ่งเป็นส่วนสุดท้าย จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับอาณาจักรล้านนาในอดีต โดยเน้นเฉพาะเงินตราที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา รวมทั้งจัดแสดงเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเนื่องในวโรกาสสำคัญ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์

นอกจากนั้นยังมีเงินตราสมัยต่างๆ เช่น อาณาจักรศรีวิชัยเป็นเงินดอกจันทน์และเงินอีกชนิดหนึ่งมีอักษรสันสกฤต "น" ประทับบนตัวเงินเรียกว่า "เงินนโม" ซึ่งเป็นเงินตราสมัยศรีวิชัยที่หาได้ยากก็มีให้ชมที่พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ ในส่วนของเงินล้านนาก็ได้จัดแสดงไว้เช่นกัน โดยมีการนำเงินตราของล้านนาเมื่อครั้งที่ยังมีการติดต่อค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เงินแท่งของจีน ตลอดจนถึงการพัฒนาประดิษฐ์เงินตราขึ้นใช้เอง เช่น เงินเจียง เงินทอก เงินใบไม้และเงินปากหมู เป็นต้น

แผนภาพที่ ๔.๒๙ ห้องจัดแสดงเงินตราต่างๆ

บริเวณชั้นล่างของศาลานารักษ์เป็นที่จำหน่ายเหรียญกษาปณ์และเหรียญที่ระลึกในโอกาสต่างๆ สามารถซื้อหาได้ที่นี่ นอกจากจะจัดจำหน่ายเหรียญที่ระลึกแล้วยังรับแลกคืนเหรียญกษาปณ์รุ่นเก่าทุกชนิดอีกด้วย^{๑๖} โดยพิพิธภัณฑสถานเปิดให้เข้าชมทุกวันจันทร์ถึงวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา ๙.๐๐ น. ถึง ๑๕.๓๐ น. สำหรับสถานศึกษาที่ต้องการจะเข้าชมเป็นหมู่คณะสามารถทำหนังสือขออนุญาตได้ที่ศาลานารักษ์เชียงใหม่ เลขที่ ๕๒ ถนนราชดำเนิน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หรือโทรศัพท์สอบถามได้ที่ ๐๕๓-๒๒๔-๒๔๗-๘

นอกจากนั้นพิพิธภัณฑสถานารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ได้ให้บริการจำหน่ายและจ่ายแลกเหรียญให้กับประชาชนทั่วไป ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘

^{๑๖} พิพิธภัณฑสถานารักษ์ เชียงใหม่, ศาลานารักษ์เชียงใหม่ พิพิธภัณฑ “เงินล้านนาและเครื่องราชฯ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://trdmuseumchiangmai.treasury.go.th/news_view.php?nid=55 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

“ศาลาธนารักษ์ ๑ จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับการปรับปรุงครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยปรับปรุงด้านการจัดแสดง ต่อเติมสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชม โดยยังคงรักษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมเดิมไว้ และได้สร้างอาคารใหม่อีก ๒ หลัง เพื่อเพิ่มพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเงินตราที่ทันสมัย และได้มาตรฐานภายใต้ชื่อ “พิพิธภัณฑ์ธนารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งพิพิธภัณฑ์ธนารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการออกแบบตกแต่งภายในแบบร่วมสมัย ผสมผสานกับเอกลักษณ์ความเป็นล้านนา สอดคล้องกับการเล่าประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและเงินตราล้านนา โดยนำเสนอผ่านภาพวาด วิดีโอ แอนิเมชัน และเกมต่างๆ ควบคู่กับการจัดแสดงเงินตราประเภทต่างๆ ที่เคยใช้ในดินแดนล้านนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

มุมเรียนรู้

๑) เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกช้างไทย

เนื่องในโอกาสสมโภชที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ครบ ๗๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ กรมธนารักษ์ได้จัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกช้างไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระองค์ที่ทรงมีพระราชดำริการอนุรักษ์ช้างป่าและปลุกจิตสำนึกให้เกิดความรักระหว่างคนกับช้าง เพราะวิถีชีวิตคนไทยมีวิถีผูกพันกับช้างและความเชื่อเกี่ยวกับช้างมาอย่างยาวนาน ทั้งเป็นสัญลักษณ์แห่งพลังอำนาจ บารมี และเป็นเครื่องหมายแสดงถึงเอกราชของชาติ และเป็นสัตว์คู่บุญบารมีพระมหากษัตริย์ ในการจัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกช้างไทย กรมธนารักษ์ได้ทำข้อตกลงร่วมกับโรงกษาปณ์ สหราชอาณาจักร โดยพัฒนาเทคโนโลยีและทักษะฝีมือการผลิตเหรียญกษาปณ์จัดทำในรูปแบบช้างไทยคู่แม่ - ลูก ที่สื่อให้เห็นถึงความรักความผูกพันและความเชื่อ โดยมีการนำเทคนิค Latent image มาใช้บนเหรียญ อีกทั้งยังเป็นเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกรุ่นแรกที่เปิดจำหน่ายในต่างประเทศ และผลิตขึ้นในจำนวนจำกัดเพียง ๘,๐๐๐ เหรียญ จำนวน ๓ ชนิด ได้แก่

๑. เหรียญกษาปณ์ทองคำขัดเงา ชนิดราคา ๔,๐๐๐ บาท ทองคำร้อยละ ๙๙.๙ น้ำหนัก ๓๑.๒๑ กรัม เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๒.๖๙ มิลลิเมตร จำนวนผลิต ๑,๐๐๐ เหรียญ ราคาจำหน่าย ๗๕,๐๐๐ บาท พร้อมกล่องบรรจุ

ด้านหน้า กลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
 ผนพระพักตร์ทางเบื้องซ้าย ทรงฉลองพระองค์ชุดสากล ภายในวงขอบเหรียญเบื้อง
 ล่างมีข้อความว่า “His Majesty King Bhumibol Adulyadej”

ด้านหลัง กลางเหรียญมีรูปช้าง ๒ ตัว เบื้องบนรูปช้างเป็นภาพแฝงรูปนกวาญักษ์ สลับ
 กับรูปอักษร RTM ซึ่งใช้เทคนิค Latent image ภายในวงขอบเหรียญเบื้องบนมี
 ข้อความว่า “Thai Wildlife : Elephant” เบื้องล่างมีข้อความบอกราคาว่า
 “๔๐๐๐ Baht” และข้อความว่า “Thailand ๒๐๑๕”

เทคนิค Latent image

๒. เหรียญกษาปณ์ทองคำขัดเงา ชนิดราคา ๒,๐๐๐ บาท ทองคำร้อยละ ๙๙.๙ น้ำหนัก
 ๗.๘๐ กรัม เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๒ มิลลิเมตร จำนวนผลิต ๒,๐๐๐ เหรียญ ราคาจำหน่าย ๒๓,๐๐๐
 บาท พร้อมกล่องบรรจุ

ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์ทองคำชนิด
 แรก เว้นแต่มีข้อความ บอกราคาว่า “๒๐๐๐ Baht”

๓. เหรียญกษาปณ์เงินขัดเงา ชนิดราคา ๒๐๐ บาท เงินร้อยละ ๙๙.๙ น้ำหนัก ๓๑.๒๑
 กรัม เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๘.๖๑ มิลลิเมตร จำนวนผลิต ๕,๐๐๐ เหรียญ ราคาจำหน่าย ๓,๒๐๐ บาท
 พร้อมกล่องบรรจุ

ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์ทองคำชนิด
แรก เว้นแต่มีข้อความ บอกราคารว่า “๒๐๐ Baht”

เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า

กระทรวงการคลัง โดยกรมธนารักษ์ ได้จัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๔๑

๑. เหรียญกษาปณ์เงินขัดเงาหนาพิเศษ ชนิดราคา ๒๐๐ บาท น้ำหนัก ๔๖.๓๖ กรัม
เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๘.๖๑ มิลลิเมตร

๒. เหรียญกษาปณ์เงินขัดเงา ชนิดราคา ๒๐๐ บาท น้ำหนัก ๒๓.๑๘ กรัม
เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๘.๖๑ มิลลิเมตร

ด้านหน้า กลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ทรงฉลองพระองค์สากล ผืนพระพักตร์ทางเบื้องขวา ภายในวงขอบเหรียญด้านขวา
มีข้อความว่า “รัชกาลที่ ๙” ด้านซ้าย มีข้อความว่า “ประเทศไทย” เบื้องล่างมี
ข้อความบอกราคารว่า “๒๐๐ บาท” โดยมีลายกนก คั่นข้อความนั้นไว้

ด้านหลัง กลางเหรียญเป็นรูปช้างไทยสองตัวยืนหันข้างเคียงกัน ภายในวงขอบเหรียญ
เบื้องบนมีข้อความว่า “WWF CONSERVING NATURE” เบื้องล่างมีข้อความว่า
“THAILAND ๒๐๐ BAHT ๑๙๙๘” และ “พ.ศ. ๒๕๔๑” โดยมีจุดกลมคั่นระหว่าง
ข้อความเบื้องบนกับเบื้องล่างทั้งสองข้าง

เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ

กระทรวงการคลัง โดยกรมธนารักษ์ ได้จัดทำเหรียญกษาปณ์เป็นที่ระลึกและเพื่อส่งเสริมกิจการขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐

๑. เหรียญกษาปณ์เงิน ชนิดราคา ๑๕๐ บาท น้ำหนัก ๒๒ กรัม เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๕ มิลลิเมตร

ด้านหน้า ภายในวงขอบด้านขวาของตัวเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงหว่านพันธุ์ข้าว โดยมีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อทรงพระเยาว์ ทรงยืนอยู่ทางเบื้องขวา ภายในวงขอบด้านซ้ายของตัวเหรียญมีข้อความว่า “ประเทศไทย รัชกาลที่ ๙”

ด้านหลัง กลางเหรียญมีรูปช้างสามเศียรอยู่ในวงกลมและมีรูปป่าไม้เป็นส่วนประกอบอยู่เบื้องหลัง ภายในวงกลมเบื้องบนมีข้อความว่า “FAO” เบื้องล่างมีข้อความว่า “พ.ศ. ๒๕๒๐” ภายในวงขอบเบื้องบน มีข้อความว่า “มีป่าบำรุงดี เหมือนมีกัลปพฤกษ์สี่มุมเมือง” เบื้องล่างมีข้อความบอกราคาว่า “๑๕๐ บาท”

๒) เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพ ครบ ๒๐๐ ปี พ.ศ. ๒๕๔๗

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีชวด ฉศก จุลศักราช ๑๑๖๖ ตรงกับวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๔๗ มีพระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้ามงกุฎ” ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔๓ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ กับสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี (เจ้าฟ้าหญิงบุญรอด) และทรงเป็นพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ก่อนเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ ทรงเสด็จออกผนวชเป็นเวลา ๒๗ พรรษา ระหว่างทรงอยู่ในสมณเพศ ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาพระไตรปิฎกจนแตกฉาน ทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์แรกสำเร็จเปรียญ กระทั่ง พ.ศ. ๒๓๙๔ ทรงลาผนวชและเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีกุน จุลศักราช ๑๒๑๓ ตรงกับวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๔ พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นเวลาทั้งสิ้น ๑๗ ปี ๖ เดือน เสด็จ

สวรรคต เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ ขณะ มีพระชนมพรรษา ๖๕ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ ปรีชาสามารถในศาสตร์หลายแขนง ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์อย่างอนันต์ ต่อประเทศชาติทรงใฝ่ศึกษาหาความรู้ ทั้งตามแบบแผนไทยและวิทยาการสมัยใหม่จาก ตะวันตก ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การปฏิรูปบ้านเมือง ตลอดจนสมัยของพระองค์และเพื่อเป็น การน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและพระอัจฉริยภาพในด้านต่างๆ ที่ปรากฏแก่สายตาชาวโลก จนทำให้องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโกยกย่องให้ ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก ประจำปี ๒๕๔๗ รัฐบาลได้จัดงานสมโภช ๒๐๐ ปีแห่งการพระบรม ราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในการนี้กรมธนารักษ์ได้จัดสร้างเหรียญ กษาปณ์ที่ระลึกเพื่อเฉลิมฉลอง เนื่องในโอกาสอันเป็นมงคลและเพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณของ พระองค์ให้แผ่ไพศาล

เหรียญกษาปณ์ทองคำขัดเงา ชนิดราคา ๙,๐๐๐ บาท

หนักเหรียญละ ๑๕ กรัม

ลักษณะ : เป็นเหรียญกษาปณ์ขัดเงา วงขอบนอกมีเพื่องจักร

ขนาด : เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๖ มิลลิเมตร

ลวดลาย :

ด้านหน้า กลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผินพระพักตร์ทางเบื้องซ้าย ทรงฉลองพระองค์สากลพื้นดำปัก ดิ้นทอง ทรงพระมหาสังวาลนพรัตนราชวราภรณ์ ดาราไอรพต ดารานพรัตน์ และ ทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์ของฝรั่งเศส ภายในวงขอบเหรียญด้านขวา มีข้อความว่า “รัชกาลที่ ๔” ด้านซ้ายมีข้อความว่า “ประเทศไทย” และริมขอบเหรียญโดยรอบ ประดับด้วยลายโค้ง

ด้านหลัง กลางเหรียญมีรูปพระราชลัญจกรในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในวงขอบเหรียญเบื้องบนมีข้อความว่า “ที่ระลึกเฉลิม พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” และ “ในโอกาสที่วันพระบรม ราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี” ตามลำดับ เบื้องล่างมีข้อความว่า “๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๗”

และข้อความบอกราคาว่า “๕๐๐๐ บาท” โดยมีจุดกลมคั่นระหว่างข้อความเบื้องบนกับเบื้องล่างทั้งสองข้าง

หนักเหรียญละ ๑๕ กรัม

ลักษณะ : เป็นเหรียญกษาปณ์ไม่ขัดเงา วงขอบนอกมีเฟืองจักร

ขนาด : เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๖ มิลลิเมตร

ลวดลาย : ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์

ชนิดทองคำขัดเงา

หนักเหรียญละ ๒๒ กรัม

ลักษณะ : เป็นเหรียญกษาปณ์ขัดเงา วงขอบนอกมีเฟืองจักร

ขนาด : เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๕ มิลลิเมตร

ลวดลาย : ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์

ชนิดทองคำขัดเงา เว้นแต่มีข้อความบอกราคาว่า “๖๐๐ บาท”

เหรียญกษาปณ์เงินไม่ขัดเงา ชนิดราคา ๖๐๐ บาท

หนักเหรียญละ ๒๒ กรัม

ลักษณะ : เป็นเหรียญกษาปณ์ไม่ขัดเงา วงขอบนอกมีเฟืองจักร

ขนาด : เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๕ มิลลิเมตร

ลวดลาย : ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์

ชนิดทองคำขัดเงา เว้นแต่มีข้อความบอกราคาว่า “๖๐๐ บาท”

เหรียญกษาปณ์โลหะสีขาวขัดเงา (ทองแดงผสมนิกเกิล) ชนิดราคา ๒๐ บาท
 น้ำหนักเหรียญละ ๑๕ กรัม
 ลักษณะ : เป็นเหรียญกษาปณ์ขัดเงา วงขอบนอกมีเฟืองจักร
 ขนาด : เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๒ มิลลิเมตร
 ลวดลาย : ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์
 ชนิดทองคำขัดเงา เว้นแต่มีข้อความบอกราคาว่า “๒๐ บาท”

เหรียญกษาปณ์โลหะสีขาวไม่ขัดเงา (ทองแดงผสมนิกเกิล) ชนิดราคา ๒๐ บาท
 น้ำหนักเหรียญละ ๑๕ กรัม
 ลักษณะ : เป็นเหรียญกษาปณ์ไม่ขัดเงา วงขอบนอกมีเฟืองจักร
 ขนาด : เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๒ มิลลิเมตร
 ลวดลาย : ด้านหน้าและด้านหลัง มีลวดลายเช่นเดียวกับลวดลายของเหรียญกษาปณ์
 ชนิดทองคำขัดเงา เว้นแต่มีข้อความบอกราคาว่า “๒๐ บาท”

๓) วัตถุจัดแสดงชิ้นเด่น – เงินตราสมัยรัตนโกสินทร์

เหรียญเงิน ตราพระแสงจักร - พระมหามงกุฏ (เหรียญบรรณาการ) พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๐๑

เหรียญกษาปณ์กลมแบนรุ่นแรกของไทยที่ผลิตจากเครื่องจักรที่ใช้แรงคน ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรียแห่งอังกฤษ ส่งมาถวายเป็นราชบรรณาการแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ด้านหน้าเป็นรูปพระมหามงกุฏเปล่งรัศมี มีฉัตรกระหนาบสองข้าง พื้นเป็นลายกึ่งไม้ รอบวงขอบมีดาว (ดาว ๑ ดวงแทนจำนวนราคา ๑ เฟื้อง) ด้านหลังเป็นรูปช้างหันหน้าไปทางซ้าย ยืนอยู่กลางจักร รอบวงขอบชั้นนอกมีดาวบอกราคา จำนวนเท่ากับด้านหน้า

เหรียญกษาปณ์ชุดนี้ผลิตขึ้นในช่วงระยะเวลาอันสั้น (พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๐๑) เนื่องจากผลิตเงินเหรียญได้เพียง ๓๐ ชั่ง (๒,๔๐๐ บาท) เงินย่อย ๑๐ ชั่ง ๑๐ ตำลึง (๘๔๐ บาท) และเหรียญทองพดด้วงเพียงเล็กน้อย

พดด้วงเงินที่ระลึก ตราพระแสงจักร - พระมหามงกุฎ พ.ศ. ๒๔๐๒

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผลิตพดด้วงเงินที่ระลึกขึ้นในโอกาสฉลองพระมหามณเฑียรพระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๒ โดยผลิตขึ้นทั้งสิ้นจำนวน ๓ ชนิดราคา ได้แก่ หนึ่งชั่ง (๘๐ บาท) ตำลึง (๔ บาท) และกึ่งตำลึง (๒ บาท) ทั้งนี้ ชนิดราคาหนึ่งชั่งมีลักษณะพิเศษ คือ ตราพระแสงจักรมี ๒ แบบ คือ ๗ กลีบ และ ๑๑ กลีบ ซึ่งลวดลายของตราทั้งสองแกะด้วยมือ

เหรียญเงิน พระบรมรูป - ตราไอราพต ร.ศ. ๑๒๗ พ.ศ. ๒๔๕๑

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงกษาปณ์ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ผลิตขึ้นเพื่อนำมาใช้หมุนเวียนแทนเงินตรารุ่นเก่า โดยเปลี่ยนตราแผ่นดินเป็นตราไอราพต ซึ่งหมายถึง สยามเหนือ สยามกลาง สยามใต้ และเปลี่ยนระบบการเรียกราคาเป็นหนึ่งบาท สองสลึง หนึ่งสลึง โดยเหรียญรุ่นแรกที่ผลิตขึ้น คือ เหรียญชนิดราคาหนึ่งบาท ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) แต่เนื่องด้วยพระองค์ได้เสด็จสวรรคตก่อนที่จะมีการประกาศใช้

เหรียญดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นที่ระลึกในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓

ทั้งนี้ เหรียญเงิน พระบรมรูป - ตราไอรภาพต เป็นที่รู้จักทั่วไปในชื่อ "เหรียญหนวด" ซึ่งเรียกตามพระบรมรูปที่ทรงพระมัสสุ (หนวด)

เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกช้างไทย พ.ศ. ๒๕๕๙

เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกซึ่งกรมธนารักษ์จัดทำขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อเป็นที่ระลึกและเผยแพร่พระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ช้างป่า จากแนวพระราชดำริ "ช้างป่าควรออยู่ในป่า" อันก่อให้เกิดการจัดตั้งโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นตัวอย่างหนึ่งของโครงการตามแนวพระราชดำริที่ส่งผลดีทั้งต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและการอยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยเฉพาะช้างป่าที่มีจำนวนมากในพื้นที่ป่ากุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ลวดลายด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ด้านหลังเป็นรูปช้าง ๒ เชือก และภาพแฝงที่สร้างขึ้นด้วยเทคนิค Latent Image เป็นรูปนกยูงยักษ์ ตราสัญลักษณ์ประจำกระทรวงการคลัง สลับกับรูปอักษร RTM อันสื่อถึง Royal Thai Mint หรือโรงกษาปณ์ไทย

ทองคำชดเชา ชนิดราคา ๕,๐๐๐ บาท

ทองคำชดเชา ชนิดราคา ๒,๐๐๐ บาท

เงินชดเชา ชนิดราคา ๒๐๐ บาท

เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

ลวดลายด้านหน้าเป็นพระรูปสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงฉลองพระองค์เครื่องแบบเต็มยศพลเอก ฉลองพระองค์ครุยมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์และสายสร้อยจุลจอมเกล้า ด้านหลังเป็นตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสพระราชพิธีดังกล่าว^{๑๗}

ทองคำชดเชา ชนิดราคา ๑๖,๐๐๐

เงินชดเชา ชนิดราคา ๘๐๐ บาท

นิกเกิล ชนิดราคา ๕๐ บาท

^{๑๗} พิศิษฐ์ ธีรารักษ์ เชียงใหม่, เหรียญสำคัญ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://trdmuseumchiangmai.treasury.go.th/more_news.php?cid=8 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหรียญกษาปณ์และเหรียญที่ระลึก

พิพิธภัณฑ์ธนารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าที่ระลึก แก่ผู้ที่เข้าชมนิทรรศการ โดยผลิตภัณฑ์สามารถซื้อหรือจัดจำหน่ายภายใต้ห้องโถงอาคารจัดแสดงชั้นล่างของอาคารหรือสามารถจัดหาได้จากการจัดนิทรรศการหรืออีเวนต์ต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นเหรียญกษาปณ์ และเหรียญที่ระลึก ดังรูปภาพด้านล่างนี้

แผนภาพที่ ๔.๓๐ ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์จำหน่ายเป็นเหรียญที่ระลึกแก่ผู้เยี่ยมชม

๒) พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ผ้า ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ตั้งอยู่ ณ หอระฆาการพิพัฒน์ เขตพระราชฐานชั้นนอก ริมกำแพงพระบรมมหาราชวัง ด้านทิศเหนือ ปรากฏหลักฐานการใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีการบูรณะปรับปรุงและก่อสร้างเพิ่มเติมหลายครั้ง โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างอาคาร ๒ ชั้นเป็นแถวยาวเมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๓ และพระราชทานนาม หอระฆาการพิพัฒน์ เพื่อเป็นที่ทำการกรมพระคลังมหาสมบัติ มีหน้าที่บริหารงานด้านการจัดเก็บระเบียบภาษีอากร ต่อมาอาคารได้กลายเป็นที่ทำการของหน่วยงานอย่างน้อย ๔ หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานธนาคารชาติไทย กรมธนารักษ์ ราชบัณฑิตยสถาน กองพระราชพิธี จากนั้นจึงว่างเว้นจากการใช้งาน และในพุทธศักราช ๒๕๔๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้ใช้อาคารหอระฆาการพิพัฒน์ เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ผ้า

วิสัยทัศน์ และพันธกิจ

พระราชประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมุ่งหวังให้เป็นแหล่งความรู้ที่ยั่งยืนเกี่ยวกับผ้าตลอดจนประวัติศาสตร์เครื่องแต่งกายของไทย ผู้ที่สนใจสามารถเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของผ้าชนิดต่างๆ การแต่งกายอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงนำความเป็นไทยออกไปสู่สากลและก่อให้เกิดรายได้กลับมาสู่ผู้ผลิตในประเทศ

นอกจากเป็นแหล่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับผ้าไทยแล้ว พิพิธภัณฑ์ผ้าฯ ยังเป็นศูนย์กลางการจัดเก็บรักษาผ้าไทยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดแสดงงานหัตถศิลป์ทั้งของราชสำนักและผ้าพื้นเมืองจากท้องถิ่นต่างๆ เพื่อเป็นการสืบสานสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าให้คงอยู่สืบไป

นิทรรศการปัจจุบัน

๑) ด้วยพลังแห่งรัก จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๗ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๒ เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาเกือบ ๗๐ ปี ด้วยพลังแห่งรักที่มีต่อแผ่นดินและประชาชนชาวไทยโดยแท้

แผนภาพที่ ๔.๓๑ ห้องจัดแสดงพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง

นิทรรศการนำเสนอพระราชประวัติสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงตั้งแต่เสด็จพระราชสมภพ ทรงพระอักษรที่โรงเรียนราชินี โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ซึ่งอยู่ใกล้ตำหนักของหม่อมเจ้านักขัตตรมงคลที่ถนนกรุงเกษม และการทรงพระอักษร เพื่อเตรียมเข้าศึกษาในวิทยาลัยดนตรีที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ณ เมืองฟงแตนโบล ชานกรุงปารีส เป็นครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรทรงได้ทรงพบกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ (พระยศในขณะนั้น) จากนั้นจึงได้เสด็จฯ เยือนประเทศฝรั่งเศสอีกหลายครั้ง จนกระทั่งทรงคุ้นเคยกับครอบครัวของหม่อมเจ้านักขัตตรมงคล โดยเฉพาะหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ซึ่งเป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัย

แผนภาพที่ ๔.๓๒ ชุดส่วนพระองค์ของพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ครั้นในสมัยกาลก่อน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไปทรงเยี่ยมราษฎรครบทุกภาคทั่วประเทศ เพื่อทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินของราษฎรด้วยพระองค์เอง แล้วจึงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงช่วยราษฎรให้พึ่งพาตนเองได้ อันเป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งภายหลังก่อให้เกิดโครงการในพระราชดำริต่างๆ เป็นจำนวนมาก

หนึ่งในโครงการในพระราชดำริที่สำคัญคือการก่อตั้ง มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีรายได้เสริมจากงานหัตถกรรมหลากหลายชนิด ทำให้งานฝีมือที่หายาก ซึ่งเหล่านี้อย่างคงอยู่คู่แผ่นดินไทยสืบมา และเผยแพร่ความงดงามของผ้าทอพื้นบ้านให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยและชาวโลก

แผนภาพที่ ๔.๓๓ पोสเตอร์นิทรรศการด้วยพลังแห่งรัก

นิทรรศการ **ด้วยพลังแห่งรัก** จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๗ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ นับตั้งแต่ทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นต้นมา

แผนภาพที่ ๔.๓๔ ห้องจัดแสดงนิทรรศการด้วยพลังแห่งรัก

๒) ผ้าบาติกในพระปิยมหาราช: สายสัมพันธ์สยามและชวา

ผ้าบาติกในพระปิยมหาราช สายสัมพันธ์สยามและชวา จัดแสดงผ้าบาติกในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนชวาอย่างเป็นทางการ ทั้ง ๓ ครั้ง ในพุทธศักราช ๒๔๑๓ ๒๔๓๙ และ ๒๔๔๔ โดยระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินทั้งสามครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อและทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายผ้าบาติกรวมจำนวนกว่า ๓๐๐ ผืน ผู้เข้าชมจะได้ร่วมระลึกถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จฯ ไปทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับชวา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศอันยังยืนมาจนถึงปัจจุบัน และเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ผ้าบาติกในประเทศอินโดนีเซีย

แผนภาพที่ ๔.๓๕ รูปเส้นลายผ้าบาติก

วัตถุจัดแสดงที่น่าสนใจ

- ผ้าถุง (โสร่ง) จากโรงเขียนผ้าของนาง เอ. เจ. เอฟ. ยานส์ , ห้องจัดแสดงที่ ๓
- ฉลองพระองค์จำลอง และพระมาลาโกลูก, ห้องจัดแสดงที่ ๔
- ผ้าถุง (กายัน ปันจิง) ลายสิริกิติ์, ห้องจัดแสดงที่ ๔

ผ้าบาติกในแถบชวากลางชวากลาง

ผ้าบาติกในแถบชวากลางชวากลาง แบ่งได้เป็นบาติกในราชสำนักและบาติกที่ใช้ทั่วไป สำหรับผ้าบาติกในราชสำนักนั้น มีการใช้วัตถุดิบคุณภาพดีในการผลิต และใช้แรงงานฝีมือชั้นยอด เขียนลายที่บังคับใช้ตามลำดับชั้นยศของผู้สวมใส่ สำหรับผ้าบาติกทั่วไปมีการใช้ผ้าคุณภาพดีและ ลวดลายคล้ายๆ ราชสำนัก แต่จะมีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยเพื่อให้ไม่ผิดต่อกฎข้อห้าม

แผนภาพที่ ๔.๓๖ ผ้าบาติกแบบชวากลาง

ผ้าบาติกจากเมืองยอกยาคาร์ตา นิยมใช้พื้นสีขาว ย้อมด้วยสีน้ำเงินและสีน้ำตาลเข้ม เหมือนช็อกโกแลต มักปล่อยพื้นหลังให้โล่ง นิยมเขียน ลายปารัง รุสีก ลายกาฐ เป็นต้น

ผ้าบาติกเมืองสุรารการ์ตาจะมีพื้นสีเหลือง ย้อมด้วยสีน้ำเงินเข้มกว่าของยอกยาคาร์ตา และสีน้ำตาลอมเหลือง มักเขียนลายเล็กๆ ตกแต่งบริเวณพื้นหลังทั่วทั้งผืน

แผนภาพที่ ๔.๓๗ ผ้าบาติกเมืองสุรารการ์ตา

ผ้าบาติกในแถบชาวตะวันตก

การผลิตผ้าบาติกในชาวตะวันตกส่วนใหญ่อยู่บริเวณพื้นที่ติดกับชวากลาง ลวดลายของ ผ้าจึงได้รับอิทธิพลจากผ้าบาติกของทั้งยอกยาคาร์ตาและสุรารการ์ตา แต่เนื่องจากมีการติดต่อค้าขาย กับชาวต่างชาติ จึงปรากฏลวดลายผ้าแปลกตาจากอิทธิพลอินเดีย เปอร์เซีย และจีน

แผนภาพที่ ๔.๓๘ ผ้าบาติกในชาวตะวันตก

เมืองจิเรบอน มักมีพื้นหลังสีอ่อน ปรากฏลวดลายอิทธิพลจีน ย้อมด้วยสีเข้ม

เมืองอินDRAMAYU มีทั้งแบบที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย เปอร์เซีย และจีน รวมทั้งแบบดั้งเดิมซึ่งนิยมเขียนลายเรขาคณิต มักจับคู่สีแดงและสีขาวหรือน้ำเงินและสีขาว แต่ฝีมือการเขียนผ้าไม่ละเอียดประณีตเท่าผ้าของเมืองจิเรบอน

แผนภาพที่ ๔.๓๙ ผ้าบาติกเมืองอินDRAMAYU

เมืองการุด ทำสีพื้นสีเหลืองอ่อนเหมือนมะม่วงไกล่สุก เรียกว่า “กูมาดิง” (Gumading) และเขียนลายขนาดเล็กซึ่งย้อมด้วยสีแดงอมน้ำตาลและสีน้ำเงิน และมักย้อมสีทับอีกสีหนึ่งเพื่อให้ได้สีดำเป็นเอกลักษณ์

เมืองทาสิกมลายา นิยมลายในแนวทแยงซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากชวากลาง

ผ้าบาติกจาก **เมืองจีปีเตส** ย้อมด้วยสีแดงที่เป็นเอกลักษณ์ จากแร่ธาตุในแม่น้ำ แต่ปัจจุบันเกิดปัญหามลพิษทางน้ำ จึงไม่สามารถย้อมสีแดงที่เป็นเอกลักษณ์ได้

ผ้าบาติกในแถบชายฝั่งตอนเหนือของชวากลาง

ผ้าบาติกจากชายฝั่งตอนเหนือของชวากลาง ได้รับอิทธิพลจากหลายพื้นที่ ปรากฏลวดลายและความเชื่อของชาวจีน ชาวยุโรป ชาวมุสลิมต่างชาติ และชาวชวา เนื่องจากเจ้าของโรงเขียนส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ

แผนภาพที่ ๔.๔๐ ผ้าบาติกชายฝั่งตอนเหนือของชวากลาง

เมืองลาเซ็ม มีการย้อมสีแดงอันเป็นเอกลักษณ์ และนิยมใช้ลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อของชาวจีน เนื่องจากเจ้าขอโรงเขียนผ้าส่วนใหญ่เป็นชาวจีน และผ้าบาติกเมืองนี้จะเรียกผ้าจากสีสัน ต่างจากเมืองอื่นๆ ที่เรียกผ้าบาติกตามชื่อลาย

แผนภาพที่ ๔.๔๑ ผ้าบาติกเมืองลาเซ็ม

เมืองเปอากาลองจัน คล้ายผ้าบาติกจากเมืองลาเซ็ม แต่จะใช้สีหลากหลายกว่า มีโรงเขียนผ้าของทั้งชาวจีน ชาวยุโรป ชาวมุสลิมต่างชาติ และชาวชวา ทำให้ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าได้รับอิทธิพลจากหลากหลายพื้นที่ รวมถึงจากราชสำนักชวากลางด้วย

แผนภาพที่ ๔.๔๒ ผ้าบาติกเมืองเปอากาลองจัน

เมืองเซมารัง ผ้าบาติกจากโรงเขียนของ แคโรลินา วอน แฟรงเคอมองต์ มีความโดดเด่นในการสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ กลายเป็นลวดลายพื้นฐานของผ้าบาติกชายฝั่งตอนเหนือของเกาะชวาในเวลาต่อมา ทั้งการตกแต่งลวดลายเรขาคณิตบริเวณหัวผ้าและลายลูกไม้ที่กรอบผ้า และการ

ย้อมสีเหลืองทับลงไปบนสีฟ้า เป็นสีเขียวที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ เรียกกันว่าสีเขียวแบบ “แพรงกามอง” (Prankamon)

นิทรรศการ ผ้าบาติกในพระปิยมหาราช : สายสัมพันธ์สยามและชวา นำเสนอเรื่องราว การเสด็จเยือนชวาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสามครั้ง และจัดแสดงผ้าบาติก สะสมที่สวองามจากเมืองต่างๆ บนเกาะชวา รวมถึงแสดงวิถีทัศนคติตลอดจนภาพอธิบายขั้นตอนการทำผ้าบาติก เพื่อให้ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น นิทรรศการนี้เปิดให้เข้าชมตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ – เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ณ ห้องจัดแสดง ๓ – ๔ พิพิธภัณฑ์ผ้าใน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบรมมหาราชวัง เปิดให้เข้าชมทุกวันตั้งแต่เวลา ๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น. ปิดจำหน่ายบัตรเวลา ๑๕.๓๐ น.^{๑๘}

แผนภาพที่ ๔.๔๓ นิทรรศการผ้าบาติกในพระปิยมหาราช: สายสัมพันธ์สยามและชวา

ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ที่จัดจำหน่าย

๑) เครื่องแต่งกาย^{๑๙}

แผนภาพที่ ๔.๔๔ ผลิตภัณฑ์กับผ้าไหม กีบประดับผม ทำจากผ้าไหมมีให้เลือกหลากหลายสี

^{๑๘} QUEEN SIRIKIT, ผ้าบาติกในพระปิยมหาราช สายสัมพันธ์สยามและชวา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.qsmtthailand.org/th/research/trial_a-royal-treasure-the-javanese-batik-collection-of-king-chulalongkorn-of-siam/ [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

^{๑๙} QUEEN SIRIKIT, ร้านพิพิธภัณฑ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.qsmtthailand.org/th/shop/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

แผนภาพที่ ๔.๔๕ ผลิตภัณฑ์ยางมัดผมผ้าไหม ยางมัดผมทำจากผ้าไหม มีหลากหลายสี

แผนภาพที่ ๔.๔๖ ผลิตภัณฑ์รองเท้าที่ทำมาจากผ้าไหมมีให้เลือกหลากหลายสี

๒) เครื่องประดับ

แผนภาพที่ ๔.๔๗ ผลิตภัณฑ์กระเป๋าที่ทำจากผ้าไหมมีให้เลือกหลากหลายสีและหลายแบบ

แผนภาพที่ ๔.๔๘ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าไหมที่ใช้เป็นเครื่องประดับ เช่น ต่างหู สร้อย กิ๊ฟ และผ้าโพกหัว

๓) ของที่ระลึกและเครื่องใช้สอย

แผนภาพที่ ๔.๔๙ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าไหมที่ใช้สำหรับประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ร่ม ผ้าปิดตา ผ้าเช็ดแว่น ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑที่จัดจำหน่ายให้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชม เป็นการแสดงถึงประวัติศาสตร์ เรื่องราว เหตุการณ์ และสะท้อนถึงสังคมวัฒนธรรมที่เด่นชัดในแต่ละแห่ง โดยการจำหน่ายผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑเพื่อเป็นของที่ระลึกทั้งประเภทเครื่องใช้สอย เครื่องตกแต่ง เครื่องประดับ และอื่นๆ ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตสินค้าที่สร้างรายได้และให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาสัมผัส เรียนรู้ และได้ประสบการณ์แปลกใหม่จากแหล่งพิพิธภัณฑนั้นๆ

๔.๑.๒ รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑชุมชนท้องถิ่นในต่างประเทศ

๑. พิพิธภัณฑคัพนู้ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum)

อาหารหรือของกินพื้นบ้านอีกประเภทที่กลายมาเป็นพิพิธภัณฑได้อย่างน่าประทับใจคือ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป อาทิ Momofuku Ando Instant Ramen Museum ที่โอซาก้า ญี่ปุ่น เป็นพิพิธภัณฑที่ให้เข้าชมฟรี และเป็นพิพิธภัณฑที่ทำขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าอาหารที่ทั้งน่าสนใจ ให้ความรู้ และน่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง ทำให้ได้รู้ว่าเขาทำบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปกันอย่างไร โดยที่คนริเริ่มโรงงานนี้ก็เป็นคนญี่ปุ่นที่มาจากไต้หวัน และทำให้รู้จักโลกของบะหมี่สำเร็จรูปมากขึ้น เช่น ของแห้งที่ใส่มีอะไรบ้าง บะหมี่แต่ละรุ้นมีอะไรบ้าง รุ้นไหนของยี่ห้อนี้เป็นที่นิยมมากที่สุด และสุดท้ายเขาให้คนมีส่วนร่วมทั้งทำบะหมี่เองและใส่หีบห่อด้วยการเลือกเครื่องปรุงเองและออกแบบถ้วยเองได้ด้วย

แผนภาพที่ ๔.๕๐ ป้ายพิพิธภัณฑคัพนู้ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum)

พิพิธภัณฑ์คัพนู้ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum) ตั้งอยู่ที่ย่านมินาโตะมิราอิ (Minato Mirai) ภายในเมืองโยโกฮาม่า (Yokohama) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เชิญชวนสาวกผู้รักการกินเส้นได้เข้ามาสัมผัส เพราะไม่เพียงแค่ว่าจะได้รู้เรื่องราววิวัฒนาการของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปตั้งแต่สมัยก่อนโน้นจวบจนมาถึงปัจจุบันยังจะได้ของที่ระลึกเป็นบะหมี่แฮนด์เมดขึ้นเดียวในโลกตามใจที่เราสั่ง โดยจะมีเวิร์คช็อปให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมโดยทำก๋วยเตี๋ยวด้วยตนเอง สามารถเลือกรสชาติน้ำซุพและเครื่องท็อปปิ้งได้ ค่าใช้จ่าย ๓๐๐ เยน และเวิร์คช็อป My Chicken Ramen workshop สามารถผลิตบะหมี่ แพคเกจซอง และนำกลับบ้านได้ ใช้เวลา ๙๐ นาที ค่าใช้จ่าย ๕๐๐ เยน

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๕๘ โดยบริษัทอาหาร นิชิชิน ภายในจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การคิดค้นบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ที่แสดงเป็นหนังสือแนะนำประวัติศาสตร์ วิธีการผลิตผลิตภัณฑ์บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปจากทั่วโลก คอลเลกชันงานศิลปะที่ทันสมัยที่เกี่ยวกับการคิดค้น และนวัตกรรมใหม่ๆ เกี่ยวกับบะหมี่ถ้วย เช่น ถ้วยสไตรโฟมและบะหมี่สำหรับทานบนอวกาศ เป็นต้น โดยการเข้าชมอาจจะมาแบบครอบครัว แบบเพื่อนหรือมีเด็กเล็กก็ได้ เพราะพิพิธภัณฑ์ได้จัดให้มีสนามเด็กเล่น Cup noodles Park (ค่าใช้จ่าย ๓๐๐ เยน) เป็นแบบจำลองโรงงานให้ได้ผลิตเส้นราเมนกันเอง และยังมีตลาดราเมน ซึ่งเป็นศูนย์อาหารที่ออกแบบให้มีลักษณะเหมือนตลาดกลางคืนของเอเชีย จำหน่ายราเมน ๘ ชนิด และเครื่องดื่มกระป๋องจากทั่วทุกมุมโลก เรียกได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ครบเครื่องและเต็มอิ่มเครื่องบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป^{๒๐}

อย่างไรก็ตาม Minato Mirai ศูนย์กลางของเมืองโยโกฮาม่า ถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย ทั้งอาคารสำนักงาน โรงแรม สถานที่จัดสำหรับจัดนิทรรศการลาและในย่าน Minatomirai มีสถานที่ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในบรรดาเหล่านักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในขณะนี้ นั่นคือ พิพิธภัณฑ์บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป Cup Noodles Museum นอกจากจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปแบบถ้วยแล้ว คุณยังสามารถลงมือทำบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปรสไก่และรสดั้งเดิมแบบถ้วยในแบบฉบับของตัวเองได้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นยังมีร้านค้าขายของที่ระลึกและกิจกรรมการทำบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปนั้นเด็กๆก็ยังสามารถเข้าร่วมได้อีกด้วย ซึ่งจะทำให้คุณสามารถเพลิดเพลินได้อย่างเต็มที่ไปกับวิธีการทำบะหมี่ถ้วย และการท่องเที่ยวภายในนั้นแม้จะใช้เวลาทั้งวันก็ไม่มีเบื่อแน่นอน^{๒๑}

^{๒๐} Talon Japan, พิพิธภัณฑ์คัพนู้ดเดิ้ล Cup Noodles Museum, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.talonjapan.com/cup-noodles-museum/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

^{๒๑} IKIDANE NIPPON, พิพิธภัณฑ์บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป Cup Noodles Museum, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://ikidane-nippon.com/th/interest/cup-noodles-museum> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

แผนภาพที่ ๔.๕๑ Momofuku Ando Instant Ramen Museum เมืองโอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น

ดังนั้น Cup Noodles Museum จึงถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่ให้กำเนิดเมนู ‘บะหมี่ถ้วยกึ่งสำเร็จรูป’ ที่เมืองอิกะตะ จังหวัดโอซากา เหมาะจะเป็นเมืองที่ตั้งของ “พิพิธภัณฑ์บะหมี่ถ้วย” และเป็นพิพิธภัณฑ์จะเล่าประวัติให้ฟังตั้งแต่คุณโมโมฟูกุ อันโดะ ผู้ก่อตั้งแบรนด์นิสชิน คิดค้นบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปสำเร็จครั้งแรก เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนอาหารหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก่อนฮิตติดลม และพัฒนาต่อมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นวัฒนธรรมอาหารยอดฮิตไปทั่วโลก-จนถึงนอกโลก (Space Ramen) ซึ่งพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงและกิจกรรมน่าสนใจได้เข้าร่วมหลายโซนมาก และนอกจากนี้ หากใครได้ไปที่มีวชิรเมธีจะได้ลองทำบะหมี่ถ้วยพร้อมฉลากเป็นของตัวเองด้วยนะ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่การทำเส้นไปจนถึงขั้นตอนการแพ็ค^{๒๒}

๒. พิพิธภัณฑ์พลัง “อี”

ทั้งพิพิธภัณฑ์เต็มไปด้วย “อี”...แต่ไม่ต้องห่วงว่ากลิ่นจะเหม็นคละคลุ้ง เพราะพิพิธภัณฑ์สุดแหวกแนวในอิตาลีนี้เกิดจากไอเดียของเกษตรกรโคนมที่ต้องการกำจัดมูลวัว ซึ่งในแต่ละวันมีมากถึง ๑๕๐ ตัน จนได้พลังงานรองรับการใช้งานของคนทั้งหมู่บ้าน และยังได้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้งานตั้งแต่บนโต๊ะอาหารไปจนถึงกระเบื้องปูพื้น

^{๒๒} Time Out, ๑๑ พิพิธภัณฑ์แปลก (แต่น่าสนใจ) จากทั่วโลก ขวนอยากเดินทางไปชมเองกับตา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.timeout.com/bangkok/th/best-weird-and-alternative-museums-around-the-world?awc=16830_1652865884_aceb9452a547c9eef653dce8d620a025 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

“พิพิธภัณฑ์ชี้” (Shit Museum) หรือ “พิพิธภัณฑ์อุจจาระ” (Museum of Poop) ตั้งอยู่ในฟาร์มโคนมที่กาสเทลบอสโก (Castelbosco) ซึ่งห่างจากเมืองมิลานของอิตาลีลงไปทางใต้ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร ที่ฟาร์มดังกล่าวมีโคนมราว ๓,๕๐๐ ตัว และมีมูลโคกองเป็นภูเขาหมึมา

มูลโคนมปริมาณมหาศาลนี้เป็นปัญหาให้ จิอานันโตนิโอ โลกาเทลลี (Gianantonio Locatelli) เจ้าของฟาร์มโคนมวัย 61 ปีต้องคิดหาทางออก ซึ่งเขาบอกผู้สื่อข่าวเอเอฟพีว่า แนวคิดในการตั้งพิพิธภัณฑ์ที่ไม่เหมือนใครนี้ เกิดจากความจำเป็นที่ต้องหาทางออกในการจัดการมูลสัตว์ ด้วยวิธีที่เป็นมิตรต่อระบบนิเวศ จึงได้หาทางจัดการเปลี่ยนมูลเหล่านั้นให้กลายเป็นของที่มีประโยชน์

โคนม ๓,๕๐๐ ตัวของโลกาเทลลีให้น้ำนมวันละ ๕๕ ตันเพื่อเข้าสู่อุตสาหกรรมผลิตชีสแห่งกรานาพาดานา (Grana Padano) ขณะเดียวกันก็ปล่อยมูลออกมาถึงวันละ ๑๕๐ ตัน แต่แทนที่จะปล่อยให้มูลโคนมกองโต เขาเลือกที่จะหาทางออกได้ด้วยวิธีที่ชาญฉลาด

มูลโคนมปริมาณมหาศาลถูกเก็บไปรวบรวมไว้ในบ่อขนาดใหญ่ที่มีวัสดุคลุม และปล่อยให้แบคทีเรียเปลี่ยนวัสดุอินทรีย์เหล่านั้นให้กลายเป็นมีเทน ซึ่งนำไปเผาไหม้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า โดยแต่ละวันมูลโคนมเหล่านี้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ถึง ๓ เมกะวัตต์ชั่วโมง ซึ่งเพียงพอสำหรับให้แสงสว่างแก่คนในหมู่บ้าน ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ คน ส่วนน้ำที่ใช้หล่อเย็นเครื่องจักรผลิตไฟฟ้าก็ได้รับความร้อนจนมีอุณหภูมิสูงถึง ๑๐๐ องศาเซลเซียส และถูกนำไปให้ความอบอุ่นแก่ฟาร์ม คอกโคนมและบ่อหมักมีเทนที่ต้องคุมอุณหภูมิให้คงที่ ๔๐ องศาเซลเซียส

ส่วนกากมูลที่เหลือหลังจากแบคทีเรียแปลงไปเป็นมีเทนแล้วจะถูกนำไปใช้เป็นปุ๋ย ซึ่งโลกาเทลลีบอกว่า วางขายในซูเปอร์มาร์เก็ตด้วยชื่อแบรนด์ว่า “เมอร์เดม” (Merdame) ที่ได้รับความนิยมอย่างสูง แต่เขายังมีเครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร และของใช้ประจำวันจากกากมูลโคนมที่เรียกว่า “เมอร์ดาคอตตา” (merdacotta) หรือแปลตรงๆ ว่า “ชี้เผา” ตามความหมายอิตาลี ซึ่งล้อมาจากคำว่า “เทอร์ราคอตตา” (Terracotta) ซึ่งแปลว่า “ดินเผา”

เมอร์ดาคอตตามีส่วนผสมของมูลหมึนั้นๆ ผสมกับโคลนจากเมืองทัสคัน พร้อมสูตรลับในการปั้นของโลกาเทลลีอีกเล็กน้อย จนกลายเป็นอิฐ กระเบื้องปูพื้นทรงหกเหลี่ยมและสี่เหลี่ยมมุมฉาก กระถางดอกไม้ จานอาหาร แจกันและผลิตภัณฑ์แบบดินเผาอื่นๆ ซึ่งเขาบอกว่าเมอร์ดาคอตตานี้ นับเป็นผลิตภัณฑ์แห่งการปฏิวัติ และอยู่ตรงกลางระหว่างผลิตภัณฑ์พลาสติกและผลิตภัณฑ์ดินเผาเทอร์ราคอตตา

หากใครไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก็จะได้เห็นตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากมูลโคนมที่ตั้งวางไว้อย่างเจิดจรัส ซึ่งพิพิธภัณฑ์นั้นก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๐๐๕ และมีสัญลักษณ์เป็นรูป “ด้วงชี้ควาย” แมลงปีกแข็ง ๖ ขาที่ปั้นมูลสัตว์เป็นก้อนกลมๆ เพื่อใช้เป็นอาหารและเป็นแหล่งขยายพันธุ์

นอกจากผลิตภัณฑ์จากมูลโคนมที่จับต้องได้แล้ว ในพิพิธภัณฑ์ของฟาร์มโคนมนี้ยังสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยใช้มูลโคนมหลายๆ ระบายเป็นภาพวาดด้วยความร่วมมือออกแบบกับ ลูคา กิเปเลตตี (Luca Cipelletti) สถาปนิก เพื่อดึงเอาปรัชญาของโลกาเทลลี เกษตรกรผู้จบด้านเกษตรจากแคนาดาและหลงใหลในศิลปะ อีกทั้งยังเคยกระทบไหล่ แอนดี้ วอร์ฮอล (Andy Warhol) ศิลปินชาวอเมริกันในนิวยอร์ก ก่อนจะกลายเป็นนักสะสมศิลปะเชิงความเชิงแนวคิดมือสมัครเล่น ขณะเดียวกันผลงานเมอร์ดาคอตตาเองยังชนะรางวัลจากการประกวดผลงานออกแบบที่เมืองมิลาน เมื่อปีที่ผ่านมา

แม้ว่าฟาร์มโคนมจะได้รับผลกระทบจากราคานมโคที่ตกต่ำลงอย่างมาก แต่โลกาเทลลี ยังคงอยู่ได้จากการพึ่งพาธุรกิจคู่ขนานที่แหวกแนวไม่เหมือนใคร ซึ่งกรณีนี้เขาบอกได้คำเดียวว่า “ต้องขอบคุณมูลโคนมเท่านั้น”^{๒๓}

แผนภาพที่ ๔.๕๒ ผลิตภัณฑ์จากพิพิธภัณฑ์พลังชีวิต

๓. พิพิธภัณฑ์ผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ นารุมิ (Arimatsu-Narumi Tie-Dyeing Museum)

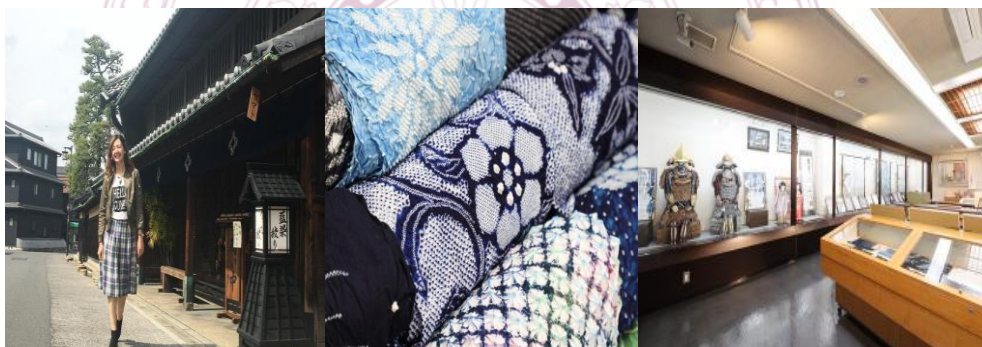
อะริมาตสึตั้งอยู่ในเขตชานเมืองฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของนาโกย่า เป็นเมืองเล็กๆ ที่ดูเหมือนถูกหน่วงไว้ไม่ให้เปลี่ยนไปตามกาลเวลา มีทั้งบ้านเรือน ร้านค้า และโกดังสินค้าเก่าแก่ตั้งแต่

^{๒๓} สี่ แวด ล้อ ม , พิพิธภัณฑ์พลัง “อี” , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : <https://mgronline.com/science/detail/9600000036570> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ยุคชาเมไรรุ่งเรืองรายอยู่บนถนนแคบๆ ซึ่งเคยเป็นถนนหลวงโทโคโดในอดีต ที่เชื่อมระหว่างเมืองหลวงเกียวโตและเอโดะที่เป็นชุมอำนาจของโชกุน

อะริมาตสึเป็นเมืองเก่าที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากนาโกย่า เดินทางจากนาโกย่าด้วยรถไฟประมาณ ๒๐ นาที ที่นี่โด่งดังเรื่องผ้ามัดย้อม อะริมาตสึถูกสร้างขึ้นในยุคเคicho ที่ ๑๓ (ค.ศ. ๑๖๐๘) มีประวัติยาวนานกว่า ๔๐๐ ปี “อุคิโยะเอะ” (โทโคโด๕๓) หรือภาพวาดที่โด่งดังของญี่ปุ่นเป็นภาพวาดเกี่ยวกับโทโคโดในอดีต (จุดเชื่อมโยงที่สำคัญในการเดินทางระหว่างเอโดะกับเกียวโตในยุคโคะได) รู้จักกันในชื่อ “เส้นทาง ๕๓ จุด” หนึ่งในภาพวาดเหล่านั้น (นะรุมิ เมบะสึอะริมาตสึชิโบริ) ยังมีภาพของร้านผ้ามัดย้อมอะริมาตสึดูวาดเอาไว้ด้วย แสดงให้เห็นถึงสภาพบ้านเมืองในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

ประวัติศาสตร์ของผ้ามัดย้อมนั้นสำคัญพอ ๆ กับประวัติศาสตร์ของอะริมาตสึ ผ้ามัดย้อมถือเป็นสิ่งที่สร้างรายได้หลักให้กับชาวบ้านในอะริมาตสึ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังโทโคโดต่างก็ชื่นชอบและซื้อกลับไปเป็นของฝาก แม้เมื่อเวลาจะผ่านไปจนโทโคโดสิ้นสุดลง แต่ศิลปะเก่าแก่อย่างผ้ามัดย้อมและอาคารโบราณก็ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ตึกรามบ้านช่องแบบโบราณและศิลปะทำมืออย่างผ้ามัดย้อมสุดเก๋จะทำให้คุณสัมผัสได้ถึงความเป็นญี่ปุ่นอย่างแท้จริง^{๒๔}

แผนภาพที่ ๔.๕๓ พิพิธภัณฑ์ผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ นารุมิ ประเทศญี่ปุ่น

ความหมายของคำว่า “ชิโบริ” ตามตัวอักษรหมายถึง “ปิด” หรือ “บีบ” ซึ่งนี่คือวิธีการสร้างลวดลายลงบนผืนผ้า ด้วยการพับ บีบ และมัด ในบริเวณที่ท่านไม่ต้องการให้สีย้อมติด ว่ากันว่าลวดลายของชิโบริมีมากกว่า ๑๐๐ แบบ และที่พิพิธภัณฑ์ผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ นารุมิก็แสดงให้เห็นถึงรูปแบบและเทคนิคอันต่างต่างนั้น นอกจากนี้ ยังมีการสาธิตโดยช่างหัตถศิลป์ท้องถิ่นที่เปี่ยมด้วยพรสวรรค์ที่ดึงดูดให้ท่านมาชม และท่านสามารถจองล่วงหน้าเพื่อทดลองทำผ้าชิโบริมัดย้อมด้วยตัวเอง ลองย้อมผ้าเช็ดหน้า เสื้อยืด ผ้ากันเปื้อน หรือผ้าปูโต๊ะ และสัมผัสส่วนหนึ่งของเทคนิคดั้งเดิม

^{๒๔} Centrip Japan, อะริมาตสึเป็นสถานที่แบบไหน?, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://centrip-japan.com/th/article/1115.html> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

แผนภาพที่ ๔.๕๔ การถ่ายทอดการเรียนรู้การทำผ้ามัดย้อมอะริมันตี นารูมิ

ส่วนที่สยดสยองที่สุดของเวิร์คช็อปคือการตัดเส้นด้วยตอนท้ายสุดเพื่อดูผลลลาย...ที่จะออกมาแตกต่างกันเสมอและมีเอกลักษณ์เพียงหนึ่งเดียว! คำแนะนำของฉันคือจงมุ่งมั่นและสร้างสรรค์ จริ่งอยู่ที่ท่านจะต้องใช้ความพยายามอย่างมากและท่านอาจรู้สึกเมื่อยล้าดวงตาและปวดไหล่เมื่อสิ้นสุดกิจกรรม แต่ยิ่งท่านออกแรงบิดและมัดผ้ามากเท่าไร ลายที่ออกมาก็จะสวยเท่านั้น ทั้งนี้ช่างหัตถศิลป์มากประสบการณ์ต่างยินดีที่จะอธิบายเทคนิคเพื่อให้ท่านสร้างลวดลายอันสวยงามสำหรับเป็นของที่ระลึกกลับบ้านอีกด้วย

ผลิตภัณฑ์และสินค้าพิพิธภัณฑ์อะริมันท์และผ้ามัดย้อมนระภูมิ

แผนภาพที่ ๔.๕๕ สถานที่พิพิธภัณฑสถานผ้าผ้ามัดย้อมอะริมัตลี นารุมิ

เมื่อลงจากสถานีอะริมาทิสแล้ว ให้เดินเข้าไปในซอยเล็ก ๆ ก็จะถึง “อะริมาทิสโคโด” หากเดินเลียบทางไปก็จะเจอตึกสองชั้นสีขาว ตึกนั้นคือพิพิธภัณฑ์อะริมาทิสและผ้ามัดย้อมนนะรุมิ

แผนภาพที่ ๔.๕๖ ผลลัพธ์การแปรรูปเป็นสินค้าของพิพิธภัณฑ์ผ้าผ้ามัดย้อมมะริมตส์ นารุมิ

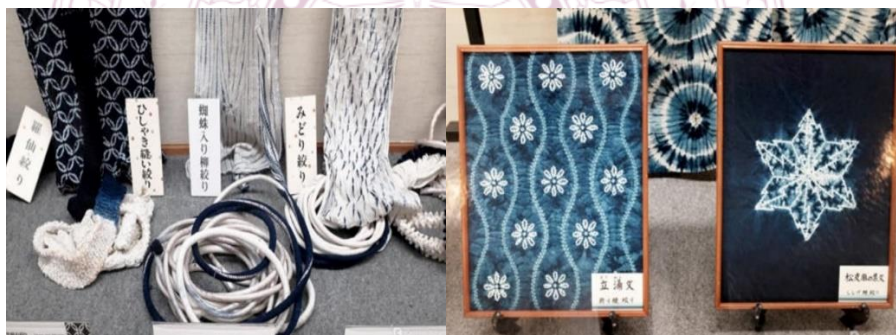
ชั้น ๑ มีร้านค้าที่มีผ้าเช็ดหน้า เสื้อผ้า กระเป๋าดังค์ ผ้าพันคอและสินค้าอื่นๆ ที่ทำจากศิลปะการมัดย้อมวางขายอยู่

แผนภาพที่ ๔.๕๗ ผลิตภัณฑ์ลายผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ นารุมิ

บนชั้น ๒ มีห้องพิพิธภัณฑ์ที่จะทำให้รู้จักกับความเป็นมาของผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ มีมุมที่จะมีเจ้าหน้าที่ ๒ คนสาธิตวิธีการมัดย้อมอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีคลาสสอนการมัดย้อมอีกด้วย

ในส่วนของการเข้าไปดูที่ชั้น ๒ ต้องเสียค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ ๓๐๐ เยน หากซื้อตั๋วเข้าชม พิพิธภัณฑ์ผ้ามัดย้อมกับพิพิธภัณฑ์รถลากแบบเซโตะจะได้ในราคา ๔๕๐ เยน เรียกได้ว่าคุ้มมากเลย

แผนภาพที่ ๔.๕๘ การจัดแสดงผลิตภัณฑ์ลายผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ นารุมิ

ที่ห้องพิพิธภัณฑ์จะมีการฉายวิดีโอแนะนำเกี่ยวกับผ้ามัดย้อมทุกๆ ๑๕ นาที ในตู้แสดงผลงานจะมีทั้งของมัดย้อมที่ทำเสร็จสมบูรณ์แล้วกับของที่ยังทำไม่เสร็จสมบูรณ์แสดงอยู่ ของที่ยังทำไม่เสร็จสมบูรณ์จะอยู่ในสภาพของที่ยังมีย้อม วิธีที่ย้อมมีถึง ๑๐๐ กว่าวิธีด้วยกัน ทุกคนใช้อุปกรณ์ในการถักผ้าให้แตกต่างกันไปในรูปแบบต่าง ๆ มีทั้งแบบเชือก เชือกแบบพรมและย้อมในวิธีที่แตกต่างกันไป

แผนภาพที่ ๔.๕๙ การจัดแสดงวิธีผลิตผ้าและการเย็บ อะริมตลี นารุมิ

ในจุดที่มีเจ้าหน้าที่ ๒ คน จะมีการอธิบายอย่างเป็นขั้นเป็นตอน คนหนึ่งจะเป็นผู้สาธิตวิธีการมัดผ้าด้วยเส้นด้าย อีกหนึ่งคนจะพับผ้าลงบนแท่งที่เตรียมไว้ แท่งที่ว่ามีขนาดยาวประมาณ นิ้วก้อยและมีน้ำหนักเบา ขั้นตอนต่อไปคือการย้อมสี เจ้าหน้าที่จะจุ่มผ้าลงในแก้วสีย้อมที่เตรียมไว้ บริเวณที่ถูกมัดไว้จะไม่เปลี่ยนสี เมื่อนำด้ายที่มัดไว้ออกไปแล้ว บนตัวผ้าจะหลงเหลือลายที่เกิดขึ้นจากการพับ

แผนภาพที่ ๔.๖๐ การสอนวิธีการทำผ้ามัดย้อมอะริมตลี นารุมิ

คลาสทดลองย้อมผ้ามีดังนี้ ผ้าเช็ดหน้า (๑,๐๘๐ เยน รวมภาษีแล้ว), ผ้าปูโต๊ะ (๒,๑๖๐ เยน รวมภาษีแล้ว) ผ้า màn สั้น (๒,๗๐๐ เยน รวมภาษีแล้ว) ผ้ากันเปื้อน (๓,๒๔๐ เยน รวมภาษีแล้ว) เสื้อยืด (ผู้ชาย : ๓,๗๘๐ เยน, ผู้หญิง : ๓,๒๔๐ เยน) สำหรับผู้ที่สนใจสมัครคลาสเรียนต้องทำการจองผ่านอีเมล

๔.๑.๓ วิเคราะห์รูปแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีลักษณะเรียบง่ายและมีความหมายต่อชุมชน และสิ่งที่อยู่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์จะเป็นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องมีค่าหรืออาจจะเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้หรือศิลปหัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่

เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน^{๒๕} และเปรียบเสมือนคลังภูมิปัญญาที่สะท้อนภูมิปัญญาจากการถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นที่จะสร้างสมานฉันท์ที่ชุมชนจะต้องทำเองเท่านั้น^{๒๖}

การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานได้อธิบายไว้ว่าเป็นหลักการสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนเป็นการสร้างรายได้บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงการตอบสนองต่อผู้บริโภคที่เดินทางเข้าเยี่ยมชมแหล่งพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งจากการศึกษารูปแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นมีอยู่ ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานโดยวัดและชุมชนที่เป็นการสร้างสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่น ๒) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานโดยเอกชน เป็นการนำแนวคิดและความชื่นชอบส่วนบุคคลหรือวงศ์ตระกูลเพื่อสร้างสรรค์พิพิธภัณฑสถานเพื่อให้รู้ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเองหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมถึงการส่งเสริมความงามทางด้านศิลปะของศิลปินที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย และ ๓) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานโดยหน่วยงานภาครัฐ เป็นพิพิธภัณฑสถานที่ส่งเสริมให้เห็นอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทย การเชิดชูเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของปวงชน และเป็นพิพิธภัณฑสถานที่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณหรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกให้พสกนิกรชาวไทยได้รักและเทิดทูลพระมหากษัตริย์และพระราชินี ฯลฯ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานเป็นการต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาจากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานของแต่ละพื้นที่ เป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้แก่ชุมชนได้เกิดจิตสำนึกในการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ ความคิด และการแสดงสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานด้วยการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในแหล่งพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยเป็นวิธีการสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นให้หันมาใส่ใจต่อการอนุรักษ์พิพิธภัณฑสถานที่เป็นประวัติศาสตร์ เรื่องราวและเหตุการณ์ความเป็นมาของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งรวบรวมศิลปวิทยาการอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง โดยการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานเป็นการสร้างกิจกรรมให้เกิดความ

^{๒๕} เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาส, **ประสบการณ์พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑ - ๑๔.

^{๒๖} มูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์, **เอกสารรายงานสัมมนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑ - ๒.

รับผิดชอบต่อสังคม (CSR : Corporate Social Responsibility) จากการศึกษา พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในไทยส่วนใหญ่จะผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองแก่ผู้สนใจ ได้แก่

๑. ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ โดยจะเป็นสินค้าที่เกิดจากทุนทางสังคมหรืออาชีพที่กลุ่มชุมชนได้ทำการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การจักสาน การทำกระเป่าผ้า การทำเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

๒. ผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย เป็นการประดิษฐ์สินค้าจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และเป็นการสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้า เสื้อ กระเป๋าสะพาย ที่คาดผม และอื่นๆ

๓. ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีเฉพาะและเป็นการบอกถึงพื้นที่ของแต่ละชุมชน เช่น เซรามิกและธำมณีที่เป็นสัญลักษณ์จังหวัดลำปาง ฯลฯ

๔. ผลิตภัณฑ์เครื่องรางของขลัง พิพิธภัณฑ์บางแห่งมีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของคติและความเชื่อในการตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคร่วมวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง เช่น พิพิธภัณฑ์ของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่มีการสร้างผลิตภัณฑ์จากความเชื่อเกี่ยวกับธรรม โดยการบูชาและถวายแก่พระสงฆ์หรือสินค้ามีคุณค่าทางจิตใจของชาวพุทธ อาทิเช่น พระเครื่อง ตะกรุด ยันต์ เป็นต้น

ส่วนรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศนั้น พบว่า ส่วนใหญ่การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์มุ่งเน้นให้เกิดประสบการณ์แก่ผู้เยี่ยมชม โดยสินค้าจะเป็นที่ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมในลักษณะ ดังนี้

๑. กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ และเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์อันเป็นกรรมวิธีที่ผู้เยี่ยมชมสามารถสัมผัสได้โดยตรง เช่น พิพิธภัณฑ์คัพนู้ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum) ที่ให้ผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้และทำผลิตภัณฑ์ด้วยตัวเอง ตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งการแพ็คสินค้าเป็นของที่ระลึกหรือการทำผ้ามัดย้อมในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

๒. กิจกรรมความแปลกและประหลาด พิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศมุ่งเน้นความแปลกประหลาดใจที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์เอง และเป็นสิ่งที่มีภาพลักษณ์แตกต่างจากวัฒนธรรมไทย เช่น การผลิตสินค้าจากมูลสัตว์ การผลิตของที่ระลึกจากพยาธิ เป็นต้น ความแปลกประหลาดเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนได้อย่างทั่วโลก

๓. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นศิลปะอันทรงคุณค่า ต่างประเทศได้เสพคุณค่าของสิ่งของในเชิงสุนทรียภาพภายในจิตใจด้านความงามของศิลปะ โดยการสร้างสรรค์สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มีความลึก ผูกไปด้วยปรัชญาชีวิตของแต่ละสังคม ซึ่งผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศจึงมีลักษณะเป็น

ทั้งศาสตร์และศิลปะที่กลมกลืนกับค่านิยมได้เป็นอย่างดี แต่กระนั้น สินค้าที่ผลิตส่วนใหญ่จะมีราคาที่สูง ทำให้กลุ่มบริโภคมีเพียงเศรษฐีหรือนักสะสมที่เห็นคุณค่าทางศิลปะเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า ความแตกต่างทางด้านการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยและต่างประเทศมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยพิพิธภัณฑสถานไทยจะอาศัยกลไกชุมชนเป็นพื้นฐานในการสะท้อนอัตลักษณ์ เรื่องราว และความสำคัญของแหล่งพิพิธภัณฑสถานเป็นสินค้าและของที่ระลึก โดยตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการผลิตสินค้าบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการสร้างรายได้และอนุรักษ์มรดกที่เป็นภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์ในประเทศไทยจะมีมูลค่าที่ทุกเพศ ทุกวัย สามารถซื้อหรือเป็นเจ้าของได้ ขณะที่ผลิตภัณฑ์ต่างประเทศมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ และสิ่งแปลกใหม่ให้แก่ผู้เยี่ยมชม และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เชิงศิลปะที่มีความลึกซึ้ง แต่มีมูลค่าสูงตามการสร้างผลงาน ส่งผลให้มีเพียงบางบุคคลหรือกลุ่มเท่านั้นที่สามารถชื่นชมผลงาน และเป็นเจ้าของได้ ถึงแม้ว่าการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑสถานของประเทศจะมุ่งผลิตสินค้าที่มีมูลค่าต่ำกว่าต่างประเทศ แต่กระนั้น ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และมรดกอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนได้เกิดจิตสำนึก เล็งเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชน โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมตนเอง และสามารถเป็นสัญลักษณ์แทนพื้นที่แก่บรรดานักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้จากพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

๔.๒ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

๔.๒.๑ กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติการในพื้นที่ ๓ แหล่งพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) สำรวจบริบทชุมชน

(๑.๑) บริบทชุมชนวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ชุมชนบ้านปงสนุกเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเขลางค์รุ่ครั้งที่ ๒ ในอดีตเรียกว่าบ้านเวียงเหนือ” ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง โดยมีวัดปงสนุกเป็นศูนย์กลางของเมือง จากการสันนิษฐานว่าเป็นวัดโบราณแห่งหนึ่งในรัชสมัยพระเจ้าอนันทยศทรงเสด็จมาสร้างเมืองเขลางค์นคร เมื่อปี พ.ศ.

๑๒๒๓ และมีชื่อเรียกหลากหลายตามหลักฐานที่จารึก ได้แก่ วัดศรีจอมไคล วัดศรีเชียงภูมิ วัดดอนแก้ว วัดพะยาว (พะเยา) และวัดปงสนุก ประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องราวกองทัพของขุนหลวงพะงั่ว (พ.ศ. ๑๙๙๒) แห่งกรุงศรีอยุธยายกทัพขึ้นมาตีเมืองเขลางค์และได้ปะทะกับกองทัพของหมื่นโลกนครเจ้าผู้ครองเมืองเขลางค์ ศึกกองทัพอยุธยาถูกตีพ่ายตรงบริเวณวัดศรีเชียงภูมิ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๑ พระยาภาววิละเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ยกทัพขับไล่พม่าที่เชียงแสน ในครั้งนั้นได้กวาดต้อนชาวบ้านปงสนุกจากเมืองเชียงแสนมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำปางจึงเป็นที่มาของชื่อวัดปงสนุกและในช่วงเวลาเดียวกันชาวเมืองพะเยาได้อพยพหนีพมามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำปาง จากเมืองทั้งสองให้ตั้งบ้านเมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวังบริเวณวัดศรีเชียงภูมิ เมื่อชาวเมืองเชียงแสนและชาวเมืองพะเยามาอยู่ที่ใหม่ก็ยังรำลึกถึงบ้านเกิดจึงได้อาณาเขตและชื่อบ้านมาเรียก เช่น บ้านพะยาว ต่อมาชาวพะเยาอพยพกลับไปบ้านเกิดของตนเองยังคงเหลือแต่ชาวเชียงแสน จึงเรียกว่าบ้านปงสนุกและวัดปงสนุกจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ เทศบาลได้ตั้งชุมชนขึ้นโดยครั้งแรกเรียกว่าชุมชนตรอกนาสร้อย เรียกชื่อตามตรอกภายในชุมชนและภายหลังได้มีการขยายเขตชุมชนให้กว้างขึ้นจึงเรียกว่า “ชุมชนบ้านปงสนุก”^{๒๗}

จากประวัติศาสตร์ชุมชนบันทึกไว้ว่าชุมชนวัดปงสนุกเกิดจากการรวบรวมตัวของผู้อพยพที่มาจากกวาดต้อนสมัยลำปางรบกับเมืองเชียงแสนราว พ.ศ. ๒๓๖๔ และการอพยพจากเมืองพะเยาครั้นชาวเมืองหนีศึกพม่า ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองเชียงแสนและเมืองพะเยาได้รำลึกถิ่นฐานตนเองจึงได้อาณาเขตเดิมมามาใช้เรียกขานวัด โดยชาวพะเยาเรียกวัดพะยาว (พะเยา) ขณะที่ชาวเชียงแสนเรียกว่าวัดปงสนุกและก็มีวัดปงสนุกอยู่ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายเช่นเดิม ปัจจุบันวัดปงสนุก ได้มีการแบ่งแยกออกเป็น ๒ วัด ได้แก่ วัดปงสนุกเหนือและวัดปงสนุกใต้ โดยการแบ่งแยกวัดของพระสงฆ์ในอดีตเพื่อให้ช่วยกันดูแลรักษาพุทธสถาน แต่กระนั้นวัดทั้ง ๒ แห่งก็เปรียบเสมือนวัดที่วัดนอangkan ซึ่งประวัติศาสตร์วัดปงสนุกเป็นสถานที่ด้านน้ำซึ่งเมืองบริเวณหน้าวัดระหว่างเจ้าฟ้าชายแก้วและเจ้าลิ้นก่าน ราวปี พ.ศ. ๒๓๐๒ และเป็นการฝังเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองหลักแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ สมัยเจ้าหลวงเจ้าวรญาณรังษีราชธรรม ปัจจุบันเสาหลักเมืองถูกย้ายไปฝังไว้ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

^{๒๗} ฐานความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม, “ชุมชนบ้านปงสนุก”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.thailocalwisdom.com/index.php/commun/north/item/113-2019-06-08-07-12-11> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

(๑.๒) บริบทชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

ชุมชนบ้านหลุกมีชื่อเสียงด้านแกะสลัก การผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้และเถาวัลย์ โดยชุมชนบ้านหลุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ได้มีการรวมกลุ่มแกะสลักขึ้นจำนวน ๔๐ กลุ่ม โดยมีสมาชิก รวมทั้งสิ้น ๕๑๘ คน จากหมู่บ้าน ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลุก หมู่ที่ ๖ บ้านหลุกแพะ หมู่ที่ ๑๑ และ บ้านหลุกใต้ หมู่ที่ ๑๒ ส่วนไม้ที่นำมาใช้แกะสลักนั้นได้แก่ ไม้ฉำฉา (จามจุรี) เถาวัลย์ และไม้เนื้ออ่อน ซึ่งจะแกะสลักด้วยความประณีตจนออกมาเป็นชิ้นงานที่สวยงามและคงทนมีทั้งเป็นของใช้ เช่น ตู้ เก้าอี้ โต๊ะหรือจะเป็นของตกแต่งบ้าน เช่น ตุ๊กตาไม้รูปสัตว์ ไม้แกะสลักเป็นลวดลายต่างๆ ตัดผนัง และลวดลายอีกมากมาย

โดยทางกลุ่มอาชีพแกะสลักบ้านหลุกจะมีหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มคอยรับออเดอร์ สินค้าจากลูกค้า และมาแจกจ่ายให้แก่สมาชิก และควบคุมคุณภาพการผลิต ซึ่งสินค้าส่วนหนึ่งจะมีพ่อค้ามารับไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ หมู่บ้านแกะสลัก (บ้านหลุก) มีการแกะสลักไม้เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีมานานและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการ สืบสานวิถี แกะ การใช้ไม้และสืवरวมถึงความเชื่อ ความคิด ที่ถ่ายทอดเป็นลวดลายต่างๆ ลงบนผืนไม้ เช่น เครื่องใช้ รูปสัตว์ต่างๆ ด้วยฝีมืออันประณีตงดงามและรูปแบบที่ทันสมัย แต่ก่อนเป็นการทำโดยใช้เวลาว่างจากการทำนา ปัจจุบันการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่างๆ นี้ ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและได้รับสั่งจูงทำออกจำหน่ายเป็นอุตสาหกรรมภายใน หมู่บ้าน ซึ่งทำกันมากที่บ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะนัง ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ ๓๐ กิโลเมตร^{๒๘}

(๑.๓) บริบทชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

ชุมชนบ้านไหล่หินถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง มีลำน้ำแม่ยาวไหลผ่านหล่อเลี้ยงการเพาะปลูกและชีวิตคนในชุมชน โดยมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยสำเนียงจะแปลกไปจากหลายพื้นที่ในจังหวัดลำปาง หากนับสำเนียงเดียวกันกับชุมชนไหล่หินจะประกอบด้วยบ้านไหล่หิน บ้านเข้าซอ บ้านแม่ฮวก บ้านมะกอก นาบัวขยายไปถึงบ้านทุ่งเจริญและบ้านหนองหลายที่อยู่ในเขตตำบลกะลา ซึ่งอาชีพหลักในของชุมชน ได้แก่ ทำนา ข้าวและไร่อ้อย ปลูกฝ้าย ทอผ้าเป็นกิจประจำเมื่อเว้นว่างจากการทำไร่นา ขณะที่ราว ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ผู้ชายไหล่หินนิยมไปขายแรงงานที่ต่างประเทศ นับจากนั้นลักษณะบ้านเรือนแบบล้านนา ยกพื้นสูงก็คงเหลือไม่กี่หลังคาเรือน และความเป็นอยู่ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บ้าน

^{๒๘} สยามไม้ แกะสลัก, “ไม้ แกะสลัก บ้านหลุก”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://siamwoodcarving.blogspot.com/2016/03/blog-post_30.html [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ไหล่หินมีเงินจากต่างประเทศส่งมาทำบุญเพื่อบูรณะและสร้างศาสนสถานต่างๆ ขึ้นจนถือได้ว่าเป็นช่วงพัฒนาของชุมชน

นอกจากนั้น คนไหล่หินส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ทั้งงานก่อสร้างและโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิก ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญที่สร้างรายได้แก่จังหวัดลำปาง แต่ถึงอย่างไรวิถีชีวิตชุมชนยังดำรงด้วยการเก็บของป่า หาอาหารในพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้บ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ บ้านไหล่หินแยกออกเป็น ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านไหล่หินและบ้านไหล่หินตะวันตก จากเหตุผลด้านความหนาแน่นของประชากรและระเบียบการแบ่งพื้นที่การปกครอง อย่างไรก็ตาม ชาวไหล่หินก็ยังคงมีความรักและความเคารพต่อครูบามหาปาและครูบาวาวิที่มีวันที่จะแบ่งแยกกันไม่ได้

๒) การจัดการพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน

(๒.๑) การจัดการพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

วัดปงสนุกมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ในลักษณะเป็นม่อนดอย เนินเขาหรือพระสุเมรุจำลองเป็นที่ตั้งของวิหารพระเจ้าพันองค์ที่ถูกสร้างด้วยไม้ มณฑปหลังคาซ้อนสามชั้น บนสันหลังคาเหนือมุขทั้งสี่สร้างปราสาทไม้จำลองขนาดเล็กหุ้มด้วยสังกะสีฉลุลาย สื่อความหมายถึงทวีปทั้งสี่รอบเขาพระสุเมรุ ลักษณะตัวอาคารผสมผสานระหว่างศิลปกรรมล้านนา พม่าและจีนที่หลงเหลืออยู่แห่งเดียวในประเทศไทย หอกลางวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์หันพระพักตร์ออกสี่ทิศ ประทับนั่งใต้โพธิพฤกษ์ทำด้วยตะกั่ว ด้านล่างของฐานชุกชีประดับลวดลายรูปช้าง นาค สิงห์ นกอินทรี มีความเชื่อสืบกันมาว่าวิหารหลังนี้สร้างโดยช่างเชียงแสน เลียนแบบหอคำเมืองเชียงเกียง (เชียงเจียง) ในสิบสองปันนา ประเทศจีน และเป็นแรงบันดาลใจการสร้างสถาปัตยกรรม อาทิ หอคำ ไร่แม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และวิหารสี่ครูบา วัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ราวปี ๒๕๔๘ ที่ผ่านมา ทางชุมชนปงสนุกร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและโบราณคดี นักวิชาการท้องถิ่น ได้ร่วมกันก่อตั้งโครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์ขึ้น จนเกิดการตื่นตัวการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นด้วยการจัดห้องแสดงศิลปวัตถุดั้งเดิมของวัด ได้แก่ อาสนา สัตตภัณฑ์ ชั้นดอกแผงพระไม้ และห้องแสดงภาพถ่ายของวัดปงสนุก ปัจจุบันนิทรรศการได้ถูกเก็บออกไปแล้ว เหลือเพียงการจัดพิมพ์ภาพถ่ายเป็นชุดโปสการ์ดเพื่อหารายได้มาบูรณะวิหาร

การตื่นตัวทางด้านการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นส่งผลให้เกิดกิจกรรมอื่นๆ ตามมา อาทิ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ โครงการค้นคว้าศึกษาคัมภีร์ใบลานและนิทรรศการภาพพระบฏ ตุงค่าวขาวเขลางค์ ที่จัดแสดงตุงค่าวอายุราว ๑๐๐ ปี ที่ถูกค้นพบโดยบังเอิญในหอไตรของวัดระหว่างการทำงานบูรณะวิหาร เป็นตุงที่ทำด้วยผ้าเนื้อละเอียดและบางส่วนเป็นตุงกระดาษสา จำนวนหลาย

สิบชั้น แต่ละชั้นเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดกด้วยลวดลายวิจิตรสวยงาม ในอดีตใช้ประกอบพิธีเทศน์มหาชาติของวัด^{๒๙} นอกจากนั้นวัดปงสนุกยังได้รับรางวัล “Award of Merit” จาก UNESCO ในปี ๒๐๐๘ เผยเส้นทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศจากชุมชน-รัฐ

การอนุรักษ์คุณค่าทางด้านโบราณวัตถุอันทรงคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ของวัดปงสนุกเหนือจึงเป็นการเก็บรักษาและสืบต่อคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งพระอธิการน้อย นรุตตโม ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกที่เก็บรักษาสืบของเครื่องใช้ในอดีตและบางส่วนยังใช้ในปัจจุบัน ตลอดถึงวัตถุสิ่งของที่มีผู้บริจาคแก่ทางวัดที่ถูกจัดเก็บไว้ในศาลาต่างๆ ที่จัดแสดงนั้นได้แบ่งอาคารในการแสดงพิพิธภัณฑ์ออกเป็น ๔ หลัง ดังนี้

๑. พิพิธภัณฑ์หีบธรรม จัดแสดงเรื่องราวของวัดปงสนุก ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของวัดปงสนุก การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมวิหารพระเจ้าพันองค์ หีบธรรมโบราณที่ใช้เก็บพระธรรมคัมภีร์และตำราต่างๆ

๒. พิพิธภัณฑ์เครื่องสักการะในพระพุทธศาสนา จัดแสดงสิ่งของที่เคยใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ เครื่องสูงหรือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ขันแก้วทั้งสาม ขันขอสีล อาสนะ สัตภัณฑ์ และชิ้นส่วนอาคารพระวิหารพระเจ้าพันองค์ก่อนบูรณะ ฯลฯ

๓. พิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปไม้ ตุงค่า จัดแสดงเรื่องราวและโบราณวัตถุ ได้แก่ พระพุทธรูปไม้ พระแผง พระพุทธรูปดินเผา พระพุทธรูปโลหะ ปราสาทน้อย ขันแก้วทั้งสาม รูปการบูรณปฏิสังขรณ์ พระเจดีย์และวิหารพระเจ้าพันองค์ ธงช้างเผือก ภาพจำลองภาพพระบุญ

๔. พิพิธภัณฑ์รัตนารักษ์ ตั้งอยู่ที่วัดปงสนุกใต้เก็บรักษาและจัดแสดงหีบธรรมโบราณ^{๓๐}

(๒.๒) การจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะหะ จังหวัดลำปาง

วัดบ้านหลุกถูกสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕ มีพระวิหารและหอพระไตรปิฎกหรือหอธรรมที่สร้างด้วยไม้ลักษณะเป็นอาคาร ๒ ชั้น มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใต้ถุนสูงเชื่อมต่อกันด้วยกุฏิที่เป็นเรือนไม้ ห้องเก็บพระไตรปิฎกต้องใช้บันไดปีนพาดขึ้น เพราะไม่ปรากฏมีบันไดภายนอกอาคาร ประดับ

^{๒๙} พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “พิพิธภัณฑ์วัดปงสนุก”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/776> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๓๐} พระอธิการน้อย นรุตตโม, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

ประติมากรรมแกะสลักไม้เป็นรูปท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ มุม จากคติความเชื่อของการสร้างหอธรรม หลังคามุงด้วยกระเบื้องที่เชิงชายประดับแป้นน้ำย้อย สันหลังคาประดับนกหัสติลิงค์แกะไม้ประดับกระจกจีน หน้าบันแกะสลักไม้และประดับกระจกจีน ป้านลม ช่อฟ้าทำจากไม้บุด้วยทองเหลืองที่มีลักษณะเฉพาะในศิลปะแถบลุ่มน้ำปิง (เชียงใหม่-ลำพูน) หน้าต่างใช้การเขียนลายบนชาด เป็นลายเทวดาเดินประทักษิณ หอธรรมชั้นบนมีหีบธรรมโบราณในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด บรรจุพระไตรปิฎกแบบโบราณ นอกจากนี้พระอุโบสถแยกออกจากจากเขตพื้นที่ของวัดไปตั้งทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว ๒๐๐ เมตร ก่ออิฐถือปูนหน้าบันเป็นไม้แกะสลักวิจิตรบรรจง สภาพค่อนข้างชำรุดทรุดโทรมมาก เนื่องจากปูนที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นปูนขาวแบบโบราณ

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานของวัดบ้านหลุกนั้น พระครูไพโรจน์ยติกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ได้กล่าวว่า พิพิธภัณฑสถานบ้านหลุกได้รวบรวมวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งเดิมที่อาคารพิพิธภัณฑสถานถูกสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ และใช้เป็นอาคารเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม-บาลีได้เพียงไม่กี่ปี แต่ก็ต้องปิดตัวลงด้วยเหตุไม่มีผู้มาเรียน ทำให้อาคารถูกปล่อยรกร้างมากกว่า ๕๐ ปี ซึ่งทำให้เกิดความคิดที่จะสร้างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นขึ้น จากการที่ได้เห็นตัวอย่างการสร้างพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หิน วัดปงสนุก จังหวัดลำปางและวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่จึงได้ประชุมคณะกรรมการวัดเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำพิพิธภัณฑสถาน จากนั้นได้ระดับทุนทรัพย์มาซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์ปรับปรุงอาคารเรียนให้เป็นพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน โดยการจัดทอดผ้าป่าและทอดกฐินสามัคคี เพื่อสมทบทุนในการบูรณะอาคารจนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ด้วยเงินงบประมาณทั้งหมด ๗ แสนบาท^{๓๑}

ขณะที่การเก็บรวบรวมวัตถุโบราณ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ถูกนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานของวัดบ้านหลุกนั้น ทางวัดและคณะกรรมการได้ประกาศบอกบุญให้ชาวบ้านได้อามาบริจาค โดยอาคารพิพิธภัณฑสถานมี ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นการจัดเก็บคัมภีร์ธรรมโบราณ ชั้นล่างเป็นสถานที่จัดเก็บวัตถุสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทักทอผ้าฝ้าย ซึ่งวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานได้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหลุกในอดีตได้เป็นอย่างดี โดยวัตถุสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถานสามารถแบ่งออกเป็น ๖ หมวดหมู่ ดังนี้

- ๑) เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร
- ๒) เครื่องทอผ้า
- ๓) เครื่องใช้ในครัวเรือน

^{๓๑} พระครูไพโรจน์ยติกิจ, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

- ๔) เครื่องดนตรี
- ๕) อาวุธ
- ๖) รถจักรยานยนต์ ล้อเกวียน

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่บริจาค พบว่า ทางพิพิธภัณฑ์ยังไม่ได้มีการคัดแยกประเภทวัตถุสิ่งของที่ได้รับการบริจาค โดยทางวัดจะให้ช่างนำไปติดไว้ในพิพิธภัณฑ์ก่อนและเขียนชื่อของผู้บริจาคเท่านั้น แต่ยังไม่ได้อธิบายวัตถุสิ่งของว่าคืออะไร มีอายุเท่าไร

(๒.๓) การจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง

วัดไหล่หินหลวงหรือวัดเสลารัตนปัพพะตาราม (วัดไหล่หินหลวงแก้วช้างยืน) อยู่บนเนินเขาเล็กๆ ห่างจากที่ว่าการอำเภอกะคามทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ ๕๐ ไร่เศษ สันนิษฐานว่าสร้างก่อน พ.ศ.๒๐๑๔ ตามคัมภีร์ใบลานที่ค้นพบในวัด กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๓ ภายในวัดมีวิหารแบบโบราณฝีมือช่างเมืองเชียงตุง เจดีย์ อุโบสถ ซุ้มประตูโขงล้านนา และโรงธรรม ซึ่งเป็นสถานที่เก็บคัมภีร์ใบลาน จำนวนถึง ๓,๓๑๕ ผูก^{๓๒} โดยภายในบริเวณวัดมี “หอพิพิธภัณฑ์โบราณล้านนา สุวรรณกวีวรรณศรีทาสาคี” ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่จัดแสดงโบราณวัตถุ เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เครื่องใช้ชุมชน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์ใบลาน เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่างๆ ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านั้นนอกจากเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นกิจกรรมของชุมชนแห่งนี้ในอดีตแล้ว ยังสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนารวมถึงความสามารถในเชิงช่างที่สร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับการใช้สอย

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวงเป็นอาคารชั้นเดียว ภายในจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุต่างๆ มากมายของที่เด่นและสำคัญของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือ คัมภีร์ใบลานที่จารเป็นอักษรล้านนามีอายุมากกว่า ๕๐๐ ปี เครื่องใช้ในพิธีกรรม หรือเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา สิ่งของเหล่านั้นนอกจากจะเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์แล้ว บางส่วนเก็บรักษาไว้ในโรงธรรม ศาลาการเปรียญ และวิหาร อาทิ จองคำ ค้างเทียน วิหารน้อย ฉางข้าวน้อย เสลียงกง (คานหามที่มีพนักโค้งเหมือนง

^{๓๒} MUSEUM THAILAND, “พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.museumthailand.com/th/museum/Wat-Laihin-Luang-Museum> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

เรือ) เครื่องไม้จำหลัก อาสนะที่ใช้วางเครื่องอัฐบริหาร พระพุทธรูปโบราณ พระพิมพ์ดินเผา วิหารไม้ พระอุปัชฌาย์ มณฑปพระเจ้าแก้ว หีบพระธรรม

หอพิพิธภัณฑสถานโบราณล้านนา สุวรรณกัญญาศรัทธาสามัคคี ได้เก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของ เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเงิน เครื่องประดับ เครื่องจักสาน เครื่องดนตรี อาทิเช่น ฆ้อง ฉาบและกลอง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่ากลองแอว กลองอู๋ย กลองตะหลดปิด เครื่องรางของขลัง ได้แก่ ผ้ายันต์พันศรัทธา เสื้อผ้าคาดเอวลงอักขระเลขยันต์เพื่อกงกระพันคุ้มครองผู้สวมใส่ให้พ้นภัย ตระกูด ลูกประคำ พระเครื่อง นอกจากนี้ยังมีชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมจากสิ่งก่อสร้างที่เคยรื้อถอนหรือซ่อมแซมที่มีลวดลายแกะสลักที่สวยงาม รวมถึงตู้ไม้ที่ใช้จัดแสดงที่เคยหีบเก็บศพของชาวบ้านมาก่อน จากความเชื่อว่าถ้าทำที่เก็บหีบศพในลักษณะเป็นตู้ เมื่อประกอบพิธีทางศาสนาเรียบร้อยแล้วทางวัดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก ขณะที่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นวัดไหล่หินหลวง และโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้ทำการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานเพื่อเป็นสถานที่ที่บอกเล่าวิถีชีวิตคนไหล่หิน เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่และเยาวชน และการทำทะเบียนวัตถุ การเก็บข้อมูลและสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ข้าวของในพิพิธภัณฑสถาน นิทรรศการภาพถ่ายไหล่หินในอดีต^{๓๓}

ขณะที่การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานนั้น นายธงชัย แผ่นคำ ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง^{๓๔} ได้กล่าวไว้ว่า พิพิธภัณฑสถานของวัดไหล่หินหลวงเกิดขึ้นจากความร่วมมือของชาวบ้านที่ได้ร่วมกันเก็บวัตถุโบราณของท้องถิ่น ซึ่งบอกเล่าถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาแต่อดีต รวมทั้งสมบัติเก่าแก่อันทรงคุณค่าของครุฑบาทเจ้าเกษตรปัญญา นักบุญผู้สร้างวิหารโบราณอันงดงามที่สุดแห่งหนึ่งของล้านนาโดยเดิมได้นำสิ่งของเครื่องใช้ และวัตถุโบราณต่างๆ มาเก็บรวบรวม ไว้ที่ศาลาวัด ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะศรัทธาวัดไหล่หินหลวง ได้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถาน ทำให้ภายในพิพิธภัณฑสถานมีทั้งเครื่องใช้ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน และ วัตถุทางศาสนาและพิธีกรรมการจัดแสดงนิทรรศการ โดยแบ่งหมวดหมู่วัตถุโบราณออกเป็น ๔ หมวดหมู่ ได้แก่

๑. หมวดวิถีชีวิต การจัดแสดงเหตุการณ์ เรื่องราว วิถีความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ระบบเหมืองฝายของชุมชน

^{๓๓} พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “พิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/771> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายธงชัย แผ่นคำ, ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๒. หมอวัดวัฒนธรรมประเพณี การจัดแสดงเรื่องราวของวันสำคัญๆ ของวัดและชุมชน เช่น ประเพณีปีใหม่เมือง(สงกรานต์), ประเพณีทวนก่วยสลาก, ประเพณียี่เป็ง เป็นต้น

๓. หมอวัดภูมิปัญญา การจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ งานจักสาน ฯลฯ อันเกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น

๔. หมอวัดของใช้ การจัดแสดงสิ่งใช้สอย อาทิเช่น เครื่องนอนเครื่องใช้ของพระมหาป่า ของใช้ในการประกอบพิธีกรรมในอดีต พระพุทธรูปและพระเครื่องเก่า ข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง ๓ แห่ง ชุมชนได้มีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ด้วยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน การเก็บรวบรวมและอนุรักษ์วัตถุโบราณไว้ในพิพิธภัณฑ์ และสร้างกติกา ข้อตกลง ข้อบังคับการเข้าใช้การแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือได้มีการเก็บรักษาภาพพระบฏของจริงที่มีคุณค่าของวัดและชุมชน และไม่อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม เพราะเกรงว่าจะทำให้ภาพเกิดความเสียหายหรือชำรุด แต่จะอนุญาตเฉพาะหน่วยงานที่ต้องการศึกษาทำวิจัยหรือหากหน่วยงานใดต้องการเข้ารับชมภาพพระบฏจริงจะต้องทำหนังสือราชการแจ้งมาที่เจ้าอาวาสเป็นต้น^{๓๔} อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง พบว่า การบริหารจัดการเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนดังนี้

๑) การสร้างความเข้าใจของชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ เกิดความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เกิดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่จะช่วยเพิ่มความรู้และความสนใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งการสร้างความเข้าใจดังกล่าว จะทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและหึงแหนวัตถุสิ่งของอันทรงคุณค่าของวัดและชุมชน

๒) การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เมื่อชุมชนเข้าใจในคุณค่าของวัตถุสิ่งของแล้ว ย่อมเกิดความรู้สึกหึงแหนและอนุรักษ์สิ่งของด้วยการดูแลรักษาหรือการปลูกฝังให้ชุมชนได้เกิดจิตสำนึกในคุณค่าของวัตถุโบราณที่บอกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเป็นการส่งเสริมให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง เพื่อให้เยาวชนและสมาชิกในชุมชนได้ช่วยกันอนุรักษ์และทำนุรักษามรดกทางด้านวัตถุ ซึ่งอาจจะมีบริหารจัดการด้วยการปลูกฝังกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่นได้สืบสานสืบทอดองค์ความรู้โดยการทำจิตอาสาเป็นมัคคุเทศก์น้อยที่คอย

^{๓๔} พระอธิการน้อย นรุตตโม, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวและดูแลพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์วัตถุในพิพิธภัณฑ เช่น การนำภาพพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์พระพุทธรูปในเทศกาลการตั้งธรรมหลวงหรือการคัดลอกภาพเสมือนจริงในการใช้ภาพถ่ายจริงเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัตถุโบราณของวัดและชุมชน ตลอดจนการช่วยกันดูแลทำความสะอาดแหล่งพิพิธภัณฑเพื่อป้องกันฝุ่นหรือวัตถุที่จะทำให้เกิดความสูญเสียแก่พิพิธภัณฑ เป็นต้น

จากประเด็นการอนุรักษ์ส่งผลให้คณะวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสังคม โดยการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยการจัดหมวดหมู่องค์ความรู้ที่สามารถศึกษาผ่านระบบ QR Code เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยี่ยมชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และเรื่องราวเหตุการณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑได้อย่างสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

๓) การสร้างความสามัคคีในชุมชน

การจัดการพิพิธภัณฑได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งการสร้างกฎระเบียบและข้อบังคับในการเข้าชมพิพิธภัณฑ เพื่อเป็นอีกช่องทางการเข้าถึงแหล่งความรู้และการอนุรักษ์โบราณวัตถุไม่ให้ชำรุดเสียหาย ตลอดจนช่องทางที่สะดวกและง่ายต่อการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปศึกษาสิ่งที่สนใจได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง เช่น ในกรณีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม คณะผู้ดูแลพิพิธภัณฑจะคอยเป็นผู้ให้คำแนะนำและอธิบายเรื่องราวต่างๆ ของสิ่งของในพิพิธภัณฑ โดยเริ่มจากการรวมนักท่องเที่ยวในวิหาร แล้วอธิบายประวัติความเป็นมาของวัด ก่อนที่จะพาชมพิพิธภัณฑฯลฯ

นอกจากนั้น การจัดการพิพิธภัณฑได้สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยการร่วมกันคิดที่จะอนุรักษ์วัตถุโบราณ เช่น การแสดงความเห็นเกี่ยวกับการใช้แสงสว่างจากหลอดไฟ LED มาติดตั้ง ๒ ข้างของวัตถุที่ต้องการจะถ่าย การใช้ฉากสีขาวเพื่อช่วยในการถ่ายภาพวัตถุ โดยการถ่ายภาพของวัตถุ ๑ ชิ้น จะต้องถ่ายภาพประมาณ ๔ – ๖ รูป เช่น มุมด้านหน้ามุม ๔๕ องศา มุมหลัง มุมเฉียงด้านหลัง มุมเฉียงด้านข้าง ฯ เป็นต้น ในกรณีที่วัตถุมีรอยตำหนิ มีรอยขีดเขียน หรือมีการสลักข้อความ/สัญลักษณ์ใด ๆ ลงบนวัตถุ ก็ต้องถ่ายรูปเก็บไว้ รวมทั้งพระพุทธรูปแก้วให้ใช้ฉากสีดำ หรือสีเทา เพื่อทำการแยกวัตถุให้มีความโดดเด่นขึ้นมา และกล้องที่ใช้ในการถ่ายรูป ควรเป็นกล้องดิจิทัล ส่วนภาพพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์จะเก็บรักษาเอาไว้ในตู้ลิ้นชักที่ทางวัดออกแบบสร้างขึ้นเป็นอย่างดี หากใครต้องการเข้ามาดูต้องมีหนังสือราชการ/หนังสือที่เป็นทางการเข้ามาติดต่อกับเจ้าอาวาสวัด

๔) การสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนเป็นกระบวนการศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่จำเป็นของชุมชน และเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางความรู้ ความภาคภูมิใจที่ต้องการถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ และเป็นการส่งเสริมความโดดเด่นให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถใช้เวลาให้เกิดประโยชน์โดยการให้ความรู้แหล่งท่องเที่ยวทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี แก่ประชาชนหรือนักท่องเที่ยว ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานของชาวลำปาง และทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้ถึงอัตลักษณ์วิถีถิ่นของตนเองให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมรายได้แก่ชุมชน เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์แก่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานให้สามารถนำเที่ยวและถ่ายทอดประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงเป็นแนวทางในการปลูกจิตสำนึกชุมชนให้เห็นคุณค่า สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าการบริหารจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของจังหวัดลำปางมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเริ่มจากการพัฒนาคนในชุมชนด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมให้คนในชุมชนพัฒนาตนเองในด้านการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาตามความเชื่อและกฎกติกาชุมชน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างความถนัดและความสนใจของคนในชุมชนที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

๓) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมชุมชนกับการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

จากบริบทพื้นที่เครือข่ายที่มีทุนทางสังคมวัฒนธรรมและการบริหารจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปางที่เป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้จากการต่อยอดแผนงานวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑสถานชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปางนั้น คณะผู้วิจัย ได้มีกระบวนการในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้

๓.๑ จัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน

การจัดเวทีชุมชนของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความเป็นมาของโครงการ การระดมแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อเป็นการ

กำหนดแผนงานดำเนินการวิจัย และแนวทางการเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของ
เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง

๓.๒ นำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน

ทีมวิจัยได้นำเสนอรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง
และนำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจากการต่อยอดผลงานวิจัยจาก
วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ชุมชนได้เกิดแนวคิดเชิงสร้างสรรค์จากตัวอย่างที่เสนอผลิตภัณฑ์
พิพิธภัณฑสถานทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

๓.๓ ระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

การจัดการระดมความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย
พิพิธภัณฑสถานในประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชุมชนแต่ละแห่ง ลักษณะพิพิธภัณฑสถาน ประเภทและ
วัสดุที่จะนำมาสู่การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความ
สนใจ และนำเสนอการระดมความคิดเห็นเพื่อทราบแนวทางในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย
พิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปางทั้ง ๓ แห่ง

คณะวิจัยได้ให้ความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของ
เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานว่าควรมีรูปแบบลักษณะอย่างไร โดยมีอัตลักษณ์ของชุมชน และการผลิต
ผลิตภัณฑ์ที่เป็นไปได้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน^{๓๖} โดยการผลิต
ของที่ระลึก อาทิเช่น การผลิตผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านหลุกที่มีความโดดเด่นด้าน
เครื่องใช้ในครัวเรือนในอดีตและทุนทางสังคมการทำไม้ จึงได้มีการผลิตที่ทับกระดาด และที่หนีบ
กระดาด “แมวขูดมะพร้าว” พวงกุญแจครก พวงกุญแจออกควาย ขณะที่การผลิตผลิตภัณฑ์ของวัด
ปงสนุกเหนือและวัดไหล่หินหลวง ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑสถานเชิงมิติทางด้านศาสนาและความเชื่อ จึงมีการ
ผลิตสินค้าในรูปแบบของที่กราบไหว้และสักการบูชา และของที่ใช้ในพิธีกรรมการตั้งธรรมหลวงที่มี
การแสดงรูปมหาเวสสันดรชาดกเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์จึงเป็นการสร้างกรอบรูป ธงที่
ใช้พิธีกรรม และที่แขวนในรถยนต์ที่เปรียบเสมือนพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณที่ทำด้วยกระดาด
สาที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่จัดหาได้อย่างง่ายดายและราคาประหยัดที่สามารถจัดหาได้ในลำปาง เพื่อให้
ผลิตภัณฑ์ใช้เป็นเครื่องกลางของคลัง ช่วยป้องกันให้แคล้วคลาดปลอดภัย ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ

^{๓๖} พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร., เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่าย
พิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ใช้เป็นของที่ระลึกที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์และพัฒนาไปสู่การค้าระดับจังหวัดต่อพาณิชย์จังหวัด

๓.๔ จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน

การจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชนจากตัวแทนเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เช่น ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ และผู้นำชุมชนให้เข้าร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัย เพื่อให้คณะวิจัยชุมชนเป็นผู้ที่คอยชี้แนะและทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการ รวมถึงการประสานงาน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแก่ชุมชน และให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างต่อเนื่องและบรรลุตามเป้าหมายของโครงการวิจัย^{๓๗}

แผนภาพที่ ๔.๖๑ เวทีชุมชนระดมแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน

๓.๕ ออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ มีขั้นตอนการออกแบบ ดังนี้

๓.๕.๑) การวิเคราะห์หารูปแบบผลิตภัณฑ์

คณะทำงานวิจัยชุมชนร่วมประชุมกันเพื่อหารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ จากการประชุมกับทีมงานและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ได้มีการเสนอให้ทีมงาน

^{๓๗} เวทีประชุมกลุ่มย่อย, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

ได้มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับคุณค่าของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง จากการประชุมร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ได้มีตัวแทนของเครือข่ายได้กล่าวไว้ว่า

“การทำผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าให้แก่พิพิธภัณฑ์นั้น ชุมชนไม่อาจจะที่คิดหาการผลิตผลิตภัณฑ์ได้ แม้จะมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม แต่เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ของวัดมีลักษณะเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมกับการนำมาสู่การทำเป็นสินค้า เพราะเกรงว่าจะไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พระพุทธรูปไม้ หีบธรรม เป็นต้น” ^{๓๘}

จากการประชุมเบื้องต้นทำให้คณะผู้วิจัยได้ค้นหาแนวทางและผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถยกระดับการสร้างผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม โดยได้ปรึกษาหารือกับรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร อินค้ำ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ธงชัย ปันสุข สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และได้นำผลการวิจัยการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมในพื้นที่ของแหล่งพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓ แห่ง เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์และเป็นแนวทางผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ทุนทางภูมิวัฒนธรรมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ รูปแบบ และชุมชนสามารถนำไปต่อยอดได้อย่างง่ายดาย ซึ่งการออกแบบของพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๓ แห่ง ได้ต้นแบบ (Phototype) ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๖๒ ด้านซ้ายถ่ายต้นฉบับพระภูมิต่างสนุกเหนือ ด้านขวา ภาพที่ผ่านการตัดแต่งและใส่ QR

^{๓๘} เวทีประชุมกลุ่มย่อย, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

ออกแบบไม่ได้ เพราะไม่มีความรู้ทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนั้น คณะผู้วิจัยควรมีการหาบุคคลที่มีความสามารถช่วยในการออกแบบสินค้าหรือผลิตภัณฑ์และนำเสนอแก่ชุมชน”^{๓๙}

๓.๕.๒) สร้างต้นแบบร่างผลิตภัณฑ์ตามความเหมาะสมของแต่ละพิพิธภัณฑ์

การสร้างต้นแบบร่างผลิตภัณฑ์ของแต่ละพิพิธภัณฑ์ตามหลักการและแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์หารูปแบบตามความเหมาะสม จากการแลกเปลี่ยนระหว่างทีมงานนักวิจัยและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ได้กล่าวถึง “การออกแบบผลิตภัณฑ์หรือสินค้าไว้ขายแก่นักท่องเที่ยวจะต้องรอบคอบ เพราะพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป และจะต้องอาศัยความชำนาญของผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบ เพราะลำพังชาวบ้านคงไม่มีปัญญาที่จะสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้”^{๔๐} ดังนั้นจึงคณะทำงานวิจัยได้ทำการขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงสัญลักษณ์ อัตลักษณ์และคุณค่าทางมรดกที่เป็นภูมิปัญญาของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการออกแบบ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร อินคำ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ธงชัย ปันสุข สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ของชุมชน จากเวทีระดมความคิดทางทีมงานวิจัยได้กล่าวในที่ประชุมว่า

“เบื้องต้นหากทางผู้จัดการพิพิธภัณฑ์และเจ้าอาวาสต้องการให้ทีมงานวิจัยได้หาผู้ที่มีความรู้และความชำนาญในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งทางทีมงานวิจัยได้ทำการค้นหาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อจะได้ออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชน และสร้างเป็นต้นแบบประมาณแต่ละ ๒ ชิ้นงาน เพื่อนำมาให้แก่ชุมชนว่ามีควรรสนใจหรือเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด”^{๔๑}

๓.๕.๓) วิเคราะห์ลักษณะผลิตภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้ในการผลิต

การวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้จึงประกอบด้วย เศษไม้ ท่อพีวีซี กระจาดสา ปรี้นเตอร์ ตะเกียบไม้ เชือก คัตเตอร์

^{๓๙} ดร.อนุกุล ศิริพันธ์, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

^{๔๐} พระครูไพโรจน์ยติกิจ, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

^{๔๑} พระอธิการน้อย นรุตตโม, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

กรรไกร กาว เชือก กระดาษสีน้ำตาล ซองแก้ว ฯลฯ ซึ่งเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ที่ได้ตามท้องถิ่นในราคาถูก จากการสัมภาษณ์นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์ ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ได้กล่าวว่า ความจริงการผลิตผลิตภัณฑ์ขึ้นในบ้านหลุกเป็นเรื่องไม่ยาก เพราะชุมชนทำไม้แกะสลักส่งออกอยู่แล้ว และแต่ละครัวเรือนก็ประกอบอาชีพด้านช่างไม้ ทำให้การทำของที่ระลึกที่เป็นครกไม้และฮอกควายเป็นเรื่องที่ไม่ยากเกินไป^{๔๒} ขณะที่ นางคำพลอย ต้นหน ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ได้กล่าวถึง การทำผลิตภัณฑ์ที่ความเชื่อของวัดไหล่หินที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำหัตถกรรม โคมไฟอยู่แล้ว วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ก็หาได้ง่าย จึงเป็นเรื่องไม่ยากในการทำธงแหวนหน้ารถหรืออาจจะทำโคมไฟประดับก็ได้^{๔๓}

แผนภาพที่ ๔.๖๕ ตัวอย่างการออกแบบพวงกุญแจครกและฮอกควายพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก

แผนภาพที่ ๔.๖๖ ตัวอย่างการออกแบบธงทิวที่ทำด้วยกระดาษสาของพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือและวัดไหล่หิน

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์, ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะเทะ จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางคำพลอย ต้นหน, ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๓.๖ ปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ได้พัฒนาสินค้าที่เป็นของที่ระลึกในการเข้าไปศึกษาแหล่งพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง โดยมีการผลิตสินค้าที่เป็นของที่ระลึก เช่น พวงกุญแจครก พวงกุญแจฮอกวาย ที่ทับกระดาษ แผ่นภาพพระพุทธรูปแขวนในรถ และแผ่นภาพมหาเวสสันดรชาดกที่ใช้ในพิธีกรรมตั้งธรรมหลวงหรือเป็นการบูชาเพื่อสืบดวงชะตาตามความเชื่อในล้านนา^{๔๔} ซึ่งเป็นการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมแก่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์

๓.๖.๑) การนำเสนอรูปแบบผลิตภัณฑ์แก่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์

ตัวแทนของคณะวิจัยได้นำเสนอรายละเอียดจากการจัดเวทีชุมชน และความก้าวหน้าของการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชน และการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์ รวมถึงงบประมาณการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และนำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่กำลังดำเนินการชุมชนสามารถมองเห็นได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงประโยชน์จากการผลิตผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้ เป็นต้น

๓.๖.๒) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน

คณะทำงานวิจัยชุมชนได้วางแผนในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ และสถานที่ในการใช้ปฏิบัติการ โดยได้มีการประชุมและลงมติในการใช้สถานที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางและกำหนดหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
๑	การออกแบบผลิตภัณฑ์	คณะผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ
๒	การทำโครงสร้างผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย	ช่าง (สล่า)/ชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านงานช่าง ^{๔๕}
๓	การผลิตผลิตภัณฑ์	ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์/ชุมชน
๔	การจำหน่าย	เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางและพาณิชย์จังหวัด

^{๔๔} ทีมงานวิจัย, เวทีเชิงปฏิบัติการ ณ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๔๕} เวทีประชุมกลุ่มย่อย, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

แผนภาพที่ ๔.๖๗ การนำเสนอต้นแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนในจังหวัด
ลำปางชุมชนจากผู้ทรงคุณวุฒิและทีมวิจัย

๓.๖.๓) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑที่มีการใช้วัสดุและ
อุปกรณ์ในการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑทั้ง ๓ แห่ง โดยการจำแนกวัสดุอุปกรณ์ออกเป็น ๒
ลักษณะ ได้แก่

๑) อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑของวัดปงสนุกเหนือและไหล่หิน โดย
มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาและง่ายต่อการทำ โดยอาศัยปัจจัยหลัก ได้แก่ รูปภาพที่เป็น
ต้นฉบับหรือชิ้นส่วนของพิพิธภัณฑทั้ง ๒ แห่ง ที่มีการปรับและตกแต่งภาพให้สวยงาม มีเสน่ห์
และเกิดความรู้สึกประทับใจ โดยการใช้เทคนิคแต่งภาพด้วยโปรแกรม Photoshop, Illustrator
และปริ้นเตอร์สีเพื่อปริ้นต์ตัวอย่างพิพิธภัณฑและ QR CODE ซึ่งวัสดุที่สำคัญในการใช้ในการผลิต
ผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย ๑) กระดาษสา ๒) กระดาษสีน้ำตาล ๓) คัตเตอร์ ๔) กรรไกร ๕) กาว ๖)
เชือก ๗) ซองแก้ว และ ๘) ไม้ตะเกียบ

๒) อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑของวัดบ้านหลุก โดยมีการนำต้นแบบ
ผลิตภัณฑ์ (Phototype) ที่เป็นต้นแบบจำลองให้แก่ชุมชนที่มีอาชีพเป็นช่างไม้ มีความถนัดด้านงาน
แกะสลักไม้ที่เป็นทุนทางสังคม ซึ่งวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์จึงเป็นการปริ้น์ฉลากที่มี
QR CODE และวัสดุที่ใช้ในการ Packing ประกอบด้วย ๑) เศษไม้ ๒) เส้นรูด ๓) เครื่องมือช่าง ๔)
กระดาษสีน้ำตาล ๕) กาว ๖) เชือก ๗) ซองแก้ว และ ๘) กระดาษเม็ดที่ใช้ตกแต่ง

๔.๒.๒ วิธีการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชน จังหวัดลำปาง

๑) ปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

การนำต้นแบบผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑที่จำลองมาขยายผลและต่อยอดจากการผลิตสู่ชุมชน
โดยเป็นการผลิตสินค้าที่จำหน่ายและสะท้อนอัตลักษณ์ วิถีสังคมและวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ การ

สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมีการประชุมคณะที่มิจัย และนำประเด็นมาวิเคราะห์ถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง โดยการพิจารณาหลักเกณฑ์ของผลิตภัณฑ์ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จากรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปางผ่านสินค้าที่แสดงอัตลักษณ์ของแต่ละแห่งบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม โดยวัสดุที่ใช้จะต้องเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย ประหยัด และไม่มีความสับสนในการผลิตสินค้า และเหมาะสมกับวิถีชุมชนที่ประกอบอาชีพในท้องถิ่น

ซึ่งวิธีการดำเนินการในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์และชุมชน มุ่งเน้นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลพิพิธภัณฑ์และชุมชน เพื่อจะได้พัฒนาศักยภาพในการผลิต เพิ่มทักษะความรู้และส่งต่อไปยังชุมชนที่หลัง โดยมีการอบรมให้ความรู้เชิงปฏิบัติในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง

๒) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

เริ่มจากการอบรมเพื่อถ่ายทอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง โดยทีมงานวิจัยได้นำต้นแบบที่ได้ออกแบบให้เหมาะสมกับแต่ละพิพิธภัณฑ์จากผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คณะวิจัยผู้จัดการพิพิธภัณฑ์และชุมชน ตั้งแต่การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างชิ้นงาน วิธีการเทคนิคการทำผลิตภัณฑ์และการปรับปรุงประยุกต์ตามความสร้างสรรค์ของแต่ละแห่ง

แผนภาพที่ ๔.๖๘ การอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน
ในจังหวัดลำปาง

๓) ปฏิบัติการสร้างสรรคผลิภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ

เมื่อผู้เข้าอบรมได้รับความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบและการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑครั้งแรกแล้ว และได้ดำเนินการขยายผลถ่ายทอดการสร้างสรรคผลิภัณฑ์พิพิธภัณฑชุมชนแก่คนชุมชน โดยมีการร่วมผลิตผลิภัณฑ์จากต้นแบบ และนำวัสดุที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิภัณฑ์ของพิพิธภัณฑเช่น การทำพวงกุญแจจระกุก การทำฮอกควาย การทำที่ทับกระดาษและการใช้กระดาษสร้างปรีนทำที่แขวนหน้ารถยนต์ที่เป็นรูปพระพุทธรูปไม้ของวัด เป็นต้น จากการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนทำให้ได้ทักษะเพิ่มเติมที่จะนำกระดาษสร้างมาปรับใช้ให้เกิดผลิภัณฑ์ใหม่เพิ่มมากขึ้น

๔) วิเคราะห์และทบทวนปฏิบัติการสร้างสรรคผลิภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ

เมื่อมีการสร้างต้นแบบผลิภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง ๓ แห่งนั้น ทางคณะทำงานวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันทบทวนการทำงาน วิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรค ข้อดี ข้อเสียของการทำงานเพื่อเป็นแนวทางและหาวิธีปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการผลิตผลิภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมและหลากหลายยิ่งขึ้นต่อไป ทั้งเรื่องการเลือกชิ้นงาน แบบผลิภัณฑ์ และการใช้วัสดุอื่นๆ มาประโยชน์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้วัสดุที่อยู่ในชุมชนหรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่แล้วในพิพิธภัณฑ ฯลฯ โดยการปรึกษาหารือเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ผลิภัณฑ์ได้เพิ่มมูลค่าจากการปรึกษาคณะทำงานและผู้ทรงคุณวุฒิ และใช้ประโยชน์จากวัสดุชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๕) ทดลองพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ

การทดลองพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิภัณฑ์โดยอาศัยการขายแก่บุคคลที่รู้จัก สมาชิกในชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างการรับรู้ด้วยการขายโดยวิธีการบอกต่อ และทางสื่อออนไลน์ที่เป็นฐานข้อมูลให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑอเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง และวางแผนที่กำหนดเป็นสินค้าจังหวัดลำปางจากการปรึกษาหารือกับพาณิชย์จังหวัดในลำดับต่อไป

๖) เวทีสรุปทเรียนแก่ชุมชน

จากการปฏิบัติการพัฒนาผลิภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปาง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกระบวนการขั้นตอน เพื่อให้การผลิตผลิภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ คุณค่า และสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน และดำเนินการทำงานไปตามเป้าหมาย โดยสุดท้ายจะต้องมีการจัดสรุปทเรียนแก่ชุมชน เพื่อเป็นการทบทวนวิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบการทำงานที่ผ่านมา และนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการผลิตผลิภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชนจังหวัดลำปาง มีขั้นตอนได้แก่ การจัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการผลิตผลิภัณฑ์ของเครือข่าย

พิพิธภัณฑสถาน การนำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ และจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่าย และการปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน ส่วนวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง เริ่มด้วยการปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ การปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน การวิเคราะห์และทบทวนปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน การทดลองพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน และเวทีสรุปบทเรียนแก่ชุมชน เพื่อให้การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน ที่สะท้อนวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานอันทรงคุณค่าแก่การเรียนรู้ และเป็นการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่วัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง

๔.๒.๓ รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

รูปแบบและกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง เพื่อเป็นการให้ความรู้ แสดงอัตลักษณ์ สร้างจิตสำนึกและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ในการผลิตสินค้าจำหน่ายและเป็นของที่ระลึกในพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งนั้น จากการปฏิบัติการวิจัยสามารถแบ่งกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ในลักษณะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังต่อไปนี้

ก. กระบวนการต้นน้ำ เป็นกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย

๑) สำรวจบริบทชุมชน ทูทางสังคมและวัฒนธรรม

การสำรวจบริบทชุมชนและการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง โดยการต่อยอดรายงานผลการวิจัยประจำปี ๒๕๖๓ เกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานโอเล็คทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง ที่เป็นแหล่งพิพิธภัณฑสถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณ สิ่งของ และเครื่องมือต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง ตลอดจนมีการหาข้อมูลและองค์ความรู้จากการศึกษาภาคสนาม การสำรวจการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยกลุ่มผู้จัดการพิพิธภัณฑสถานและชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปางในลำดับต่อไป

๒) จัดเวทีชุมชนระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง

การจัดเวทีชุมชนระดมความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง โดยนำเสนอความเป็นมาของโครงการวิจัย ระดมแนวทางการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน และวางแผนการดำเนินงานวิจัย โดยทีมวิจัยมีการนำเสนอรายงานผลการวิจัยประจำปี ๒๕๖๓ เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ และรูปแบบการสร้างผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อการระดมแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัยที่เน้นคณะทำงานเป็นแกนนำหลัก ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมและเป็นผู้ประสานงานสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัยกับชุมชน จากการระดมความคิดเห็นทำให้ได้ข้อสรุปการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง จะต้องออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่ง โดยพิพิธภัณฑสถานบ้านหลวงจะทำของที่ระลึก เช่น ที่ทับกระดาษ พวงกุญแจกรก และออกควาย ฯลฯ ขณะที่พิพิธภัณฑสถานวัดปงสนุกเหนือและวัดไหล่หินหลวง เป็นพิพิธภัณฑสถานที่เน้นทางด้านความเชื่อและพิธีกรรมของท้องถิ่น จึงได้ทำการผลิตกรอบรูป ธงที่ใช้พิธีกรรม และที่แขวนในรถยนต์ที่เปรียบเสมือนพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ที่ทำด้วยกระดาษสา

หลังจากนั้น ได้มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานและชุมชนแต่ละแห่ง เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่คนในชุมชน เพื่อให้ได้แนวทางแก่ผู้เข้าร่วมการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ได้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น ในวัตถุประสงค์และผลที่จะได้รับจากการดำเนินโครงการ

ข. กระบวนการกลางน้ำ เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย

๑) ออกแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน

การออกแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน โดยการวิเคราะห์และหารูปแบบการผลิตเชิงสร้างสรรค์แก่เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจากการสร้างร่างต้นแบบตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์ เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่ง จากการประชุมชนได้มีความเห็นให้ทางวิจัยได้ออกแบบผลิตภัณฑ์แก่ชุมชน โดยทางคณะผู้วิจัยได้เข้าปรึกษาหารือกับผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์และการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ต่อยอดจากผลการวิจัยในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง

ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแหล่งพิพิธภัณฑทั้ง ๓ แห่ง เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม เพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่วัดและชุมชนในเครือข่ายพิพิธภัณฑในจังหวัดลำปางต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร อินคำ ผู้เชี่ยวชาญการออกแบบจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง กล่าวว่า “การออกแบบสินค้าหรือผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑเป็นสิ่งที่ยากพอสมควร เพราะต้องตระหนักถึงคุณค่าทางด้านวัตถุ สิ่งของ และชิ้นงานที่ปรากฏในพิพิธภัณฑ ซึ่งของบางอย่างมีนัยมากที่จะออกแบบได้เหมือนของจริง เช่น วัดไหลหินหลวง ซึ่งเป็นพระไม้หรือภาพพระบฏ ซึ่งการผลิตหรือสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์จะต้องคำนึงความเหมาะสม ดังนั้น การผลิตต้นแบบจะต้องไตร่ตรองเป็นพิเศษ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมเสียต่อวัฒนธรรมของแหล่งพิพิธภัณฑ”^{๘๑}

๒) การสร้างต้นแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ

การปฏิบัติการสร้างต้นแบบแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑเป็นขั้นตอนสำคัญในการแสดงอัตลักษณ์และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ และเป็นขั้นตอนแรกที่จะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนตนเอง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างต้นแบบคณะผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้ตระหนักถึงคุณค่า อัตลักษณ์และความสำคัญของพิพิธภัณฑแต่ละแห่งที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง โดยการสร้างต้นแบบที่มีคิวอาร์โค้ด (QR CODE) ติดอยู่บนฉลากหรือผลิตภัณฑ์ ซึ่งต้นแบบในการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถเรียนรู้และทำเองได้อย่างง่ายดาย นอกจากนั้น สามารถที่จะปรับและประยุกต์สัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งแทนคุณค่าของพิพิธภัณฑได้ด้วยตนเอง

๒.๑) การแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนตามความรู้และความสามารถ

การจัดการโครงการวิจัยและนักวิจัยชุมชนได้มีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและตามความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน โดยการทำงานนั้นได้แบ่งหน้าที่ตามความสามารถประกอบด้วย ๑) ทีมงานวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางจะเป็นผู้ที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์และการใส่ QR CODE องค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑอิเล็กทรอนิกส์ ๒) ช่าง (สล่า)/ชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านงานช่าง จะ

^{๘๑} รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร อินคำ สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

เป็นผู้รับผิดชอบการทำโครงสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นชิ้นส่วนที่ต้องอาศัยความชำนาญหรืองานฝีมือ เฉพาะ ๓) ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์/ชุมชน จะเป็นผู้ที่ช่วยในการสร้างหรือผลิตผลิตภัณฑ์ในการประกอบ ชิ้นส่วนให้เป็นสินค้า ของที่ระลึกไว้จำหน่ายแก่ผู้ที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม และ ๔) เครือข่าย พิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางและพหุวัฒนธรรมจังหวัด จะเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางต่อไป

๒.๒) การวิเคราะห์ปัญหาและทบทวนการทำงาน

ในการปฏิบัติการสร้างสรรค์การผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์มีการวิเคราะห์ ทบทวนถึงปัญหาในการทำงาน เพื่อหาทิศทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างถูกต้อง เพื่อให้การผลิต ผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง สามารถสร้างอัตลักษณ์ คุณค่า และ สร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่วัดและชุมชน

๓) ต่อยอดไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย พิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสร้างมูลค่าอันเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาจากมรดก ท้องถิ่นให้เกิดรายได้แก่วัดและชุมชน โดยมีการประชุมคณะที่มวิชัยชุมชนเพื่อจัดพัฒนาการผลิต ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อฝึกทักษะและสร้างองค์ความรู้แก่ชุมชน เป็นการดึงศักยภาพ และนำเสนอศักยภาพด้านการผลิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะเป็นการนำความรู้ไปสู่การ ถ่ายทอดแก่คนในชุมชนในลำดับต่อไป นอกจากนี้ยังมีการขยายผลถ่ายทอดการสร้างผลิตภัณฑ์ ชุมชนให้แก่คนในชุมชน และการประเมินโดยผู้รับว่าสินค้าใช้ได้หรือไม่ หากมีข้อบกพร่องจะได้ นำมาสู่การปรับปรุงและพัฒนาอีกครั้ง รวมถึงการปรึกษากับพหุวัฒนธรรมจังหวัดในการเป็นสินค้าของ ท้องถิ่นในลำดับต่อไป

ค. กระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิง สร้างสรรค์และการจำหน่ายสินค้าของเครือข่าย ประกอบด้วย

๑) การสร้างพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

การจัดพื้นที่ในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง โดยการพัฒนาศูนย์ให้ถึงระดับจังหวัด เป็นสินค้าที่ระลึกที่สร้างรายได้แก่วัดและชุมชน โดยการ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาครัฐ เครือข่ายภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการ เอกชนในการจัดกิจกรรมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการพิพิธภัณฑ์ อัตลักษณ์ คุณค่า และมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นจากการสแกนองค์ความรู้ที่ติดอยู่ใน ฉลากหรือ QR CODE ซึ่งจะเป็นการให้ความรู้ ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และความสำคัญของวัตถุ

โบราณ สิ่งของ และเครื่องใช้ในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางได้อย่างแท้จริง นอกจากนั้น จะได้มีการพัฒนาการจัดซื้อสินค้าผ่านระบบ E-Commerce ที่สามารถจัดซื้อสินค้าในช่องทาง อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ของเครือข่ายในลำดับต่อไป

๒) เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน

คณะวิจัยได้มีการจัดประชุมที่มววิจัยชุมชน เพื่อสรุปบทเรียนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง เพื่อให้ความรู้ที่เกิดจากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้เกิดรายได้และอนุรักษ์ วัตถุ สิ่งของ และเครื่องใช้ที่อยู่ในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการทบทวนประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่จะดำเนินงานต่อไปในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการ การปรับปรุงและพัฒนาางานผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต ดังตารางต่อไปนี้

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
หลักการทำงาน	๑. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้การผลิตสินค้าตรงต่อความต้องการของชุมชนและเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน ๒. การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและตามความรู้ความสามารถ ๓. การทบทวนและปรับปรุงต้นแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของแหล่งพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน ๔. การให้ความรู้แก่ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์และชุมชนเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวคิดและสร้างความเข้าใจเบื้องต้นในการทำโครงการวิจัยครั้งนี้ ๕. การมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมผลิตและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และการแบ่งงานกันทำเพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้น
ผลที่เกิดขึ้น	๑. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน ที่มีจิตอาสาในการช่วยเหลือการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ และเป็นแนวทางในการต่อยอดสู่พื้นที่ที่มีพิพิธภัณฑ์เช่นเดียวกันต่อไป

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน โดยการวิจัยจะเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่แฝงด้วยประโยชน์หลายๆ อย่างที่เป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ พลังความสามัคคีที่จะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งต่อไป ๓. การพัฒนาชุมชนทางอ้อม การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดรายได้ เป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และอาศัยหลักพุทธธรรมในการสร้างความสามัคคี เสียสละ และรู้จักการบำเพ็ญประโยชน์สุขให้แก่สังคม เป็นวิธีการผนึกความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดเป็นพลังชุมชนที่มีพิพธิภักดิ์ของวัดและชุมชนเป็นศูนย์กลางที่ช่วยให้เกิดความเป็นเอกภาพอันแท้จริงแก่ชุมชน
ปัจจัยความสำเร็จ	๑. ความแปลกใหม่ของสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพธิภักดิ์ที่เป็นสัญลักษณ์แทนพิพธิภักดิ์แต่ละแห่ง รวมถึงการมีเป้าหมายในการดำเนินโครงการวิจัยที่ชัดเจน ทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันสร้างผลงานตามเป้าหมายที่ต้องการเพื่อพิพธิภักดิ์ของวัดและชุมชน ๒. การกำหนดเวลาอย่างชัดเจน โดยการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงาน ซึ่งการสร้างผลงานให้เสร็จจำเป็นจะต้องมีการกำหนดแผนงาน ระยะเวลาที่กำหนดที่ชัดเจน เพื่อจะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมแก่ชุมชนต่อไป ๓. การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน โดยชี้แจงการดำเนินการโครงการ ในการประชุมของหมู่บ้าน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพธิภักดิ์ในจังหวัดลำปาง ๔. ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ผู้นำที่มีบทบาทหลัก ได้แก่ เจ้าอาวาสและผู้จัดการพิพธิภักดิ์ ที่มีบทบาทในโครงการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่มจนสิ้นสุดโครงการ ๕. การทำงานเป็นทีม โดยมีทีมวิจัยชุมชนเป็นแกนนำหลักในการดำเนินงาน การใช้ศักยภาพคนในชุมชนช่วยบริหารจัดการในการผลิตผลิตภัณฑ์ภายใต้โครงการวิจัยจนประสบผลสำเร็จ ๕. การจัดการองค์ความรู้จากผลการวิจัยการจัดการเครือข่ายพิพธิภักดิ์อิเล็กทรอนิกส์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ เพื่อเป็นการเผยแพร่และการให้ความรู้แก่ผู้สนใจแหล่งพิพธิภักดิ์ท้องถิ่น ตลอดจน เป็นการอนุรักษ์คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของเครือข่ายพิพธิภักดิ์อีกด้วย

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
สิ่งที่ได้เรียนรู้	๑. ได้รับความรู้ โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าให้แก่เครือข่ายพืชรักในจังหวัดลำปาง ๒. เกิดรายได้แก่วัดและชุมชน จากการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายพืชรักในจังหวัดลำปาง ๓. การทำกิจกรรมสร้างความรักและความสามัคคีในชุมชน ๔. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางปัญญาของท้องถิ่น โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของพืชรักที่สร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน ๕. การผลิตผลิตภัณฑ์ที่แทนคุณค่าของเครือข่ายพืชรักที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ๖. เกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ๗. ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชรักของวัดและชุมชนโดยมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม
ปัญหาอุปสรรค	๑. การจัดหาวัสดุยังเป็นการซื้อจากท้องตลาดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากจะลดต้นทุนการผลิตจะต้องนำวัสดุที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ๒. ความชำนาญทางด้านฝีมือ/งานช่าง มีจำนวนจำกัดและพื้นที่ที่มีอาชีพเกี่ยวกับงานช่างและฝีมือ ๓. ความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ อาจจะไม่มีความคงทนเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีราคาถูกและหักพังได้ง่าย ๔. อาชีพหลักของชุมชน โดยทั่วไปชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมจะไม่ค่อยมีเวลาในการทำสินค้าหรืออาชีพเสริม ๕. ความไม่สะดวกที่จะมารวมตัวกัน เนื่องจากเป็นช่วงที่เชื้อไวรัสโคโรนา ทำให้ชุมชนไม่สามารถที่จะรวมตัวกันได้
แนวทางการขยายผล	๑. การส่งเสริมการจำหน่าย การจัดการตลาด ผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชรักจะต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ และวัสดุจากที่อื่น รวมถึงกลุ่มจิตอาสารุ่นใหม่ที่จะช่วยในการผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นๆ และการโฆษณาในพื้นที่สาธารณะหรือสื่อมีเดีย ๒. การจดลิขสิทธิ์ของสินค้าที่ผลิตของเครือข่ายพืชรักในจังหวัดลำปาง

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	๓. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นรูปแบบต่างๆ ให้ทันสมัย และสร้างผลิตภัณฑ์ให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์จริง เช่น ในต่างประเทศ ๔. ขยายผล/ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนอื่นๆ เพื่อให้มีการวางแผนการผลิตผลิตภัณฑ์พืชรักที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น

อาจจะกล่าวได้ว่า รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักชุมชนจังหวัดลำปางนั้น นอกจากเป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชรักที่เป็นอัตลักษณ์และคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการสร้างพลังชุมชนในการสร้างรายได้ในรูปแบบสินค้าที่จัดจำหน่ายแก่ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมพืชรัก ซึ่งจะได้มีการจัดจำหน่ายในช่องทางของเครือข่ายพืชรักและการจำหน่ายออนไลน์ โดยการผลิตรายการของเครือข่ายพืชรักเป็นการสร้างโอกาสให้แก่ชุมชน แสดงถึงปฏิสัมพันธ์อันดีงามในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชุมชน รวมถึง เป็นแนวทางที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้พัฒนาต่อยอด โดยใช้วิธีการ ความคิด องค์ความรู้ทั้งจากความรู้เดิมและความรู้ใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา สามารถนำวิธีการอนุรักษ์พืชรักที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนโดยการพัฒนาเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์พืชรัก ที่จะนำไปสู่การยกระดับชุมชนเศรษฐกิจฐานราก ศิลปวัฒนธรรม และสังคมตามมานำไปสู่ชุมชนที่สร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักชุมชนจังหวัดลำปาง ทำให้เห็นความสำคัญเครือข่ายพืชรักที่มีบทบาทสำคัญช่วยในการพัฒนาชุมชนเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่บันทึกเรื่องราวของชุมชนครั้งในอดีตและเป็นเรื่องที่ควรจดจำ นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและมีจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางปัญญาที่เป็นพืชรักของวัดและชุมชนในพื้นที่ตนเอง เป็นการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ที่สามารถสร้างรายได้และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของเป็นวัตถุ สิ่งของที่อยู่ในพืชรัก ซึ่งจากการดำเนินงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักในจังหวัดลำปางสามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบและกระบวนการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังแผนภาพต่อไปนี้

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายพืชรักจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง ได้แก่ ๑) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๒) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง และ ๓) วัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งบริบทเครือข่ายมีความความพร้อมและศักยภาพในการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางภูมิ แม้ว่าสภาพทางสังคมในโลกยุคปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีก็ตาม แต่

ชุมชนกลับยึดวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วยการอยู่ร่วมกันแบบเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ และมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนท้องถิ่น

ขณะที่การบริหารจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิวัฒนธรรม โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจ การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาตามความเชื่อในท้องถิ่น และถูกต้องตามกฎหมายกติกาชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นศูนย์เรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นและประสานพลังการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยการบูรณาการการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อช่วยในการวางแผน ตัดสินใจและแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการร่วมมือด้านการวิจัยกับทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปางที่ต่อยอดให้เกิดเป็นการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยการหาเวทีประชาคมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนารูปแบบสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ด้วยการนำ QR CODE ที่เป็นผลลัพธ์จากรผลงานการวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปางในการเข้าถึงข้อมูลของแต่ละพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ด้านการอนุรักษ์วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์และสร้างรายได้แก่วัดและชุมชนที่เป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๓ แห่ง

จากการปฏิบัติการที่คณะวิจัยและชุมชนได้วางแผนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ได้แก่ ๑) พิพิธภัณฑ์ของวัดปงสนุกเหนือและพิพิธภัณฑ์ของวัดไหล่หินหลวง ได้ทำการพัฒนาและผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นกรอบรูป ธงที่ใช้พิธีกรรม และที่แขวนในรถยนต์ด้วยกระดาษสาที่มี QR CODE ติดอยู่กับผลิตภัณฑ์และ Package เพื่อง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ และ ๒) พิพิธภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก ได้ทำของที่ระลึกที่เกิดจากความชำนาญและความถนัดของคนในท้องถิ่น โดยได้ทำการผลิตที่ทับกระดาษ พวงกุญแจครก และฮอกควาย ฯลฯ โดยใช้ QR CODE ติด Package ของสินค้าเพื่อเข้าถึงข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ประสบความสำเร็จเกิดจากปัจจัยที่เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยและชุมชน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การกำหนดความต้องการของวัดและชุมชน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และเป็นเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการเข้ามาร่วมรับฟังแผนงานวิจัย การเข้าร่วมประชุมเพื่อหารือกันในการระดมความคิด การตัดสินใจ การลงความเห็นในการเลือกสิ่งของที่จะเป็นตัวแทนหรืออัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน รวมถึงการเลือกแบบผลิตภัณฑ์ที่เอื้อต่อการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๒ ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Community Participatory Implementation) โดยการแบ่งบทบาทและหน้าที่ในการทำงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการคัดสรรที่เกิดจากการให้ความรู้ การคัดเลือกวัสดุ อุปกรณ์ วิธีการผลิต เพื่อให้วัดและชุมชนได้พัฒนาศักยภาพด้านการผลิตบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมตนเองอย่างเหมาะสม เพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาศักยภาพทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การระดมความเห็นและช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การช่วยเหลือด้านทรัพยากรและงานฝีมือที่เป็นความถนัดของชุมชน และการประสานงานขอความช่วยเหลือจากภาคีหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ เป็นต้น และการทดลองการผลิตแก่เครือข่ายพหุวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง

ขั้นที่ ๓ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Community Benefits) จากการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วมของการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ผลผลิตจากงานวิจัย ได้แก่ การผลิตสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์พหุวัฒนธรรม การอนุรักษ์มรดกทางภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่น การพัฒนาและสร้างทักษะเชิงสร้างสรรค์แก่ชุมชน การสร้างอาชีพและรายได้แก่วัดและชุมชน เกิดจิตสำนึก ความรักความสามัคคี เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางภูมิปัญญาในท้องถิ่นตนเอง เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Community Participatory Evaluation) คณะผู้วิจัยและชุมชนได้ทำเวทีการคืนข้อมูลเพื่อถอดบทเรียนทุกครั้ง เพื่อให้รู้ถึงปัญหาและอุปสรรคตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย และเมื่อโครงการสิ้นสุดไปชุมชนได้ทำการสานต่อกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการนำผลิตภัณฑ์ของพหุวัฒนธรรมที่จำหน่ายเป็นของที่ระลึกภายในวัดและชุมชน โดยชุมชนได้ทำการปรึกษาหารือในการดัดแปลงผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายตามความถนัดและอาชีพตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะยกระดับผลิตภัณฑ์ให้เป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมประจำจังหวัดลำปางสู่สาธารณชน โดยมีการประชุมเพื่อหาแนวทางการสร้างรายได้และอนุรักษ์เครือข่ายพหุวัฒนธรรมของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมในจังหวัดลำปางที่เป็นผลการวิจัยได้นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยการใช้วิธีการประชุม การทำเวทีเสวนา การสร้างกิจกรรมเพื่อสานสัมพันธ์ภาพที่เป็นพลังชุมชน สร้างความรักสามัคคีและความปรองดอง ปลูกจิตสำนึกแก่ชุมชนด้วยการสร้างสร้างวัฒนธรรมการเคารพรับฟังความเห็นของผู้อื่น สร้างเครือข่ายพัฒนาอาชีพที่เพิ่มมูลค่าให้กับท้องถิ่น จนนำไปสู่การสร้างคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดความมั่นคงและยั่งยืน รวมถึงการสร้างเครือข่ายทั้งภาควิชาการ หน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม เครือข่ายเอกชน เข้ามาร่วมมือสนับสนุนและพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนให้พัฒนายิ่งขึ้น

๔.๓ แนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่าย พิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

การนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นทุนทางสังคมและสร้างรายได้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาคณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอแนวทางในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปางออกเป็น ๓ ลักษณะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของ เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากชาวบ้าน พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการบอกเล่าเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ และการสร้างเครือข่ายแหล่งพิพิธภัณฑสถานใกล้เคียงทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน อาทิเช่น วัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมเทศบาล ชุมชนใกล้เคียงกลุ่มแม่บ้าน วัด/ผู้จัดการพิพิธภัณฑสถานฯ ทั้งนี้จะต้องเป็นเพราะกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาพัฒนาชุมชน โดยการส่งเสริมชุมชนให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อมั่น และรู้สึกถึงแผนทุนทางสังคม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนและปฏิบัติงาน เกิดความรับผิดชอบและติดตามผลกระทบ โดยการมีส่วนร่วมเป็นการเข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทั้งทางความคิด จิตใจ อารมณ์และทางกาย ครอบคลุมมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วมร่วมกัน^{๔๖} จากการศึกษา พบว่า แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ หิงหา และสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่น มีดังนี้

๑) การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านฝีมือ/งานช่าง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ (Community Empowerment) โดยเป็นหลักการที่เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรบุคคล ความรู้ และทุนทางสังคมจนเกิดเป็นกระบวนการตัดสินใจการพัฒนาในรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ การบริหารจัดการ และการพัฒนา ซึ่งถือได้ว่าเป็น

^{๔๖} นิรันดร์จตุเวศย์, แนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่เริ่มจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างบุคคลกับองค์ความรู้ กระบวนการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับทุนทางสังคมให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเป็นกระบวนการสร้างทุนความรู้ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม เป็นประสบการณ์การพัฒนาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับทรัพยากรที่จะพัฒนาศักยภาพของชุมชนเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน^{๔๗} แม้การผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานและชุมชนเพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้ แต่ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านฝีมือ/งานช่าง^{๔๘} เพราะจากการถอดบทเรียนในพื้นที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานมีข้อจำกัดด้านช่างฝีมือภายในชุมชนที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์ ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพด้านฝีมือว่า

“การผลิตสินค้าเป็นของฝากหรือของที่ระลึก ชาวบ้านจำเป็นต้องมีฝีมือทางการช่าง เพื่อจะได้พัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งบ้านหลุกโชคดีที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นช่างแกะสลัก ทำให้การทำผลิตภัณฑ์เป็นเรื่องที่ง่าย แต่ก็มีข้อจำกัดด้านผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดเล็ก จำเป็นจะต้องช่างหรือคนในชุมชนที่มีความชำนาญในการสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ออกมาให้ได้”^{๔๙}

ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพด้านงานฝีมือ งานช่าง งานศิลป์ จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการผลิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ที่ได้สร้างสรรค์ไว้ (CSR: Corporate Social Responsibility) โดยสมาชิกในชุมชนควรได้รับการพัฒนาด้านฝีมือให้มากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ช่วยในการผลิตต้นแบบสินค้า และพัฒนาฝีมือของชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นที่ของแหล่งพิพิธภัณฑสถานบ้าน

^{๔๗} ลักษณ์ พุ่มหว่า, ธาราภรณ์ อธิราภรณ์ และภาวิณ ชินะโชติ, “การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทีมงาน: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านชุมชนเปรมฤทัย เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร”, วารสารเกษมบัณฑิต, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑): ๖๑-๗๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางเล็ก จินะการ, ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดไถ่หินหลวง ตำบลไถ่หิน อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์, ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

หลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากไม้ ซึ่งการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จะต้องตระหนักถึงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านช่างไม้ที่เป็นงานเฉพาะที่อาศัยฝีมือเพื่อใช้ในการพัฒนา ดัดแปลง และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่จะสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น^{๕๐} ตลอดจน การส่งเสริมความสามารถของชุมชนในการบูรณาการวัตถุดิบของที่สื่อแทนค่าของแหล่งพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามกาลเทศะ ไม่ขัดต่อความเชื่อและการปฏิบัติของชุมชนที่ยึดปฏิบัติสืบต่อกันมา

๒) การสร้างกิจกรรมเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมจะต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนในชุมชน เพื่อปกป้องดูแลรักษาและทำนุบำรุงอัตลักษณ์อันดีงามของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนตนเอง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์ทั้งด้านการบริหารจัดการ การวางแผน การรับผลประโยชน์ การค้นหาปัญหา การติดตามผลและการดำเนินการ เป็นกระบวนการที่ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การบริหารจัดการ การตลาด/การจำหน่าย การแบ่งหน้าที่การบริหารจัดการตามความเหมาะสมกับสมาชิกตั้งแต่กระบวนการผลิตและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์^{๕๑} ซึ่งกระบวนการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมรายได้และการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อรับผิดชอบและมีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตผลิตภัณฑ์ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ จากการสำรวจชุมชน การสร้างความเข้าใจคนในชุมชน ระดมความคิดเห็น และออกแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการกลางน้ำ จากการลงมือปฏิบัติและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน และกระบวนการปลายน้ำ การสร้างพื้นที่ที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ชุมชนเกิดปัญหาในการร่วมตัวทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมจำเป็นจะต้องส่งเสริมวิธีการแบบใหม่ในการผลิตแบบมีส่วนร่วม เช่น การกระจายวัสดุให้สมาชิกได้เรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ (ZOOM) หรือ การประยุกต์ผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองแล้วนำเสนอแก่สมาชิก ฯลฯ เพื่อให้กิจกรรมการพัฒนาการผลิตสามารถ

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายสุชาติ สุวิชาดา, รองประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๕๑} สุกัญญา พยุงสิน, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษาบ้านวังขรณ์ หมู่ ๑๑ ตำบลโพชนไก่ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี”, วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทระเกษม, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔): ๔๕-๕๘.

ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และช่วยสร้างรายได้ที่ยั่งยืนจากความเข้าใจ การร่วมมือร่วมแรง การมีเป้าหมายและทิศทางอันเดียวกันที่จะผลักดันให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

๓) การปลูกจิตสำนึกและสร้างจิตอาสา การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนทั้ง ๓ แห่ง เพื่อนำเสนอผลผลิตที่ถูกดัดแปลงจากโบราณวัตถุที่แสดงอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมุ่งหวังให้เกิดการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่วัดและชุมชน จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แก่ชุมชนได้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยวิเคราะหหารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานและสะท้อนอัตลักษณ์ที่เป็นบริบทชุมชน (Community Identity) สะท้อนถึงคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนที่บอกเล่าเหตุการณ์เรื่องราว และความสัมพันธ์ทางด้านภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่นในด้านวิถีความเป็นอยู่ วิถีความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษได้ทำการส่งมอบให้แก่ชุมชน

โดยการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานทั้ง ๓ แห่ง ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนจะต้องมีการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้แก่สมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดการเสียสละกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ในการขับเคลื่อนการผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าเพื่อจำหน่าย และเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน^{๕๒} ซึ่งการปลูกจิตสำนึกและจิตอาสาเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมให้แก่คนในชุมชนทั้งพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน ผู้จัดการพิพิธภัณฑสถาน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และเป็นการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของชุมชนตระหนักรู้ในการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในระยะยาว นายไพรินทร์ ศรีวรรณ ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า

“การดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรพิพิธภัณฑสถานในชุมชนจะต้องมีจิตใจที่เสียสละและทำเพื่อส่วนร่วม เพราะทรัพยากรสิ่งทั้งหลายในพิพิธภัณฑสถานเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษและผู้มีจิตศรัทธาได้นำมาถวายวัดและเก็บรวบรวมเป็นพิพิธภัณฑสถาน เป็นสมบัติของวัดและชุมชน และชุมชนจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษา ปกป้อง และดูแลทรัพยากรสมบัติสืบทอดลูกหลานต่อไป”^{๕๓}

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรเสลคุณ, เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายไพรินทร์ ศรีวรรณ, ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

การผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแม้จะเป็นการดัดแปลงและเรียนแบบโบราณวัตถุที่ปรากฏในพิพิธภัณฑสถานสะท้อนให้เห็นถึงภูมิวัฒนธรรมทางสังคม ศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อในท้องถิ่น แต่ก็ยังเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ช่วยให้การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสัญลักษณ์เกิดการสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน และเป็นการสร้างจิตสำนึกและจิตอาสาให้แก่ชุมชนให้เกิดการตระหนักต่อความรับผิดชอบมรดกทางวัฒนธรรมตนเองและสร้างความสมัคสมานสามัคคีในชุมชน รวมถึงการจัดการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วยการผลิตผลิตภัณฑ์จากพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนอีกด้วย เพราะหากชุมชนขาดจิตสำนึกและจิตอาสาช่วยกันทำให้โบราณวัตถุถูกทำลาย ทรุดโทรมเสียหาย และขาดความเป็นอัตลักษณ์อันล้ำค่าของชุมชน ทั้งนี้ เพราะชุมชนไม่ได้นำองค์ความรู้ในการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชนไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง รวมถึงสมาชิกในชุมชนขาดจิตสำนึก ขาดความรับผิดชอบต่อมรดกทางวัฒนธรรม และขาดการมีส่วนร่วมที่จะช่วยอนุรักษ์โบราณวัตถุอันเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องช่วยกันปลูกจิตสำนึกและสร้างจิตอาสาให้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์อัตลักษณ์อันดีงามแบบมีส่วนร่วมด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างรายได้และการเปิดโอกาสให้แก่เด็กและเยาวชนอันเป็นอนาคตเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือและพัฒนาสินค้าให้เกิดความทันสมัย ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานที่จะจับจ่ายซื้อสินค้าที่สัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานไว้เป็นของที่ระลึกต่อไป

๔.๓.๒ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน

การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนทั้ง ๓ แห่ง เกิดจากการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สินค้าจากอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ชุมชนมายาวนาน โดยวัตถุดิบของในพิพิธภัณฑสถานสะท้อนภูมิวัฒนธรรมของชุมชนทั้งวิถีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม มรดกทางภูมิปัญญาทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานที่เป็นอัตลักษณ์และภูมิวัฒนธรรมของชุมชนควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ผลิตภัณฑ์ต้องเหมาะสมและไม่ขัดต่อความเชื่อชุมชน การสร้างรูปแบบและผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจำเป็นต้องสร้างสรรค์งานจากวัสดุ/อุปกรณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อบ่งบอกเอกลักษณ์ท้องถิ่นและช่วยให้การจัดหาวัสดุสะดวกแก่การผลิตผลิตภัณฑ์นั้นๆ เช่น พิพิธภัณฑสถานวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่มีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ทำจากไม้ กอปรกับชุมชนเป็นชุมชนหมู่บ้านที่ผลิตสินค้า OTOP ที่ทำจากงานหัตถกรรมแกะสลักด้วยไม้ส่งออก ทำให้มีวัสดุที่เหลือจากการแกะสลักสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการทำสินค้าที่เป็นของที่ระลึกที่เป็นสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชนได้

แผนภาพที่ ๔.๖๙ เครื่องใช้ในครัวเรือนที่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดบ้านหลุก
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

การส่งเสริมอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จะต้องสะท้อนเห็นถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่เป็นวัฒนธรรมและสังคมในท้องถิ่น โดยผลิตภัณฑ์จะต้องเหมาะสมกับความสามารถและศักยภาพของคนในท้องถิ่น เช่น ผลิตภัณฑ์ที่เป็นหัตถกรรมท้องถิ่นพวกจักรสานต่างๆ ผลิตภัณฑ์จากไม้ที่เหลื่อเพื่อทำของที่ระลึก กระบวยตักน้ำ และอื่นๆ นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์ ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ในชุมชนว่า

“การทำสินค้าที่ออกแบบจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนควรเหมาะสมกับคนในพื้นที่ โดยสินค้าอาจจะมาจากเศษของเหลื่อจากไม้ที่เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยการประดิษฐ์ของที่ระลึกและตกแต่งลวดลายของผลิตภัณฑ์ที่เป็นศิลปะหรือลายฝีมือช่างสกุลลำปาง เพื่อบอกคุณค่าและความงามที่แตกต่างอย่างวิจิตรศิลป์ของจังหวัดลำปางที่แตกต่างจากที่อื่น เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนตัวเองได้ชัดเจน^{๔๔}

ขณะที่วัดไหล่หินหลวงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่แฝงไปด้วยคติและความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยรวบรวมศาสนวัตถุโบราณ เช่น หีบคัมภีร์ คัมภีร์ใบลาน พระพุทธรูปไม้ ฯลฯ ความเฉพาะของพระพุทธรูปไม้ที่เป็นอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ของวัดไหล่หินหลวงที่มีการสร้างขึ้นด้วยศิลปะแบบพื้นบ้าน และความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนวยการพรให้แก่ผู้ที่กราบไหว้ให้ได้รับความสิริมงคลที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนให้เป็นผู้สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยผู้เลื่อมใสจะต้องประพฤติปฏิบัติตนในการพัฒนาศีล

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์, ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สมาธิ และปัญญา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและความสุขแท้จริงได้ในชีวิต^{๕๕} ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วยพิพิธภัณฑของวัดไผ่หินหลวงจะต้องมีความรอบคอบและไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนในการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเครื่องถ้วยพิพิธภัณฑ ซึ่งนางพรรณนันท ก่องเก็น ได้กล่าวถึงการผลิตสินค้าของพิพิธภัณฑชุมชนว่า

“การทำของที่ระลึกหรือสินค้า จะต้องตระหนักถึงความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของในพิพิธภัณฑ เพราะภายในพิพิธภัณฑของวัดไผ่หินหลวง จะมีพวกพระไม้ หีบคัมภีร์และคัมภีร์ใบลาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ การทำสินค้าจะต้องเข้าใจถึงความเหมาะสมว่าจะทำอะไรขึ้นมา เพื่อไม่ให้ผิดจากจารีตประเพณีหรือหลบลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสมบัติของวัด โดยวัดไผ่หินหลวงจะมีพระไม้ซึ่งเป็นสิ่งเคารพ การดัดแปลงอาจจะนำมาใช้ในลักษณะการทำโคมไฟที่มีรูปพระเจ้าไม้รอบโคมไฟ ซึ่งจะทำให้เหมือนเป็นการกราบไหว้พระพุทธรูปไม้ในพิพิธภัณฑ”^{๕๖}

แผนภาพที่ ๔.๗๐ พระพุทธรูปไม้ซึ่งเป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑชุมชนวัดไผ่หินหลวง
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ส่วนพิพิธภัณฑของวัดปงสนุกเหนือ ซึ่งเป็นศาสนสถานของไทยที่ได้รับรางวัลด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่เหลืออยู่แห่งเดียวในประเทศจากวัดและชุมชน โดยมี

^{๕๕} ฐริทัต ศรีอร่าม, “พระพุทธรูปสำคัญ: แนวคิด คุณค่า และอิทธิพลที่มีต่อสังคมไทย”, วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔): ๕๑-๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นางพรรณนันท ก่องเก็น, ประชาชนในชุมชนวัดไผ่หินหลวง ตำบลไผ่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ห้องแสดงศิลปวัตถุดั้งเดิม ได้แก่ อาสนา สัตตภัณฑ์ ชั้นดอก แฉ่งพระไม้ ตุงค่าวขาวเขลางค์ และ ภาพพระบฏซึ่งมีคุณค่าด้านศิลปะ ความเชื่อ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการการผลิตสินค้า จะต้องดัดแปลงให้ไม่ขัดต่อความเชื่อความศรัทธาของท้องถิ่นและเหมาะสม ซึ่งการดัดแปลงอัตลักษณ์ความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรมของวัตถุในพิพิธภัณฑ์อาจจะให้มีความเหมาะสมและเกิดคุณค่าตามยุคสมัยและประโยชน์ นายภาสกร สุริยะ เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้กล่าวถึงการส่งเสริมอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์ให้ทันสมัยและสร้างจุดสนใจแก่ผู้ซื้อว่า

“การทำผลิตภัณฑ์สินค้าของวัดปงสนุกเหนือ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรมลำปาง โดยเฉพาะผ้าพระบฏที่ใช้ในพิธีกรรมตั้งธรรมหลวง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเชื่อพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าและอันสืบของการฟังธรรมตามปีเกิด โดยการผลิตผลิตภัณฑ์อาจจะนำความงดงามทางด้านศิลปะมาใช้เป็นสินค้าที่ระลึก เช่น ที่คั่นหนังสือหรือนำภาพบางส่วนของภาพพระบฏมาใช้เพื่อเป็นภาพปริศนาชวนให้เกิดการเรียนรู้และแสวงหาภาพเต็ม ซึ่งจะทำให้เกิดความตื่นต้นและลุ้นกับแผ่นภาพเต็มอีกด้วย” ^{๕๗}

แผนภาพที่ ๔.๗๑ ภาพพระบฏที่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ดังนั้น การดัดแปลงสินค้าที่ถอดรูปแบบหรือคัดลอกจากพิพิธภัณฑ์จะต้องมีความเหมาะสม ถูกต้องตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น ไม่ขัดต่อหลักความเชื่อ ทันทสมัย เหมาะสมและชวน

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายภาสกร สุริยะ, เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ให้เกิดการติดตาม โดยการผลิตสินค้าเชิงสร้างสรรค์จะต้องตระหนักถึงการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวในรูปแบบการเรียนรู้และการจับจ่ายสินค้าของที่ระลึกเพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ได้เนทางเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน ซึ่งผลิตภัณฑ์ย่อมทำให้เกิดการสร้างรายได้และคุณค่าที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี

๒. *เอกลักษณ์เฉพาะของผลิตภัณฑ์* การผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นการบริหารจัดการเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางที่มีการเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยการดึงศักยภาพชุมชนและทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศ ผ่านการแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าของพิพิธภัณฑ์อันเกิดจากการจัดการพิพิธภัณฑ์ได้อย่างยั่งยืน^{๔๘} และเป็นการเพิ่มพูนความรู้ อันทรงคุณค่า เกิดการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดให้เกิดการเรียนรู้ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกฝนทักษะทางความคิดที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น^{๔๙} เพราะพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งได้จัดแสดงและส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นสินค้าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จึงเป็นการบูรณาการและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน นางศิริมา วงศ์ใจแก้ว ได้กล่าวถึงการพัฒนาสินค้าหรือของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายและเป็นตัวแทนของพิพิธภัณฑ์ของชุมชนว่า

“การทำสินค้าขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพิพิธภัณฑ์นั้น สินค้าควรมีอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์เฉพาะเพื่อให้มีลักษณะที่โดดเด่น แฝงด้วยความหมายหรือสัญลักษณ์ของชุมชน ทำให้คนที่ซื้อได้เกิดความพอใจในสินค้าและเป็นตัวแทนของพิพิธภัณฑ์อีกด้วย”^{๕๐}

^{๔๘} กฤษฎา ตัสม่า, “การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์”, วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๔ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๐-๘๔.

^{๔๙} ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ และฟ้า วิไลขำ, “พิพิธภัณฑ์: แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารห้องสมุด, ปีที่ ๖๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๔๓-๖๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางศิริมา วงศ์ใจแก้ว, ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ดังนั้น การผลิตสินค้าควรเป็นสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของโบราณวัตถุที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ผ่านการแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อใช้ในรูปต่าง โดยการปรับและออกแบบสินค้าที่เอกลักษณ์เฉพาะของพิพิธภัณฑ์ ได้แก่

๑) พิพิธภัณฑ์วัดไผ่หินหลวง ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่เก็บสะสมโบราณวัตถุดั้งเดิมตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น หีบคัมภีร์ พระพุทธรูปไม้ ฯลฯ ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวอาจจะนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดกับแหล่งพิพิธภัณฑ์ในการสร้างกล่องบรรจุภัณฑ์ที่เกิดจากธรรมชาติด้วยลายที่บ่งบอกถึงหีบคัมภีร์ของวัดไผ่หินหลวงหรือการทำสินค้าในลักษณะที่ตอนสนองด้านจิตวิญญาณแก่นักท่องเที่ยวสายบุญ เช่น พระแสงไม้ ผ้าห่อคัมภีร์หรือกิจกรรมการถวายเป็นผ้าห่มคัมภีร์และการถวายธรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับวัดสูงเม่น เป็นต้น

๒) พิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือซึ่งเป็นการสะท้อนเอกลักษณ์ความงดงามทางด้านวิจิตรศิลป์กับวิถีชีวิตท้องถิ่นในล้านนา โดยการส่งเสริมเอกลักษณ์ควรมีการสร้างผลงานทางศิลปกรรมที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นที่ส่งเสริมวัฒนธรรมทางด้านศิลปะช่างสกุลลำปาง เพื่อโชว์ความงดงามด้านศิลปะผ่านผลิตภัณฑ์โดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มเครือข่ายเครื่องเงินในการสร้างหรือถ่ายทอดภาพพระบฏในเครื่องเงินหรือการนำผ้าพระบฏลงในผลิตภัณฑ์เซรามิกที่บ่งบอกถึงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดลำปางได้อย่างแท้จริง

๓) พิพิธภัณฑ์บ้านหลุก ซึ่งเป็นการแสดงวัตถุสิ่งของเครื่องใช้โบราณที่ทำจากไม้และชุมชนเป็นพื้นที่ผลิตสินค้า OTOP จากการแกะสลักไม้ส่งออกตามใบสั่งของลูกค้า การผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี โดยการผลิตผลิตภัณฑ์ควรมีการสร้างสรรคงานที่เกิดจากความคิดเชิงสร้างสรรค์แบบใหม่ เช่น การใช้เครื่องจักรสานเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสวยหรือตกแต่งภายในบ้านเรือน การใช้สินค้าไม้เป็นภาชนะในครัวเรือน ฯลฯ ซึ่งการสร้างสรรคผลงานจะต้องบ่งบอกเอกลักษณ์เฉพาะของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่จะสร้างรายได้และรักษาคุณค่าของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมต่อไป

จะเห็นได้ว่า เอกลักษณ์เฉพาะของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓ แหล่ง ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้เกิดความโดดเด่น สร้างรายได้และเกิดการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน โดยอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จะต้องอยู่บนความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อต่อยอดความคิดและผลักดันให้เกิดผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานทางสังคมที่สะท้อนอัตลักษณ์อันงดงามทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นการรักษาคุณค่าทางด้านวัตถุสิ่งของที่เป็นปูชนียวัตถุที่สำคัญของท้องถิ่นให้อยู่สืบต่อไป และเป็นการยกระดับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์อันงดงามของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปางได้อย่างยั่งยืน

๔.๓.๓ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างรายได้ของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างรายได้และคุณค่าแก่พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน โดยผลิตภัณฑ์ถือว่าการสร้างมูลค่าและอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับสังคมต่อไป อย่างไรก็ตาม แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ดังนี้

๑. การผลิตผลิตภัณฑ์ให้เป็นอาชีพหลัก พิพิธภัณฑ์ถือว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ทำการสั่งสมความรู้ ความสามารถที่เป็นทักษะชีวิตที่ได้สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ การจัดการพิพิธภัณฑ์จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการอนุรักษ์มรดกทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าจากการสืบสานจากปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชุมชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ โดยการผลิตผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างงานที่จะเพิ่มมูลค่าทางด้านวัตถุและจิตใจในการอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์ให้คงอยู่ในชุมชน นายไพฑูรย์ เตรี ประชาชนในชุมชนวัดไทรหิ้นหลวง ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนว่า

“คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและสวน ไม่ค่อยมีเวลาในการมาผลิตสินค้า/ของที่ระลึกไว้ขายแก่นักท่องเที่ยว เพราะรายได้ส่วนใหญ่เกิดจากอาชีพหลักที่เป็นการทำไร่ทำนากัน”^{๖๑}

ด้วยอาชีพหลักของชุมชนเป็นอาชีพหลักของชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายจะต้องสร้างรายได้แก่ชุมชนอย่างแท้จริง^{๖๒} จนทำให้ชุมชนหันมาใส่ใจและยึดเป็นอาชีพหลัก เพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างเงิน และสร้างคนในการดูแลทุนทางวัฒนธรรมต่อไป^{๖๓} ดังนั้น การผลิตผลิตภัณฑ์จะต้องมีความยั่งยืนที่สามารถสร้างรายได้ทำให้ชุมชนบางกลุ่มหันมาให้ความสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เป็นอาชีพหลัก เพื่อ

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ เตรี, ประชาชนในชุมชนวัดไทรหิ้นหลวง ตำบลไทรหิ้น อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายปฐมพัฒน์ แสงอรุณฉัตรียา, ประชาชนในชุมชนวัดไทรหิ้นหลวง ตำบลไทรหิ้น อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายธงชัย แผ่นคำ, ไวยาวัจกร วัดไทรหิ้นหลวง ตำบลไทรหิ้น อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

พัฒนาสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เข้ามาเยี่ยมชม และเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณค่าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง

๒. *วัสดุหาได้ภายในชุมชน* การประดิษฐ์/การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้ที่เหมาะสมจะต้องเป็นวัสดุ/อุปกรณ์ที่สะดวก หาง่ายและมีอยู่ในชุมชน โดยปัจจุบันมีการนำเศษวัสดุที่ไร้ประโยชน์มาสู่การสร้างมูลค่าแก่ชุมชน ซึ่งการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จะต้องเป็นการสร้างสรรค์สินค้าที่สามารถดัดแปลงและตกแต่งจากวัสดุท้องถิ่น เพื่อสามารถนำวัสดุที่หาได้ง่ายมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างชิ้นงาน รวมถึงสามารถเอาวัสดุที่เหลือใช้จากการประกอบอาชีพหลักมาสู่การปรับสร้างมูลค่าแก่ชุมชน^{๒๔} นายอัครเดช มาลัย เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง กล่าวว่า

“การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งควรมีวัสดุที่ง่ายแก่การทำหรือเป็นวัสดุในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นได้เกิดประโยชน์ หาง่าย สะดวก และมีค่าไม่แพง ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาจำหน่ายหรือใช้เป็นของที่ระลึกสำหรับผู้เข้าเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์ชุมชนต่อไป”^{๒๕}

การผลิตสินค้าเพื่อเป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ควรตระหนักถึงวัสดุในท้องถิ่นที่สามารถหาได้ง่าย ราคาถูก และเหมาะสำหรับการนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายและเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุกที่กลุ่มชุมชนประกอบอาชีพแกะสลักไม้ทำให้มีเศษไม้ที่สามารถนำมาใช้ประดิษฐ์หรือผลิตเป็นสินค้าจากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน ดังนั้น การสร้างรายได้ที่ยั่งยืนจากการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จะต้องเป็นวัสดุที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรบนทุนทางสังคมให้เกิดมูลค่าแก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง

๓. *ผลิตภัณฑ์ต้องทันสมัย* ด้วยสภาพความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้บริโภคมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้สินค้าจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวตามความต้องการ ทันสมัย

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายศุภพิสิษฐ์ อินทร์พรหม, ประชาชนในชุมชนวัดปงสนุกเหนือ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๒๕} นายอัครเดช มาลัย, เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

และมีเสน่ห์ที่ชวนให้ผู้บริโภคต้องการอยากซื้อ โดยการผลิตสินค้าจะต้องมีการตระหนักถึงการปรับปรุงพัฒนาสินค้าให้สอดคล้องยุคสมัย โดยสามารถทำได้หลายวิธีการ ดังนี้

- ๑) ปรับปรุงคุณภาพสินค้าให้มีความทันสมัยที่สามารถดึงดูดใจลูกค้าได้
- ๒) การปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงาม ความสะดวกในการขนส่งและสะดวกต่อการใช้งานของผู้บริโภคหรือเป็นสินค้าที่โดดเด่นป้องกันสินค้าลอกเลียนแบบสินค้า
- ๓) ปรับปรุงเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยการปรับปรุงการผลิตตั้งแต่การเลือกซื้อวัตถุดิบ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การลดสูญเสียในการผลิตหรือการลดขั้นตอนการทำงานทำให้ส่งมอบสินค้าได้เร็วขึ้น
- ๔) ปรับปรุงและพัฒนาสินค้าใหม่ใกล้เคียงสินค้าเดิม เพื่อเพิ่มทางเลือกแก่ลูกค้าเดิมและเป็นการปกป้องลูกค้าจากคู่แข่ง
- ๕) ปรับปรุงขนาดบรรจุ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย
- ๖) ปรับปรุงประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้งานมากขึ้น
- ๗) ปรับปรุงให้มีรูปทรงหรือการใช้งานที่ทันสมัยมากขึ้น^{๖๖}

การผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจะต้องตระหนักถึงความต้องการของผู้บริโภคและทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เพื่อให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง และผลิตสินค้าที่ทันสมัยตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค เพราะปัจจุบันการปรับปรุงพัฒนาสินค้าสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับสินค้าและชุมชนตนเอง สำหรับพิพิธภัณฑ์ควรเลือกวิธีการในการปรับปรุงสินค้าที่มีต้นทุนต่ำ และตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่เข้ามาเยี่ยมชมและเรียนรู้แหล่งพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน^{๖๗} หากต้องการความมั่นใจในการผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวควรมีการสำรวจความคิดเห็นเพื่อทำการปรับปรุงและนำความคิดเห็นที่ได้สู่การประยุกต์ ดัดแปลงและแก้ไขให้ตรงกับความต้องการของผู้เยี่ยมชม ซึ่งจะทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ทันสมัย^{๖๘} ตามสนองความต้องการของผู้บริโภคและสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนและแสดงอัตลักษณ์แหล่งพิพิธภัณฑ์ชุมชนได้อย่างแท้จริง

^{๖๖} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, การปรับปรุงสินค้าเดิมให้สอดคล้องกับยุคสมัย, [ออนไลน์]:<https://bsc.dip.go.th/th/category/production2/qs-develoldproduct> [๒ สิงหาคม ๒๕๖๕].

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายธนวิทย์ ปันตัน, เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๘} สัมภาษณ์ ดร.อนุกุล ศิริพันธุ์, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๔. ส่งเสริมช่องทางการขายในรูปแบบต่างๆ การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้ที่มั่นคงจะต้องมีการส่งเสริมทางด้านการขาย เพื่อให้สินค้าได้เข้าถึงผู้บริโภคและผู้สนใจต่อสินค้า โดยปัจจุบันช่องทางการขายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นหนึ่งในสี่ P ของส่วนประสมการตลาด (Marketing mix) ที่นำมาสู่การวางกลยุทธ์ทางการตลาดและการขายในยุคปัจจุบัน ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่าย (Marketing channel) มีความหมายรวมถึง P=Place สถานที่ขายและแหล่งขาย แม้ว่าสินค้าแต่ละชนิดอาจมีช่องทางขายที่แตกต่างกันไป เช่น การขายผ่านร้านสะดวกซื้อ ขายหน้าร้านหรือหน้าบ้านของผู้ผลิต ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้แบ่งช่องทางการจำหน่ายในยุคปัจจุบันออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ช่องทางการจำหน่ายทางตรง หมายถึง ผู้ผลิตขายสินค้าให้ผู้ใช้หรือผู้บริโภคโดยตรง

๒. ช่องทางการจำหน่ายทางอ้อม หมายถึง ผู้ผลิตขายสินค้าผ่านตัวกลาง ตัวแทนจำหน่าย ร้านค้าส่งและร้านค้าปลีกเพื่อจำหน่ายไปยังผู้ใช้หรือผู้บริโภค

ช่องทางการจำหน่ายข้างต้นสามารถแบ่งช่องทางขายได้อีกหลายๆ ทาง โดยจะกล่าวถึงช่องทางขายที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

๑) ช่องทางจำหน่ายทางตรง ผู้ผลิตสามารถมีช่องในการจำหน่ายสินค้า ดังนี้

๑. การจำหน่ายแบบไม่เคลื่อนที่ โดยการขายในร้านค้าของตนเองหรือเช่าหน้าร้านตามห้างสรรพสินค้า Modern trade เช่าพื้นที่ขายในปั้มน้ำมัน ขายออกบูทตามงานแสดงสินค้า เช่าพื้นที่ในอาคารสำนักงาน เป็นต้น

๒. การจำหน่ายผ่านเคลื่อนที่ เช่น ขายผลไม้ที่เร่ขายตามสถานที่ต่างๆ การเปิดท้ายขายของตามตลาดนัด การหาบเร่ แผงลอย ซึ่งเป็นการจำหน่ายสินค้าที่เป็นอิสระด้วยการเปลี่ยนเส้นทางขาย เปลี่ยนสินค้าขายบางอย่าง

๓. ขายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ การขายลักษณะ E-commerce นี้จะขายผ่านหน้าโฮมเพจของตนเองโดยมีตะกร้าให้ซื้อและมีการโอนเงินก่อนซื้อซึ่งมีบริษัทใหญ่ๆ หลายแห่งเพิ่มช่องทางการขายทางอิเล็กทรอนิกส์จำนวนมากเช่น 7-11 ขายโดยให้ลูกค้าเลือกซื้อใน 7-Catalogue สำหรับการขายผ่าน Social media เป็นการขายที่นิยมกันในกลุ่มคนที่ยังทำงานประจำและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และกลุ่มอาชีพอิสระที่ต้องการขายสินค้าเป็นอาชีพเสริม การขายประเภทนี้จะขายผ่าน Facebook Instagram Line

๔. ขายผ่านสื่อการขายที่เป็นอุปกรณ์ทันสมัย เช่น ขายผ่านโทรศัพท์มือถือ ผ่านเครื่องเอทีเอ็ม ผ่านตู้หยอดเหรียญต่างๆ เช่น น้ำอัดลม กาแฟ เกมส์ เครื่องกดน้ำดื่ม เครื่องซักผ้า ฯลฯ การขายผ่านเครื่องใช้เหล่านี้ทำให้ประหยัดแรงงานคนทำให้ต้นทุนการขายต่ำไปด้วย

๕. ขายผ่านพนักงานขาย แม้ว่าการขายผ่านพนักงานจะเป็นวิธีเก่าๆที่ใช้กันมานาน แต่ก็ยังเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับสินค้าที่ขายให้กับอุตสาหกรรมเพราะต้องการการสาธิต การอธิบาย วิธีการใช้และรายละเอียดคุณสมบัติของสินค้า สินค้าใหม่ที่ต้องการการอธิบายและเข้าถึงกลุ่มลูกค้า เป้าหมายจำเป็นต้องใช้การขายผ่านพนักงานขายเพื่อให้รู้จักสินค้าและทราบถึงคุณสมบัติของสินค้า ก่อน นอกจากนั้นการขายผ่านพนักงานขายทำให้กิจการได้รับ Feedback จากลูกค้าว่าพอใจหรือไม่พอใจในสินค้าของกิจการซึ่งทำให้เจ้าของกิจการนำมาปรับปรุงแก้ไขได้ภายหลัง

๒) ช่องทางการจำหน่ายโดยอ้อม ผู้ผลิตสามารถมีช่องในการจำหน่ายสินค้า ดังนี้

๑. ขายผ่านตัวแทนจำหน่าย สินค้าจำเป็นต้องมีการแต่งตั้งตัวแทนขายเพื่อกระจายสินค้าได้ทั่วประเทศเช่นรถยนต์ เครื่องจักรต่างๆ ยางรถยนต์ อะไหล่รถยนต์ สินค้าบางประเภท จำเป็นต้องมีตัวแทนจำหน่ายหากผู้ผลิตไม่เชี่ยวชาญในการตลาดแต่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตมากกว่า การขายผ่านตัวแทนยังเหมาะกับการขายสินค้าที่เป็นบริการเช่นขายกรรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์และประกันชีวิต เป็นต้น

๒. ขายผ่านคนกลางทั้งผู้ค้าส่งหรือผู้ค้าปลีก สำหรับผู้ผลิตสินค้าอุปโภคและบริโภค มักจะใช้วิธีการขายผ่านผู้ค้าส่งตามอำเภอและจังหวัดต่างๆเพื่อกระจายสินค้า สำหรับผู้ผลิตรายเล็ก ก็อาจขายผ่านผู้ค้าปลีกที่ขายตรงให้กับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้

๓. ขายผ่านระบบแฟรนไชส์ ผู้ผลิตที่มีการขายแฟรนไชส์ให้กับบุคคลภายนอกสามารถใช้วิธีการขายผลิตภัณฑ์ผ่านเครือข่ายหรือแฟรนไชส์ของตนเองได้เช่น ราชาบะหมี่, ชายสี่หมี่เกี๊ยว, ข้าวมันไก่มิโดไนท์ เป็นต้น^{๖๙}

การจำหน่ายสินค้าจากการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการสร้างรายได้ของชุมชน ซึ่งสภาวะทางเศรษฐกิจยุคปัจจุบันที่ประสบปัญหาการระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้เกิดการปิดกั้นเพื่อป้องกันมิให้เชื้อโรคระบาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อทุกระบบของประเทศไทย ทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และอื่นๆ ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวต้องปิดทำการ^{๗๐} รวมถึงการเข้าเยี่ยมชมแหล่งพิพิธภัณฑและการจำหน่ายสินค้าที่ทางวัดและชุมชนได้จัดเตรียมเพื่อจำหน่ายให้แก่ท่องเที่ยวก็ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก แม้จะช่อง

^{๖๙} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ช่องทางการขายในยุคปัจจุบัน, [ออนไลน์]: <https://bsc.dip.go.th/th/category/marketing2/fs-salechannelpresent> [๒ สิงหาคม ๒๕๖๕].

^{๗๐} สัมภาษณ์ นางกัลยา ใจเปียง, ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ทางการให้ความรู้ด้านพิพธิภัณฑ์ในลักษณะอิเล็กทรอนิกส์แต่การยังขาดช่องทางในการจำหน่ายสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์ของเครือข่ายพิพธิภัณฑ์ที่เหมาะสมยุคสมัยปัจจุบัน

๕. เครือข่ายทางการตลาด ระบบการค้า/ธุรกิจต่างๆ จำเป็นจะต้องมีการสร้างเครือข่ายทางการตลาด (Network Marketing) ที่เป็นระบบการตลาดอีกหนึ่งช่องที่ผู้ผลิตสินค้าสามารถกระจายสินค้าและบริการสู่ผู้บริโภคโดยตรงและไม่ผ่านพ่อค้าคนตัวกลาง ซึ่งเป็นระบบการตลาดที่แตกต่างจากการระบบการตลาดดั้งเดิมที่มีการทำโฆษณา เว้นแต่ว่าผู้ขายตรงมีธุรกิจที่เจริญเติบโตแล้วก็อาจจะทำโฆษณาเพื่อช่วยเป็นตัวเสริมการขายก็ได้ ซึ่งผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพธิภัณฑ์ควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยกระจายสินค้าและการเข้าถึงสินค้าแก่ผู้บริโภค เพราะปัจจุบันหลายแหล่งได้ทำการผลิตสินค้าแต่ไม่สามารถจำหน่ายได้ด้วยเหตุทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการแพร่ระบาดของโรคโคโรนา 19^{๗๑} ตลอดจนผลิตภัณฑ์ยังไม่เปิดกว้างในท้องตลาดและสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง โดยการสร้างเครือข่ายทางการตลาดจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการผลิตผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน โดยเครือข่ายพิพธิภัณฑ์จะต้องสร้างเครือข่ายในการจำหน่ายสินค้ากับแหล่งท่องเที่ยวสถานที่ที่สำคัญในท้องถิ่น การออกแสดงงานผลิตภัณฑ์ในนิทรรศการหรือกิจกรรมสำคัญ^{๗๒} เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ยั่งยืนจำเป็นจะต้องมีการสร้างเครือข่ายทางการตลาดที่เหมาะสม ถูกต้อง และทันสมัย เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภคและเป็นการสร้างรายได้แก่วัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง

๖. จดสิทธิบัตร การพัฒนาและการผลิตผลิตภัณฑ์สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากการคิดค้น การออกแบบหรือการดัดแปลงต่างๆ ซึ่งผู้คิดค้นจะเป็นเจ้าของเพียงผู้เดียวก็จะต้องทำการจดสิทธิบัตรเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ทั้งด้านการผลิต การใช้ การจำหน่าย การจัดเตรียมไว้เพื่อเสนอขาย และนำเข้าประเทศที่ได้รับการจดสิทธิบัตรไว้ ซึ่งสิทธิในผลิตภัณฑ์จะมีเพียงเจ้าของเท่านั้นที่สามารถดำเนินการได้และผู้อื่นจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับการอนุญาตจากเจ้าของสิทธิบัตรเท่านั้น โดยการอนุญาตจะต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษร มีการลงนามต่อเจ้าพนักงานของกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดในโทษฐานละเมิดลิขสิทธิ์ทางปัญญาตามที่กฎหมายได้บังคับไว้

^{๗๑} สัมภาษณ์ นาง คำมาวัง, ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายจิรายุส อินทร์พรหม, เจ้าหน้าที่ดูแลพิพธิภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

การผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติควรนำไปสู่การจัดสิทธิบัตรในการครอบครองและเป็นผู้ดำเนินการเพียงผู้เดียว เพื่อมิให้เกิดการคัดลอกสินค้าที่แสดงอัตลักษณ์วัดและชุมชน^{๗๓} และเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่จะส่งผลต่อการสร้างรายได้และความตั้งใจจริงของชุมชนในการผลักดันให้เกิดการสร้างงาน สร้างเงิน และสร้างความสามัคคีภายในชุมชนได้

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีเป้าหมายหลักในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เกิดความมั่นคง สร้างรายได้บนทุนทางภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยการเริ่มจากการปรับทัศนคติของชุมชนให้หันมาใส่ใจสร้างจิตสำนึกและสร้างงานเป็นอาชีพหลัก จากการนำวัสดุอุปกรณ์ในชุมชนมาดัดแปลงให้เกิดมูลค่าด้วยการคิดสร้างสรรค์ให้สินค้าเกิดความทันสมัย ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะต้องมีการสร้างเครือข่ายทางการตลาดที่จะเป็นช่องทางที่ให้สินค้าได้เข้าสู่ผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง ทั้งในรูปแบบที่ตั้งในสถานที่ นอกสถานที่ ออนไลน์ หรือ ตัวแทนจำหน่ายในรูปแบบเครือข่ายผลิตภัณฑ์ นอกจากนั้น การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่ดีและทรงคุณค่าจะต้องมีการจัดสิทธิบัตรความเป็นเจ้าของในการผลิต จำหน่าย และดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์นั้นๆ เพื่อป้องกันการคัดลอกหรือดัดแปลงสินค้าที่จะส่งผลกระทบต่อการสร้างอาชีพ รายได้ และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์อันดีงามผ่านสินค้า ซึ่งแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงเป็นการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นชุมชนที่ยั่งยืนและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต (Smart Community) และสังคมให้เป็นสังคมที่ยั่งยืนต่อไป (Sustainable Community)

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปาง” เพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างรายได้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๑) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑสถานในประเทศและต่างประเทศ พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่นมีอยู่ ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานโดยวัดและชุมชนที่สะท้อนสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่น ๒) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานโดยเอกชน ที่เกิดจากบุคคลหรือวงศ์ตระกูล เพื่อเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของวงศ์ตระกูล รวมถึงการส่งเสริมความงดงามทางด้านศิลปะของศิลปในประเทศไทย และ ๓) การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหาร

^{๗๓} สัมภาษณ์ นางลัษมา ธารีเกษ, วัฒนธรรมประจำจังหวัด จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

จัดการพิพิธภัณฑ์โดยหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทย การเชิดชูเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของปวงชน และเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณหรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล โดยผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นมา ได้แก่ ๑) เครื่องใช้ โดยเกิดจากทุนทางสังคมหรืออาชีพที่กลุ่มชุมชนได้ทำการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การจักสาน การทำกระเป่าผ้า การทำเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ๒) เครื่องแต่งกาย โดยการประดิษฐ์สินค้าจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้า เสื้อ กระเป่าสะพาย ที่คาดผม และอื่นๆ ๓) ของที่ระลึก เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีเฉพาะและเป็นการบ่งบอกถึงพื้นที่ของแต่ละชุมชน เช่น เซรามิกและรถม้าที่เป็นสัญลักษณ์จังหวัดลำปาง ฯลฯ และ ๔) ผลิตภัณฑ์เครื่องกลางของคลัง โดยนำพื้นฐานทางคติและความเชื่อท้องถิ่น เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคตามวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง เช่น พระเครื่อง ตะกรุด ยันต์ เป็นต้น

ส่วนรูปแบบของต่างประเทศ พบว่า มุ่งเน้นการส่งเสริมและสร้างประสบการณ์แก่ผู้เยี่ยมชมผ่านสินค้าและกิจกรรมนั้น ได้แก่ ๑) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์โดยตรง เช่น พิพิธภัณฑ์คัพนู้ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum) ที่ให้ผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้และทำผลิตภัณฑ์ด้วยตัวเอง ตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งการแพ็คเกจสินค้าเป็นของที่ระลึกหรือการทำผ้ามัดย้อมในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น ๒) กิจกรรมความแปลกและประหลาด เพื่อสร้างความแปลกประหลาดใจและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในลักษณะตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมไทย เช่น การผลิตสินค้าจากมูลสัตว์ การผลิตของที่ระลึกจากพยาธิ เป็นต้น และ ๓) ผลิตภัณฑ์ที่เป็นศิลปะอันทรงคุณค่า โดยมุ่งเน้นการสร้างสุนทรียภาพภายในจิตใจด้านความงามของศิลปะ โดยการสร้างสรรค์สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มีความลึก แฝงไปด้วยปรัชญาชีวิตของแต่ละสังคม ซึ่งสินค้าที่ผลิตส่วนใหญ่จะมีราคาที่สูงและกระจุกตัวอยู่เพียงกลุ่มเศรษฐีหรือนักสะสมที่เห็นคุณค่าทางศิลปะเท่านั้น

๒) การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีการบวนการผลิตเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์และสร้างรายได้แก่วัดและชุมชนแบบมีส่วนร่วม จากการปฏิบัติการวิจัยของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๓ แห่ง ได้แบ่งกระบวนการออกเป็น ๓ กระบวนการ ได้แก่ (๑) กระบวนการต้นน้ำ เป็นขั้นตอนในการสำรวจชุมชน การสร้างความเข้าใจคนในชุมชน ระดมความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ (๒) กระบวนการกลางน้ำ เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นต้นแบบและพัฒนาสู่สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในแต่ละแห่ง และ (๓) กระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ การจัดทำเวทียุทธวิธี

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ของวัดปงสนุกเหนือและผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ของวัดไหล่หินหลวง โดยการคัดลอกรูปภาพผ้าพระบฏของเทศมหาชาติ (ตั้งธรรมหลวง) ของวัดวัดปงสนุกเหนือ และคัดลอกรูปภาพพระไม้ของวัดไหล่หินหลวง พิมพ์ลงในกระดาษสร้าง ทำเป็นกรอบรูป ธงที่ใช้พิธีกรรมและที่แขวนในรถยนต์ และใช้ QR CODE ติดอยู่กับผลิตภัณฑ์และ Package เพื่อใช้ในการเข้าถึงข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ และ ๒) ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก โดยอาศัยความชำนาญและความถนัดของคนในท้องถิ่นในการทำที่ทับกระดาษ พวงกุญแจครก และฮอกควาย ฯลฯ และใช้ QR CODE ติด Package เพื่อใช้ในการเข้าถึงข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์

๓) แนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่า การเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน ควรมีแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนา ได้แก่

๓.๑ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ หักแค้น และสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ (๑) การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านฝีมือ/งานช่าง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ (Community Empowerment) (๒) การสร้างกิจกรรมเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อปกป้องดูแลรักษาและทำนุบำรุงอัตลักษณ์อันดีงามของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนตนเอง ๓) การปลูกจิตสำนึกและสร้างจิตอาสา เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่วัดและชุมชน

๓.๒ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อสะท้อนภูมิวัฒนธรรมของชุมชนทั้งวิถีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม มรดกทางภูมิปัญญาทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ (๑) ผลิตภัณฑ์ต้องเหมาะสมและไม่ขัดต่อความเชื่อชุมชน โดยการดัดแปลงสินค้าที่ถอดรูปแบบหรือคัดลอกจากพิพิธภัณฑ์จะต้องมีความเหมาะสม ถูกต้องตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น (๒) เอกลักษณ์เฉพาะของผลิตภัณฑ์ เป็นสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ที่ ซึ่งจะทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์ให้เกิดความโดดเด่น สร้างรายได้และเกิดการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

๓.๓ แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างรายได้ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยการสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ได้แก่ (๑) การผลิตผลิตภัณฑ์ให้เป็นอาชีพหลัก โดยการผลิตผลิตภัณฑ์

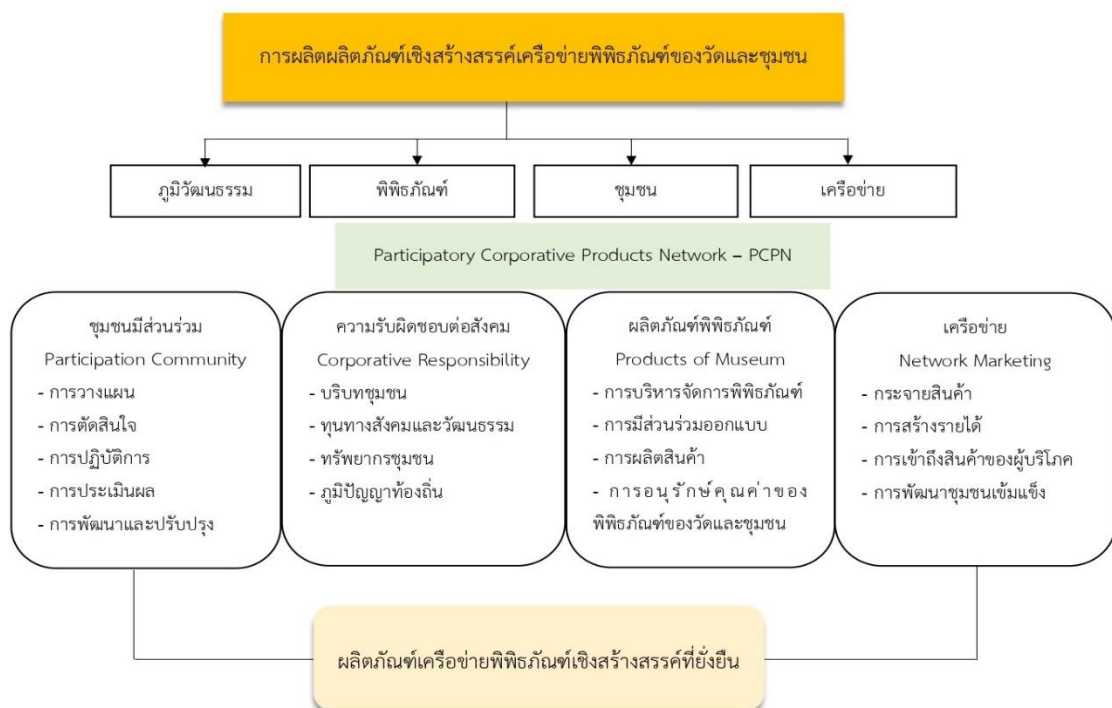
จะต้องมีความยั่งยืนที่สามารถสร้างรายได้และเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณค่าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง (๒) วัสดุหาได้ภายในชุมชน การประดิษฐ์/การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้ที่เหมาะสมจะต้องเป็นวัสดุ/อุปกรณ์ที่สะดวก หาง่ายและมีอยู่ในชุมชน (๓) ผลิตภัณฑ์ต้องทันสมัย ตรงต่อความต้องการและมีเสน่ห์ที่ชวนให้ผู้บริโภคต้องการอยากซื้อ (๔) ส่งเสริมช่องทางการขายในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม เช่น ช่องทางการจำหน่ายทางตรง โดยขายสินค้าให้ผู้ใช้หรือผู้บริโภคโดยตรง และช่องทางการจำหน่ายทางอ้อม โดยตัวแทนจำหน่าย ร้านค้าส่งและร้านค้าปลีก หรือผ่านระบบออนไลน์ใน Facebook Instagram Line (๕) เครือข่ายทางการตลาด การสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยกระจายสินค้าและการเข้าถึงสินค้าแก่ผู้บริโภค และ (๖) จัดสิทธิบัตร เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดในโทษฐานะขโมยลิขสิทธิ์ทางปัญญาตามที่กฎหมายได้บังคับไว้

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นตัวแทนอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ด้วยการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน แต่กระนั้นยังไม่สามารถตอบโจทย์การหาวัสดุในท้องถิ่นเพื่อลดต้นทุนในการผลิต ขาดความชำนาญในสร้างสร้งงานฝีมือ ความคงทนของผลิตภัณฑ์และการรวมตัวในช่วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อย่างไรก็ตาม การผลิตผลิตภัณฑ์ก็เป็นประโยชน์ทางอ้อมที่จะช่วยการสร้างความรู้ในคุณค่ามรดกทางภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสร้างกิจกรรมที่ช่วยปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนได้เกิดการมีส่วนร่วม สร้างความสามัคคี ตื่นตัวขึ้นมารักษาและอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน เพราะหากชุมชนขาดการใส่มรดกทางปัญญาที่แล้ว ย่อมส่งผลให้ประวัติศาสตร์ เรื่องราว เหตุการณ์และภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่นจะเลือนหายไปจากชุมชน ดังนั้น ชุมชนควรมีจิตสำนึก รู้จักรับผิดชอบต่อสังคมและมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการหันมาดูแล ใส่ใจ และอนุรักษ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์และสืบสานภูมิความรู้ให้แก่อนุชนรุ่นหลัง และเผยแพร่ให้สาธารณชนได้เรียนรู้อัตลักษณ์และคุณค่าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางผ่านผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้และเป็นการอนุรักษ์วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ให้อยู่ตลอดไป

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) จากการศึกษาวิเคราะห์ “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง” เพื่อศึกษาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนถึงการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมรดกทางปัญญาที่ปรากฏ

ในพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน คณะผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนเกิดปัจจัยที่สำคัญอยู่ ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ภูมิวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ ชุมชน และเครือข่าย ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ช่วยเกื้อกูล สนับสนุนซึ่งกันและกันในการพัฒนากระบวนการนวัตกรรมเชิงสังคม ที่เรียกว่า กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Corporate Products Network – PCPN) ดังรูปภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๗๒ กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

จากแผนภูมิภาพข้างต้น จะเห็นว่ากระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (PCPN) มีลักษณะดังนี้

P- Participatory Community ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแบบ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ร่วมติดตามประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ด้วยการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของวัดและชุมชน

C- Corporate Responsibility ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานทางด้านภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านวิถีความเป็นอยู่ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เชิง

สร้างสรรค์ที่ยั่งยืนนั้นชุมชนจะต้องตระหนัก หึงแหนและมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน เพื่อให้การอนุรักษ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ได้เกิดคุณค่า สร้างรายได้ และเป็นการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ในชุมชนตลอดไป ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังชุมชนที่เกิดการเกื้อกูล สนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือ และสามัคคีกัน รวมทั้งการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนช่วยยกระดับรากฐานทางเศรษฐกิจ สร้างรายได้ที่มั่นคงจากการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เกิดคุณค่าและเป็นอัตลักษณ์ชุมชนสืบต่อไป

P- Products of Museum ได้แก่ ผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและทำผลิตภัณฑ์ทุกขั้นตอน โดยการบริหารจัดการและการพัฒนาสินค้าให้เกิดเป็นนวัตกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์จากภูมิวัฒนธรรมชุมชนมาประยุกต์ใช้และดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน และเป็นการรักษาอัตลักษณ์ความโดดเด่นของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้เคียงคู่กับสังคมตลอดไป

N- Network Marketing ได้แก่ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่สร้างรายได้และรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์นั้น จะต้องมีการสร้างเครือข่ายทางการตลาดในการจัดจำหน่ายเพื่อระบายสินค้าและสร้างรายได้ที่มั่นคงให้แก่วัดและชุมชน โดยเครือข่ายทางการตลาดอาจจะร่วมมือกับร้านค้า บริษัท ห้างหุ้นส่วน สถานท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งรูปแบบในการขายอาจจะอยู่ในลักษณะตั้งในสถานที่แบบเคลื่อนย้ายหรืออยู่กับที่และการขายบนสื่อมีเดียออนไลน์ต่างๆ ซึ่งการเครือข่ายทางการตลาดถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในยุคปัจจุบันที่จะสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและอนุรักษ์คุณค่าเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนได้อย่างยั่งยืนในสังคมยุคปัจจุบัน

ดังนั้น การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปางจะต้องตระหนักถึงคุณค่าด้านภูมิวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ ชุมชน และเครือข่าย โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แสดงอัตลักษณ์พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์แห่งมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งการผลิตสินค้านั้นชุมชนต้องเกิดความรับผิดชอบแหล่งพิพิธภัณฑ์ตนเอง และการสร้างเครือข่ายทางการค้าที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการสร้างรายได้และรักษาอัตลักษณ์อันทางคุณค่าของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง” โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) และปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบและการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปางบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์แหล่งพิพิธภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนการสร้างมูลค่าเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนอันจะสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพอสรุปผลได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น จากการศึกษาแนวคิดในการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างรายได้ และแสดงคุณค่าของแหล่งพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งผลการวิจัยและสังเคราะห์รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

๑) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย พิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่างๆ ที่เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สร้างความเพลิดเพลิน เปิดโอกาสแก่ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ พักผ่อนในวันเวลาว่าง ทำกิจกรรมต่างๆ และแสดงให้เห็นถึงปรัชญา ค่านิยมและเท่าที่ชุมชน จากการศึกษา รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย พบว่า มีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ สะท้อนคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่แหล่งพิพิธภัณฑ์และชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยออกเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่

๑.๑ การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของชุมชน โดยการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะร่วมกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เมือง จังหวัด เทศบาล หรือตำบล เป็นต้น และมีวัตถุประสงค์เพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ชุมชนและเป็นสถานที่จัด

กิจกรรมด้านต่างๆ ของท้องถิ่น โดยพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อเสริมสร้างรายได้ แสดงสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อาทิเช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ถ่ายทอดวิถีชีวิตที่เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมชาวอีสานผ่านข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างรายได้สู่ชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมหรือพิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานครุบาทมหาเถร วัดสูงเม่น ที่จัดแสดงเรื่องราวประวัติ ประเพณี พิธีทางธรรม และตัวอย่างคัมภีร์ใบลาน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนผ่านพิธีกรรม และช่วยในการจัดเก็บ ดูแล รักษาสภาพคัมภีร์ธัมม์ให้มีอายุการใช้งานที่ยั่งยืน ซึ่งพิพิธภัณฑ์ชุมชนทำให้เกิดการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการต่อนักท่องเที่ยว เป็นการรักษาวินัยประเพณี วัฒนธรรมและอัตลักษณ์อันดีงามของชุมชน

๑.๒ การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยเอกชน พิพิธภัณฑ์ของเอกชน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยภาคเอกชนหรือส่วนบุคคล มีวัตถุประสงค์ที่จัดแสดงเพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของหน่วยงานเอกชนหรือเผยแพร่วิชาการเฉพาะเรื่องที่บุคคลสนใจ อาทิเช่น พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎิเงินที่บอกเล่าเรื่องราวชาวโปรตุเกสตั้งแต่แรกเริ่มเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาและเรื่องราวของคนในชุมชนกุฎิเงิน และตระกูลทรรทรานนท์ ซึ่งเป็นหนึ่งในตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากทหารโปรตุเกสหรือพิพิธภัณฑ์บ้านดำ เชียงราย สร้างขึ้นโดย อ.ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ ที่มีฝีมือทางด้าน จิตรกรรม ปฏึกกรรม ได้สร้างงานด้านศิลปะไว้มากมาย ทั้งทางด้านภาพเขียนและด้านปฏึกกรรมหลายชิ้น ลักษณะของบ้านดำจะเป็นกลุ่มบ้านไม้ ศิลปะแบบล้านนา บ้านปูนรูปทรงแปลกตา บ้านเกือบทุกหลังทาสีดำ ซึ่งการผลิตสินค้าจะเป็นการออกแบบอัตลักษณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑ์ของตนเอง เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้จับจ่ายซื้อเป็นของที่ระลึก

๑.๓ การผลิตผลิตภัณฑ์จากการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์โดยหน่วยงานภาครัฐ พิพิธภัณฑ์ของหน่วยงาน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยหน่วยงาน กระทรวง ทบวง กรม หรือสถานศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่จัดแสดงเพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของหน่วยงานหรือเผยแพร่วิชาการเฉพาะเรื่อง ซึ่งพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐจะมีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นของที่ระลึกและเป็นการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์บนทุนของพิพิธภัณฑ์ อาทิเช่น พิพิธภัณฑ์ธนารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นเหรียญที่ระลึกในพิธีกรรมพิเศษหรือในวาระพิเศษ เช่น เหรียญเหรียญกษาปณ์ทองคำขัดเงา เหรียญกษาปณ์เงินขัดเงา เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นต้น หรือ พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ได้ทำการจัดแสดงนิทรรศการผ้าและนำผ้ามาผลิตเป็นสินค้าจำหน่าย เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และ

ของที่ระลึกและเครื่องใช้สอย ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตสินค้าที่สร้างรายได้และให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาสัมผัส เรียนรู้ และได้ประสบการณ์แปลกใหม่จากแหล่งพิพิธภัณฑ์

๒) รูปแบบการผลิตพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในต่างประเทศ การผลิตผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศมีรูปแบบการผลิตสินค้าเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ให้ความรู้ และเป็นการสอนให้ผู้ซื้อได้ทำการผลิตเอง เช่น พิพิธภัณฑ์คัพนู๊ดเดิ้ล (Cup Noodles Museum) ที่โอซาก้า ญี่ปุ่น ที่ทำขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าอาหารที่ ทำให้ผู้เข้าชมได้เรียนรู้วิธีการทำบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปแบบมีส่วนร่วมทั้งการทำ การบรรจุในใส่หีบห่อ การเลือกเครื่องปรุงเองและออกแบบด้วยตัวเองอีกด้วยหรือพิพิธภัณฑ์พลังงาน “อี” ที่เป็นการนำมูลวัวมาดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้งานตั้งแต่บนโต๊ะอาหารไปจนถึงกระเบื้องปูพื้น การทำอิฐ และพลังงานพิพิธภัณฑ์ผ้ามัดย้อมอะริมาตสึ นารูมิ (Arimatsu-Narumi Tie-Dyeing Museum) ที่ให้ผู้เข้าชมสามารถจับจ่ายซื้อผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง และสามารถสมัครเรียนวิธีการทำผ้าและผลิตภัณฑ์ภายในพิพิธภัณฑ์โดยการจองคิวการเรียนผ่านอีเมลของพิพิธภัณฑ์

๓) วิเคราะห์รูปแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีลักษณะเรียบง่ายและมีความหมายต่อชุมชน เป็นพื้นที่จัดแสดงศิลปวัตถุทางศาสนา ศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และเป็นคลังภูมิปัญญาที่สะท้อนเรื่องราวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์เป็นการสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนให้หันมาใส่ใจต่อการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ เรื่องราว และเหตุการณ์ความเป็นมาของชุมชน สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR: Corporate Social Responsibility) จากการศึกษา พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยจะผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองแก่ผู้ที่สนใจ ได้แก่

๑. ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ โดยอาศัยทุนทางสังคมหรืออาชีพที่กลุ่มชุมชนได้ทำการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การจักสาน การทำกระเป๋าคู่ การทำเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

๒. ผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย เป็นการประดิษฐ์สินค้าจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมและเป็นการสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้า เสื้อ กระเป๋าสะพาย ที่คาดผม และอื่นๆ

๓. ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก สินค้าที่บ่งบอกถึงพื้นที่ของแต่ละชุมชน เช่น เซรามิกและรถม้าที่เป็นสัญลักษณ์จังหวัดลำปาง ฯลฯ

๔. ผลิตภัณฑ์เครื่องวางบนพื้นฐานของคติและความเชื่อในวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์ของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่มีการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นสินค้าที่มีคุณค่าทางจิตใจ

ส่วนรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศนั้นพบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์มุ่งเน้นให้เกิดประสบการณ์แก่ผู้เยี่ยมชม โดยสินค้าจะเป็นที่ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมในลักษณะ ดังนี้

๑. กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์อันเป็นกรรมวิธีที่ผู้เยี่ยมชมสามารถสัมผัสได้โดยตรง

๒. กิจกรรมความแปลกและประหลาด พิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศมุ่งเน้นความแปลกประหลาดใจที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์เอง

๓. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นศิลปะอันทรงคุณค่า เป็นการเสพคุณค่าเชิงสุนทรียภาพภายในจิตใจแฝงด้วยปรัชญาชีวิต

จะเห็นได้ว่า การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ของประเทศจะมุ่งผลิตสินค้าที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และมรดกอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนได้เกิดจิตสำนึก เล็งเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์การเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี

๕.๑.๒ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง จากการศึกษา พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์มีขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ดังนี้

๑) กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง โดยเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปางทั้ง ๓ พื้นที่ มีกระบวนการในการผลิตผลิตภัณฑ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๑ จัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อเสนอความเป็นมาของโครงการ การระดมแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

๑.๒ นำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยทีมวิจัยได้นำเสนอรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง และนำเสนอรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จากการต่อยอดผลงานวิจัยจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ชุมชนได้เกิดแนวคิดเชิงสร้างสรรค์จากตัวอย่างที่เสนอผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

๑.๓ ระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชุมชนแต่ละแห่ง

๑.๔ จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อขับเคลื่อนโครงการ การประสานงาน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแก่ชุมชน และให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างต่อเนื่องและบรรลุตามเป้าหมายของโครงการวิจัย

๑.๕ ออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักบี้ โดยมีขั้นตอนการออกแบบ ได้แก่

๑.๕.๑ การวิเคราะห์หารูปแบบผลิตภัณฑ์ จากการประชุมกับทีมงานและเครือข่ายพืชรักบี้ที่ได้มีการเสนอให้ทีมงานได้มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับคุณค่าของพืชรักบี้แต่ละแห่ง

๑.๕.๒ สร้างต้นแบบร่างผลิตภัณฑ์ตามความเหมาะสมของแต่ละพืชรักบี้ โดยการหารือร่วมกับเครือข่ายพืชรักบี้และได้ขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่แสดงสัญลักษณ์ของเครือข่ายพืชรักบี้บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๕.๓ วิเคราะห์ลักษณะผลิตภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้ในการผลิต โดยเริ่มจากการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์

๑.๖ ปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักบี้ เพื่อให้ได้สินค้าที่เป็นของที่ระลึกในการเข้าไปศึกษาแหล่งพืชรักบี้ในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง และเป็นการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมแก่เครือข่ายพืชรักบี้

๒) วิธีการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักบี้ชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีขั้นตอนและวิธีการผลิต ดังนี้

๒.๑ ปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ การนำต้นแบบผลิตภัณฑ์พืชรักบี้ที่จำลองมาขยายผลและต่อยอดจากการผลิตสู่ชุมชน จากการขยายผลองค์ความรู้จากรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายพืชรักบี้ชุมชนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านสินค้าที่แสดงอัตลักษณ์ของแต่ละแห่งบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

๒.๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ โดยนำต้นแบบที่เหมาะสมในแต่ละพืชรักบี้ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คณะวิจัย ผู้จัดการพืชรักบี้และชุมชน เริ่มตั้งแต่การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างชิ้นงาน วิธีการเทคนิคการการทำผลิตภัณฑ์และการปรับปรุงคุณภาพตามความสร้างสรรค์

๒.๓ ปฏิบัติการสร้างผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชรักบี้ การร่วมผลิตผลิตภัณฑ์จากต้นแบบ และนำวัสดุที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ของพืชรักบี้ โดยการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนเพื่อฝึกทักษะเพิ่มเติมในการสร้างและดัดแปลงให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มมากขึ้น

๒.๔ วิเคราะห์และทบทวนปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ การทบทวนการทำงาน วิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรค ข้อดี ข้อเสียของการทำงานเพื่อเป็นแนวทางและหาวิธีปรับปรุงแก้ไข และดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมและหลากหลายยิ่งขึ้นต่อไป โดยการปรึกษาหารือคณะทำงานและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อใช้วัสดุชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒.๕ ทดลองพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยการขายแก่บุคคลที่รู้จัก สมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว สร้างการรับรู้ด้วยการขายโดยวิธีการบอกต่อ และวางแผนที่กำหนดเป็นสินค้าจังหวัดลำปางจากการปรึกษาหารือกับพาณิชย์จังหวัดในลำดับต่อไป

๒.๖ เวทีสรุปทบทเรียนแก่ชุมชน การจัดสรุปทบทเรียนแก่ชุมชน เพื่อเป็นการทบทวน วิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบการทำงานที่ผ่านมา และนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น

๓) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความรู้ แสดงอัตลักษณ์ สร้างจิตสำนึกและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จากการปฏิบัติการสามารถแบ่งกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ในลักษณะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังต่อไปนี้

ก. กระบวนการต้นน้ำ เป็นกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย

๑) สำรวจบริบทชุมชน ทูทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการศึกษาแหล่งพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงวัตถุโบราณ สิ่งของ และเครื่องมือต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ๓ แห่ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปางในลำดับต่อไป

๒) จัดเวทีชุมชนระดมความคิด เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ทูทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชนที่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับคุณค่า และสามารถนำความรู้ถ่ายทอดแก่คนในชุมชนได้

ข. กระบวนการกลางน้ำ เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอน ได้แก่

๑) ออกแบบผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ โดยการวิเคราะห์และหารูปแบบการผลิตเชิงสร้างสรรค์แก่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์จากการสร้างร่างต้นแบบตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์ เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับคุณค่าภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแหล่งพิพิธภัณฑ์

๒) การสร้างต้นแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักเป็นขั้นตอนสำคัญในการแสดงอัตลักษณ์และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชรัก ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนสามารถเรียนรู้และทำได้

๓) ต่อยอดไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรัก เพื่ออนุรักษ์และสร้างมูลค่าอันเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาจากมรดกท้องถิ่นให้เกิดรายได้แก่วัดและชุมชน

ค. กระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์และการจำหน่ายสินค้าของเครือข่าย ประกอบด้วย

๑) การสร้างพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชรัก โดยการพัฒนาสินค้าให้ถึงระดับจังหวัด เป็นสินค้าที่ระลึกที่สร้างรายได้แก่วัดและชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาคีเครือข่ายภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการเอกชนในการจัดกิจกรรมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ รักษาอัตลักษณ์ คุณค่า และมรดกทางสังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น

๒) เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน เพื่อสรุปบทเรียนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรัก รวมถึงการทบทวนประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่จะดำเนินงานต่อไปในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน การปรับปรุงและพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชรักในจังหวัดลำปางให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

๕.๑.๓ แนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อแสดงอัตลักษณ์ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นทุนทางสังคมและสร้างรายได้แบบมีส่วนร่วม จากการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำเสนอแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพืชรักสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ลักษณะดังนี้

๑) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม โดยเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากชาวบ้าน พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการบอกเล่าเหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ และการสร้างเครือข่ายแหล่งพืชรัก เพื่อเป็นการส่งเสริมชุมชนให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อมั่น และรู้สึกถึงแหล่งทุนทางสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนและปฏิบัติงาน ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายพืชรักชุมชนท้องถิ่นควรมีลักษณะดังนี้

๑.๑ การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านฝีมือ/งานช่าง การผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้ในชุมชนจะต้องพัฒนาศักยภาพด้านฝีมือ/งานช่างจากการถอดบทเรียน เพราะชุมชนมีข้อจำกัดด้านงานฝีมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมศักยภาพด้านงานฝีมือ งานช่าง งานศิลป์

จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการผลิตเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน (CSR: Corporate Social Responsibility) เพื่อให้ชุมชนได้นำไปบูรณาการในการผลิตสินค้าที่เหมาะสมและไม่ขัดต่อความเชื่อ การปฏิบัติของชุมชน

๑.๒ การสร้างกิจกรรมเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการปกป้อง ดูแลรักษาและทำนุบำรุงอัตลักษณ์อันดีงามของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน โดยจะต้องมีการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างคนในชุมชนด้วยกิจกรรมที่จะช่วยสร้างรายได้ กิจกรรมการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้เกิดความรับผิดชอบในกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ การสำรวจชุมชน การสร้างความเข้าใจคนในชุมชน ระดมความคิดเห็น กระบวนการกลางน้ำ จากการลงมือปฏิบัติและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน และกระบวนการปลายน้ำ การสร้างพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง

๑.๓ การปลูกจิตสำนึกและสร้างจิตอาสา โดยชุมชนจะต้องรู้จักทำนุบำรุงรักษามรดกทางภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงวิถีความเป็นอยู่ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ทำการสั่งสมไว้ การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักเสียสละกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ เพื่อขับเคลื่อนการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายและเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑ์อันจะสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนต่อไป

๒) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนภูมิวัฒนธรรมชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม และภูมิปัญญาที่เป็นมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ควรมีลักษณะดังนี้

๒.๑ ผลิตภัณฑ์ต้องเหมาะสมและไม่ขัดต่อความเชื่อชุมชน โดยรูปแบบและผลิตภัณฑ์จะต้องสร้างสรรค์ และการดัดแปลงผลิตภัณฑ์ที่ไม่ขัดต่อหลักความเชื่อ ความศรัทธาและจารีตประเพณีในท้องถิ่น ซึ่งการดัดแปลงควรมีลักษณะที่เหมาะสมกับแหล่งพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ที่เป็นของระลึกหรือเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน

๒.๒ เอกลักษณ์เฉพาะของผลิตภัณฑ์ โดยพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งที่จัดแสดงล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เป็นการบูรณาการและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดอาชีพและรายได้สืบทอดผ่านอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ที่ทรงคุณค่าของโบราณวัตถุที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ การผลิตผลิตภัณฑ์ที่ดีจะต้องเป็นสิ่งที่ฉายอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์อันงดงามของวัดโบราณของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓) แนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างรายได้ของ
 เครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน โดยผลิตภัณฑ์ถือว่าการสร้างมูลค่าและอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญา
 ท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม
 ซึ่งแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญปัจจัยที่จะ
 ก่อให้เกิดการสร้างรายได้แก่ชุมชน ดังนี้

๓.๑ การผลิตผลิตภัณฑ์ให้เป็นอาชีพหลัก โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย
 พิพิธภัณฑสถานถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ทำการสั่งสมความรู้ ความสามารถที่เป็นทักษะ
 ชีวิตที่ได้สืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ และเป็นการสร้างงาน เพิ่มมูลค่าทางด้านวัตถุและจิตใจ
 ให้แก่ชุมชน ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์เป็นอาชีพหลัก เพื่อให้ชุมชนได้เห็น
 มาสนใจการผลิตสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เข้ามา
 เยี่ยมชมของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน

๓.๒ วัสดุหาได้ภายในชุมชน การประดิษฐ์/การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้
 ที่เหมาะสมจะต้องเป็นวัสดุ/อุปกรณ์ที่สะดวก หาง่ายและมีอยู่ในชุมชนหรือจากการนำวัสดุที่ไร้
 ประโยชน์มาสู่การสร้างมูลค่าแก่ชุมชน ซึ่งการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จะต้องเป็นการสร้างสรรค์
 สินค้าที่สามารถดัดแปลงและตกแต่งจากวัสดุท้องถิ่น เพื่อสามารถนำวัสดุที่หาได้ง่ายมาปรับใช้ให้เกิด
 ประโยชน์ในการสร้างชิ้นงาน

๓.๓ ผลิตภัณฑ์ต้องทันสมัย ความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้บริโภคมีความ
 เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้สินค้าจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวตามความต้องการ ทันสมัย และมี
 เสน่ห์ที่ชวนให้ผู้บริโภคต้องการอยากซื้อ โดยการผลิตสินค้าจะต้องมีการตระหนักถึงการปรับปรุง
 พัฒนาสินค้าให้สอดคล้องยุคสมัย

๓.๔ ส่งเสริมช่องทางการขายในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สินค้าได้เข้าถึงผู้บริโภคและผู้
 สนใจต่อสินค้า โดยช่องทางการขายมีลักษณะทั้งการจำหน่ายทางตรงที่ผู้ขายสามารถขายสินค้าให้แก่
 ผู้บริโภคโดยตรงและทางอ้อม การผ่านร้านค้า ตัวแทน ร้านขายส่ง ฯลฯ โดยปัจจุบันช่องทางการ
 จำหน่ายสินค้าที่เหมาะสมจะต้องอยู่ในรูปแบบผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ ที่เป็นการขาย
 ลักษณะ E-commerce หรือการขายผ่านสื่อมีเดีย เช่น ขายผ่าน Facebook, Instagram, Line เป็น
 ต้น เพื่อให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงและเป็นการระบายสินค้าที่จะสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่วัดและชุมชน

๓.๕ เครือข่ายทางการตลาด ระบบการค้า/ธุรกิจต่างๆ จำเป็นจะต้องมีการสร้าง
 เครือข่ายทางการตลาด (Network Marketing) ที่เป็นระบบการตลาดอีกหนึ่งช่องที่ผู้ผลิตสินค้า
 สามารถกระจายสินค้าและบริการสู่ผู้บริโภคโดยตรง โดยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน
 และชุมชนเพื่อเป็นช่องทางการตลาดในการช่วยขายสินค้า เช่น สถานที่ท่องเที่ยว หอการค้า และอื่นๆ
 เพื่อที่จะได้นำผลิตภัณฑ์ไปจัดแสดงและจำหน่ายในสถานที่แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมหรืองาน

นิทรรศการระดับจังหวัด เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สินค้าได้เข้าถึงผู้บริโภคและสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง

๓.๖ จดสิทธิบัตร การพัฒนาและการผลิตผลิตภัณฑ์โดยการประดิษฐ์ คิดค้น การออกแบบหรือการดัดแปลงต่างๆ ควรแสดงทำการจดสิทธิบัตร เพื่อป้องกันและรักษาผลประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ทั้งด้านการผลิต การใช้ การจำหน่าย การจัดเตรียมไว้เพื่อเสนอขาย เป็นต้น การผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติควรจดสิทธิบัตรในการครอบครองและเป็นผู้ดำเนินการเพียงผู้เดียว เพื่อมิให้เกิดการคัดลอกสินค้าที่แสดงอัตลักษณ์วัดและชุมชน และเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่จะส่งผลต่อการสร้างรายได้และความตั้งใจจริงของชุมชนในการผลักดันให้เกิดการสร้างงาน สร้างเงิน และสร้างความสามัคคีภายในชุมชนได้

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีเป้าหมายหลักในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เกิดความมั่นคง สร้างรายได้บนทุนทางภูมิวัฒนธรรม สร้างจิตสำนึก สร้างงานด้วยการคิดสร้างสรรค์ให้สินค้าเกิดความทันสมัยจากการนำวัสดุอุปกรณ์ในชุมชนมาดัดแปลงให้เกิดมูลค่าและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนในการรักษาอัตลักษณ์อันดีงามผ่านสินค้าและเป็นการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน โดยสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต (Smart Community) และสังคมให้เป็นสังคมที่ยั่งยืนต่อไป (Sustainable Community)

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นทั้งในประเทศและต่างประเทศมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างรายได้ รักษาคุณค่าของแหล่งพิพิธภัณฑสถาน โดยพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการผลิตสินค้าที่เป็นเครื่องใช้ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และสินค้าที่ระลึกบนพื้นฐานทุนทางสังคมไทยที่ยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา ส่วนพิพิธภัณฑสถานในต่างประเทศจะมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์แปลกใหม่ที่เป็นกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรมจากการเรียนรู้โดยตรงของนักท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีความแปลกใหม่ และสร้างคุณค่าทางด้านสิ่งที่เสพด้วยจินตนาการที่ลึกซึ้ง ผ่างด้วยหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการส่งเสริมพิพิธภัณฑสถานเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ จากการสะท้อนเหตุการณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและหล่อหลอมจนเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม จากการศึกษาของ **นฤตม์ โสกุลประกิจ** ที่พบว่า พิพิธภัณฑ

ญี่ปุ่นที่เป็นสื่อกลางแห่งความสำเร็จทางด้านการพัฒนาชุมชนว่า ความสำเร็จของญี่ปุ่นในการสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งบนความแตกต่างหลากหลายของท้องถิ่น และนำเสนอเรื่องราวของตัวเองผ่านพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์กลายเป็นห้องรับแขกของชุมชน สามารถนำเอาเรื่องราวของตนเองมาทำเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมและส่งออกผ่านพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบของ “สินค้า (วัฒนธรรม) ที่มองไม่เห็น” ในขณะเดียวกัน พิพิธภัณฑ์เองก็ได้รับการผนวกรวมเข้ากับแผนการท่องเที่ยวจนทำให้พิพิธภัณฑ์ญี่ปุ่นกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่สามารถส่งออก “ความเป็นญี่ปุ่น” ไปสู่โลกได้อย่างทรงประสิทธิภาพในรูปแบบของ soft power ทางวัฒนธรรม^๑ อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาแนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์และเป้าหมายการพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) การผลิตผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ เพราะได้เล็งเห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นพื้นที่ในการเก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของเครื่องใช้สอยที่เป็นโบราณวัตถุอันจะเกิดประโยชน์ด้านการศึกษาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สร้างความเพลิดเพลิน เปิดโอกาสแก่ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ พักผ่อนในวันเวลาว่าง ทำกิจกรรมต่างๆ และแสดงให้เห็นถึงปรัชญา ค่านิยม อัตลักษณ์ที่เป็นภูมิปัญญาชุมชนและทำที่ชุมชน **สายชล ปัญญาชิต** ได้อธิบายความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นหลักพื้นที่ที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยมีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับการพัฒนาที่ยั่งยืน^๒ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการผลิตผลิตภัณฑ์ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะมีรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และการผลิตสินค้า และการผลักดันจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อช่วยให้เกิดการอนุรักษ์แหล่งพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชน สอดคล้องกับ **ชลธิชา โรจนแสง** ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดจากการจัดการวัตถุทางวัฒนธรรม การจัดนิทรรศการเพื่อจัดแสดง ซึ่งเป็นการจัดเก็บเรื่องราวมรดกภูมิปัญญา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญใน

^๑ นรุตม์ ไส้กุลประกิจ, “พิพิธภัณฑ์ญี่ปุ่น : สื่อวัฒนธรรมร่วมสมัยในยุคโลกาภิวัตน์”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๕ ฉบับพิเศษ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๙๗-๑๑๖.

^๒ สายชล ปัญญาชิต, “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: บทบาททางศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาสู่ความยั่งยืน”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๑๓-๑๒๘.

การดูแลรักษาและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่คนในชุมชน^๓ โดยทั่วไปจะพบเห็นแหล่งพิพิธภัณฑ์ในชุมชนจะสัมพันธ์กับวิถีวัฒนธรรมที่เป็นเหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ชุมชน และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านต่างๆ ของท้องถิ่น และพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปไม้ คัมภีร์ หีบคัมภีร์ ภาวาททางพระพุทธศาสนาและอื่นๆ เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถาวรมั่นคง สอดคล้องกับ **ทรงศักดิ์ แก้วมูล** ได้ศึกษาการดำเนินการศึกษาสังเคราะห์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดไหลหินหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกและมีส่วนร่วมจนทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโบราณวัตถุ^๔ เกิดการเรียนรู้และศูนย์ร่วมจิตใจของชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามแก่ท้องถิ่น

๒) การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์เอกชน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เฉพาะหรือการแสดงผลงานที่โดดเด่นที่สังคมให้การยอมรับ โดยการเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเข้าเยี่ยมชมแหล่งพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในตระกูลหรือในงานศิลปะและบุคคลที่สร้างชื่อเสียงในประเทศ เพื่อเป็นการประกาศกิตติยศ คุณงามความดี และความงดงามจากผลงานผู้ที่มีความสำคัญที่ปรากฏในแหล่งพิพิธภัณฑ์เอกชนนั้นๆ และเป็นวิธีการสร้างรายได้จากการให้บริการการจำหน่ายซื้อสินค้าที่เป็นของที่ระลึกอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์เอกชนนั้นๆ อีกด้วย

การผลิตผลิตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์เป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วม ปลุกจิตสำนึกและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและเจ้าของพิพิธภัณฑ์ โดยการผลิตสินค้าเพื่อที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าด้านภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และสัมผัสคุณค่าของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดการรักษาและการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่วัดและชุมชนสืบต่อไป

ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้เกิดรายได้และรักษาอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน โดยการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่มีขั้นตอน ได้แก่

^๓ ชลธิชา โรจนแสง, “การจัดทำศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ในฐานะศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านเพียนาม ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๒๑-๑๓๖.

^๔ ทรงศักดิ์ แก้วมูล, “การดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์วัดไหลหินหลวง ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, รายงานการวิจัย, (สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.), ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๕ - ๑๓๕.

๑) กระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนที่เริ่มจากการระดมความคิดภายใต้บริบทชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อที่จะสะท้อนอัตลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ผ่านเป็นสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายหรือเป็นของที่ระลึก และออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมจากการต่อยอดผลการวิจัยที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งพิพิธภัณฑ์อเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการสร้างสรรค์ต้นแบบผลิตภัณฑ์ โดยต้นแบบจะต้องเป็นอัตลักษณ์แทนคุณค่าของแหล่งพิพิธภัณฑ์ ซึ่ง **ปนัดดา มนุรุษญา และคณะ** ได้ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม) โดยการออกแบบสินค้าของที่ระลึกจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์จากการประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภค โดยกลุ่มเป้าหมายพึงพอใจการนำวัสดุที่ทำจากพลาสติกอะคริลิก โดยการผลิตด้วยการตัดเลเซอร์ในผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการแสดงถึงสัญลักษณ์หรือตัวแทนสถานที่ เช่น การทำเสาชิงช้าเรือสุพรรณหงส์ยักษ์ และรถตุ๊กตุ๊ก ที่เป็นอัตลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร^๕ ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชุมชนแต่ละแห่ง และมีการบริหารจัดการแหล่งพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมโดยการแต่งตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชนที่จะช่วยผลักดันให้เกิดความต่อเนื่องและบรรลุเป้าหมายของโครงการ ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เริ่มจากการวิเคราะห์หารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมต่อพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง เพื่อนำไปสู่การร่างต้นแบบผลิตภัณฑ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในการออกแบบหรือดีไซน์ให้ผลิตภัณฑ์สื่อความหมายของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และวิเคราะห์ลักษณะผลิตภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ที่จะช่วยในการผลิต เพื่อให้เป็นต้นแบบสินค้าที่มีความเหมาะสมต่อเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน

๒) วิธีการผลิตเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเป็นการนำผลการวิจัยการจัดการพิพิธภัณฑ์มาสู่การสร้างต้นแบบและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมด้วยการการอบรมเชิงปฏิบัติการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การเลือกวัสดุอุปกรณ์ เทคนิค วิธีการและการปรับปรุงยุคเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการวิเคราะห์ ทบทวนข้อดีข้อเสียของการผลิตผลิตภัณฑ์ว่าควรมีการปรับปรุงและแก้ไขเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับ **บุรินทร์ เปล่งดีสกุล และภาคินี เปล่งดีสกุล** ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชน โดยการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับ

^๕ ปนัดดา มนุรุษญา และคณะ, “การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม)”, วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๕ - มีนาคม ๒๕๕๖): ๕๕-๖๘.

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการจดจำผ่านตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์บนผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของกลุ่ม จาก การนำภูมิปัญญาของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของกลุ่มนำสร้างความหมายให้สอดคล้องกับ ความเป็นเฉพาะของผลิตภัณฑ์ให้เกิดอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์^๖ ซึ่งการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่าย พิพิธภัณฑ์ได้นำความรู้บรรจุในผลิตภัณฑ์ผ่าน QR CODE ซึ่งเป็นองค์ความแทนผลิตภัณฑ์ของ พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง โดยเมื่อผลิตแล้วจะได้ทำการทดลองขายด้วยการบอกต่อจนกระทั่งการ วางแผนการตลาดกับพาณิชย์จังหวัด เพื่อกำหนดแผนงานและกลไกการตลาดที่จะสร้างรายได้ที่ยั่งยืน ให้แก่วัดและชุมชน รวมไปถึงการถอดบทเรียนให้แก่ชุมชนเพื่อจะนำไปนำผลการศึกษาและขั้นตอนไปสู่ การขยายผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือนำไปปรับใช้ในพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างเหมาะสม

๓) รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิง สร้างสรรค์มีขั้นตอนตั้งแต่ต้นน้ำ ด้วยการสำรวจบริบทชุมชน ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อจัดเป็นเวที ระดมความคิดที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์บนทุนทางสังคมและ วัฒนธรรมในท้องถิ่น กระบวนการกลางน้ำด้วยการลงมือปฏิบัติการตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วย การวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การสร้างต้นแบบในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิง สร้างสรรค์ที่จะสร้างมูลค่าให้แก่สินทรัพย์ทางปัญญาอันเป็นมรดกท้องถิ่น และกระบวนการปลายน้ำ ที่เป็นการจัดจำหน่ายหรือการขายผลิตภัณฑ์ โดยจะต้องมีการบริหารจัดการพื้นที่ในการผลิตและ จำหน่ายผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นการสร้าง รายได้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อัตลักษณ์ คุณค่าและมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น และ การทำเวทีสรุปบทเรียนเพื่อทบทวนประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่จะ ดำเนินงานต่อไปในอนาคต เพื่อปรับปรุงและพัฒนางานผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัด ลำปางให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ **สหทัย วิเศษ และคณะ** ได้ศึกษานวัตกรรมการสร้างสร้งงานศิลปะ ชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาตั้งแต่ต้นน้ำจากการสำรวจบริบทชุมชน การประชุมสร้างความเข้าใจ ระดม ความคิดเห็น ๒) กระบวนการกลางน้ำ โดยวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติการ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ และ ปฏิบัติการสร้างสรรค์ ๓) กระบวนการปลายน้ำ ด้วยการสร้างพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนจากขยะรี

^๖ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล และภาคินี เปล่งดีสกุล, “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาใน การ ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปปลาน้ำจืด แม่สมศรี ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๐๖-๒๓๐.

ไซเคิล โดยจัดแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน^๗ ซึ่งกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ดีและเหมาะสมจะต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนข้างต้น โดยการศึกษาวิเคราะห์อุปสรรค ปัญหา และหาแนวทางการพัฒนาร่วมกันของชุมชน เพื่อที่จะได้ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อรักษาอัตลักษณ์และสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง

ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ แนวทางการเสริมสร้างการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะสร้างรายได้และการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ชุมชน โดยแนวทางการพัฒนาจะต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และบอกเล่าเหตุการณ์ ความสำคัญ ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจากผู้ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางแผนการสร้างผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างรายได้และความมั่นคงให้แก่ชุมชน ซึ่งปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและขาดความชำนาญการประดิษฐ์หรือสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่จะถ่ายทอดอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน และขาดความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของร่วมกับทุนทางสังคม สอดคล้องกับ **กฤษฎา ตัสม่า** ที่ได้ชี้ข้ออธิบายวิธีการบริหารจัดการที่ดีควรให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดทิศทาง บริหารจัดการ เปิดโอกาสให้ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพิพิธภัณฑ์และให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และดึงศักยภาพคนในชุมชนและทรัพยากรวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสารสนเทศ ผ่านการแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถและพร้อมสนับสนุนเพื่อ เพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ ทำให้ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่และเศรษฐกิจที่ดีขึ้น^๘ ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกรับผิดชอบทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (CSR: Corporate Social Responsibility) เข้าใจคุณค่าและตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของของพิพิธภัณฑ์ชุมชน สอดคล้องกับ **สายันต์ ไพรชาญจิตร** ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ที่ทำให้ชุมชนเกิดการตระหนักคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของ

^๗ สหทัยา วิเศษ และคณะ, “นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น”, รายงานผลการวิจัย, (พะเยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๔).

^๘ กฤษฎา ตัสม่า, “การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์”, วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๔ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๐-๘๔.

ทรัพยากรวัฒนธรรมเพิ่มมากยิ่งขึ้น มีทักษะในการจัดการและการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนแบบเน้นการพึ่งพาตนเอง และสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความภาคภูมิใจและเกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาทรัพยากรชุมชน^๙ ซึ่งการสร้างพลังสามัคคีชุมชนที่ดีควรมีการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างความสนุกสนาน สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการพัฒนาและผลิตสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ที่สื่อผ่านสัญลักษณ์ของแหล่งพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชน สอดคล้องกับ **ปราโมทย์ เหลาะลาก และกาญจนา เล็งผล** ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นควรมีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ความสนุก การเรียนรู้ร่วมกัน ความมีน้ำใจ^{๑๐} เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการสร้างจิตสำนึกและจิตอาสาในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่จะสร้างรายได้และความมั่นคงในชุมชนต่อไป

กระนั้นก็ตาม การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานจะต้องตระหนักถึงความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่สื่อความหมายของแหล่งพิพิธภัณฑสถาน โดยต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมตามหลักความเชื่อท้องถิ่น ไม่ขัดต่อจารีตประเพณี และผลิตภัณฑ์ควรมีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถาน เพื่อสร้างความโดดเด่น ความแปลก แตกต่างจากสถานที่แห่งอื่น และทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดอัตลักษณ์ที่สะท้อนคุณค่าของพิพิธภัณฑสถานของวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้ผลิตภัณฑ์ได้สร้างมูลค่าและอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน โดยการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนควรเริ่มตั้งแต่การปรับทัศนคติในการผลิตผลิตภัณฑ์ให้เป็นอาชีพหลัก โดยชุมชนควรหันมาให้ความสนใจในการผลิตสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์แหล่งพิพิธภัณฑสถานและตอบสนองความต้องการของผู้เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ควรได้จากการดัดแปลงผลิตภัณฑ์จากวัสดุอุปกรณ์และของที่เหลือใช้ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ โดยนำมาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ทันสมัย ตรงต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และส่งเสริมช่องทางการขายในรูปแบบที่ทันสมัยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ ที่ เช่น ขายผ่าน Facebook, Instagram, Line เป็นต้น เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา และสามารถเข้าถึงได้ทุกเวลา สอดคล้องกับ **สุรวิทย์ วงษ์ทิพย์** ที่ได้ศึกษาเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อสร้างเครือข่ายสังคม (Social Network) ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล เหตุการณ์

^๙ สายันต์ ไพรชาญจิตร, กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘).

^{๑๐} ปราโมทย์ เหลาะลาก และกาญจนา เล็งผล, “การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑสถานวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม”, วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม -มิถุนายน ๒๕๕๕): ๓๖-๔๙.

เรื่องราว ภาพหรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในสังคม (Social Relation) ทั้งนี้เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่แตกต่างจากเดิมที่นิยมซื้อสินค้าที่ร้านค้าหรือห้างสรรพสินค้ามาเป็นการซื้อสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ที่สามารถซื้อสินค้าได้ทุกที่ ทุกเวลาและไม่มีวันหยุด และช่วยให้ผู้บริโภคมีความ สะดวกสบายและประหยัดเวลามากยิ่งขึ้น^{๑๑} รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายทางการตลาด (Network Marketing) จากความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน เช่น พื้นที่สาธารณะ สถานที่ท่องเที่ยว หอการค้า และอื่นๆ เพื่อนำผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑไปจัดแสดงและจำหน่าย นอกจากนั้นควรมีการจดสิทธิบัตร เพื่อป้องกันและรักษาผลประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑเชิงสร้างสรรค์มิให้เกิดการคัดลอกสินค้าที่แสดงอัตลักษณ์วัดและชุมชน และเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่จะส่งผลต่อการสร้างรายได้และความตั้งใจจริงของชุมชนในการผลักดันให้เกิดการสร้างงาน สร้างเงิน และสร้างความสามัคคีภายในชุมชนได้

ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑควรเริ่มจากการปรับทัศนคติชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์และศักยภาพชุมชนให้เกิดการสร้างงาน สร้างเงิน ยกย่องเชิดชูฐานรากของชุมชนให้เกิดความมั่นคงบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้วยการดัดแปลงสินค้าจากวัสดุในท้องถิ่นให้เกิดความทันสมัยและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และการจำหน่ายจะต้องสร้างภาคีเครือข่ายทางการค้าเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็วและทันสมัย ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะทำให้เกิดการพัฒนาและรักษาอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนและสังคม (Smart Community) ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนต่อไป (Sustainable Community)

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชนจังหวัดลำปาง” เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑของวัดและชุมชน และรักษาอัตลักษณ์อันทรงคุณค่าให้คงอยู่ในชุมชน ตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จะสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษายังมี

^{๑๑} สุริรักษ์ วงษ์ทิพย์, “เครือข่ายสังคมออนไลน์ : กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ เพื่อดึงดูดผู้บริโภคในยุคดิจิทัล”, วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑-๓๖.

ข้อจำกัดทำให้ยังมีปัจจัยหลายอย่างควรทำการส่งเสริมและนำมาสู่การพัฒนาต่อยอดต่อไป ซึ่งคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายควรกำหนดให้มียุทธศาสตร์ในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมชุมชน เพื่อนำอัตลักษณ์ที่สื่อผ่านผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้อง

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาและเป็นการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

๑) การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ความสำคัญและวิธีการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบต่างๆ แก่ชุมชน โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) การพัฒนาระบบกลไกการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนจากวัสดุที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในรูปแบบของตลาดออนไลน์ สินค้าประจำจังหวัดที่สามารถจัดจำหน่ายไปยังผู้บริโภคโดยตรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์

๓) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกและสร้างรายได้เชิงสร้างสรรค์ให้แก่วัดและชุมชน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาต้นแบบของการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมชุมชนบนทุนทางสังคมและวัสดุเหลือใช้ และการเสริมพลังความเข้มแข็งแก่ชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) การวิจัยและพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมชุมชนบนทุนทางสังคมและวัสดุเหลือใช้ผ่านระบบการพึ่งพาตนเองและระบบกลไกการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าของชุมชน

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

King. W. R.. & Sethi. V.. Introduction to business process reengineering. NJ: Prentice Hall. 1995.

โกวิทย์ พวงงาม. คู่มือมิติใหม่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๗.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.

ดาเวนพอร์ท โทมัสเอช. การจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: เออาร์บีซิเนสเพรส, ๒๕๔๒.

ติน ปรัชญพฤกษ์. ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมพฤติกรรมในองค์การหน่วยที่ ๒. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓.

ถวิลวดี บุรีกุล. พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีต จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี. กราฟิก ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, ๒๕๔๑.

ธนิก เลิศชาญฤทธ์. ตามรอยกำเนิคมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สารคดี, ๒๕๕๐.

นิคม มูลิกะคามะ. วิชาการพิพิธภัณฑ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๓๑.

นิรันดร์จงวุฒิเวศย์. แนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๐.

บดินทร์ วิจารณ์. การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๗.

ประพนธ์ ผาสุขยัต. การจัดการความรู้ฉบับมือใหม่หัดขับ. กรุงเทพมหานคร: ไย่ใหม่, ๒๕๔๗.

ประเวศ วะสี. การจัดการความรู้: กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพเสรีภาพและความสุข. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๘.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. **การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร: เอ็กส
เปอร์เน็ท, ๒๕๔๗.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. **การบริหารการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

_____. **ทบทวนการพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอนด์ เอส, ๒๕๓๒.

มูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์. **เอกสารรายงานสัมมนาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในเขตภาคเหนือตอนบน**.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

ยุวบุษ ทินนะลักษณ์. **ปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจิตรศิลป์, ๒๕๔๙.

รชพร จันทรสว่าง. **“ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจการจัดประชุม”**. ในเอกสารการสอนชุด
วิชาการจัดการธุรกิจการจัดประชุมหน่วยที่ ๑-๗ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
๒๕๔๖.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **หลักการรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิดและกระบวนการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๕๑.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. **เอกสารการสัมมนาวิชาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย**.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๓๙.

สงศรี ประพัฒน์ทอง. **พระมหากษัตริย์ไทยกับการพิพิธภัณฑสถาน**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี, ๒๕๔๑.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์,
๒๕๓๓.

สร้อยตระกูล อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์กร: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: จี พี ไซ
เบอร์พรินท์, ๒๕๔๕. หน้า ๔๒๑.

สะอาด ปายะนันท์. **การจัดการพิพิธภัณฑสถาน**. พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๑.

สายัณต์ ไพรชาญจิตร. **กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใน
จังหวัดน่าน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะ
สังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

สายัณต์ ไพรชาญจิตร. **กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใน**

จังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนารัฐธรรมนูญ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

..... การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์:
แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สรส., ๒๕๔๗.

สำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองศ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **คู่มือการดำเนิน
ชีวิตสำหรับประชาชน ปี ๒๕๔๑ และทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานจัดการ
ทรัพย์สินส่วนพระองศ์, ๒๕๔๑.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. **คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกรม
ศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. “หน่วยที่ ๗ ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
บริหารการศึกษา”. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการ
บริหารการศึกษา**. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
๒๕๔๒.

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก. **การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บุคพอยท์, ๒๕๔๒.

เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาส. **ประสบการณ์พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ
วิริยะพันธุ์, ๒๕๕๒.

อรทัย กักผล. **คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: ส
เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒.

อศิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย**.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สวาท. **การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ชาญชัย ศิลปะอวยชัย และคณะ. “ความต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในท้องถิ่นของสมาชิก
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดแพร่”. รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒.

ทรงศักดิ์ แก้วมูล. “การดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์วัดโหล่หินหลวง ตำบลโหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง”. รายงานการวิจัย. สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ สพร., ๒๕๕๙.

ปรัชญา เวสารัชช์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อชุมชน”. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

สัททยา วิเศษ และคณะ. “นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น”. รายงานผลการวิจัย. พะเยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๔.

(๓) บทความ:

กฤษฎา ตัสม่า. “การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์”. วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๔ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๐-๘๔.

จุฑามาศ แก้วพิจิตร. “การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต”. วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙): ๓๒-๕๙.

ชลธิชา โรจนแสง. “การจัดทำศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ในฐานะศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านเพียนาม ตำบลหนองไผ่ อำเภอมะนัง จังหวัดศรีสะเกษ”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๒๑-๑๓๖.

นรุทธิ์ ไกลกุลประกิจ. “พิพิธภัณฑ์ญี่ปุ่น : สื่อวัฒนธรรมร่วมสมัยในยุคโลกาภิวัตน์”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ ๓๕ ฉบับพิเศษ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๙๗-๑๑๖.

บุรินทร์ เปล่งดีสกุล และภาคินี เปล่งดีสกุล. “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูป ปลาน้ำจืด แม่สมศรี ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ”. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๐๖-๒๓๐.

ปนัดดา มนุรัชฎา และคณะ. “การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ มิวเซียมสยาม”. วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๕ - มีนาคม ๒๕๕๖): ๕๕-๖๘.

ปราโมทย์ เหลาะลาภ และกาญจนา เสี่ยงผล. “การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษา
เชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม”.

วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๓๖-๔๙.
ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ และฟ้า วิไลข้า. “พิพิธภัณฑ์: แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่
๒๑”. วารสารห้องสมุด. ปีที่ ๖๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑): ๔๓-๖๗.

ภูริทัต ศรีอร่าม. “พระพุทธรูปสำคัญ: แนวคิด คุณค่า และอิทธิพลที่มีต่อสังคมไทย”. วารสาร
นวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔):
๕๑-๖๐.

ลักษมี พุ่มหว่า. ธาราภรณ์ อีราภรณ์ และภาวิน ชินะโชติ. “การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการ
ที่มงาน: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านชุมชนเปรมฤทัย เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร”.

วารสารเกษมบัณฑิต. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑): ๖๑-๗๒.

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. “การพัฒนางานทัศนศิลป์ร่วมสมัยสู่ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์”. วารสารนิเทศศาสตร์. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม –
เมษายน ๒๕๕๙): ๖๑-๗๔.

สมเกียรติ สุทธิจินตกร และคณะ. “การสร้างสรรคมูลค่าของผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการบริหาร
จัดการของวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาการสร้างสรรคมูลค่าของผลิตภัณฑ์และ
นวัตกรรมการบริหาร จัดการของวิสาหกิจชุมชน”. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี. ปีที่ ๑๓
ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๒): ๒๗๐-๒๘๓๐.

สายชล ปัญญาจิต. “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น: บทบาททางศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาสู่ความยั่งยืน”.
วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-
ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๑๓-๑๒๘.

สุกัญญา พยุงสิน. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนตามแนวทางการ
ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษาบ้านวังขรณ์ หมู่ ๑๑ ตำบลโพชนไก่ อำเภอบางระจัน
จังหวัดสิงห์บุรี”. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. ปี
ที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔): ๔๕-๕๘.

สุริรักษ์ วงษ์ทิพย์. “เครือข่ายสังคมออนไลน์ : กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ เพื่อดึงดูด
ผู้บริโภคในยุคดิจิทัล”. วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑
(มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑-๓๖.

อลงกรณ์ จุฑาเกต. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
กรุงเทพมหานคร”. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน –
ธันวาคม ๒๕๕๗): ๑.๑๑๓-๑.๑๒๔.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

Big a museums. **ประเพณีพิพิธภัณฑ** ”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/bigamuseums/prapheth-phiphithphanth-sthan> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

Centrip Japan. **อะริมัทสึเป็นสถานที่แบบไหน?**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://centrip-japan.com/th/article/1115.html> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

Creighton เจมส์ แอล เครตัน. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน**. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์. นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย, ๒๕๔๓.

Emagtravel. **พิพิธภัณฑบ้านด้า เชียงราย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.emagtravel.com/archive/baandam-museum.html> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

IKIDANE NIPPON. **พิพิธภัณฑะหมีกิ่งสำเร็จรูป Cup Noodles Museum**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ikidane-nippon.com/th/interest/cup-noodles-museum> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

MUSEUM THAILAND. **“พิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง”**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.museumthailand.com/th/museum/Wat-Laihin-Luang-Museum> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

QUEEN SIRIKT. **ผ้าบาติกในพระปัยมหาราช สายพันธุ์สยามและชวา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.qsmtthailand.org/th/research/trial_a-royal-treasure-the-japanese-batik-collection-of-king-chulalongkorn-of-siam/ [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

QUEEN SIRIKT. **ร้านพิพิธภัณฑ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.qsmtthailand.org/th/shop/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

Talon Japan. **พิพิธภัณฑคัพนู้ดเดิ้ล Cup Noodles Museum**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.talonjapan.com/cup-noodles-museum/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

Thai PSB NEWS. **พิพิธภัณฑบ้านกุฎีจีน มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ๓ ศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://news.thaipbs.or.th/gallery/91> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

The standard. **เมื่อเรื่องเล่าทำให้ของมีชีวิต ผ่านพิพิธภัณฑบ้านกุฎีจีน โปรตุเกสแห่งเมืองบางกอก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thestandard.co/baan-kudichin-museum/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

Time Out. ๑๑ พิพิธภัณฑ์แปลก แต่น่าสนใจ จากทั่วโลก ชวนอยากเดินทางไปชมเองกับตา.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.timeout.com/bangkok/th/best-weird-and-alternative-museums-around-the-world?awc=16830_1652865884_aceb9452a547c9eef653dce8d620a025 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

เชียงใหม่นิวส์. เสน่ห์เหมันต์ น่านเนื้อเจ้า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1857263/> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

เทคโนโลยีชาวบ้าน. ยล “พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ” บทพิสูจน์ฝีมือนักปั้นแบรนด์ จาก Local สู่ เลอค่า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_172160 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. การปรับปรุงสินค้าเดิมให้สอดคล้องกับยุคสมัย. [ออนไลน์]: <https://bsc.dip.go.th/th/category/production2/> / qs-develoldproduct [๒ สิงหาคม ๒๕๖๕].

_____ .ช่องทางการขายในยุคปัจจุบัน. [ออนไลน์]: <https://bsc.dip.go.th/th/category/marketing2/fs-saledchannelpresent> [๒ สิงหาคม ๒๕๖๕].

กรุงเทพธุรกิจ. พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต บึงกาฬ เรียนรู้วิถีชีวิต-สร้างรายได้ชุมชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/social/852030> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ฐานความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม. “ชุมชนบ้านปงสนุก”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.thailocalwisdom.com/index.php/commun/north/item/113-2019-06-08-07-12-11> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ตะลอนเที่ยว. ย้อนมรดกธรรม ชมคัมภีร์ใบลานสมบูรณ์มากที่สุดในไทย ที่ “วัดสูงม่น” จ.แพร่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/travel/detail/9600000077798> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. เศรษฐกิจชุมชน : ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/banrainarao/column/commu_econ_02 [๙ มกราคม ๒๕๖๕].

พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. “พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/771> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

_____. “พิพิธภัณฑวัดปงสนุก”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/776> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

พิพิธภัณฑคัมภีร์โบราณ คุรุบามหาเถร วัดสูงเม่น. พิพิธภัณฑคัมภีร์โบราณ คุรุบามหาเถร วัดสูงเม่น.
 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.navanurakin.th/watsungmen/site/theme/index.php>
 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

พิพิธภัณฑธนารักษ์ เชียงใหม่. เกรียณสำคัญ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
http://trdmuseumchiangmai.treasury.go.th/more_news.php?cid=8 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

_____. ศาลาธนารักษ์เชียงใหม่ พิพิธภัณฑ “เงินล้านนาและเครื่องราชฯ”. [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา: http://trdmuseumchiangmai.treasury.go.th/news_view.php?nid=55
 [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

สยามไม้แกะสลัก. “ไม้แกะสลักบ้านหลุก”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
http://siamwoodcarving.blogspot.com/2016/03/blog-post_30.html [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. คัมภีร์ธัมมโบราณ วัดสูงเม่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
https://www.m-culture.go.th/phrae/ewt_news.php?nid=984&filename=index [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

สิ่งแวดลอม. พิพิธภัณฑพลัง “อี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<https://mgronline.com/science/detail/9600000036570> [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

(๕) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

นายอัศม์เดช มาลัย. เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

เวทีระดมความคิด ดร.อนุกุล ศิริพันธ์. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, แนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

เวทีระดมความคิด พระครูไพโรจน์ยติกิจ. แนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

เวทีระดมความคิด พระอธิการน้อย นรุตตโม. แนวทางการการผลิตผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ ดร.อนุกุล ศิริพันธุ์. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นาง คำมาว้าง. ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นางกัลยา ใจเปียง. ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นางคำพลอย ตันหน. ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นางพรรณนันท์ ก่องเกิน. ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

สัมภาษณ์ นางลัษมา ธารีเกษ. วัฒนธรรมประจำจังหวัด จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นางเล็ก จินะการ. ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นางศิริมา วงศ์ใจแก้ว. ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายจิรายุส อินทร์พรหม. เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปางสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายธงชัย แผ่นคำ. ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายธนวิษณุ ปันทัน. เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปางสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายบุญสิทธิ์ หิริยสารพงศ์. ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายบุญสิทธิ์ หิริยสารพงศ์. ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะเข จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายปฐมพัฒน์ แสงอรุณฉัตรียา. ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ เตวี. ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

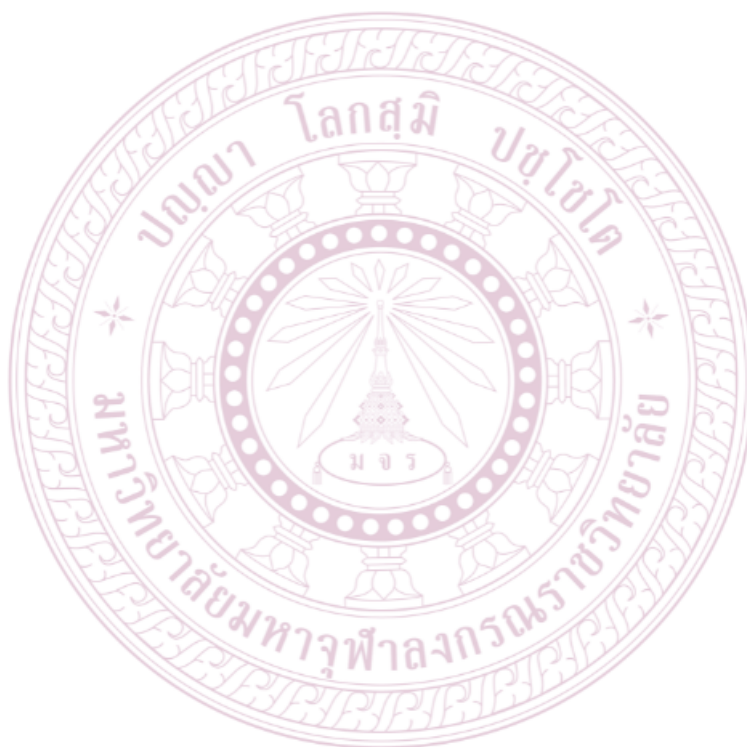
สัมภาษณ์ นายไพรินทร์ ศรีวรรณ. ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายภาสกร สุริยะ. เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายศุภพิสิษฐ์ อินทร์พรหม. ประชาชนในชุมชนวัดปงสนุกเหนือ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายสุชาติ สุวิชาดา. รองประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุนทรเสลคุณ. เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัด
ลำปาง, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือแบบสัมภาษณ์/ประชุมกลุ่มย่อย และชุดปฏิบัติการ

แบบสัมภาษณ์/ประชุมกลุ่มย่อย

เรื่อง “การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง”

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... ฉายา.....สกุล.....อายุ.....ปี
อาศัยอยู่ บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ตำแหน่ง.....
สัมภาษณ์เมื่อ.....

ส่วนที่ ๒ บริบทของพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง

ประเด็นหลัก	แนวคำถาม	วิธีการ
๑. ข้อมูลทั่วไปของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์	๑) ประวัติความเป็นมาของชุมชน ๒) การปกครอง ๓) ที่ตั้งและอาณาเขต ๔) สภาพภูมิอากาศ ๕) ประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อ ๖) ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ๗) กลุ่มในชุมชน ๘) หน่วยธุรกิจชุมชน ๙) ภูมิความรู้ชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ๑๐) สภาพปัญหา	เอกสาร สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย

ส่วนที่ ๓ การจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง

ประเด็นหลัก	แนวคำถาม	วิธีการ
๒. ข้อมูลด้านการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง	๑) สภาพปัญหาและการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน ๒) โครงสร้าง/กลไกชุมชนในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๓) กระบวนการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๔) วิธีการในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ กิจกรรมในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๕) การมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๖) ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๗) หน่วยงานสนับสนุน/ด้านใดที่ช่วยในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๘) ปัญหาอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๙) แนวทาง/การต่อยอดการจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในอนาคตของวัดและชุมชน	เอกสาร สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย

กราบขอบพระคุณที่เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

นายสมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ชุดปฏิบัติการ

การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัด
ลำปาง เพื่ออนุรักษ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์และสร้างรายได้แก่
วัดและชุมชน

กระบวนการ	ขั้นตอน
ศึกษาบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัด และชุมชน Community Museum Network Study	๑) สำรวจ ศึกษาข้อมูลทั่วไปของเครือข่าย พิพิธภัณฑ์ร่วมกับวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ๒) ประชุมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการ เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต บริบท ของชุมชน โบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ๓) ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลบริบทเครือข่าย พิพิธภัณฑ์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ เฉพาะ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ร่วมกับนักวิจัย นัก ออกแบบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาวัฒนธรรม วัดและชุมชน ๔) สรุปข้อมูลบริบทเครือข่ายพิพิธภัณฑ์บนทุน ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการ การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง
ออกแบบการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม Creative Products of Community Museum Network by Participation	๑) ประชุมทำความเข้าใจกับเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เกิดแนวคิดและแนวทางในการสร้างสรรค์การ ผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ ของวัดและชุมชน

กระบวนการ	ขั้นตอน
	๒) ออกแบบโมเดลผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนโดยการมีส่วนร่วมระหว่างนักออกแบบ นักวิจัย วัดและชุมชน ๓) ลงมือปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนโดยการมีส่วนร่วมระหว่างนักออกแบบ นักวิจัย วัดและชุมชน
การพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม Developing Products according to Creative Products of Community Museum Network by Participation	๑) อบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มต่างๆ เช่น พระสงฆ์ กลุ่มนักเรียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน ๒) แต่ละพิพิธภัณฑ์ออกแบบและปฏิบัติการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน ๓) ได้รูปแบบของผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์
การถ่ายทอดพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ Transferring of Creative Products of Community Museum Network innovation	๑) จัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ โดยการจัดแสดงนิทรรศการการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนภายในชุมชน/ในโรงเรียน ๒) สรุปผลการทำกิจกรรม
ประเมิน สรุปบทเรียน และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย Evaluation and Lesson learned	๑) ประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับนักวิจัย และนักวิชาการ เพื่อประเมินการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน ถอดบทเรียน องค์ความรู้ ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางในการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน

กระบวนการ	ขั้นตอน
	๒) สรุปลองค์ความรู้จากการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนในประเด็น ดังนี้ - การใช้วัสดุอุปกรณ์ในการการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน - กระบวนการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน - รูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชน - การผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ - การผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนกับการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน
เผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ Public Dissemination	๑) จัดเวทีคืนข้อมูลชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาและองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ขยายผลในพื้นที่อื่น ๒) จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักออกแบบ ศิลปิน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน ในประเด็น - การผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

กระบวนการ	ขั้นตอน
	- การผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนกับการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน ๓) สื่อสารสาธารณะผ่านสื่อมวลชน สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การผลิตผลิตภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง
พัฒนาเป็นศูนย์การผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ The Center of Developing Products according to Creative Products of Community Museum Network	๑) ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อหาแนวทางยกระดับให้เป็นศูนย์การผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์/ศูนย์พัฒนาและจำหน่ายการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในแหล่งท่องเที่ยว และร้านค้าทั่วไปในจังหวัดลำปาง ๒) ต่อยอดขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่นๆ เช่น การทำหลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างสรรค์ผลงานอื่นๆ

กราบขอบพระคุณที่เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

นายสมจันท์ ศรีปรีชยานนท์ และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ภาคผนวก ข

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ / นักวิจัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมมาเพื่อแก้ไขและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๕๐/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัด และชุมชนจังหวัดลำปาง
(Creative Economy Products on Temple and Community Museum Network in Lampang Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765032

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้วิจัยหลัก: ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๕๐/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ภาคผนวก ค

หนังสือขอเชิญเข้าร่วมการทำเวทีชุมชนและประชุมกลุ่มย่อย

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๔๔-๕
www.mcslampang.ac.th

๒๔ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการเสวนาเชิงปฏิบัติการ

เจริญพร ดร.อนุกุล ศิริพันธุ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองลำปาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเสวนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๒) เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๓) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางการตลาดผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชญานนท์
- ๔) นางสาวณณีย์ ศรีสุข

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทางวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันจันทร์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุม B๑๐๕ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อเป็นการวางแผน ออกแบบ และพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออัญมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชญานนท์ โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

* ขอความอนุเคราะห์นำสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนมาด้วย

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

๒๔ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอนิมนต์เข้าร่วมการเสวนาเชิงปฏิบัติการ

เรียน พระครูสุนทรเสลคุณ เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเสวนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๒) เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๓) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางการตลาดผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
- ๔) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทางวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านและผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน ได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันจันทร์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุม B๑๐๕ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อเป็นการวางแผน ออกแบบ และพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออโนทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

* ขอความอนุเคราะห์นำสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนมาด้วย

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๕๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

๒๔ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอนิมนต์เข้าร่วมการเสวนาเชิงปฏิบัติการ

เรียน พระอธิการน้อย นรุตตโม เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเสวนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๒) เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๓) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางการตลาดผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรีชยานนท์
- ๔) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทางวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านและผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน ได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันจันทร์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุม B๑๐๕ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อเป็นการวางแผน ออกแบบ และพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออโนทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรีชยานนท์ โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

* ขอความอนุเคราะห์นำสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนมาด้วย

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

๒๔ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอนิมนต์เข้าร่วมการเสวนาเชิงปฏิบัติการ

เรียน พระครูไพโรจน์ยติกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเสวนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๒) เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๓) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางการตลาดผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
- ๔) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทางวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านและผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน ได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันจันทร์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุม B๑๐๕ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อเป็นการวางแผน ออกแบบ และพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

* ขอความอนุเคราะห์นำสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนมาด้วย

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรบรรยายการผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบของ
เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ที่ อว ๘๐๔๔/ ๐๔๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

๕

เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตขอความเห็นชอบ

เจริญพร คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๒) เพื่อออกแบบและสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ๓) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางการตลาดผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมจันท์ ศรีปรีชยานนท์
- ๔) นางสาวณณีย์ ศรีสุข

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอความอนุเคราะห์บุคลากรจากสาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง คือ ๑. รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริกร อินคำ และ ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธงชัย ปันสุข เพื่อเป็นวิทยากรให้ความรู้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ชุมชนร่วมกับกลุ่มชุมชนในพื้นที่ทางมหาวิทยาลัย หวังว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นางสาวณณีย์ ศรีสุข

โทร. ๐๘ ๕๔๔๔ ๓๖๕๐

ภาคผนวก ข
หนังสือเชิญเข้าร่วมอบรมและปฏิบัติการการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการทำเวทีชุมชนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น

เรียน พระครูโพธิ์จรรย์ดิกิจ เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ชุดโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย :-

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์
- ๔) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

บัดนี้ ทางคณะผู้วิจัยของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางได้ทำออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อพัฒนาสินค้าที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชน ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านและกลุ่มผู้จัดการพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชนและชุมชน ได้เข้าร่วมการการทำเวทีชุมชนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น ใน วันอังคารที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุม วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตั้งแต่ เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. เพื่อส่งเสริมและให้ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง มหาวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๔๔-๕
www.mculampang.ac.th

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการทำเวทีชุมชนและการพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น

เรียน พระอธิการน้อย นรุตตโม เจ้าอาวาสวัดป่าสักนกเหนือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ชุดโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย :-

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์
- ๔) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

บัดนี้ ทางคณะผู้วิจัยของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางได้ทำออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อพัฒนาสินค้าที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชน ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านและกลุ่มผู้จัดการพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชนและชุมชน ได้เข้าร่วมการการทำเวทีชุมชนและการพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น ใน วันอังคารที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุม วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตั้งแต่ เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. เพื่อส่งเสริมและให้ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง มหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออโนทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการทำเวทีชุมชนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น

เรียน พระครูสุนทรเสถียรคุณ เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ชุดโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย :-

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์
- ๔) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

บัดนี้ ทางคณะผู้วิจัยของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางได้ทำออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อพัฒนาสินค้าที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชน ดังนั้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านและกลุ่มผู้จัดการพืชท้องถิ่นของวัดและชุมชนและชุมชน ได้เข้าร่วมการการทำเวทีชุมชนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น ใน วันอังคารที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุม วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตั้งแต่ เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. เพื่อส่งเสริมและให้ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพืชท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง มหาวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘๙-๕๕๓-๑๕๕๘

ภาคผนวก ง
รายนามผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญต่อการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนแบ่งออก ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) การทำเวทีชุมชน โดยทีมงานวิจัยและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน ได้ทำการประชุมเพื่อวางแผนการบริหารจัดการและออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้แก่

๑. พระครูสุนทรเสลคุณ	เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
๒. พระครูไพโรจน์ยติกิจ	เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๓. พระอธิการน้อย นรุตตโม	เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๔. ดร.อนุกุล ศิริพันธุ์	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๕. นายธงชัย แผ่นคำ	ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
๖. นายไพรินทร์ ศรีวรรณ	ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
๗. นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์	ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๘. นายสุชาติ สุวิชาดา	รองประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๙. นายอัศม์เดช มาลัย	เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๑๐. นายธนวิชัย ปันตัน	เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตในพื้นที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓ แห่ง จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย ที่

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการและผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของจังหวัดลำปาง จำนวน ๓ รูป ได้แก่

๑) พระครูสุนทรเสลคุณ	เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๒) พระครูไพโรจน์ยติกิจ	เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอ
แม่ทะ จังหวัดลำปาง
๓) พระอธิการน้อย นรุตตโม	เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๒. ชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และเป็นผู้ดำเนินการดูแล รักษา และทำนุบำรุงเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของจังหวัดลำปาง จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๑) นายธงชัย แผ่นคำ	ไวยาวัจกร วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๒) นายไพรินทร์ ศรีวรรณ	ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง ตำบล
ไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๓) นางเล็ก จินะการ	ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง ตำบล
ไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๔) นางคำพลอย ต้นหน	ผู้ช่วยดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง ตำบล
ไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๕) นายบุญสิทธิ์ หิรัญสารพงศ์	ประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านหลุก
ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๖) นายสุชาติ สุวิชาดา	รองประธานกรรมการดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดบ้าน
หลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัด
ลำปาง
๗) นายสมชาย สืบเครือพรม	กรรมการดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านหลุก ตำบล
นาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๘) นายช้อย ปกสร้อย	กรรมการดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดบ้านหลุก ตำบล
นาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๙) นายอัศม์เดช มาลัย	เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดปงสนุกเหนือ
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
๑๐) นายธนวิษฐ์ ปันทัน	เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑสถานวัดปงสนุกเหนือ
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

- ๑๑) นายจิรายุส อินทร์พรหม เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๑๒) นายภาสกร สุริยะ เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑวัดปงสนุกเหนือ
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๓. ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นของเครือข่ายพิพิธภัณฑ ๓ แห่ง จำนวน ๑๐ คน ได้แก่

- ๑) นายไพฑูรย์ เตวี ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่
หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๒) นายปฐมพัฒน์ แสงอรุณฉัตรียา ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่
หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๓) นางพรรณนันท ก่องเกิน ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่
หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๔) นางศรีลา นางทิน ประชาชนในชุมชนวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่
หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๕) นางศิริมา วงศ์ใจแก้ว ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- ๖) นางกัลยา ใจเปียง ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- ๗) นาง คำมาวัง ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- ๘) นายศุภพิสิษฐ์ อินทร์พรหม ประชาชนในชุมชนวัดปงสนุกเหนือ ตำบลหัว
เวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

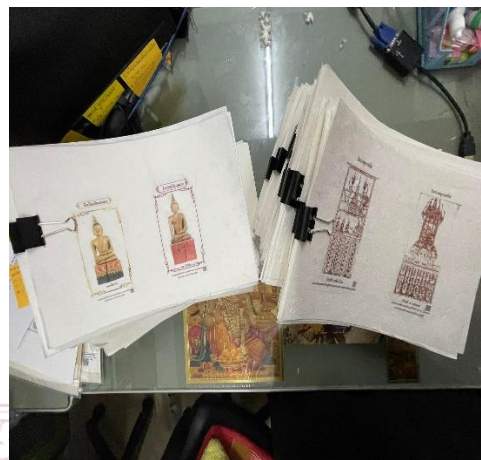
๔. องค์กรภาครัฐ/เอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยกระตุ้นและผลักดันให้เกิดการพัฒนาการ
ผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑชุมชนของจังหวัดลำปาง จำนวน ๒ คน

- ๑) ดร.อนุกุล ศิริพันธ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง
- ๒) นางลัษมา ธารีเกษ วัฒนธรรมประจำจังหวัด จังหวัดลำปาง

ภาคผนวก จ
ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย

ภาคผนวก ฉ
การรับรองผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน พระพุทธศาสนากับเศรษฐศาสตร์ และรายวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม ฯลฯ
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์ คุณค่า และสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเกิดมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนแก่วัดและชุมชน
- สามารถนำผลการศึกษาไปสู่การใช้เพื่อพัฒนาวัดและชุมชนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น เครือข่ายการท่องเที่ยว พาณิชย์จังหวัด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสินค้าให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างรายได้แก่ชุมชน และเป็นการเผยแพร่ความรู้จากแหล่งพิพิธภัณฑ์ผ่านสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

๒. กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาทักษะอาชีพและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

- สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนและสร้างรายได้จากมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่น
- สามารถพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นรายได้เสริม สร้างทัศนคติ คุณค่าและจิตสำนึกของชุมชนในการดูแลพิพิธภัณฑ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้และส่งเสริมการท่องเที่ยวในการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง
- สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้กำหนดทิศทางการวางแผนงานพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ที่มีความพร้อมทางด้านทุนทางสังคม ทุนทางประวัติศาสตร์และทุนทางด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ และสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน รวมถึงเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

การผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เป็นแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ การเผยแพร่ความรู้ การสร้างรายได้และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว วัดและชุมชน และเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการสรรค์สร้างไว้จนเป็นเอกลักษณ์แห่งความดีงามแก่ชุมชนตลอดไป

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

อาตมภาพ พระอธิการน้อย นรุตตโม เจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชน จังหวัดลำปาง” ซึ่งเป็นผลงานการวิจัยของ นายสมจินทร์ ศรีปรัชยานนท์ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. การเผยแพร่องค์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและด้านสังคมและวัฒนธรรม
๒. เป็นแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น
๓. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ผ่านสินค้า เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

๔. สร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์

๕. สร้างพลังมวลชนและความสามัคคีของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

อาตมภาพ พระครูสุตยาภรณ์, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน จังหวัดลำปาง” ซึ่งเป็นผลงานการวิจัยของ นายสมจันท์ ศรีปรีชยานนท์ และคณะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. การเผยแพร่องค์ความรู้จากพิพิธภัณฑสถานชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและด้านสังคมและวัฒนธรรม
๒. เป็นแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น
๓. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑสถานสินค้า เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

๔. สร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ

๕. สร้างพลังมโนและสามัคคีของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานชุมชน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

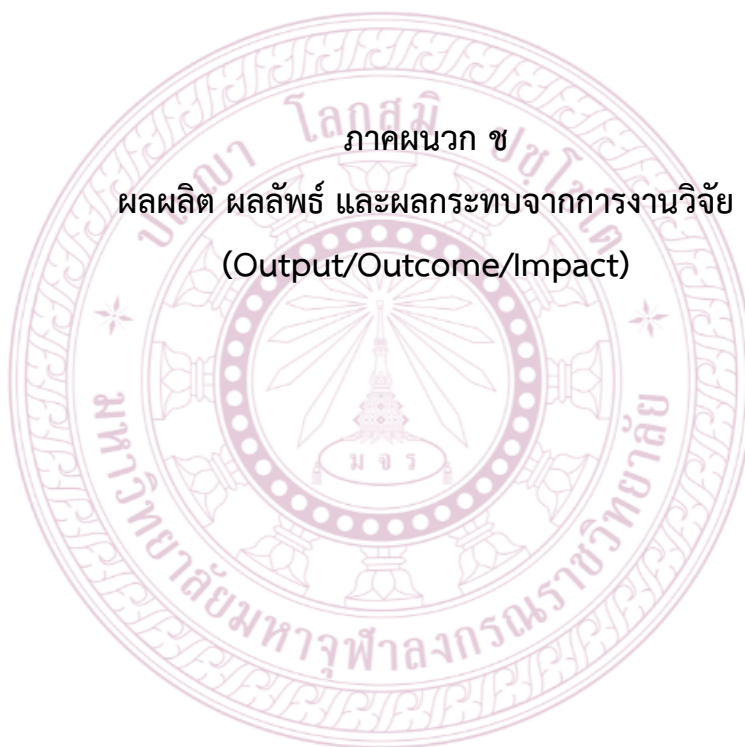
ลงชื่อ

(พระครูสุตยาภรณ์, ผศ.ดร.)

เจ้าอาวาสวัดศรีชุม

ภาคผนวก ข
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. สสำรวจบริบทชุมชน และการจัดการพิพธิภณัทชุมชน	๑. สสำรวจบริบทชุมชน/สัมภาษณ์/ประชุมกลุ่มย่อยจากผู้นำชุมชน	ข้อที่ ๑	บริบทชุมชน ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
๒. จัดเวทีระดมแนวทางการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพธิภณัท	นำเสนอแบบผลิตภัณฑ์/ระดมความคิดเห็นเพื่อผลิตภัณฑ์เครือข่ายพิพธิภณัท/จัดตั้งคณะนักวิจัยชุมชน/ให้ความรู้แก่นักวิจัยชุมชน	ข้อที่ ๑	ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่น
๓. การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพธิภณัทชุมชนจังหวัดลำปาง	๑. ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพธิภณัท ๒. การสร้างต้นแบบการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพิพธิภณัท ๓. ปฏิบัติการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพธิภณัท	ข้อที่ ๒	ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบและวิธีการในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การสร้างสรรค์และรายได้ให้แก่ชุมชน
๔. การสร้างพื้นที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพธิภณัท	จัดจำหน่ายสินค้าในพื้นที่ท่องเที่ยว/สินค้าที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของเครือข่ายพิพธิภณัท	ข้อที่ ๑ - ๒	การสร้างรายได้และผลิตภัณฑ์ในการจำหน่ายสินค้าในรูปแบบต่างๆ
๕. การทำเวทีคั่นข้อมูลแก่เครือข่ายพิพธิภณัท	ทราบถึงอุปสรรคและแนวทางในการเสนอทั้งในเชิงนโยบาย การ	๑-๒-๓	ได้ข้อเสนอแนะการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิง

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
	ปฏิบัติการและการขยาย ผลการศึกษา เพื่อเป็น แนวทางในการ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ หรือการปรับปรุงให้ ถูกต้อง ทันสมัย และ แสดงอัตลักษณ์ ของ เครือข่ายได้อย่าง เหมาะสม รวมถึงการ สร้างรายได้ที่ยั่งยืนใน การยกระดับเศรษฐกิจ ชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ ดีต่อไป		สร้างสรรค์ที่เหมาะสม แก่นักท่องเที่ยว และ การประยุกต์ทุนทาง วัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อนำใช้เป็นสินค้า สื่ออัตลักษณ์ คุณค่า และความงดงาม ทางด้านมรดกทางภูมิ ปัญญาท้องถิ่น รวมถึง เป็นการแสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการบริหาร จัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชน
๖. รายงานฉบับสมบูรณ์	รายงานฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบวัตถุประสงค์ ของแผนงานวิจัย	๑-๒-๓	รายงานฉบับสมบูรณ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายสมจันทร ศรีปรัชยานนท์
วัน เดือน ปีเกิด ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒
สถานที่เกิด ๐๕๙ หมู่ที่ ๔ บ้านท่ามะเฟือง ตำบลโพนสา
อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๑๐
ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๒ หมู่ ๔ ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๕ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา
โรงเรียนบ้านท่ามะเฟือง ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ
จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. ๒๕๓๘ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ วัดอัมพวัน
อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. ๒๕๔๐ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำอำเภอท่าบ่อ
จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. ๒๕๔๔ สำเร็จการศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
พ.ศ. ๒๕๔๕ สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต (รป.บ.)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. ๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๕๖ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก (Ph.D.) University of Pune,
India.

ปัจจุบันทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกอบรม

๒๕๕๙ โครงการอบรมรุ่นไก่อ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัย
สงฆ์ลำพูน ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๒๕๖๐ โครงการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ MCU Innovation Team สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และนพดล อินทรเสนา (๒๕๕๘), การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์
สิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๑๖๘ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (๒๕๕๙), กระบวนการสร้างหลักประกันชีวิตตามหลักศีล ๕ ในจังหวัด
ลำปาง, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๑๒
หน้า

นายนพดล อินทรเสนา, สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และณรงค์ ปัดแก้ว (๒๕๕๙), พระสงฆ์กับการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาพระราชจินตนาถ วัดพระเจดีย์ขาวหลัง อำเภอมือง
จังหวัดลำปาง, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย:
๑๘๒ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาภิรติ วรกิตติ และณรงค์ ปัดแก้ว (๒๕๕๙), การเสริมสร้างสุขภาวะ
กับการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดลำปาง, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.): ๑๔๓ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (๒๕๖๐), การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตาม
วิถีพุทธในจังหวัดลำปาง, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย: ๑๕๒ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, จีรศักดิ์ ปันลำ และอาภากร ปัญโญ (๒๕๖๐), การพัฒนาศักยภาพทางการ
ท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๑๘๓ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และอาภากร ปัญโญ (๒๕๖๐), การศึกษาสภาพความเป็นจริงและความ
คาดหวังของการจัดการศึกษาระบบศึกษา อำเภอมือง จังหวัดลำปาง, ทุณมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง: ๑๔๐ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระครูสุตยาภรณ์, พระมหาบรรพต รัตนโชโต, นพดล อินทรเสนา และ
ปาณิสรา เทพักษ์ (๒๕๖๑), การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปปาตะสันติ, ทุณสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๑๒ หน้า

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (๒๕๖๑), การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุของโรงเรียน
ผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย: ๑๘๒ หน้า

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พิชทองกลาง และนางสาวปาณิสรา
เทพรักษ์ (๒๕๖๓), วัด ๙ ศรี: การท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางบุญใน
จังหวัดลำปาง, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย: ๒๐๙ หน้า

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (๒๕๖๓), รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบ
อารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๗๖ หน้า

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, นางญาตาวิมินทร์ พิชทองกลาง และนางสาวปาณิสรา เทพรักษ์
(๒๕๖๓), การพัฒนาระบบกลไกชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่าง
ยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน, ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๑๙๕ หน้า

บทความวิจัย/บทความวิชาการ

บทความวิจัย

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และนพดล อินทรเสนา. “การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตาม
แนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕
ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๙): ๑๓๕-๑๔๙.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตามวิถีพุทธใน
จังหวัดลำปาง”. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒
(พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐): ๙๓ - ๑๐๒.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และอาภากร ปัญโญ. “การศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของ
การจัดการศึกษาธรรมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๐): ๑๑ - ๒๒.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “กระบวนการสร้างหลักประกันชีวิตตามหลักศีล ๕ ในจังหวัดลำปาง”.
วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม –
มิถุนายน ๒๕๖๑): ๑๔๔-๑๕๓.

สมจันทร ศรีปรัชยานนท์, พระมหาเกียรติ วรกิตติ และณรงค์ ปัดแก้ว. “การเสริมสร้างสุขภาวะกับการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดลำปาง”. **การประชุมระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง**. ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๑ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑. หน้า ๑๓๐ - ๑๔๐.

สมจันทร ศรีปรัชยานนท์, จีรศักดิ์ ปันลำ และอาภากร ปัญโญ. “การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๖๐-๒๗๒.

พระมหานฤตล มหาปัญโญ, สมจันทร ศรีปรัชยานนท์ และอาภากร ปัญโญ. “สัปดาห์: การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๒): ๒๔-๓๒.

สมจันทร ศรีปรัชยานนท์, พระครูสุตขยาภรณ์, พระมหาบรรวิทย์ รตนโชโต, นพดล อินทรเสนา และปาณิสรา เทพรักษ์. “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปปาตะสันติ”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓): ๒๑ - ๓๒.

สมจันทร ศรีปรัชยานนท์ และปาณิสรา เทพรักษ์. “การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง”. **วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๔): ๖๗ - ๘๒.

คะนิงนิจ ปิจนันท์, สมจันทร ศรีปรัชยานนท์ และดิลก บุญอิม. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของคนพิการขอหออผู้ป่วยใน โรงพยาบาลเวชชาธิ์ลำปาง ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๔): ๑-๑๕.

พระมหาจุฑาธุชไกร วุฑฒินาโณ (วงศ์มุต), พระครูสุตขยาภรณ์ และสมจันทร ศรีปรัชยานนท์. “รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๔): ๖๗ - ๗๘.

นายณพดล อินทรเสนา, สมจันทร ศรีปรัชยานนท์ และณรงค์ ปัดแก้ว. “พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาพระราชจินดานายก วัดพระเจดีย์ขาวหลัง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๑๔ - ๕๒๘.

พระครูสุวรรณทศนสุนทร, จีรศักดิ์ ปันลำ และสมจันทร ศรีปรัชยานนท์. “แนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนของพระบาทดอยโตน ตำบลล่อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง”.

วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๑๐๐ – ๑๑๕.

สายชล สง่าศรี, จีรศักดิ์ ปันลำ และสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง”.

วารสารปัญญา. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๗๐ – ๘๔.

พระอธิการมงคล กุณทิ, จีรศักดิ์ ปันลำ และสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “แนวทางการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง”. **วารสารปัญญา.** ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๑ – ๑๓.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัตร วชิราวุโธ, ปาณิสรา เทพรัักษ์ และเบญญดา กระจำงแจ้ง.

“วัด ๙ ศรี: การท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์.** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๕): ๑๒๙๙ – ๑๓๑๔.

พระครูวิจารณ์ภักติกิจ, พระครูสุตขยาภรณ์ และสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง”. **วารสาร มมร วิชาการล้านนา.** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๑ – ๑๒.

วรุณาตร์ แก้วคะปวง, สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และจีรศักดิ์ ปันลำ. “แนวทางการส่งเสริมสุขภาพทางสังคมตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง”.

วารสาร มมร วิชาการล้านนา. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๓๕ – ๔๔.

กันยา ยอดแบน, สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และจีรศักดิ์ ปันลำ. “แนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธของเกษตรกรชุมชนบ้านนาขวาง ตำบลดอนโพ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง”. **วารสาร มมร วิชาการล้านนา.** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๗๗ – ๘๖.

พระอธิการโยธิน อินทะนะ, จีรศักดิ์ ปันลำ และสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “พิธีกรรมและคุณค่าการใช้สัปปายะในวัฒนธรรมล้านนา”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๕): ๓๓๕ – ๓๔๙.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ญาตาวีมินทร์ พืชทองกลาง และปาณิสรา เทพรัักษ์. “การพัฒนาระบบกลไกชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๕): ๓๑๘ – ๓๓๔.

บทความวิชาการ

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ดิลก บุญอ้อม และจีรศักดิ์ ปันลำ. “การพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา”. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐): ๑๓๕-๑๕๐.

พระอธิการสุชาติ จนทสโร, อาภากร ปัญโญ และสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (๒๕๖๑). “การใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นฐานการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในมวลมนุษย์”. **การประชุมระดับชาติวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน**. ครั้งที่ ๔ (๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑): ๔๑๘ - ๔๒๙.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. “การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”. **การประชุมระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ**. ครั้งที่ ๒ (๙ กันยายน ๒๕๖๑): ๒๗๑-๒๘๖.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, วารุมาตร์ แก้วกะปวง และปาณิสรา เทพรักษ์. “มุมมองชีวิตตามแบบอริยสัจ ๔”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๙๑-๒๐๒.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาเกียรติ ฉัตรแก้ว, เกศรา สว่างวงศ์ และปาณิสรา เทพรักษ์. “ศาสนทายาท: รูปแบบและอัตลักษณ์การเรียนรู้”. **วารสารแสงอีสาน**. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๔๑ - ๓๕๖.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาเกียรติ ฉัตรแก้ว และปาณิสรา เทพรักษ์. “เป้าหมายและชีวิตตามช่วงวัยตามแบบสุภาสิตล้านนา”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๒๐-๒๓๔.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี และอนันต์ อุปสอด. “กระบวนการสร้างนิสิตต้นแบบตามนวัตลักษณ์นิสิตของมหาวิทยาลัย”. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๔๖-๓๖๐.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระครูสิริธรรมบัณฑิต, พระมหาเกียรติ ฉัตรแก้ว, สหัทธยา วิเศษ และปาณิสรา เทพรักษ์. “ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์แห่งมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในล้านนา”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔): ๒๘๗ - ๓๐๕.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัตร วชิราวุโธ, และปาณิสรา เทพรักษ์. “สัญญาะยันต์เทียนในวิถีชุมชนล้านนา”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๒๓๑ - ๒๔๗.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระมหาสุพัตร วชิราวุธ (วัชรประทีป)
วุฒิการศึกษา	ป.ธ.๙, ศศ.ม.(จริยศาสตร์ศึกษา), Ph.D. (Pali & Buddhism)
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พระพุทธศาสนา)
สถานที่อยู่ที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ถนนชาติพัฒนา ตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดพายัพ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย)	นางสาวสัททยา วิเศษ
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ)	MS. Sahathaya Wises
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (รัฐศาสตร์)
หน่วยงาน	หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สถานที่อยู่ที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
โทรศัพท์มือถือ	๐๘๗- ๙๐๗๗๙๖๗
อีเมล	sahathaya.wis@mcu.ac.th

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๕๖ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. ๒๕๕๐ สำเร็จการศึกษาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๓๒ สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (บ้านและชุมชน)
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นิเวศวัฒนธรรม การจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วม ชุมชนน้ำอิง

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ

๑. งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

- ๑) กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, ๒๕๕๒. แหล่งทุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ๒) การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในกลุ่มน้ำลาว-ยวนโดยองค์กรชุมชน, ๒๕๕๓. แหล่ง
ทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ๓) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกว๊านพะเยา, ๒๕๕๕. แหล่งทุนจาก โครงการ
พะเยาเพื่อการพัฒนา

๔) วิถีชีวิตและสถานภาพชาวประมงกว๊านพะเยา, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก มูลนิธิ กองทุนไทย

๕) ภูมิปัญญาการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากหนองเล็งทราย, ๒๕๔๗. แหล่งทุน จาก โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา และโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกร รายย่อย ภูมินิเวศน์ภูกามยาว

๖) โครงการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๗) กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ของชุมชน: การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชน, ๒๕๔๘. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๘) ความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ชุ่มน้ำบ้านม่วงชุม อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย , ๒๕๔๙ แหล่งทุนจาก โครงการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และจิตสำนึกด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนระดับภูมิภาค (สปาร์ค) ประเทศไทย

๙) การประเมินผล ป้องกันและแก้ไขปัญหาหยาเสพติด ในหมวดเงินอุดหนุนภาค ประชาชนของสำนักงาน ปปส., ๒๕๕๑. แหล่งทุนจาก มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย

๑๐) การประเมินองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ เพื่อรับรางวัล พระปกเกล้าประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒. แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า.

๑๑) การพัฒนาความเข้มแข็งของกลไกการพัฒนาเด็กเยาวชนระดับตำบล ศึกษากรณี ต.ทุ่งกล้วย อ.ภูซาง จ.พะเยา, ๒๕๕๔. แหล่งทุนจาก มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์

๑๒) การสานเสวนาทางออกในการแก้ไขปัญหากว๊านพะเยา, ๒๕๕๕. แหล่งทุน จากสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

๑๓) การสานเสวนาหารูปแบบธรรมนุญกว๊านพะเยาที่พึงปรารถนา, ๒๕๕๖. แหล่งทุน จากสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

๑๔) กระบวนการสร้างและการสื่อสารองค์ความรู้ท้องถิ่นพะเยาของพระอุบาลีคุณูป มาจารย์ (ปวง ธรรมปญโญ), ๒๕๕๖. แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย

๑๕) การพัฒนาข้อเสนอและรูปแบบของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองใน จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า

๑๖) สุรา นารี กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์วิจัย ปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๗) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพุทธศาสนาในจังหวัด พะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๘) ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย - ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย แหล่งทุนจาก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๙) กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณของชนเผ่าเมี่ยน อำเภอปง จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธแบบบูรณาการ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๒๑) ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมในสมัยล้านนา - สุโขทัย แหล่งทุนจาก แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๒) แนวทางการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง แหล่งทุนจาก สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิตและโครงการเสริมสร้างเครือข่ายท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อการจัดการลุ่มน้ำอิงอย่างยั่งยืน

๒๓) ธรรมเนียมภูมิกว๊านพะเยากับการเสริมสร้างพลังพลเมืองด้วยการสื่อสารสาธารณะในการแก้ไขปัญหาภูมิกว๊านพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า

๒๔) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียรตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕) สถาปนาชนลุ่มน้ำอิง : พลวัตภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๖) การสร้างเมือง ชุมชนจักรยานเพื่อให้เป็นมิตรต่อการเดินและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน พื้นที่ศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจากสถาบันการเดินและการจักรยานไทย และสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๒๗) กระบวนการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา-เชียงราย แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘) รูปแบบที่เหมาะสมในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงราย แหล่งทุนจาก สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงราย

๒๙) การเสริมสร้างการเดินและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันการเดินและการจักรยานไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๓๐) การส่งเสริมการเดินทางและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนและในชีวิตประจำวัน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันการเดินทางและการจักรยานไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๓๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา แหล่งทุนจาก ววน./ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓๒) นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น แหล่งทุนจาก ววน./ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๔

๓๓) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรภาคเหนือตอนบน แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ปีงบประมาณ ๒๕๖๔

๒. งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน

๑) องค์ความรู้การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

๒) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ปีงบประมาณ ๒๕๖๔

๓) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนทางกฎหมายอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (อนุสัญญาแรมซาร์) กลุ่มน้ำอิงตอนล่าง จังหวัดเชียงราย” แหล่งทุนจาก โครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุ่มน้ำในกลุ่มน้ำอิงตอนล่างโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงราย สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต ปีงบประมาณ ๒๕๖๕

บทความวิจัย/บทความวิชาการ

บทความวิชาการ

สหทัยา วิเศษ และเจริญศรี ไชยขัติย์. บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนในการทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ในชุมชน : กรณีศึกษาเครือข่ายแม่ญิงพะเยา. บทความวิจัยด้านการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์ โครงการศึกษาบทบาทชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์. เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ สาขาวิชาประชากรศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ธันวาคม ๒๕๕๖. หน้า ๑๗-๓๖.

สหทัยา วิเศษ. “จากสานเสวนาสู่ธรรมนุกวีนพะเยา: สภาพปัญหา และแนวทางสู่การปฏิบัติ”

บทความวิชาการนำเสนอในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ ๑๘

ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๙ เรื่อง “เติมชีวิต คืนชีวาประชาธิปไตย” (Revitalizing Thai

Democracy) วันที่ ๔-๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๙. ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานคร. หน้า ๒๕๙-๒๗๘.

บทความวิจัย

พระครูศรีวรพินิจ สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา. “กระบวนการสร้างและการสื่อสารองค์ความรู้ท้องถิ่นพะเยาของพระอุปาสีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) วัดศรีโคมคำ อ.เมือง จ.พะเยา”. บทความนำเสนอในวิชาการพุทธศาสตร์ก้าวไกล ครั้งที่ ๒ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๘ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.

พระครูศรีวรพินิจ และสหทัยา วิเศษ. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา”. วารสาร มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม- สิงหาคม ๒๕๕๙): ๑๓๗-๑๔๔.

พิศมัย วงศ์จำปา สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา. “การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา”. วารสารมจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (ฉบับพิเศษ) (กันยายน- ธันวาคม ๒๕๕๙): ๑๐๗-๑๒๓.

สหทัยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา. “แนวทางการกำหนดธรรมเนียมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยวิธีการสานเสวนา : กรณีศึกษากว๊านพะเยา”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๓๘-๕๖.

สหทัยา วิเศษ, พระมหาพงษ์ประภากรณ วิสุทธินาถเมธี, พิศมัย วงศ์จำปา และนภาพร หงษ์ทอง. “ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม: ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และหลักธรรมในสมัยสุโขทัย-ล้านนา”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่. หน้า ๒๔-๓๖.

สหทัยา วิเศษ , พิศมัย วงศ์จำปา และลชนา ชมตระกูล. “การสร้างเมืองชุมชนจักรยานเพื่อให้เป็นมิตรต่อการเดิน และการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน พื้นที่ศึกษาอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา”. บทความวิจัยนำเสนอในการประชุมวิชาการการส่งเสริมการเดินและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน ครั้งที่ ๖ (The 6th Thailand Bike and Walk Forum) วันที่ ๙-๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.. หน้า ๑๓๓-๑๔๐.

พระครูปริยัติธรรมวงศ์ พระโสภณพัฒนบัณฑิต นิภาภัทร อยู่พุ่ม สุรพล พรหมกุล จรัส ลีกา สหทัยา วิเศษ เสนาะ กลิ่นงาม กาญจนา บุญส่ง พีรศิลป์ บุญทอง และภุรีวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. “รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมจิตอาสาป้องกันปัญหาเสพติดในประเทศไทย”. บทความวิจัยนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕ และระดับ

นานาชาติ ครั้งที่ ๓ วันที่ ๒๘-๒๙ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. หน้า ๒๗๖-๒๘๕.

Taweesak Tongtip, Chanit Chooluen Phrabidega Supot Tapasilo, Sahathaya Wiset, Thanoo Srithong. **Cultural Geography: History, Propagation Routes of Buddhism, and Principles of Buddhaddhamma in Thailand.** บทความวิจัยนำเสนอในการประชุมวิชาการ The 1st National and International Symposium on Humanities and Social Sciences: 1st HUSOC Symposium ๒๐๑๘. วันที่ ๒๘ – ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. หน้า ๑๖๓๕-๑๖๔๑.

สัททยา วิเศษ และวิเศษ สุจินพรัหม. “สุรา นารี กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา”. **วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๑๓๗-๑๕๖.

สัททยา วิเศษ และคณะ. “กระบวนการป้องกันปัญหาเสพติดของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในเขตเทศบาลตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย” บทความวิจัยนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ จันธิมา และสัททยา วิเศษ. “ธรรมนูญก๊วนพะเยากับการเสริมสร้างพลังพลเมืองด้วยการสื่อสารสาธารณะแบบมีส่วนร่วม”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ.** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๒-๑๔๖.

อณิรา ชินนธ์ สัททยา วิเศษ ลขนา ชมตระกูล และสายอรุณ ปินะดวง. “รูปแบบที่เหมาะสมในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงราย”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ.** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๑๔-๑๓๑.

พระครูศรีปริยัตยารักษ์ ส่งเสริม แสงทอง ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์ สัททยา วิเศษ และวีรธรรม ปัญจันท์

“ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนไทย-ลาว”. **วารสารปณิธาน.** ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๔๑๕-๔๓๐.

สัททยา วิเศษ และคณะ. “กระบวนการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง ตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย” บทความวิจัยนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สหทัยา วิเศษ พิศมัย วงศ์จำปา และลลนา ชมตระกูล. “การเสริมสร้างการเดินทางและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา”. **บทความวิจัยนำเสนอในการประชุมวิชาการการส่งเสริมการเดินทางและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน ครั้งที่ ๗** (The 7th Thailand Bike and Walk Forum). วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๒ ณ KX building กรุงเทพมหานคร.

สหทัยา วิเศษ. “สภาประชาชนลุ่มน้ำอิง : พลวัตภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง”. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๓๑-๓๔๕.

พระครูปริยัติธรรมวงศ์ พระโสณพัฒนบัณฑิต นิภาภัทร อยู่พุ่ม สุรพล พรหมกุล จรัส ลีกา สหทัยา วิเศษ เสนาะ กลิ่นงาม กาญจนา บุญส่ง พีรศิลป์ บุญทอง และภุวิวัจน์ ปุณยุตม์ปรีดา. “รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมจิตอาสาป้องกันปัญหายาเสพติดในประเทศไทย”. **วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๕๗-๖๖.

ชัยวัฒน์ จันธิมา และสหทัยา วิเศษ. “การวิจัยและพัฒนาสถานีโทรทัศน์ชุมชน “พะเยาทีวี”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑-๑๕.

สหทัยา วิเศษ ลลนา ชมตระกูล และรุ่งสุริยพันธ์ สุนันตะ. “การจัดทำแผนที่เส้นทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างการเดินทางและการใช้จักรยานในการท่องเที่ยวอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๕๑-๑๖๑.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ ชนิศร์ ชูเลื่อน พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล สหทัยา วิเศษ และธนู ศรีทอง. “ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมในประเทศไทย”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๘๙-๑๐๐.

Sahathaya Wises et al. “Community’s Ordinance Process for Conservation, Utilization and Benefit Sharing of Ing Watershed Community Forest by Local Administrative Organization in Thailand”. **Solid State Technology** Vol. 63 No. 2s (2020), pp. 1740-1747.

PharkruSopon Prariyatisutee, Sahathaya Wises and Somyot Panyamak. “The Dynamics of Phayao: Socio-cultural Change Movements and Self-management of Local Communities in accordance with Buddhism”. **Solid State Technology**. Vol.63 No.2s (2020) pp. 5334-5342.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระครูสิริธรรมบัณฑิต, พระมหาเกียรติ ฉัตรแก้ว, สหทยา วิเศษ และ ปาณิสรา เทพรักษ์. “ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์แห่งมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมใน ล้านนา”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔): ๒๘๖-๓๐๔.

สหทยา วิเศษ , พระครูโสภณปริยัติสุธี, พระครูพิศาลสรกิจ, พิศมัย วงศ์จำปา และชูชาติ สุทธะ. “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนา”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔): ๓๑๙-๓๓๙.

สหทยา วิเศษ, ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์, มานิตย์ กันทะสัก และอมลณัฐ กันทะสัก. “การพัฒนานวัตกรรม ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๘๐-๙๙.

พระมหาปวรภักฐ์ ภัทโธโมลี (งามการ), สหทยา วิเศษ , พระครูโสภณปริยัติสุธี. “การมีส่วนร่วม ทางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัด พะเยา”. **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๑๑๖-๑๓๕.

พระอธิการแสงอรุณ ขยาภินนโท (อ้อยผดุง), พระครูโสภณปริยัติสุธี, สหทยา วิเศษ. “การสื่อสาร ทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของประชาชนเขตอำเภอเมือง พะเยา จังหวัด พะเยา”. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๑-๓๐.

ธนวัฒน์ กิดา, สมยศ ปัญญามาก, สหทยา วิเศษ “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการ ของเทศบาลตำบลเวียงพร้าว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่”. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๑๙๓-๒๐๔.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-สกุล นางสาวเบญญาดา กระจ่างแจ้ง
๒. ที่อยู่ปัจจุบัน ม.บูรพา วิทยาเขตสระแก้ว ๒๕๔ ม.๔ ต.วัฒนานคร อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว ๒๗๑๖๐ โทร: ๐๙๙-๒๖๓๒๖๙๘ E-mail: benyada@buu.ac.th

๓. ประวัติการศึกษา

(ปริญญาเอก) Ph.D. (Marketing Management). Savitribai Phule Pune University, India พ.ศ. ๒๕๕๗

(ปริญญาโท) วท.ม. (การจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน) มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. ๒๕๖๒

(ปริญญาโท) บธ.ม. (บริหารธุรกิจระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. ๒๕๕๗

(ปริญญาตรี) บธ.บ. (บริหารธุรกิจระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พ.ศ. ๒๕๕๓

๔. สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ

- Benyada, K. (2014). Choice of destinations of Thai Tourists: Scale development and validation. *Vishwakarma Business Review*, 4(1), 42-52.
- วรากรณ์ ไหมคำม และเบญญาดา กระจ่างแจ้ง. (๒๕๕๙). แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวบนอุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า-หมู่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ในการประชุม **โครงการสัมมนาและเสนอผลงานทางวิชาการ ครั้งที่ ๘** (pp. 126)
- ปวีณา อังติกุลม ศรายุทธ, โชคชัยวรรธน์ และ เบญญาดา กระจ่างแจ้ง. (๒๕๕๙). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สปาของนักท่องเที่ยวชาวจีน ในอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ในการ **ประชุมโครงการสัมมนาและเสนอผลงานทางวิชาการ ครั้งที่ ๘** (pp.97)
- ณัฐพัชร์ ผาติไตรวัฒน์ และเบญญาดา กระจ่างแจ้ง. (๒๕๖๐). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคกาแฟสด ในจังหวัดชลบุรี ในการประชุมสัมมนาวิชาการด้านบริหารธุรกิจ **ภาคอุตสาหกรรม ในเขตชายฝั่งตะวันออก ครั้งที่ ๕** (pp. 111)
- พีรพัฒน์ เพ็ชรรักษ์ และเบญญาดา กระจ่างแจ้ง. (๒๕๖๐). การเลือกทำเลที่ตั้งของสาขาธุรกิจโรงแรม **นายพัน จังหวัดสิงห์บุรี ในการประชุมสัมมนาวิชาการด้านบริหารธุรกิจภาคอุตสาหกรรม ในเขตชายฝั่งตะวันออก ครั้งที่ ๕** (pp. 297)

- ศุภวิชญ์ อุทัยแพน และเบญญาดา กระจ่างแจ้ง. (๒๕๖๐). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ตราสินค้าเออาร์พีของผู้บริโภคในจังหวัดชลบุรี ในการประชุมสัมมนาวิชาการด้านบริหารธุรกิจ ภาควิชาบริหารธุรกิจ ในเขตชายฝั่งตะวันออก ครั้งที่ ๕ (pp. 421)
- เบญญาดา กระจ่างแจ้ง, ชัยนันท์ พันธุ์เจริญ และจรรีรัตน์ สารรัตน์. (๒๕๖๑). ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านระบบอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค ในภาคตะวันออก ของประเทศไทย ประชุมวิชาการทางธุรกิจและนวัตกรรมทางการจัดการระดับชาติ ประจำปี ๒๕๖๑ (pp. 662) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เบญญาดา กระจ่างแจ้ง, นายรัชภูมิ วัฒนไย. (๒๕๖๒). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตทหาร: กรณีศึกษา กองพันทหารราบที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ (ค่ายพรหมโยธี) อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๒ 3rd National and International Conference ๒๐๑๙ (NIRC III 2019) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
- เบญญาดา กระจ่างแจ้ง และนางสาวสุพัตรา แสงสี. (๒๕๖๒). ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดสระแก้ว”การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๑๑ “ถักทองานวิจัยท้องถิ่น.....ก้าวไกลสู่สากล” The National Academic Research Conference 11th “Connecting Local Research to International Perspectives” มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (PP. 662)
- มัลลิกา จันทะบุรณ์, สุพิชชา จันทรมี, ญาณิน พัดโสภา และเบญญาดา กระจ่างแจ้ง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการขนส่งสีเขียวของพนักงานขับรถ จังหวัดสระแก้ว PARTICIPATION FOR GREEN TRANSPORTATION OF TRUCK DRIVER IN SKAEO PROVINCE การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๒ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
- เบญญาดา กระจ่างแจ้ง และนางนุช ศรีสุข. “กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๗๑ – ๘๗.
- สมจันทร์ ศรีปริญญานนท์, พระมหาสุพัตร์ วชิราวุธ, ปาณิสรา เทพรักษ์ และเบญญาดา กระจ่างแจ้ง. “วัด ๙ ศรี: การท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๕): ๑๒๙๙ - ๑๓๑๔.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ	นางสาวปาณิสรา เทพรักษ์
วัน เดือน ปีเกิด	๖ มกราคม ๒๕๓๕
สถานที่เกิด	๓๖๓ หมู่ที่ ๗ ชุมชนบ้านต๋าน้ำค้าง ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	๓๖๓ หมู่ ๗ ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๗	สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนเทศบาล ๖ (วัดป่ารวก) ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
พ.ศ. ๒๕๕๐	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
พ.ศ. ๒๕๕๓	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
พ.ศ. ๒๕๖๑	สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปัจจุบันทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

- สมจันท์ ศรีปรัชานนท์, พระครูสุตยาภรณ์, พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, นพดล อินทรเสนา และ ปาณิสรา เทพรักษ์. (๒๕๖๑). การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปปาตะสันติ. ทูลสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๑๒ หน้า
- นายสมจันท์ ศรีปรัชานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พิษทองกลาง และนางสาวปาณิสรา เทพรักษ์. (๒๕๖๓). วัด ๙ ศรี: การท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางบุญใน จังหวัดลำปาง. ทูลสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๐๙ หน้า

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, นางญาติาวิมินทร์ พิชทองกลาง และนางสาวปาณิสรา เทพรัักษ์.
(๒๕๖๓). การพัฒนาระบบกลไกชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่าง
ยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดลำพูน. ทุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๑๙๕ หน้า

บทความวิจัย/บทความวิชาการ

บทความวิจัย

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และปาณิสรา เทพรัักษ์. “การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุของ
โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง”. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. ปีที่ ๔ ฉบับ
ที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๔): ๖๗ - ๘๒.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระครูสุตชยาภรณ์, พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, นพดล อินทรเสนา และ
ปาณิสรา เทพรัักษ์. “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปปาตะสันติ”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์
นครลำปาง. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓): ๒๑ - ๓๒.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัตร วชิราวุโธ, ปาณิสรา เทพรัักษ์ และเบญญดา กระจ่างแจ้ง.
“วัด ๙ ศรี: การท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง”. วารสาร
สันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๕): ๑๒๙๙ - ๑๓๑๔.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ญาติาวิมินทร์ พิชทองกลาง และปาณิสรา เทพรัักษ์. “การพัฒนาระบบ
กลไกชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีความพิการร่วมอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน”. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒
(พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๕): ๓๑๘ - ๓๓๔.

บทความวิชาการ

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาภิรติ ฉัตรแก้ว, เกศรา สว่างวงศ์ และปาณิสรา เทพรัักษ์. “ศาสน
ทายาท: รูปแบบและอัตลักษณ์การเรียนรู้”. วารสารแสงอีสาน. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒
กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๔๑ - ๓๕๖.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาภิรติ ฉัตรแก้ว และปาณิสรา เทพรัักษ์. “เป้าหมายและชีวิตตาม
ช่วงวัยตามแบบสุภาชิตล้านนา”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓
(กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๒๐-๒๓๔.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, วารุมาตร์ แก้วกะปวง และปาณิสรา เทพรัักษ์. “มุมมองชีวิตตามแบบ
อริยสัจ ๔”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม
๒๕๖๒): ๑๙๑-๒๐๒.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระครูสิริธรรมบัณฑิต, พระมหาเกียรติ ฉัตรแก้ว, สหทยา วิเศษ และ ปาณิสรา เทพรักษ์. “ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์แห่งมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในล้านนา”. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔): ๒๘๗ – ๓๐๕.

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัตร วชิราวุโธ, และปาณิสรา เทพรักษ์. “สัญญาะยันต์เทียนในวิถีชุมชนล้านนา”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๒๓๑ – ๒๔๗.

